

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

ANUAR X

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

ANUAR X

STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Târgu-Mureș
2011

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor șef:
Monica AVRAM
Secretar de redacție:
Gabriela POP
Redactori:
Ramona BÂNDILĂ
Liliana MOLDOVAN

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

Academician Ioan Aurel POP
Dr. Lidia KULIKOVSKI
Dr. Libusa VAJDOVA
Dr. Corina TEODOR
Dr. Maria BERÉNYI
Dr. Eva MÂRZA

Lucrările au fost supuse procesului de evaluare de către comisiile de specialitate formate din:

Biblioteconomie

Silvia NESTORESCU
Dr. Liviu Iulian DEDIU
Dimitrie POPTĂMAȘ

Istorie

Dr. Vasile DOBRESCU
Dr. Iacob MÂRZA
Dr. Silviu BORȘ

Literatură

Dr. Nicoleta SĂLCUDEAN
Dr. Gheorghe DOCA
Dr. Iulian BOLDEA

Prezentare grafică: Alexandru TCACIUC

ISSN 1583 - 4468

Anuarul **LIBRARIA** este editat de Biblioteca Județeană Mureș
540052 Târgu-Mureș, str. George Enescu, nr. 2
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384

E-mail: director@bjmures.ro ; secretariat@bjmures.ro ;
biblio@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro

Adresa web: www.bjmures.ro

Acest volum a fost editat din bugetul alocat de
Consiliul Județean Mureș

Tipărit la Digital Color Company
www.digitalcolorcompany.ro

Cuprins

Lista autorilor

BIBLIOLOGICA

Dr. ELENA TÎRZIMAN (*Biblioteca Națională a României*) - Cartea electronică (*Le livre électronique*)

Dr. OCTAVIAN MIHAIL SACHELARIE (*Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș*) - **Noile tehnologii media și necesitatea unei gândiri comunicaționale** (*Les nouvelles technologies média et la nécessité d'une pensée communicationnelle*)

Drd. MIHAELA VOINICU (*Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș*) - **Internet și dispozitive mobile - tendințe și oportunități pentru biblioteci** (*Internet and Mobil Devices -Tendencies and Opportunities for Libraries*)

MARLANA HARJEVSCHI (*Biblioteca Publică de Drept, Chișinău, Republica Moldova*) - **Parteneriat în susținerea transparenței și accesului la informația publică: Biblioteca Publică de Drept și Primăria Municipiului Chișinău** (*Partnership for Supporting Transparency and Access to Public Information: The Public Law Library and the Chișinău City Hall*)

Dr. NELLY ȚURCAN (*Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*) -**Efectele crizei comunicării științifice și accesul la resursele informaționale științifice în bibliotecile Republicii Moldova** (*Effects of Scientific Communication Crisis and Access to Scientific Information Resources in Libraries of the Republic of Moldova*)

LILIANA MOLDOVAN (*Biblioteca Județeană Mureș*) - **Dimensiunea educațională a serviciilor comunitare oferite de bibliotecile publice** (*The Educational Dimension of the Community Services Offered by the Public Libraries*)

AURICA MUREȘAN (*Biblioteca Județeană Mureș*) -**Biblioteca - instituție prietenoasă pentru persoanele cu nevoi speciale** (*The Library - A Friendly Institution for the Persons with Disabilities*)

CARTE VECHIE

Dr. ELENA DAMLIAN (*Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” Cluj-Napoca*) -
Operele lui Philippe de Commynes în bibliotecile din Transilvania
(*Les oeuvres de Philippe de Commynes dans les bibliothèques de Transylvanie*)

Dr. FLORIN BOGDAN (*Muzeul Etnografic „Anton Badea” Reghin*) SIMONA-LOREDANA BOGDAN (*Reghin*) -**Valori bibliofile în fondul documentar al Bibliotecii Municipale „Petru Maior” Reghin**
(*Bibliophile Assets from the Documentary Fund of „Petru Maior” Public Library, Reghin*)

Arhim. dr. POLICARP CHIȚULESCU (*Biblioteca Sf. Sinod, București*) -
Considerații cu privire la importanța Psaltirii de la Bălgrad din 1651
(*Considerations About the Importance of the Psalter of Bălgrad from 1651*)

OTILIA URS (*Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca*) -**Prețul cărților românești vechi în însemnările de carte din fondul CRV al Bibliotecii Academiei Române din Cluj-Napoca**
(*The Price of Old Romanian Books in the Notes on the Books from the CRV Fund of the Romanian Academy Library in Cluj-Napoca*)

Dr. MIRCEA POPA (*Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia*) -**O tipăritură iluministă necunoscută: Cheia preteșugului (1815)** (*An Unknown Illuminist Print: „Cheia preteșugului” (1815)*)

Dr. ANCA ELISABETA TATAY (*Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca*) - **Gravurile în metal din cartea lui I. H. Kampe, *Descoperirea Americii*, Buda, 1816** (*The Puncheon Prints in I. H. Kampe's Book „Descoperirea Americii”, Buda, 1816*)

ITINERARIUL LIVREȘTI

- Dr. IULIAN BOLDEA (Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș) - **Emil Botta. Ipostazele oniricului** (*Emil Botta. The Hypostases of the Oneiric*)
- Dr. ION BERGHIA (Iași) **Un îndrăgostit de limba lui Maupassant** (*Un amoureux de la langue de Maupassant*)
- Dr. ELA COSMA (Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca) - **Anton Cosma - prozator (I)** (*Anton Cosma - Prose Writer (I)*)
- Dr. INOCENȚIU DUȘA (Târgu-Mureș) - **Eugen Ionescu - dramaturgul căutărilor intermitente** (*Eugen Ionescu - The Playwright of the Intermittent Quest*)
- Dr. MIRCEA POPA (Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia) - **O contribuție la Bibliografia Românească Modernă: Versul unui recrut** (*A Contribution to the Modern Romanian Bibliography: The Verse of a Recruit*)
- Dr. TEODORA FÎNTÎNARU (Biblioteca Județeană Vrancea) - **Însemnările pe cărți ca formă de paratextualitate** (*Les annotations sur livres comme une espèce de paratextualité*)
- Dr. NICOLAE FOLA, ALIN MARIUS MIHĂILESCU (Colegiul Tehnic Târnăveni) - **Rolul literaturii de specialitate, presei de profil și al receptării curentelor europene de pedagogie în evoluția școlilor pedagogice românești din Transilvania (1867 - 1918)** (*The Role of the Specialty Literature, the Profile Press and the Reception of the European Pedagogic Trends in the Evolution of the Romanian Pedagogic Schools in Transylvania (1867-1918)*)

BIOGRAFICA

RADU PETRESCU (*București*) - **Protopopul și pedagogul mureșean Simeon Popescu (1848-1919). Un ultim omagiu adus de Liga Culturală prin savantul Nicolae Iorga și preotul-profesor Gheorghe Cotenescu** (*The Protopope and Pedagogue Simeon Popescu (1848-1919). A Final Tribute Paid by Nicolae Iorga from The Cultural League and the Priest-Professor Gheorghe Cotenescu*)

NICOLAE BALINT (*Gimnaziul „Sfântu Gheorghe” Sângeorgiu de Mureș*) - **Anii 50. Cazul Zaharia Husarescu, fost inspector general al Siguranței din Basarabia** (*The Fifties. The Case of Zaharia Husarescu, Former Inspector General in the Bessarabian Secret Service*)

EMILIA CĂȚANĂ, ANNA VINTILĂ (*Biblioteca Județeană Mureș*) - **Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă în anul 2010. Bibliografie** (*Mureș County Library Reflected in the 2010 Written Newspapers. Bibliography*)

ANCA CHIRCEA, IOAN HORIA AVRAM, Dr. MONICA AVRAM (*Biblioteca Județeană Mureș*) - **Schiță de portret: Maria Mureșan, Emilia Vidican, Ana Todea**

MISCELLANEA

Dr. FABLÁN ISTVÁN (*Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș*) - **Considerații privind politicul în lumea greacă în viziunea lui Tucidide, Platon și Aristotel** (*Considerations About Politics in the Greek World in Thucydides, Plato and Aristotle Works*)

Dr. VASILE DOBRESCU (*Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș*) - **Aspecte sociale și economice în activitatea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra)** (*The Social and Economic Aspects of Astra's Activity*)

Dr. RODICA PĂVĂLAN (*Biblioteca Județeană „Al. și Aristia Aman” Dolj*) - **Radioul românesc în primul deceniu (1928 - 1938): democrație și cultură** (*Romanian Radio During the First Decade (1928-1938): Democracy and Culture*)

Drd. CORA FODOR (*Muzeul Județean Mureș. Muzeul de Artă*) - **Artiști români interbelici selectați din patrimoniul de artă târgumureșean** (*Romanian Interwar Artists Selected from the Art Heritage of Târgu-Mureș*)

ROZETA BICI (*Aleksandër Xhuvani University Elbasan, Albania*) - **The Economic „Booming” or Economic Booming of a City during Communism** (*The Economic „Booming” or Economic Booming of a City during Communism*)

NOTE DE LECTURĂ

Ioana Costa, *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții* (Alina Dorina Borz)

Raluca Dună, *Eu, Autorul. Reprezentări auctoriale în literatură și pictură. Din Antichitate până în Renaștere* (Dr. Corina Teodor)

Anca Elisabeta Tatai, *Tradiție și inovație în tehnica și arta ilustrației cărții românești tipărite la Buda (1780-1830)* (Daniel I. Iancu)

Florin Bogdan, *Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolele XVI-XIX* (Dr. Cornel Tatai Baltă)

Elisabeta Faiciuc, *Dicționar de calendare și almanahuri românești (DCAR). Partea I. Completări la bibliografia generală a calendarelor pentru perioada 1600-1918* (Dr. Mircea Popa)

Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, Emil Vasilescu, *Bibliologi români - dicționar* (Aurica Mureșan)

Vasile Iuga de Săliște, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar, 1700-2010* (Dr. Mircea Popa)

Dinuca Burian, *Sărmașu. File de monografie* (Angela Macarie)

Emilia Maria Moldovan, *Jocul popular între tradiție și necesitate* (Angela Macarie)

Ovidiu Palcu, *Renașterea bisericii durerii. Cartea albă a Bisericii Române Unite cu Roma Greco-Catolică după 1990* (Ana Todea)

Ioan Hotea, *Din misterele iubirii filosofice* (Aurica Mureșan)

Aurora Liiceanu, *Patru femei, patru povești* (Alina Borz)

Aurora Liiceanu, *Viața nu-i croită după calapod* (Liliana Moldovan)

Serge Moscovici, *Influența socială și schimbarea socială* (Ramona Bândilă)

Sandu Frunză, *Comunicare etică și responsabilitate socială* (Alina Dorina Borz)

Lilian Zamfiroiu, *Relațiile diplomatice româno-italiene. 1918-1940* (Ramona Bândilă)

Lista autorilor

Horia Ioan Avram - bibliotecar, Secția Cartea Tehnică, Biblioteca Județeană Mureș

Monica Avram - doctor în istorie, director, Biblioteca Județeană Mureș

Nicolae Balint - profesor, publicist, Gimnaziul „Sfântu Gheorghe”, Sângeorgiu de Mureș

Ramona Bândilă - bibliotecar, Secția Documentară, Biblioteca Județeană Mureș

Ion Berghia - doctor în filologie, președintele *Asociației Culturale Pro Basarabia și Bucovina*, Filiala „Constantin Stere” Iași

Rozeta Bici - lector universitar, Universitatea „Aleksander Xhuvnai,” Elbasan, Albania

Florin Bogdan - doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Etnografic „Anton Badea” Reghin

Simona-Loredana Bogdan - profesor, Școala Generală clasele I-VIII, Batoș, județul Mureș

Iulian Boldea - doctor în filologie, profesor universitar, Facultatea de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Alina Dorina Borz - bibliotecar, Centrul de Resurse American Corner, Biblioteca Județeană Mureș

Emilia Maria Cătană - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Anca Chircea - bibliotecar, Compartimentul Împrumut Carte pentru Adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Policarp Chițulescu - arhimandrit, doctor în istoria literaturii creștine patristice și postpatristice, director, Biblioteca Sf. Sinod, București

Ela Cosma - doctor în filologie, cercetător științific, Institutul de Istorie „George Barițiu,” Cluj-Napoca, bibliotecar, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca

Elena Damian - doctor în istorie, asistent universitar, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir,” Cluj-Napoca

Vasile Dobrescu - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Petru Maior” Târgu- Mureș

Inocențiu Dușa - regizor, doctor în artele spectacolului, Universitatea de Arte, Târgu-Mureș

Fabian Istvan - doctor în istorie, lector universitar, Universitatea „Petru Maior” Târgu- Mureș

Teodora Fîntînaru - doctor în filologie, director, Biblioteca Județeană „Duiliu Zamfirescu” Vrancea

Cora Fodor - doctorand în istorie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, muzeograf, Muzeul Județean Mureș

Nicolae Fola - doctor în istorie, profesor, Colegiul Tehnic Târnăveni

Mariana Harjevski - director, Biblioteca Publică de Drept, filiala Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” din Chișinău, Republica Moldova

Iosif-Daniel Iancu - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, muzeograf, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Angela Macarie - bibliotecar, Compartimentul Împrumut Carte pentru Adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Alin Marius Mihăilescu - profesor, Colegiul Tehnic Târnăveni

Liliana Moldovan - bibliotecar, șef serviciu Evidența, Prelucrarea și Dezvoltarea Colecțiilor, Biblioteca Județeană Mureș

Aurica Mureșan - bibliotecar, Evidența, Prelucrarea și Dezvoltarea Colecțiilor, Biblioteca Județeană Mureș

Rodica Păvălan - doctor în istorie, șef serviciu Relații cu Publicul, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” Dolj

Radu Petrescu - membru al Societății de Științe Istorice din România (S.S.I.R.); al Asociației Române de Istorie a Presei (A.R.I.P.), București

Mircea Popa - doctor în filologie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Octavian Mihail Sachelarie - doctor în sociologie, lector, Universitatea din Pitești, director, Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș

Cornel Tatai Baltă - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Anca Elisabeta Tatay - doctor în istoria culturii, bibliotecar, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Corina Teodor - doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș

Elena Tîrziman - doctor în științele informării și comunicării, doctor în filologie, conferențiar universitar, Universitatea București, director general, Biblioteca Națională a României

Ana Todea - bibliotecar, Compartimentul de Informare bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Nelly Țurcan - doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, prodecan la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Chișinău

Otilia Urs - bibliotecar, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Vintilă Anna - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Mihaela Voinicu - doctorand în științe inginerești, Universitatea din Pitești, director adjunct, Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș

BIBLIOLOGICA

Cartea electronică

Dr. ELENA TÎRZIMAN
Biblioteca Națională a României

Résumé

Le livre électronique

Un livre électronique, livrel ou livre numérique désigne le document électronique qui possède une structure générique clairement défini, dont le contenu numérique ne peut être soumis à des modifications ultérieures et peut être accessibles via le navigateur, ou via une nouvelle application.

Le canal informationnel qui facilite et diversifie la production et l'usage du livre électronique est structuré selon l'auteur, le responsable intellectuel de la ressource informationnelle; l'éditeur en charge de la production physique et de la diffusion des ressources informationnelles; le libraire intervient alors comme un intermédiaire; le bibliothécaire assure la conservation et la préservation de tout type de ressources informationnelles, aussi bien il assure l'accès autorisé au contenu des documents, produits et services d'information; l'usager, le bénéficiaire de la ressource informationnelle.

Une toute série d'aspects sont liés au livre électronique: les aspects techniques concernant les supports de lecture (technologies d'écran et fonctionnalités associées); les aspects juridiques pour les questions relatives au respect du droit d'auteur et droits voisins; les aspects économiques d'un livre numérique selon les objectifs poursuivis; de plus, les aspects socio-culturels qui y sont liés (catégorie d'usagers pour ce type de produit).

Mots clefs: Livre numérique, auteur, éditeur, libraire, bibliothécaire, usager, technologies informatique, législation.

În literatura de specialitate remarcăm o anumită ambiguitate în definirea „cărții electronice” sau a „cărții digitale.” Conceptul de *carte digitală* nu și-a fixat încă deplin conținutul semantic. Alain Cordier afirmă că, pentru a defini „cartea digitală,” trebuie să fie avute în vedere două concepte tehnologice diferite:¹

- conceptul de *carte*, desemnând un obiect fizic bine identificat, în trei dimensiuni, rezultat al unor operații de fabricație și cu un conținut fixat definitiv fără posibilitate de actualizare sau modificare;

---

¹ *Rapport de la Comision de réflexion sur Le livre numérique* [on-line] mai 1999, 229 p. Disponibil pe Internet: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/994001112/index.shtml> - accesat 19 aprilie 2011.

- conceptul de *digital*, desemnând un ansamblu de tehnologii care transformă un semnal analog în semnal digital și care implică folosirea calculatorului.

Conceptul de carte electronică sau carte digitală rămâne ambiguu fie pentru că, în accepțiunea obișnuită, cartea rămâne un suport pentru un text și are o anumită structură prestabilită și consacrată,² fie pentru că se referă la conținut, dematerializat, destructurat, disponibil online și atunci conceptul se asimilează conceptului mult mai larg de document digital.³ Bertrand Calenge, constatând folosirea abuzivă a termenului de carte electronică pentru toate formele de digitizare de text și imagine, propune limitarea utilizării termenului la dispozitivele tehnice portabile de lectură care folosesc date digitale, cartea electronică fiind astfel percepută ca un real substitut al cărții tipărite.⁴

Și totuși, chiar dacă conceptul rămâne ambiguu, în accepțiunea obișnuită considerăm carte electronică sau carte digitală acel document electronic, cu o structură generică clar definită, cu un conținut digital înghețat, care nu mai poate fi modificat și care poate fi accesat prin aplicația informatică asociată fie că este pe un suport portabil sau accesibil online.

1. Canalul informațional autor - utilizator. Actori implicați

Procesele de digitalizare, dezvoltarea lor extraordinară modifică canalul informațional între autor și cititor. În mod normal, când vorbim de un canal informațional avem în vedere următoarele componente: **autorul**, responsabilul intelectual al resursei informaționale, cel care concepe acea resursă informațională; **editorul**, responsabil de producerea fizică a resursei

---

² Jean-Gabriel Ganascia, *Le livre électronique: réflexion de prospective* [on-line], Paris, CNRS, 2000. Disponibil pe Internet: <http://www-apa.lip6.fr/GIS.COGNITION/livr1.html> - accesat 19 aprilie 2011.

³ Dominique Arot, *Table ronde sur le livre électronique organisée par l'enssib. Salon du livre - 20 mars 2000. Intervention* [on-line]. Conseil supérieur des bibliothèques, mars 2000. Communications, articles et études. Disponibil pe Internet: <http://enssibal.enssib.fr/autres-sites/csb/csb-interventions/csb-ebook.html> - accesat 19 aprilie 2011.

⁴ Bertrand Calenge, *Doc Forum. Les saviors en questions* [on-line] Bulletin des Bibliothèques de France, nr. 3, 2000, p. 109-112. Disponibil pe Internet: [http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2000/03/document.xsp?id= bbf-2000-03-0109-002/2000/03/fam-tourhorizon/tourhorizon&statutMaitre=non & statutFils=non](http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2000/03/document.xsp?id=bbf-2000-03-0109-002/2000/03/fam-tourhorizon/tourhorizon&statutMaitre=non & statutFils=non) - accesat 19 aprilie 2011.

informaționale și de difuzarea directă sau indirectă a acesteia; **librarul**, intermediar în difuzarea resursei informaționale; **bibliotecarul**, asigură conservarea și prezervarea resursei informaționale precum și un acces intermediat autorizat și competent la documentul propriu-zis și/sau produse și servicii de informare; **utilizatorul**, beneficiarul resursei informaționale.

Schematic, canalul informațional poate fi reprezentat astfel:

Autor → Editor → Librar → Bibliotecar → Utilizator

În „**spațiul**” autorului întâlnim procesul de construcție a informației.

Construcția reprezintă rezultatul al unui proces intern de lucru, un proces intelectual și tehnologic în urma căruia rezultă un produs de informare și documentare adecvat unei nevoi precise de informare.

Factorii care influențează construcția și achiziția resurselor informaționale și documentare:

- *Nivelul general de dezvoltare științifică, economică, socială, culturală etc. al societății*
- *Politicile instituționale și sectoriale*
- *Resursele materiale, financiare și tehnologice*
- *Resursele umane și factorul intelectual*
- *Factori locali și conjuncturali*

Actorii construcției:

- *Comunitățile științifice și profesionale*
- *Instituții științifice și de învățământ*
- *Instituții administrative și alte tipuri de organizații*
- *Indivizi independenți de orice tip de structură organizațională*

Autorul este creatorul unui produs intelectual care poate fi ficțiune, literatură științifică, tehnică, profesională. Forme de exprimare electronică sunt considerate a fi în literatura de specialitate: literatura digitală sau cyberliteratura; site-uri literare, blog-ul, comunitățile virtuale. Creația digitală a unui autor sau cartea sa digitală poate avea caracteristici diferite în funcție de modalitatea tehnică de realizare, precum și de modalitatea de difuzare. Poate fi o prezentare identică cu forma tipărită; poate fi prezentare hypertextuală; integrare de resurse heterogene (text, imagini, video, multimedia) într-o interfață unitară. Se poate vorbi de roman multimedia, hyperroman, nuvelă hypertext, foileton

hypermedia, mail-roman.⁵ Autorul unui produs intelectual poate să-și difuzeze rezultatul parțial sau final pe un site propriu - site de autor; poate participa la realizarea de site-uri colective⁶ sau comunitatea științifică alege să publice rezultatele cu ajutorul unui editor.

Dincolo de activitatea intelectuală interioară personală, schimbarea suporturilor de înregistrare și difuzare a informațiilor, noile tehnologii de scriere, citire și comunicare a acestora modifică procesul de producție științifică. Internetul determină modificări ale activităților științifice atât în faza construcției de informație, cât și în faza de difuzare, de prezentare publică a rezultatelor activităților de cercetare. Datorită posibilităților de comunicare și de realizare de activități comune la distanță prin intermediul rețelelor, comunitățile științifice funcționează ca niște comunități virtuale. Rămâne totuși prin multe caracteristici o literatură experimentală din perspectiva formelor de exprimare

Digitalizarea a produs mutații rapide și deosebit de importante în „spațiul” editorului. Meseria de editor s-a schimbat aproape în întregime. Editorii în mediul electronic își asumă difuzarea și vânzarea din ce în ce mai mult în detrimentul librarilor.

În mai puțin de zece ani, editorii din domeniul științific și tehnic au trecut aproape în întregime de la modul de lucru și suportul tradițional la

---

⁵ Marie Lebert, *Une courte histoire de l'ebook* [on-line] NEF, Université de Toronto, 2009. 118 p. Disponibil pe Internet: <http://www.etudes-francaises.net/dossiers/ebookFR.pdf> - accesat 19 aprilie 2011.

⁶ Wiki sau site-urile contributive și cooperative de scriere on-line. Un wiki este un site web formatat în modul de a accepta contribuții ale utilizatorilor identificați sau nu, în funcție de un format ales. Fiecare poate adăuga un text, o imagine sau poate modifica ceea ce este deja în site. Creatorul site-ului wiki poate configura arhivarea paginilor modificate și deci poate păstra toate acțiunile realizate pe serverul pe care se află acel site (poate păstra toate variantele intermediare). Anumite site-uri autorizează consultarea tuturor modificărilor suportate de un document de la forma sa inițială. Principiul utilizat este următorul: orice scriitor poate modifica ceea ce a fost scris, cu restricția de a permite modificarea propriilor sale înscrisuri. Pentru mai multe informații vezi: Evelyne Broudoux, *Outils informatique d'écriture et de lecture: nouvelles conditions au „devenir auteur”* [on-line]. Communication donnée le 26 septembre 2002 au Colloque d' Ecritures en ligne: pratiques et communautés, Rennes2. Disponibil pe Internet: http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/docs/00/06/23/20/TXT/sic_00000796.txt - accesat 19 aprilie 2011.

modul de lucru și suportul digital. Mai mult, alături de editurile consacrate, instituții de cercetare, comunități științifice (în special din rațiuni de cost și rapiditate) preiau rolul de editor, publicându-și în formă electronică rezultatele activităților de cercetare. *Publicarea în regie proprie* a rezultatelor reprezintă și o modalitate de a eluda o bună parte din complicațiile unui proces editorial. Un raport intern de cercetare nu este supus evaluării unui comitet științific; nu reprezintă forma finală de publicare a unor rezultate de cercetare. Rolul unui asemenea raport este de a aduce în discuție anumite rezultate intermediare de cercetare, de a face evaluări parțiale, de a corecta erori, de a lansa noi piste de cercetare. Difuzarea rapoartelor de cercetare sub formă electronică reprezintă astăzi o practică care s-a generalizat.⁷

Prestigiul instituțiilor este un criteriu important de evaluare a publicațiilor, marile institute de cercetare publicându-și rezultatele și realizând adevărate colecții virtuale. Site-urile web ale unor asemenea institute sunt foarte vizitate. Atunci apare normală întrebarea: de ce s-ar apela la un editor când institutul își poate face publice propriile rezultate? Pentru că marile edituri asigură platformele de editare; au o importantă componentă non-comercială cu rol de marketing, integrează publicitate; integrează în colecții și baze de date resurse de la diferiți furnizori de conținut; gestionează și asigură circuitul științific de la creare, validare, comunicare, preservare; realizează activități de editare complexe care ar fi costisitoare în regie proprie și nici nu ar avea eficiența scontată. Dezavantajul autoeditării: validarea și comunicarea informației. O lucrare valoroasă, nevalidată de comunitatea științifică sau profesională, se poate pierde în cantitatea imensă de informații din spațiul web.

Marile edituri, deși aparent au trecut printr-o situație de criză, au reușit să se adapteze exigențelor impuse de noile tehnologii ale informării și comunicării. Au înțeles că nu este vorba de o simplă schimbare a suportului ci de o transformare mult mai profundă, care afectează întregul lanț al producerii și comunicării rezultatelor cercetării științifice. Produsele științifice se pot prezenta într-o formă nouă, impun noi exigențe și restricții în utilizare. Prin urmare, marile edituri, adresându-se unui public specializat diversificat, cu posibilități financiare și tehnice diferite, își diversifică la rândul lor oferta. Alături de produsele și serviciile tradiționale, beneficiarii pot solicita și varianta electronică a acestora.

---

⁷ Vezi serverele marilor universități.

După editor, **librarul** reprezintă al doilea intermediar în canalul informațional între autor și cititor. O discuție asupra influenței TIC în spațiul librarului trebuie să țină cont de următoarele aspecte:

- librăria electronică care vinde on-line documente tipărite în format clasic (avantajul constă în consultarea la domiciliu a informației bibliografice asupra ofertei; posibilitatea de a face comanda on-line, în funcție de prezentarea ofertei, o serie de informații suplimentare).

- librăria electronică care vinde cărți electronice (e-book), care pot fi transmise clientului sub formă de fișier sau CD. Posibilitățile de ofertare și distribuire sunt în funcție de strategia de marketing adoptată: este permisă consultarea gratuită a cuprinsului, a bibliografiei, a rezumatului, a aprecierilor critice, a unui capitol etc. Întâlnim și practica de a comercializa doar on-line documente sau părți de documente. Se vinde versiunea fulltext a unui document sau a unei părți din document (de exemplu articol din revistă; capitol din carte, imagine dintr-un album, o hartă dintr-un atlas etc.). Nu se poate vorbi de expedierea prin poștă, ci de transmiterea versiunii digitale prin Internet (poșta electronică sau descărcare de pe Internet)

Aceasta presupune existența unui acord cu editorii privind realizarea unei baze de date a ofertelor lor de documente digitale și permisiunea acordată de intermediere a vânzării și de difuzare; managementul drepturilor digitale (drepturile de autor și drepturile conexe; drepturile de licență, drepturile de acces, imprimare, împrumut și alte drepturi specifice mediului digital).

Observăm că, în spațiul Internet, câmpul editorului și librarului se intersectează tot mai mult, iar librarul pierde teren în fața editorului, care preferă să-și vândă singur propriile produse.

Avantajul librarului constă în faptul că oferta sa reunește, într-un singur punct de acces, oferta mai multor editori și poate realiza instrumente de informare bibliografică satisfăcând în mare măsură nevoile de informare ale clienților.

Biblioteca, Bibliotecarul reprezintă al treilea intermediar al canalului informațional.

Din punct de vedere a conținutului se observă deja că bibliotecile își mută accentul de la document spre informație și se încearcă să se pună la dispoziția utilizatorului conținutul informațional al aceluși document. Milioane de înregistrări în baze de date; milioane de pagini web aproape îl copleșesc pe utilizatorul obișnuit. Are nevoie de un suport pentru a realiza accesul și, mai ales, selectivitate în condiții de eficiență.

Teoriile și practicile biblioteconomice de organizare, prelucrare, valorificare, evaluare și validare a resurselor informaționale și documentare glisează din spațiul bibliotecii spre mediul electronic. Astfel, experiența profesiilor biblioteconomice, standardele și normele domeniului ajută în tot ce înseamnă tehnologii și proceduri de creare, prelucrare, valorificare, difuzare și administrare a resurselor documentare și informaționale indiferent de ce structură instituțională și indiferent din ce domeniu de activitate este implicată în procesele enumerate.

Modificări importante influențate de TIC se produc și în „**spațiul utilizatorului**.” Integrarea de noi servicii de informare și de comunicare a generat produse și servicii originale, fără nici un fel de echivalent tradițional; s-au dezvoltat noi practici sociale bazate pe noi modalități de folosire a informației. Orice individ poate fi în același timp, datorită TIC, și utilizator și producător de informație, comunicarea nemaifiind strict unidirecțională. Lectura este considerată a fi o co-producție între autor și cititor, primul exprimând structurile sale cognitive, iar celălalt interpretând mesajul cu ajutorul propriilor sale structuri cognitive. Dincolo de dimensiunile sale recunoscute (semiotică, psiho-cognitivă, socială), lectura electronică este afectată de schimbarea suportului și presupune cunoașterea dispozitivelor și instrumentelor informatice utilizate în alegerea unei strategii de lectură. Este necesar să fie cunoscute metodele de producere, prelucrare și regăsire a informației, la care se adaugă metodele și tehnicile de bază pentru controlul și utilizarea informației.

2. Aspecte tehnice

Sunt avute în vedere **formatele de lectură și suportul de lectură**.

Un format de lectură este dependent de un program informatic care permite citirea pe un ecran a textului, dar și alte facilități suplimentare, precum navigarea hypertextuală, căutarea după anumite cuvinte în corpul textului, mărirea caracterelor, sublinierea unor pasaje, adăugarea de note personale, alegerea modului de afișare, afișarea permanentă a sumarului etc. Există sisteme, precum sistemele DRM (Digital Rights Management), care permit gestionarea drepturilor digitale în funcție de cerințele editorilor, permițând, astfel, accesul controlat, din punct de vedere al drepturilor, al cărților digitale.

Sunt utilizate următoarele **formate**:⁸

---

⁸ Adaptare după Marie Lebert, *op cit.*, p. 73.

PDF-Adobe Reader. Lansat în 1993 de către firma Adobe, este primul software gratuit lansat pe piață care permite citirea documentelor în format PDF (Portable Document Format). Acest soft permite fixarea documentului într-o prezentare dată, pentru a conserva structura, culoarea, imaginea documentului sursă indiferent de platforma utilizată pentru lectură. Documentele PDF sunt o prezență obișnuită pe web, pot fi descărcate, se pot transmite prin email sub formă de fișier atașat iar softul Acrobat Reader este disponibil în mai multe limbi și pentru diverse platforme (Windows, Mac, Linux, Unix). În 2003, Adobe a lansat librăria on-line Digital Media Store cu titluri ale marilor editori și versiuni electronice ale ziarelor și revistelor, în format PDF.⁹

OeB (Open e-Book). Formatele clasice Word, PDF, HTML (Hypertext Markup Language), XML (Extensible Markup Language) au permis la sfârșitul anilor '90 mai multor firme cu activitate editorială să își dezvolte propria aplicație de lectură. Multitudinea acestor aplicații pe piață a pus sub semnul întrebării evoluția cărții electronice și NIST (National Institut of Standards and Technology) din Statele Unite ale Americii are inițiativa de a normaliza conținutul, structura și prezentarea cărților electronice pornind de la un format de bază XML. Apare astfel OeB (Open e-Book). Acest format este un format deschis și gratuit.

LIT-Microsoft Reader. Microsoft Reader este o aplicație realizată pe baza formatului OeB, lansată în 2000, și permite lectura cărților electronice în format LIT (abreviere de la „literatura”). Este utilizat pe platforma Windows.

PRC-Mobipocket Reader. Aplicație de lectură dezvoltată în Franța, permite citirea fișierelor în format PRC (Palm Resource). Este o aplicație gratuită, disponibilă în mai multe limbi și este compatibilă cu orice fel de calculator personal.

PDB-Palm Reader. O altă aplicație apărută pe piața cărții electronice și care a dezvoltat propriul format PDB-Palm database.

BRF (braille). Aplicație care permite convertirea documentelor braille în format digital accesibil pentru persoanele oarbe, braille digital.

DAISY-carte audio. Digital Audio Information System-DAISY, tehnologie digitală care permite convertirea automată a unui document digital în „voce” pentru a asigura lectura. DAISY se bazează pe formatul DTB (Digital Talking Book). DAISY s-a realizat prin definirea unor norme internaționale care au impus, standardizat, condițiile de producție, schimb,

---

⁹ *Ibidem*, p. 74.

utilizare a cărților audiodigitale, organizarea digitizării materialului audio la scară mondială. Consorțiul internațional însărcinat cu asigurarea transferului materialului audio în material digital a urmărit: definirea de norme pentru specificațiile fișierelor, pornind de la cele stabilite de consorțiul W3C; conceperea de software de conversie a sunetului analog în sunet digital, gestiunea conținutului digital rezultat; schimbul de cărți audiodigitale între biblioteci; definirea unei legi internaționale a dreptului de autor și a drepturilor conexe pentru persoanele cu deficiențe vizuale; promovarea normelor DAISY la scară mondială.

Suportul pentru lectură este în principal ecranul unui calculator. Pentru a asigura mobilitatea și un plus de ergonomie în utilizare, au apărut tabletele electronice, calculatoarele portabile de mici dimensiuni, gadgeturile, PDA - Personal Assistant. De asemenea, în ultimul deceniu se vorbește despre hârtia electronică și cerneala electronică, două tehnologii care ar permite imbinarea avantajelor oferite de digital cu avantajele ergonomice oferite de un suport suplă și flexibil asemănător hârtiei.

Tableta electronică¹⁰ pentru lectură este un dispozitiv portabil de dimensiunea unei cărți, cu un ecran, alb-negru sau color. Funcționează pe bază de baterie și în funcție de model, poate avea modem integrat, port USB, conexiune Bluetooth și WiFi pentru conexiune la internet pentru descărcarea de fișiere sau cărți digitale de pe site-urile editurilor sau pentru accesarea de conținut digital. Primele modele au apărut în 1999, în SUA, modelele Rocket e-Book și Softbook Reader. Au urmat Gemstar eBook, Cybook (prima tabletă electronică de lectură europeană, lansată în Franța). Mai mulți producători de electronice, printre care Motorola, Toshiba, Sony și Dell, au prezentat viziunea lor asupra tabletelor electronice. Mare succes al acestor tehnologii se apreciază a fi **iPad**-ul lansat de Apple în anul 2010. În condițiile în care se estimează că Apple a vândut 13 milioane de tablete iPad, bătălia se dă pentru locul doi. Potrivit firmei de cercetare Gartner, este de așteptat ca în 2011 să fie livrate aproximativ 55 de milioane de tablete. Majoritatea dintre ele vor fi tot iPad-uri, însă va rămâne loc și pentru 10-15 milioane de unități produse de rivali. Acum, în încercarea de a doborâ supremația Apple și de a câștiga o cotă de piață, rivalii anunță tablete ce conțin diverse elemente care nu se găsesc pe

---

¹⁰ *Ibidem*, p. 76.

iPad, cum ar fi camere pentru videochat sau abilitatea de a lucra în noile generații de rețele de date 4G¹¹.

Tendința este de a integra aplicațiile de lectură în dispozitive care au și alte funcționalități precum telefoanele, agendele electronice etc., de fapt, dispozitive multifuncționale precum gadgeturile. Companiile de telefoane au fost și sunt foarte interesate de dezvoltarea unor asemenea tehnologii.¹²

Hârtia electronică este considerată a fi destinația finală a evoluțiilor tehnologiilor tabletelor electronice de lectură, adică evoluția spre un ecran subțire, flexibil ca o foaie de hârtie, transportabil, pliabil, reciclabil, cu o rezoluție sunet-imagie acceptabilă și oferind conținutul și facilitățile web-ului. Primele cercetări pe această temă sunt realizate începând cu 2001, de Massachusetts Institute of Technology - MIT. Urmează producătorii japonezi Sony, Panasonic, Canon, care cercetează utilizarea hârtiei electronice pentru conținutul științific.¹³ În prezent, fără a se impune în utilizarea de masă, hârtia electronică rămâne atracția marilor târgurilor de tehnologie digitală ale ultimilor ani.

Asociat hârtiei electronice avem cerneala electronică. **eInk** sau e-cerneala este o tehnologie de producere a unei cerneli electronice inventată de compania americană E-Ink Corporation. Poate fi integrată în diverse folii folosite la producerea ecranelor electronice (displayuri), în special pentru dispozitivele numite în general tablete de lectură.

3. Aspecte juridice

Internetul este perceput ca un spațiu al libertății, un spațiu în care poți găsi documente care ar avea anumite reguli sau norme de comunicare în spațiu tradițional, documente care ar fi prea scumpe în forma originală etc. și, de asemenea, poate fi și un spațiu al „dezvăluirilor”. Această percepție de libertate se datorează în primul rând aspectelor tehnologice și informatice ale rețelei,

---

¹¹ Bogdan Mihai, *Tablete în urmărirea iPad-ului la Consumer Electronics Show* [on-line] Radio România Actualități, 9 ian. 2011. Disponibil pe Internet: http://www.romania-actualitati.ro/tablete_in_urmarirea_ipad_ului_la_consumer_electronics_show-23976 - accesat 19 aprilie 2011.

¹² A se vedea evoluția modelelor și facilităților oferite de Nokia, Motorola, Siemens, Sony Ericsson.

¹³ Dosar fr. Bruno Rives, *Papier électronique, les premières plates-formes japonaises* [on-line]. 17 mar. 2009. Disponibil pe Internet: <http://papierelectronique.blogspot.com/2009/03/papier-electronique-les-premieres.html> - accesat 23 aprilie 2011.

dimensionarea ei la scară mondială, apoi varietății conținutului, interactivității, o altă relaționare spațiu-timp. Diversificarea formelor de prezentare și comunicare a unui conținut digital, bulversarea canalului informațional autor-utilizator final au făcut ca aspectele juridice, etice și morale care însoțesc informația să fie greu de controlat și de respectat în mediul internet. Inexistența, ignorarea, nerespectarea în totalitate a normelor juridice privind drepturile de autor, drepturile de difuzare și drepturile conexe constituie una din petele întunecate ale Internetului.

Pe de altă parte, aspectele juridice, care sunt de cele mai multe ori o extensie a normelor valabile în contextul tradițional de editare și publicare se dovedesc a fi reale bariere în difuzarea și comunicarea resurselor informaționale. Sunt probleme deosebit de complexe. De exemplu, legislația națională nu poate avea valabilitate asupra mediului internet, care este transnațional. Normele naționale pot fi ușor eludate publicând pe alte site-uri, iar un control tehnic devine o formă de cenzură în Internet.

4. Aspecte economice

Modelul economic care permite realizarea cărților electronice este ariat în funcție de obiectivele avute în vedere pentru difuzarea unui asemenea conținut informațional, precum și de tehnologiile implicate. Se disting: un model economic comercial, al editorilor care privesc cartea digitală ca un produs comercial destinat vânzării și aducător de profit; un model economic de distribuire, diseminare a unui conținut de cercetare, ca o componentă a valorificării cercetării și prin urmare nu primează profitul adus de acest produs informațional; un model economic cultural care presupune utilizarea cărților digitale într-un demers cultural, educațional sau artistic și realizarea lor se face de cele mai multe ori prin sponsorizare sau subvenție.

În realizarea și valorificarea cărților electronice ca produse comerciale, din evoluția pieții cărții, din activitatea editorilor și producătorilor de orice fel, se remarcă mai multe situații: evoluția independentă a cărții electronice față de același conținut difuzat pe un suport tradițional; complementaritatea cărții electronice și a cărții tipărite sau tendința de substituție a cărții electronice față de varianta tipărită. Avantajele hypertextualității, ale căutării în text, alte facilități de lectură determină o preferință pentru cartea electronică.

5. Aspecte socio-culturale

Este vizibil că se poate vorbi de un public al documentului digital, al cărților digitale; un public care a asimilat mediul digital ca un mediu de lucru,

un mediu de formare profesională, de informare-documentare sau de loisir. Mediul digital, privit ca un nou context informațional și de comunicare modifică modele sociale, culturale, psihologice tradiționale.

O altă relaționare spațiu-timp, alte modalități de utilizare a resurselor informaționale, noi tehnologii implicate etc., toate acestea duc la un nou comportament informațional, la o nouă cultură sau, cel puțin, la o nouă formă de manifestare a culturii tradiționale consacrate, în toate aspectele ei.

Cartea electronică reprezintă un produs informațional modern cu multiple facilități de lectură atât pentru activitățile de loisir, cât și pentru cele profesionale și științifice. Dematerializarea textului, independența acestuia față de suportul său face ca documentul digital numit „*carte electronică*” care are o structură generică clar definită, cu un conținut digital înghețat, care nu mai poate fi modificat și care poate fi accesat prin aplicația informatică asociată, să gliseze spre documentul digital dinamic care permite intervenția utilizatorului în selecția conținutului digital, modificarea, eliminări de text, compilații. Bibliotecile și editurile devin astfel furnizoare de conținut digital sub diferite forme, de la cartea electronică consacrată la articolul dintr-o publicație sau înregistrarea dintr-o bază de date.

Noile tehnologii media și necesitatea unei gândiri comunicaționale

Dr. OCTAVIAN MIHAIL SACHELARIE

Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș

Résumé

Les nouvelles technologies média et la nécessité d'une pensée communicationnelle

Les nouvelles technologies média ont des effets significatifs au niveau de la communication, en tant que phénomène psycho-social. A son tour, c'est la communication qui « modèle » les cultures et la civilisation humaine dans son ensemble. Cette étude fait une analyse, dans ce contexte, d'une problématique liée aux technologies de communication - présent et futur ; les implications des nouvelles technologies en ce qui concerne la lecture et les significations de l'apparition des livres électroniques ; l'évolution du livre électronique (en Roumanie) ; « le village global » et la pensée communicationnelle - des pas vers un système intégrateur (Les Sciences de l'Information et de la Communication, vues en tant que point de cohésion d'une théorie intégratrice sur la communication).

Mots clés: *les nouvelles technologies média, le livre électronique, e-Reader, la pensée communicationnelle*

Astăzi, după primul deceniu al mileniului al treilea, comunicarea, ca fenomen tehnologic și psiho-social, caracterizează întreaga civilizație umană, modelând, uneori dictatorial, evoluția culturilor și a societății în ansamblul său. Tehnologiile comunicării se succed și se perfecționează rapid pe fondul scăderii perioadei de asimilare a lor: telefonul - 35 de ani; televiziunea - 26 de ani; radioul - 20 de ani; PC-ul - 16 ani; telefoanele mobile - 13 ani; Internetul - 7 ani.* Epoca contemporană este dominată de tehnicile de difuzare în masă, care sunt din ce în ce mai sofisticate. Astfel, Dominique Monet arată faptul că, la ora actuală, în peisajul comunicării de masă, pe lângă tipurile „tradiționale” de media, au apărut și s-au impus noi forme de comunicare multimedia. Acestea combină elemente textuale și grafice (specifice, până de curând, presei scrise) cu sunete și imagini în mișcare (tipice audiovizualului tradițional), cu imagini de sinteză și cu facilitățile tehnologice oferite de calculatoare, generând produse care, prin unitățile componente, sunt similare cu cele din mass-media „clasice.”

---

* Sursa *TV-mania*, magazin media săptămânal, nr. 9/1998. Cifrele sunt rezultatul unei cercetări pe populația americană, criteriul folosit fiind utilizarea respectivei tehnologii de către un sfert din populația unei țări.

dar care, prin modul de asamblare și de utilizare (caracterul interactiv), sunt total diferite. Mihai Coman remarcă faptul că ideea care stă la baza acestor sisteme este aceea a „convergenței,” ea fiind teoretizată, încă din 1978, de Nicholas Negroponte, cercetător la Massachusetts Institute of Technology. Acesta a susținut necesitatea combinării industriilor mass-media cu industriile calculatoarelor și cu sistemele de telecomunicații. Scopul - realizarea unei noi galaxii de comunicare. Astfel, s-au născut sistemele *on-line* (de la poșta electronică sau e-mail, prin care se transmit mesaje personalizate unor receptori cunoscuți sau necunoscuți, la World Wide Web, prin care mase enorme de oameni au acces la bănci de date strânse în diverse site-uri), teletextul (transmiterea de texte scrise prin canalele de televiziune), jocurile video (care combină imagini, texte, grafice, controlate prin programe de calculator și accesibile pe monitoare TV sau de calculator), imaginile și spectacolele holografice, televiziunea digitală, presa scrisă digitală, magistralele informației (concentrarea pe un monitor a mai multor canale-televiziune, radio, calculator, presă scrisă), crearea de realități virtuale. Aceste sisteme au atât caracteristici ale mass-media (au capacitatea de a atinge audiențe uriașe, eterogene, depărtate geografic; au o mare viteză de transmitere; sunt finanțate prin cumpărare directă, închirierea dreptului de acces, sponsorizare sau vânzare de spațiu / timp pentru publicitate), dar, în același timp, sunt apropiate și de formele de comunicare interpersonală, mediate tehnologic (transmit atât mesaje elaborate de specialiști, cât și mesaje fabricate de persoane particulare, oferă facilități de dialog intim, conținuturile transmise nu pot fi controlate de autoritățile statale).

Tehnologiile de comunicare - prezent și viitor

În ce privește previziunile în legătură cu evoluția inovațiilor tehnologice direct legate de tehnicile de comunicare, Sergio Lepri subliniază că înșiși experții și producătorii de hardware nu fac asemenea estimări decât pentru următorii 4-5 ani. Totuși, se poate presupune că în următorii ani se va dezvolta treptat, alături de actualul sistem al mediilor de informare (atât cât va trăi), un nou sistem, articulat astfel:

- o informație TV în direct (preponderent sincronă, dar și asincronă). Este o informație care reprezintă modul de informare cel mai angajant și care, prin forța dominantă a imaginii, nu pune probleme de limbă și inteligibilitate; o informație, care, datorită costurilor de producție și de distribuție tot mai mici, va putea exista și la nivelul local sau de cartier. Consumul de informație televizată va crește și prin extinderea interactivității, când telespectatorul va

putea recupera și eventual selecționa tipul de informație pe care îl vrea și în momentul când o vrea, adică un telegențial la comandă, și nu cu orar fix.

- O informație radiofonică, ce va rămâne probabil operantă, în mare măsură așa cum este, tocmai datorită privilegiului care o caracterizează, acela de a permite urechii să elaboreze fără dificultate informațiile percepute secvențial, chiar și în condiții de zgomot sau de eventuală neatenție (spre deosebire de informația verbală în televiziune care, însoțită de imaginea în mișcare, este adesea greu de asimilat critic de către receptor).

- O informație în presa scrisă, ca aprofundare și reflecție, nu concurentă, ci complementară informației televizate.

- O informație telematică, al cărei viitor se arată pasionant, dar nesigur și imprevizibil. Într-o situație complicată se află mai ales organele electivale ale informației telematice, și anume agențiile de informații, obsedate pe bună dreptate de riscul de a pierde, din cauza Internetului, copyright-ul și siguranța profiturilor; aflate în așteptare, încearcă un remediu parțial prin introducerea de publicitate în buletinele de știri on-line și recurg la diverse forme de sponsorizări.

Astăzi, unele agenții au intrat în multimedialitate, dar, dacă vor să nu dispară de pe piață, vor trebui să interpreteze cât se poate de bine cele trei tendințe de bază ale evoluției tehnologice și anume multimedialitate, interactivitate și personalizare a informației. Cu alte cuvinte, vor trebui să fie în același timp mari centre de producție a informațiilor curente, mari arhive electronice ale informațiilor trecute, mari bănci de date și moduri de conexiuni (așa-numitele „motoare de căutare”) cu alte bănci de date, selecționate în funcție de autoritate și credibilitate.

Într-adevăr, posibilitățile tehnice în materie de comunicare (de masă) se dovedesc a fi inepuizabile, iar aplicațiile lor au ca scop accesul cât mai rapid și mai direct la o informație care crește în progresie geometrică. Recent, au fost date publicității concluziile unui studiu realizat de o echipă de cercetători de la Universitatea din Carolina de Sud, SUA, care dezvăluie faptul că bibliotecile, computerele, colecțiile de DVD-uri și ziarele stochează o cantitate enormă de informații - 295 de cvintilioane de megabiți (295 urmat de 18 zerouri). Potrivit cotidianului *The Daily Mail*, dacă toată această informație ar fi păstrată pe CD-uri, teancul ar ajunge până la Lună! Conform prof. Martin Hilbert, coordonatorul studiului, această cifră reprezintă mai puțin de 1% din informația stocată în ADN-ul unei singure persoane. Studiul a mai dezvăluit și alte date semnificative: tehnologia de comunicare pe ambele sensuri, cum sunt telefoanele mobile și Internetul, le-a permis oamenilor să facă schimb de 65 de trilioane de date doar în anul 2007, ceea ce echivalează cu transmiterea de către

fiecare persoană, în fiecare zi, a unei cantități de informație conținută în șase ziare; asistăm la o schimbare rapidă de la analog la digital: posibilitatea de stocare a informațiilor a crescut cu 28% în fiecare an din 1986, în timp ce capacitatea de difuzare a datelor a crescut cu 6% pe an - tranziția de la stocarea tradițională la cea digitală a fost rapidă. În anul 2000, 75% din informația stocată în lume era în formă analogică, pe hârtie, în cărți sau pe casete video. Până în anul 2007, 94% a fost stocată în format digital. Studiul estimează și faptul că totalitatea calculatoarelor de uz general, în care sunt incluse PC-urile și telefoanele mobile, s-a dublat la fiecare 18 luni.

Noile tehnologii digitale au pătruns în foarte multe domenii de activitate, de la lectură (e-book, site-uri de cărți digitizate pe Internet, biblioteci digitale, e-reader, I-Pad) până la industria de telefonie (în anul 2010 s-au lansat telefoanele inteligente - smartphone), tabletele iPad, precum și televiziunile 3D. România s-a racordat rapid la aceste noutăți și, mai mult decât atât, a creat primul smartphone românesc, care costă 519 lei. Tot în anul 2010, Televoice a lansat primul cititor de cărți electronice creat în piața locală. De remarcat este și faptul că ultimul deceniu a fost caracterizat, pentru IT-ul autohton, de crearea de locuri de muncă, de centre de cercetare și lansări de produse hard și soft, de gadgeturi. În această industrie sunt angajați cca 90 de mii de români, din care vreo 16 mii sunt programatori.

De la presa „fără hârtie” la e-book

În acest adevărat „iureș” al schimbărilor, aventura cărții electronice (e-book-urile) și, implicit, a dispozitivelor de lectură (e-readurilor), este în plină desfășurare. Cum am putea defini însă cartea electronică? O definiție cu caracter general înțelege prin carte electronică „*variantele electronice a unei cărți tipărite, care poate fi citită pe calculator, laptop, pe dispozitive portabile de lectură, pe dispozitive gen Palm/PDA, pe ecranul telefonului mobil sau pe terminalele Internet.*” Cartea electronică este un fișier informatic, un software încadrat într-un format specific unei cărți. Este nevoie și de un hardware pentru a fi citită (PC sau alte dispozitive). Pentru a vizualiza o carte electronică este necesară existența unei aplicații soft speciale, care să dea posibilitatea afișării pe ecran a acesteia. Companii ca Microsoft sau Adobe au creat aplicații speciale (Microsoft Reader și Adobe Acrobat e-Book Reader) care permit lecturarea cărților electronice.

Putem vorbi de o piață a cărților pe CD-ROM începând cu anii '90, cu toate că succesul lor a fost mai mic decât așteptările celor care au investit în acest domeniu. În special piața lecturilor de agrement a avut o evoluție mult mai slabă, o explicație dată fiind aceea că literatura în format electronic (roman,

nuvelă, poezie) nu este în concordanță cu relația (personală, intimă) pe care cititorii (utilizatorii) trebuie să o aibă cu textul (scris, tradițional). Așa se face că interesul față de cartea în format electronic a rămas ridicat în rândul specialiștilor, a universitarilor. În anul 1998, mai multe companii mici au lansat substitute pentru publicațiile tradiționale (de hârtie). *Rocket Book* și *Soft Book*, două dintre aceste substitute au fost prezentate la „Electronic Book '98.” În anul 1999 se lansa net Library care spera să valorifice interesul Publicului pentru Internet. Iată care erau caracteristicile principale ale celor două dispozitive:

- *Rocket Book* are mărimea unui roman broșat mediu, cântărind cca 500 g și având un ecran de 10 x 7,5 cm. Poate conține până la 4.000 de pagini de text (aprox. 10 cărți) și funcționează cu o baterie de 20 de ore. Prețul, la nivelul anului 1998, era de 500 dolari. Conținutul este în format HTML, se încarcă printr-un modem de computer și poate fi vizionat pe Rocket Book-ul împreună cu care a fost cumpărat.

- *Soft Book* -ul cu coperte de piele are aproape 1500 g, cu un ecran de 17,5 x 15 cm. Posedă o baterie de 5 ore și încarcă 100.000 de pagini (250 de cărți). Costul inițial a fost de 300 dolari, dar este însoțit de un contract cu obligativitatea de a cumpăra un conținut de carte de 20 dolari, timp de 24 de luni. Conținutul este în format HTML, dar este transferat direct unui dispozitiv de citire printr-un modem intern.

În ultimul deceniu, lucrurile au evoluat, dispozitivele de citire fiind din ce în ce mai performante și mai ușor de manipulat.

Un articol din *Săptămâna financiară* aduce date foarte interesante privind piața e-reader-ului în România, pe fondul lansării unor noi produse. Astfel, compania EVOLIO a lansat (în 2010) e-book-reader-ul EVOBOOK, primul său produs din această gamă și primul model românesc cu tehnologie E-Ink. Dispozitivul dispune de un ecran de 6 inch, cu rezoluție de 600 x 800 pixeli și 16 nuanțe de gri, având dimensiuni totale de 18 cm înălțime, 13 cm lățime, o grosime de numai 9 mm și o greutate de 228 g. Memoria internă este de 2 GB, suficientă pentru circa 4.000 de cărți digitale, putând fi mărită la 10 GB prin carduri SD. Modelul nu dispune de conexiune Wi-Fi și 3 G, conectându-se la PC printr-un cablu mini USB, prin care se încarcă și acumulatorii. *Avantaje:* tehnologia e-ink elimină un aspect supărător al unui ecran LCD - în lumina puternică efectul de „glow” dispare, iar suprafața EVOBOOK devine clară din orice unghi, favorizând astfel lectura în plin soare; existența funcției *SEARCH* dă posibilitatea de a alege dimensiunea fontului dorit (zoom), iar funcția *BOOKMARK* - semn de carte, oferă posibilitatea ca lectura să fie reluată de unde a fost întreruptă; gadget-ul poate reda fișiere în

format mp3, oferindu-se utilizatorilor posibilitatea de a asculta muzică în timp ce citesc. Prețul a fost estimat la 150 de euro, pachetul incluzând un număr mare de titluri din literatura română și internațională.

Același articol semnală și inițiativa companiei ASBIS, care a anunțat că va aduce în România cititoarele de cărți electronice de la PRESTIGIO, producător de echipamente electronice din Cipru. De asemenea, celebrul cititor de cărți în format electronic KINDLE, dezvoltat de amazon.com, poate fi cumpărat și în România la prețul de aproximativ 279 de dolari. Utilizatorii vor putea comanda pentru a citi cărți dintr-o „bibliotecă” digitală de 200.000 de volume în limba engleză, fiind disponibile și reviste și ziare cunoscute pe plan mondial. KINDLE are un ecran de șase inch, cântărește 280 g, se încarcă în patru ore și poate stoca 1500 de cărți. Avantaje: posibilitatea de a mări dimensiunea scrisului și de a putea căuta rapid cuvinte în volume de sute de pagini; datorită display-ului neiluminat pe fundal se poate citi în condiții bune și la lumina soarelui.

Industria e-reader-elor este pe val, iar cifrele de afaceri ale companiilor care realizează astfel de produse cresc semnificativ. Iată ce declară, în acest sens, Liviu Nistoran, președintele companiei EVOLIO, declarație preluată de ziarul mai sus amintit: *„Piața e-readere-lor este, după cea a tablet PC-urilor, cea mai dinamică piață de produse electronice la nivelul mondial. La orizontul anului 2014, numărul de e-readere livrate va depăși 30 de milioane de unități. În România, anul 2010 a reprezentat începutul timid al acestui produs, însă pentru 2011 estimăm o piață de aproximativ 3 milioane de euro, urmând ca în 2013 aceasta să depășească 10 milioane de euro.”*

Cititorul electronic (e-reader), cu o piață de un miliard de dolari în 2009 și cu speranțe de dublare a acestei sume în 2010 a determinat multe economii să fie mai atente la acest fenomen. De exemplu Taiwanul, care urmărește să producă 80% din componentele pentru cititoare electronice până în 2013. Interesul pentru această industrie este demonstrat de prezența celor 200 de companii taiwaneze la o lansare a industriei de e-reading din decembrie 2009. Cu această ocazie, Woody Duh, directorul unui departament de dezvoltare industrială din cadrul Ministerului Economiei, declara: *„Toți sunt de acord că cititorul de cărți electronice va fi următoarea ramură a industriei în care Taiwanul va excela și va deveni lider mondial, tot așa cum națiunea taiwaneză este pe primul loc în furnizarea de PC-uri și aparate portabile.”* Concurența pe piața taiwaneză este acerbă, guvernul încercând să susțină toate companiile implicate. Pentru a putea ajunge la o valoare totală a industriei de e-reading de 3,1 miliarde de dolari americani în 2013, este planificată deschiderea de sucursale care să aducă un profit de 67

de milioane de dolari în următorii cinci ani de la furnizorii de hardware și software ai insulei, inclusiv de la edituri. În acest context, viitorul se anunță bun, lucru confirmat și de Amazon, care anunță de Crăciun (2009), pentru prima dată vânzarea mai multor cărți electronice decât a celor pe hârtie. Liang Chin-Lin, analist la JP Morgan Securities (Taiwan) arăta că cititorul de cărți electronice a devenit un substitut al cărților reale, fiind deja adoptat de *șoarecii de bibliotecă*, nefiind vorba de „o jucărie care va dispărea în doi ani.” În consens, Scott Liu, președinte al unei companii taiwaneze de mare succes în domeniu, PRIME VIEW, sublinia că acesta este viitorul, prevăzând o penetrare puternică a notebook-urilor în următorii 10 până la 15 ani.

Febra lecturilor digitale a cuprins și România. Un exemplu edificator îl reprezintă Editura LiterNet, care este primul portal de e-book-uri gratuite din România, activând pe piața online de 9 ani. În prezent, e-book-urile editurii au atins cifra de 1.300.000. de accesări. O comparație cu editurile tipărite și, implicit, cu succesul cărților tradiționale arată că e-book-urile reușesc să depășească *tirajul* cărților în format clasic. În acest sens, Răzvan Penescu, inițiatorul și coordonatorul Editurii LiterNet declara: „*Deja surclasăm prin ‘tiraj’ cam 97% din volumele publicate pe hârtie.*”

Pe piața românească, preocuparea pentru lansarea unor e-book-uri, pentru online în general, se regăsește cu precădere la nivelul unor mari edituri tradiționale, dar și la nivelul editurilor unor ziare consacrate. Astfel, Editura Adevărul se gândește foarte serios la un proiect de librărie online (de tip *Fnac* sau *Barnes et Noble*) care va avea cea mai mare ofertă de carte și film din România. De asemenea, Editura Polirom ia în calcul editarea de e-book-uri în această primăvară, proiect în colaborare cu cei de la librariadigitala.ro. Cu preocupări deosebite în acest domeniu se regăsesc și editurile Humanitas și Art. Păreră celor de la Humanitas este că lectura digitală poate merge braț la braț cu lectura clasică: „*Plăcerea lecturii unei cărți fizice în fotoliu, seara, poate coexista cu cea a citirii unui ebook pe iPad,*” declara Paul Balogh, manager online la Librăriile Humanitas.

După cum bine observa Adrian Cioroianu, într-un articol dedicat viitorului cărții, civilizația ei a intrat într-o accelerată schimbare de paradigmă. Cartea tradițională și-a găsit înlocuitori, iar editurile vând titluri în format digital care nu mai sunt tipărite pe hârtie. Pentru o carte, tiparul nu mai este obligatoriu, dezvoltându-se, în ultimii ani, sistemul „*tipăririi la comandă*” (POD - print on demand). Acesta permite ca o carte să fie produsă doar atunci când are cumpărători, fără a mai avea nevoie de o tipografie. Circa 6% din cărțile ce apar în SUA erau astfel produse în 2009, cu ajutorul unor imprimante performante,

iar unele edituri universitare, precum Cambridge University Press, vinde până la 10% dintre titlurile sale în acest sistem.

Dincolo de revoluția din domeniul cărții, noile tehnologii de comunicare, în special digitizarea pune foarte multe întrebări privind destinul unei instituții milenare, cea a bibliotecii, în forma ei tradițională. Este foarte cunoscut proiectul Google de digitizare a câtorva milioane de titluri din lumea întreagă, practic biblioteca se va muta în spațiul virtual. Părerile pro și contra bibliotecilor virtuale țin de argumentele și contraargumentele invocate. Este, de fapt, un (aparent) conflict între Internet și bibliotecă, între informație și cunoaștere. Vom reveni la acest subiect.

Revoluția digitală a determinat adaptări și proiecte îndrăznețe în domeniul mass-media tradiționale, precum și la nivelul structurilor infodocumentare (în special la nivelul bibliotecilor). De exemplu, *The Daily*, primul ziar pe iPad, apărut de curând, a avut o investiție de 40 de milioane de dolari și costuri de aproximativ 500.000 de dolari pe săptămână. Fiind o premieră în industria on-line, publicația este disponibilă doar în SUA și este accesibilă contracost (abonamentul pentru o săptămână este de 99 cenți și 40 de dolari pe an). Analistii media români, precum Iulian Comănescu și Dragoș Stanca, arată că presa „de hârtie” nu mai e un model de bussiness sustenabil pe termen lung, în parametri în care a fost până acum și că trebuie luat în considerare faptul că nu conținutul *citibil* moare, încet, ci suportul de distribuție, adică hârtia. Ca urmare, sunt de așteptat proiecte din ce în ce mai interesante, în această zonă. Lucrurile au început să se miște și la noi, cotidianul „Adevărul” fiind primul și singurul ziar din România care și-a lansat o versiune pentru iPad la începutul anului 2011 (din aceeași categorie face parte și revista pentru femei,

The One). Mai mult decât atât, publicația *Money Express* (martie 2010) anunța apariția cotidianului belgian *La Dernière Heure*, într-o variantă experimentală, în format integral 3D. Cotidianul a fost vândut împreună cu o pereche de ochelari stereoscopici, fără de care nu puteau fi vizualizate corect fotografiile și reclamele în relief. A fost nevoie de trei luni pentru a se ajunge la această versiune 3D, iar odată cu lansarea ziarului în format tridimensional a fost mărit și tirajul, de la 85.000 la 115.000 de exemplare. Cu toate acestea, redactorul-șef al publicației, Hubert Leclercq, a ținut să precizeze că este doar o încercare și că nu va fi vorba de o continuare, deoarece pregătirea unui astfel de ziar creează probleme. De exemplu, pregătirea unei singure fotografii se face în aproximativ 20 de minute, și nu într-un minut, ca în cazul unei fotografii obișnuite.

Dorim să terminăm acest periplu (incomplet de altfel) în domeniul noilor tehnologii media făcând scurte referiri la două fenomene comunicaționale de mare succes: Wikipedia și Facebook. La începutul anului 2011, cea mai mare enciclopedie online din lume, care este constituită prin efortul a milioane de colaboratori care scriu articole în 175 de limbi, a împlinit 10 ani de existență. Wikipedia este un fenomen global care se dezvoltă într-un ritm incredibil: a ajuns la aproximativ 17 milioane de articole, dintre care peste 150.000 în limba română, în condițiile în care are doar 50 de angajați plătiți, funcționând pe baza donațiilor. Istoria enciclopediei este rezumată de *The Guardian*: „Cu zece ani în urmă, fondatorii Jimmy Wales și Larry Sanger încercau să creeze o enciclopedie online cu un proces de publicare a informațiilor în șapte pași. Pentru că proiectul se blocase în detaliile tehnice, cei doi au vrut să «ardă etape» și să folosească un program de tip wiki - care permite oricui să editeze o pagină web, să adauge sau să ștergă informații fără să aibă nevoie de permisiune pentru a publica modificările.” S-a dovedit a fi o decizie esențială, responsabilitatea acurateții informațiilor fiind mutată din mâinile experților sau autorităților în cele ale oamenilor interesați. Ideea a prins imediat și așa s-a născut Wikipedia. Într-un interviu acordat Reuters, Jimmy Wales a declarat că are planuri de extindere pentru site-ul cu aproximativ 400 de milioane de utilizatori în țările în curs de dezvoltare, iar prima va fi India.

Este o realitate faptul că în era Internetului spațiul virtual a acaparat teritoriul conversațiilor noastre, facilitând apariția unor rețele de socializare. Una dintre cele mai importante este Facebook, cu mare impact și în România, unde numărul utilizatorilor s-a triplat de la începutul anului 2010, depășind 1,5 milioane. Tot mai multe persoane folosesc acest canal social media, iar activismul online câștigă teren. Iată câteva exemple: pagina de pe Facebook a companiei Intel a fost atacată de activiști care se opun comerțului cu „minerale de conflict” provenite din exploatarea miniere din Congo. Greenpeace a coordonat un asalt pe diferitele rețele sociale împotriva Nestlé, pentru utilizarea uleiului de palmier furnizat de companii care defrișează pădurile din Indonezia la fabricarea Kit Kat. Impactul foarte serios pe care fenomenul social media îl poate avea asupra companiilor sau a oamenilor politici face ca rolul social media să fie unul benefic.

„Satul global” și gândirea comunicațională: pași spre un sistem integrator

Noile tehnologii ale comunicării au determinat și vor determina și în viitor schimbări majore la nivelul comunicării văzută ca „*mijlocul prin care omul își organizează, stabilizează și modifică viața socială și trece în formele și sensurile sale de la o generație la alta.*” Credem că este pertinentă distincția pe care unii specialiști o fac

între comunicații, termen care se referă la tehnologii, ca sisteme ce mijlocesc comunicarea între oameni, și comunicare, în sensul de „*existență umană ca o caracteristică esențială*.” Societatea se organizează și există prin comunicare, dar își schimbă în permanență modalitățile tehnice de realizare a acesteia.

Realitatea noului mileniu instaurează o dictatură a imediatului, a instantaneului, în care Internetul facilitează participarea „în direct” la viața întregii planete: „*Era instantaneității înseamnă sincronizarea lumii la pulsul evenimential al Planetei, posibilitatea desfășurării istoriei ‘în direct’, pătrunderea informației în ‘timpul real’ (inaugurată de CNN la mijlocul anilor ‘80). Altfel spus, asistăm la accelerarea timpului mediatic.*” Mai nou, revoluția digitală pare să confirme profecția sociologului canadian Marshall McLuhan care anunța, în anii ‘60, apariția „satului planetar,” concept-realitate care consfințește globalizarea mediatică și reîntoarcerea la „tribalism” (la imediat, la spațiul vizual). Celebra sa formulă „*the medium is the message*” (mediul - mijlocul de comunicare - este mesajul) susține faptul că societățile au fost întotdeauna modelate mai degrabă de natura mijloacelor de comunicare între oameni decât de conținutul comunicării. Astfel, se acordă mijloacelor de comunicare un rol fundamental în existența și evoluția societăților. Esența teoriei lui McLuhan este aceea că mijloacele de comunicare predominante în cadrul unei societăți determină o structurare specifică a universului cultural, a modurilor de gândire și a formelor de viață. În acest context, teoria a dorit să abordeze problema specificității fiecărui mijloc de comunicare și să arate influența mijloacelor de comunicare, în ansamblul lor, asupra individului, a culturii și a societății: mijlocul de comunicare utilizat de oameni produce efecte secundare (de lungă durată), care se adaugă la efectele imediate pe care le produce conținutul explicit al mesajului. Primele (efectele secundare), care se produc inconștient, sunt mai importante decât conținutul mesajelor în ceea ce privește tipul de cultură al unei societăți. McLuhan, care a împărțit istoria umanității, din punctul de vedere al dominantei unui mijloc de comunicare, în trei ere culturale distincte (prima eră caracterizează societățile tribale, fiind dominată de comunicarea orală care produce o cultură sincretică; a doua eră - „Galaxia Gutenberg,” caracterizată de apariția scrisului, a alfabetului fonetic și a tiparului - cultura scrisă; a treia eră, caracterizată prin apariția mijloacelor electronice de comunicare care produc o civilizație a imaginii și în care predomină televiziunea), nu a fost contemporan cu apariția Internetului, dar a anticipat efectele comunicării online în sensul retribalizării omenirii, a apariției unui „sat global” în care „cultura media” este predominantă.

Și totuși, noul tribalism instaurat nu pare a fi de bun augur. Într-un excelent volum, Adrian Dinu Rachieru avertiza că „satul planetar” al lui

McLuhan, noul tribalism nu este unul anomic, presupunând generalizarea unor stiluri de viață și modele culturale având ca vehicul tocmai stigmatizata cultură media, efectul fiind uniformizarea, dezinteresul, dependența: „O astfel de cultură încurajează consumismul și conformismul, nu civismul. Accelerarea istoriei, bombardamentul informațional, tirania fantasmelor publicitare, ritmul epuizant și comportamentul inerțial atentează asupra sistemului 'imunitar' al individului.”

Desigur, problematica legată de caracterul efectelor acțiunii noilor tehnologii ale comunicării asupra comunicării văzută în specificitatea sa umană este vastă, antrenând teorii, argumente pro și contra care au făcut deja subiectul multor cărți. În esență, putem defini societatea ca fiind sistemul format din toate trăirile și acțiunile comunicate. În consens cu Edward Sapir, aderăm la ideea conform căreia „sistemele sociale se pot forma și menține doar dacă persoanele participante sunt legate unele de altele prin comunicare, deoarece orice acțiune comună a indivizilor se bazează pe participare la semnificație, transmisă prin comunicație. Comunicația nu înseamnă doar comunicare, ci și comunitate, participare. Noțiunea de ‚comunicare’ se transferă deci în era de organizare, deoarece fără comunicare este imposibilă acțiunea organizată.” Binomul comunicație-comunicare trebuie studiat sistemic, organic, iar a nu pune serios în evidență procesul de comunicare, ca proces psihosocial, înseamnă a interpreta comunicarea strict mecanic, tehnologic. Noile tehnologii de comunicare transformă dramatic (în bine și/sau în rău) formele de comunicare, deci ele trebuie abordate ca un întreg. Iată de ce, Științele Informării și comunicării vor trebui să răspundă, în cadrul Societății Informaționale și a Cunoașterii, la o multitudine de întrebări de genul: odată cu dezvoltarea exponențială a tehnologiilor de comunicare, ne îndreptăm spre o realitate artificială, rece, dominată de lipsă de afectivitate, înstrăinare, singurătate? Ce se va întâmpla cu comunicarea la nivel instituțional? Informație sau un management al cunoașterii?

Informația, suverană în societatea contemporană, este studiată științific, pornindu-se de la următoarele considerente:

- dezvoltarea producției și a nevoilor de informare (dezvoltarea activităților științifice, a unei culturi științifice și tehnice de masă, cererea de informare);
- apariția unui sector al industriilor de informare (producători și servere de bănci de date, satelit și rețele de telecomunicație, telematică, mari muzee și biblioteci, turism cultural);
- invazia tehnicilor electronice (analogice sau digitale) și fotonice de informare (microordinate, borne interactive, discuri laser, fibre optice, dispozitive multimedia, videodiscuri, informația de gestiune a colecțiilor);

Din problematica strâns legată de informație au derivat însă și teme fundamentale, cuprinse de relația informație-individ-societate:

- psihologice (comportamente de comunicare, procese euristice, reprezentări ale cunoașterii etc.);
- lingvistice (semiotice, reformulare, paratexte, morfosintaxe etc.);
- sociologice (sociologia științelor, comunitățile științifice, productivitate științifică, valoare etc.),
- matematice, logice, statistice (algoritmi, distribuții norgausiene, logica booleană, procese markoviene etc.);
- economice, politice și juridice (piața de informație, dreptul creațiilor imateriale, industriei de informație, societatea informației etc.);
- electronica și telecomunicațiile (rețele, videotext etc.)
- filosofice, epistemologice, istorice.

Pornind de la aceste oportunități de cercetare, profesorul Yves F. Le Coadic consideră că *„dintr-o practică de organizare, Știința Informării a devenit o știință socială riguroasă care se sprijină pe o tehnologie la fel de riguroasă. Ea are ca obiect de studiu proprietățile generale ale informației (natură, geneză, efecte), adică, mai precis: analiza proceselor de construcție, comunicare și utilizare a informației, conceperea produselor și sistemelor care permit construcția, comunicarea, stocarea și utilizarea sa.”*

Ca o necesitate obiectivă, Științele Informării și-au regăsit aplicabilitatea alături de Științele Comunicării, formând un corpus cu o mare rază de cercetare. Conform specialiștilor, domeniile Științelor Informării și Comunicării sunt următoarele:

- Noile tehnologii ale Informării și Comunicării (NTIC);
- Comunicarea de masă;
- Comunicarea de tip publicitar (comunicarea socială și comunicarea politică);
- Comunicarea organizațională.

În opinia lui Alex Mucchielli, NTIC sunt considerate a forma *„un domeniu privilegiat de studiu, o preocupare pentru toți actorii vieții sociale”* transformând continuu: accesul la informații (presa electronică și multimedia on-line vor detrona mediile tradiționale?); însușirea cunoștințelor (formarea la distanță și învățarea cu ajutorul calculatoarelor vor revoluționa școala și vor face să dispară universitățile?); participarea la dezbaterile din societate sau din întreprindere (schimburile de idei prin forumuri de discuții on-line, luarea de informații de pe Internet, votul electronic al cetățenilor vor schimba oare modalitățile de participare a indivizilor?); modalitățile de cumpărare (cumpărăturile on-line, după publicitatea on-line și încercările virtuale ale produselor vor revoluționa producția, vânzarea?); timpul liber (alegerea posibilă a numeroase activități pe Internet: jocuri, filme, vizite virtuale etc. va

transforma industria timpului liber?); munca („telemunca” va permite revitalizarea zonelor rurale, iar utilizarea calculatoarelor în munca colectivă va anula structurile organizaționale?).

Precară la început, colaborarea dintre cercetătorii din domeniul tehnologiilor și cei din domeniul socio-uman a început să dea rezultate, o condiție considerăm noi, a unei dezvoltări echilibrate a binomului „tehnologie-social”. Ca un corolar al celor discutate putem afirma că: *„Științele Informării și Comunicării (SIC) au la bază toate domeniile noi legate de conceperea și producția de multimedia. Ele studiază fenomenele sociale și culturale legate de difuzarea și utilizarea de multimedia. Rețelele de informatizare și comunicare reprezintă, de asemenea, o temă fundamentală de cercetare a SIC. Începem practic să trăim într-o lume în care este esențială comunicarea la distanță prin intermediul calculatoarelor și a infrastructurilor de telecomunicații. Tot ce este legat de acest spațiu, de această complexă lume virtuală constituie obiectul de studiu al Noilor Tehnologii ale Informării și Comunicării (NTIC): comunicarea om-calculator sau calculator-calculator; noile limbaje și noile competențe de lucru și comunicare specifice diferitelor sectoare și activități din societatea contemporană; construirea ‘societății informației’ prin informare-documentare și cercetare electronică; învățământul și activitățile formative legate de NTIC; schimbările psihologice și sociale legate de NTIC.”*

Să fie oare Științele Informării și Comunicării punctul de coeziune al unei teorii integratoare asupra Comunicării? În orice caz, în contextul unei comunicări globale, în care, de multe ori, omul se regăsește sub „tirania” informației, se pune cu acuitate problema unei viziuni sistematice, globale asupra comunicării. În acest sens, profesorul Bernard Miège aduce în discuție conceptul de „gândire comunicațională.” După cum arăta Mihai Coman în prefața la volumul lui Bernard Miège, „gândirea comunicațională” se vrea a fi „o viziune sistematică acolo unde efervescența schimbărilor din sfera comunicării (aparitia și imediata banalizare a unor tehnologii revoluționare precum telematica, sistemele digitale, Internetul ș.a., rapida penetrație socială a unor noi moduri de consum a produselor mediatice ca sistemele video, pay-per-view, teletextul, walkman-ul; instituționalizarea și generalizarea relațiilor publice; descentralizarea și deregularizarea audio-vizualului etc.) a condus la modificări radicale ale poziției sociale a mass-mediei, a rolului social și politic al profesioniștilor și, în final, a paradigmatelor teoretice pe care se baza reflecția asupra comunicării.”

Rădăcinile „gândirii comunicaționale” se regăsesc în modelele cibernetice de analiză a fluxurilor informației, în studiile de sociologie și psihologie a comunicării, în economia politică, în cercetările lingvistice și în antropologia culturală. Concepția care face din comunicare (sau din informație) un element depășind decupajele și granițele între disciplinele științifice, ținând, de asemenea, de științele materiale ale vieții sau ale societății, se regăsește în

diferite curente de gândire: în cibernetică, în structuralism și, mai recent, în abordările complexității sau ale „conexionismului” și chiar în unele filosofii contemporane, de inspirație postmodernistă sau postheideggeriană. Această tendință vizează nu numai să lege câmpuri de știință distincte, ci și să le propună o paradigmă care să le dea sens. Obiectivul nu era numai lupta împotriva unei specializări excesive a cunoștințelor considerate sterilizante, ci și propunerea unei perspective globalizante care ar permite o reinterpretare a aporturilor parțiale și sectoriale în funcție de imperativele care se impun tuturor. O asemenea perspectivă, curios (?!), este împărtășită de un autor de literatură SF, scriitorul canadian A.E. Van Vogt, în romanul său *The Space Beagle*, apărut în anul 1959 și tradus la noi în 1978. În acest roman apare conceptul de nexialism, interpretat ca o „știință a întregului,” apărută ca urmare a specializării excesive, fiind singura în măsură să integreze rezultatele obținute în diferite domenii ale cercetării științifice și să găsească soluțiile practice necesare. Termenul de nexialism, inventat de scriitor, vine de la „nexus,” participiul trecut al verbului latinesc „nectere” - „a lega.”

Ce ne va rezerva viitorul în materie de tehnologii de comunicare, cum vor influența acestea organizarea și funcționarea societății, a individului? Greu și riscant de presupus, în condițiile în care schimbările în domeniu capătă caracterul unei tranziție fără de sfârșit. Alvin Toffler avea dreptate, există pericolul ca și omul să găsească din ce în ce mai pierdut și mai singur în fața acestor „mașinării” al căror „rege” credem că va fi Internetul. Comunicarea este omniprezentă, dar folosirea ei pentru binele general va presupune în acest secol, trecerea de la „tirania informației” la „tirania cunoașterii,” reîntoarcerea, dacă vreți, la înțelepciune.

Bibliografie selectivă

❖ Anghelescu, Hermina G. B., *Cărți în format electronic: o amenințare pentru cărțile în format tradițional?*, (trad. Teodor Atanasiu), în *Revista Bibliotecii Naționale a României*, 2001, nr. 1.

❖ Bunea, Iulia, *Ziarul pe iPad, pariul lui Murdoch*, în *Adevărul*, 16 februarie 2011.

❖ Cioroianu, Adrian, *Cartea - un paradis în schimbare*, în *Scrisul românesc*, nr. 10 (86), 2010.

- ❖ Coadic, Yves F. Le, *Știința informării*, (trad. Elena Țîrțiman), București, Editura Sigma, 2004.
- ❖ Coman, Mihai, *Introducere în sistemul mass-media*, Iași, Editura Polirom, 1998.
- ❖ Cuillenburg, J. J. Van; Scholten, O.; Noomen, G. W., *Știința comunicării*, (Versiune românească și studiu introductiv de Tudor Olteanu), București, Editura Humanitas, 2000.
- ❖ David, Simona, *Afaceri pe social media sau cum se bagă firmele în conversație*, în *Dosar Dilema veche, Moare viața privată pe Internet?* (coordonator Cristian Ghinea), 29 iulie-4 august 2010.
- ❖ Dima, Mihaela, *Suntem bombardați zilnic de foarte multe informații*, în *Adevărul*, 16 februarie 2011.
- ❖ Georgiu, Grigore, *Filosofia culturii. Cultură și comunicare*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Comunicare.ro, 2004.
- ❖ Huang De Joyce, *Business «ca la carte»*, în *Forbes România*, nr. 26, 8-21 martie 2010.
- ❖ Lepri, Sergio, *Viitorul sistem mass-media*, în *Dilema*, nr. 22/1999 (selecție și traducere de Mircea Vasilescu).
- ❖ McLuhan, Marshall, *Mass-media sau mediul invizibil* (trad. Mihai Moroiu), București, Editura Nemira, 1997.
- ❖ Miège, Bernard, *Gândirea comunicațională*, (trad. Maria Ivănescu), București, Editura Cartea Românească, 1998.
- ❖ Monet, Dominique, *Le Multimedia*, Paris, Flammarion, 1998.
- ❖ Mucchielli, Alex, *Les sciences de l'information et de la communication*, Paris, Ed. Hachette, 2001.
- ❖ Onisei, Ana-Maria, *Toamna se numără lecturile la iPod*, în *Adevărul*, 29 iulie 2010.
- ❖ Paul, Andreea (Vass), *Un bilanț economic al primului deceniu*, în *Dosar Dilema Veche (coordonator Cristian Ghinea) - 2001-2010 primii zece dintr-o mie*, 30 decembrie 2010.
- ❖ Preda, Gabriel, *E-reader-ul intră în forță în România*, în *Săptămâna financiară*, 22 noiembrie 2010.
- ❖ Rachieru, Adrian Dinu, *McLumea și cultura publicitară: zece eseuri despre psihosociologia publicitară*, Timișoara, Editura Augusta; Artpress, 2008.
- ❖ Rachieru, Adrian Dinu, *Douglas Kellner și «materialismul cultural»*, prefață la ediția în limba română a volumului *Cultura media* de Douglas

Kellner (trad. Teodora Ghiviriză și Liliana Scărlătescu), Iași, Institutul European, 2001.

❖ Sachelarie, Octavian Mihail, *Universul cunoașterii. Concepte sociologice*, Pitești, Editura Universității din Pitești, 2005.

❖ Sachelarie, Octavian Mihail, Petrescu, Victor, *Sociologia comunicării*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.

❖ Sapir, Edward, *Communication*, în *Enciclopedia of the Social Sciences*, 1930.

❖ Scarlat, Sandra, *Enciclopedia Wikipedia a împlinit 10 ani*, în *Adevărul*, 17 ianuarie 2011.

❖ Stoica, Dina, *Cadrul editorial clasic și noile tehnologii ale documentelor digitale*, în *Revista Bibliotecii Naționale a României*, 2001, nr. 1.

❖ Stoiciu, Gina, *Orientări operaționale în cercetarea comunicării de masă: Exerciții de teorie și metodă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

❖ Tîrzișman, Elena, *Științele informării și comunicării - domeniu de cercetare*, în *Biblioteca. Revistă de bibliologie și știința informării*, nr. 9/2005.

Internet și dispozitive mobile - tendențe și oportunități pentru biblioteci

Drd. MIHAELA VOINICU
Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș

Abstract

Internet and Mobil Devices - Tendencies and Opportunities for Libraries

The article presents the main ICT factors that determined the diversification and the introduction of new library services: wireless technology and mobile devices.

It includes a short technical description of most important technological factors and the presentation of relevant statistic data at a European Union and United States of America level, which come as arguments for the importance of these factors in the development of libraries.

There is also a brief description of the Mobile Web and its advantages.

The last part is about m.bjarges.ro, the first web site of a Romanian public library designed for use on a mobile devices.

Keywords: *Mobile Web, libraries, usability, Mobile Services, wireless technology, smartphones, PC tablets*

Pașii cu care tehnologia avansează sunt atât de rapizi, încât este foarte dificil să nu pierzi ritmul și să devii anacronic.

Pentru biblioteci, rolul și suportul tehnologiei în dezvoltarea lor strategică este unul evident și de necontestat. De la procesul de automatizare a funcțiilor bibliotecii, la prezența on-line a bibliotecii, s-a încercat, permanent, o îmbunătățire, regândire și reinventare a serviciilor tradiționale ale bibliotecii.

Analizând situația doar din perspectiva TIC, între factorii care determină diversificarea și apariția de noi servicii în biblioteci se remarcă tehnologia wireless și dispozitivele mobile.

Dovadă a potențialului recunoscut al dezvoltării acestor tehnologii stă și *Agenda Digitală pentru Europa* următorilor ani, Agendă inclusă în „Strategia Europa 2020”, care recomandă pentru țările Uniunii Europene:¹

- crearea unei piețe unice pentru conținutul și serviciile on-line;

---

¹ http://ec.europa.eu/information_society/digital-agenda/index_en.htm

- promovarea accesului la internet și adoptarea acestuia de către toți cetățenii europeni;

- reformarea fondurilor destinate cercetării și inovării și creșterea sprijinului în domeniul Tehnologiilor Informațiilor și Comunicării.

Accesul tuturor cetățenilor și întreprinderilor din Europa la internet în bandă largă, inclusiv în zonele rurale și pe insulele izolate, nu este posibil fără internet wireless, pentru care sunt necesare frecvențe radio pentru o conexiune neîntreruptă. Această condiție ar trebui îndeplinită prin alocarea „dividendului digital” - benzile de frecvență radio care vor fi disponibile în momentul trecerii de la transmisiunea TV analogică la cea digitală în statele membre.

Primul program strategic în materie de spectru de frecvențe radio, un element central al agendei digitale, are ca scop asigurarea accesului la internet pe întreg teritoriul Uniunii Europene până în 2013 și realizarea unor conexiuni de mare viteză de cel puțin 30 Mbps până în 2020, reducând, astfel, decalajul digital.

În ceea ce privește dispozitivele mobile, acestea au suferit transformări majore, depășind stadiul de simple terminale de inițiere și recepționare a apelurilor telefonice. Motivul acestor transformări s-a datorat necesității oamenilor de a accesa informația oriunde și oricând. Telefonია mobilă este cea care a determinat evoluția spectaculoasă din ultima perioadă, deoarece astăzi, cu ajutorul unui telefon mobil poți realiza foarte multe operațiuni:

- trimiterea și recepționarea de mesaje scrise (SMS) sau mesaje multimedia (MMS);

- efectuarea de fotografii în format digital;

- accesarea internetului și a căsuței poștale prin intermediul protocoalelor POP3, IMAP sau SMTP;

- accesarea fișierelor multimedia (vizionarea filmelor, ascultarea melodiilor în format mp3 etc.);

- transfer de fișiere prin Bluetooth, Wi-Fi;

- accesarea diferitelor aplicații (navigatori GPS, aplicații de accesare a conținutului pe un cont comun-la distanță, dicționare, jocuri, etc.).

Populația care utilizează sau va utiliza telefoane inteligente și tablete PC va crește. În sprijinul acestor afirmații stau și următoarele date statistice, raportate de IDC (International Data Corporation):² în trimestrul IV al anului 2010, s-au raportat vânzări de 100,9 milioane smartphone-uri, în timp ce vânzările de PC-uri s-au ridicat la cifra de 92,1 milioane unități.

---

² http://www.idc.com/about/viewpressrelease.jsp?containerId=prUK2266_6311&sectionId=null&elementId=null&pageType=SYNOPSIS

Numărul smartphone-urilor vândute în ultimul trimestru al anului 2010 a fost mai mare cu 87% față de cel înregistrat în ultimul trimestru al anului 2009. Numărul calculatoarelor vândute în trimestrul IV al anului 2010 a crescut, față de trimestrul IV al anului 2009, cu 5,5%.

Deși numărul de unități PC vândute în 2010 este mai mare față de cel al smartphone-urilor, procentul de creștere al vânzărilor de „telefoane inteligente” este atât de rapid, încât se așteaptă o depășire a vânzărilor de smartphone-uri față de PC-uri în anul 2012, conform estimărilor făcute de specialiștii în analiza tendințelor piețelor de profil.³

Și pentru România tendința este aceeași, având în vedere datele statistice cuprinse în *Tablou de bord al piețelor de consum, pentru o mai bună funcționare a piețelor în interesul consumatorilor*.⁴ Datele statistice ne arată faptul că serviciile internet, produsele TCI (de exemplu: telefoane, computere, software, hardware etc.), serviciile de telefonie mobilă și serviciile de telefonie fixă ocupă o poziție cu mult superioară celei care corespunde în clasamentul global la nivelul Uniunii Europene. Indicatorul de performanță al pieței, la nivelul celor 27 țări membre ale Uniunii Europene, corespunzător serviciilor de telefonie mobilă și internet este de 72,9, în timp ce pentru România, același indicator de performanță al pieței este de 80,6.

În același timp este interesantă previziunea făcută de Morgan Stanley Research⁵ referitoare la modul de accesare a internetului, respectiv de pe unități de tip desktop sau de pe unități de tip mobil.

În Figura nr. 1 se observă faptul că accesarea internetului de pe dispozitive mobile, în principal telefoane, este într-o continuă creștere, estimându-se ca, în anul 2014, accesul de pe dispozitive mobile să îl depășească pe cel de pe calculatoare de tip desktop.

---

³ <http://www.onlinemarketing-trends.com/2011/06/going-online-statistics-desktop-vs.html>

⁴ *Tablou de bord al piețelor de consum, pentru o mai bună funcționare a piețelor în interesul consumatorilor*, în *Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Uniunii Europene*, Luxemburg, 2010.

⁵ http://www.morganstanley.com/institutional/techresearch/pdfs/Theme_6_Data_Growth.pdf

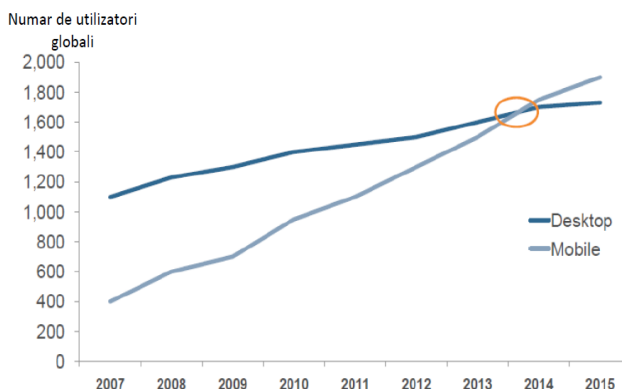

Figura 1. Accesul la internet de pe calculatoare tip desktop și dispozitive mobile-estimare.

<http://www.onlinemarketing-trends.com/2011/03/mobile-to-overtake-desktop-in-eu-by.html>

Factori tehnologici care influențează dezvoltarea serviciilor de bibliotecă

1. *Tehnologia wireless* - are la bază ideea de înlocuire a cablurilor de legătură dintre un dispozitiv mobil și un calculator cu o tehnologie care să permită transmiterea de date și voce între cele două echipamente. Cele mai cunoscute tehnologii wireless sunt Bluetooth și Wi-Fi.

- WI-FI (*WIRELESS FIDELITY*) - este o tehnologie avansată de conectare într-o rețea WLAN, care utilizează undele radio și se bazează pe standardele de comunicație din familia IEEE 802.11.

- Tehnologia Bluetooth are capacitatea de a transmite și recepționa simultan atât comunicațiile vocale cât și comunicațiile de date prin intermediul unor dispozitive radio, de dimensiuni reduse, încorporate în echipamente.

Tehnologia Bluetooth este orientată către conectarea unor dispozitive aflate foarte aproape, înlocuind cablurile de legătura dintre dispozitive, în timp ce WI-FI este orientată către conectarea calculator-dispozitiv, înlocuind cablurile ce formează o rețea locală (LAN).

2. *Dispozitivele mobile* cu acces la internet permit utilizatorilor să-și gestioneze viața profesională și personală la distanță față de calculatoarele desktop. O încercare de clasificare a acestor tipuri de dispozitive este dificilă, datorită, mai ales, modului foarte rapid în care acestea apar, încearcă să se impună pe piață și apoi dispar din atenția publicului. Istoria ultimilor ani ne arată cum dispozitive de tipul PDA-urilor (Personal Digital Assistant), precum Palm, iPod sau PocketPC au acaparat atenția pentru câte o perioadă de timp. Proiectate inițial pentru a oferi capacități de gestionare și organizare a

contactelor, acest tip de dispozitive a căpătat, în timp, funcționalități noi, precum capacitatea de conectare în spațiul web.

În prezent, oferta viabilă de dispozitive mobile se concentrează în jurul smartphone-urilor și a tabletelor PC.

- *Smartphone-urile* sau „*telefoanele inteligente*” sunt acele telefoane mobile care au și unele funcționalități similare celor oferite de calculatoare, alături de cele precum: cameră foto/video, GPS, player audio/video. Smartphone-urile rulează diverse sisteme de operare, cele mai importante fiind: Android, Symbian, PalmOS, Windows Mobile, Brew, iOS. Pe un smartphone se pot programa și instala aplicații suplimentare, care îi largesc posibilitățile.

- *Tabletele PC* - sunt calculatoare portabile ale căror ecrane senzitive, așa-numitele touch-screen-uri, de regulă cu o diagonală între 7-12 inch, îndeplinesc o funcție dublă: cea de afișare a informației și cea de interfață de manipulare a calculatorului (de obicei prin intermediul unui stylus - creion electronic - sau cu degetele). Sistemul de operare este preluat de la smartphone-uri sau derivat dintr-unul disponibil pe această piață. Din punct de vedere al aspectului, tabletele sunt construite în jurul ecranului, sunt subțiri și au minimul necesar de butoane. Utilitatea tabletelor se manifestă în jurul capacității de accesare a internetului, care se face aproape instantaneu, cu ieșire foarte rapidă din stand-by. De asemenea, accesul la alte aplicații care folosesc conexiunea la internet, precum Facebook, mesagerie instantanee sau Skype este la fel de rapid.

Web-ul pentru dispozitive mobile

Web-ul pentru dispozitive mobile (Mobile Web) reprezintă, în esență, accesarea spațiului World Wide Web prin intermediul dispozitivelor mobile, de la simple telefoane celulare până la dispozitive din categoria tabletelor PC. Aceste dispozitive, care au acces la internet, pot executa operațiuni de afișare sau căutare pe internet de oriunde există acces și posibilitate de conectare.

Site-urile web dezvoltate special pentru aceste dispozitive sunt versiuni reduse ale site-urilor echivalente, dezvoltate pentru calculatoare de tip desktop sau laptop-uri, cu un număr redus de meniuri pentru a oferi un acces rapid la conținut. Site-urile web care nu au dezvoltate versiuni pentru dispozitive mobile pot fi accesate de pe acestea, dar efectul obținut se concretizează într-o vizualizare precară, cu limitări sau suprapuneri de meniuri, link-uri, pop-up-uri sau imagini.

Deocamdată MobileWeb-ul are câteva probleme de interoperabilitate și utilizabilitate. Problemele de interoperabilitate sunt rezultatul existenței a mai multor platforme pentru dispozitive mobile, sisteme de operare și browsere.

Pentru dispozitivele mobile nu există o cvasi-uniformitate, la fel cum exista pentru calculatoarele de tip desktop sau laptop unde Microsoft, prin sistemul de operare Windows, a monopolizat practic piața. Problemele de utilizabilitate sunt datorate, în principal, ecranului de dimensiuni reduse pe care se operează, fapt ce conduce la o rezoluție mai scăzută și limitări ale operațiilor de input.

Între beneficiile web-ului pentru dispozitive mobile **amintim:**⁶

- ubicuitatea conectării - orice persoană, posesoare a unui astfel de dispozitiv mobil conectat la internet poate accesa oricând și oriunde orice fel de informație disponibilă pe web, cu consecința ce derivă din acest fapt, aceea a unei interactivități constante;

- servicii bazate pe identificarea locației - multe din aceste dispozitive mobile au încorporat sisteme de identificare a locației pe bază de navigație;

- acces nelimitat - accesul la informațiile disponibile în spațiul virtual nu este limitat doar la acele site-uri proiectate special pentru dispozitive mobile ci cuprinde tot spațiul web.

De la e-biblioteca la m-biblioteca

Site-ul unei biblioteci trebuie să deservească un scop practic. El este folosit ca un instrument de marketing on-line și în general este mijlocul de acces la distanță la informații puse la dispoziție de bibliotecă. Așa cum este amintit și în alte studii,⁷ utilizabilitatea unui site se referă la capacitatea unui produs software de a fi înțeles, studiat, folosit și de a fi atractiv pentru utilizator, atunci când este utilizat în condiții specifice.

În contextul discutat în prezentul articol utilizabilitatea se referă la:

- conținutul site-ului
- structura site-ului
- designul site-ului
- elementele de navigare
- interacțiunea cu vizitatorul

---

⁶ Ion Ivan, Daniel Milodin, Alin Zamfiroiu, *Studierea tipurilor de aplicații mobile și a calității acestora*, în *Revista Română de Informatică și Automatică*, București, vol. 21, nr. 2, 2011, p. 105-114.

⁷ Mihaela Voinicu, *Usability - abilitatea creării paginilor web eficiente*, în *Revista de biblioteconomie și știința informării*, București, nr. 1, 2008, p.39-45.

Nici proiectarea și realizarea unui *m.site* (site pentru dispozitive mobile) nu face excepție de la regulile utilizabilității. Între recomandările existente pentru obținerea unei utilizabilități sporite, amintim următoarele:⁸

- reducerea cantității de conținut și informații afișate;
- afișarea pe un singur meniu vertical (tip coloană) dă cele mai bune rezultate;
- minimizarea situațiilor ce necesită operațiuni de introducere de date;
- proiectarea și designul site-urilor pentru utilizatori ce folosesc dispozitive cu ecran senzitiv sau nu folosesc touchscreen-ul;
- luarea în considerație a funcționalităților încorporate în astfel de dispozitive.

Cea mai cunoscută listă a bibliotecilor care au site pentru dispozitive mobile poate fi consultată la adresa <http://www.libsuccess.org/index.php?title=M-Libraries> (site consultat în luna august 2011), unde se regăsesc aproximativ 120 de biblioteci, din întreaga lume, care și-au regândit serviciile, orientându-se și în această direcție.

Principalele informații incluse într-un site de bibliotecă pentru dispozitive mobile, așa cum ne sunt ele prezentate în unele studii,⁹ în urma analizei făcute pe circa 30 de site-uri, sunt:

- catalog on-line și servicii de împrumut adiacente;
- informații despre programul de lucru;
- direcționare către bibliotecă (hartă);
- modalități de contactare a bibliotecii prin intermediul mai multor tipuri de canale de comunicare (chat/SMS/telefon/email);
- link-uri către baze de date disponibile în versiune ”mobilă”;
- legături către instrumente de comunicare media în rețele sociale și partajare de conținut, de tipul Facebook/ Twitter/ Flickr/ YouTube;
- harta bibliotecii (harta departamentelor și serviciilor și dispunerea fizică, în clădire, a acestora);
- verificări ale disponibilității de acces la calculatoare;
- vizualizări on-line, prin cameră web, a aglomerării/lipsei de aglomerare din bibliotecă;
- anunțuri ale evenimentelor desfășurate în bibliotecă;

---

⁸ <http://www.webcredible.co.uk/user-friendly-resources/web-usability/mobile-guidelines.shtml>

⁹ <http://musingsaboutlibrarianship.blogspot.com/2010/04/comparison-of-40-mobile-library-sites.html>

- acces la conținut pentru download.

Având în vedere cele expuse mai sus, Biblioteca Județeană Argeș și-a construit un astfel de site dedicat accesării de pe dispozitive mobile.

Atunci când utilizatorul tastează www.bjarges.ro, prin intermediul unui browser al unui dispozitiv mobil, site-ul activează automat varianta de mobil și o transmite către solicitant.

Ecranul de întâmpinare este cel din Fig. 2.

Figura 2. Ecrane de întâmpinare al site-ului www.bjarges.ro
Ecran cu afișare tip simbol (stânga) și ecran cu afișare text (dreapta)

Versiunea pentru dispozitive mobile a site-ului Bibliotecii Județene Argeș a fost gândită cu un design minimalist, numai un anumit număr de pagini fiind disponibile:

Noutăți (știri și anunțuri de ultimă oră),

Cărți noi (cărți și publicații achiziționate recent),

Orar (programul de lucru cu publicul al bibliotecii),

Evenimente (activități/ ore de informare/ cursuri pentru grupuri țintă diverse, lansări de carte, expoziții și vernisaje pentru publicul larg),

Întrebă (locul unde poți adresa întrebări personalului de specialitate al bibliotecii),

Contact (datele de contact, atât cele ale adreselor fizice cât și virtuale, precum și adresele de contact din rețelele de socializare - Facebook, Twitter sau posibilitatea de acces a Flickr sau RSS-urilor)

Redăm, mai jos (Fig. 3), câteva capturi de ecran ale meniurilor disponibile în cadrul acestui site:

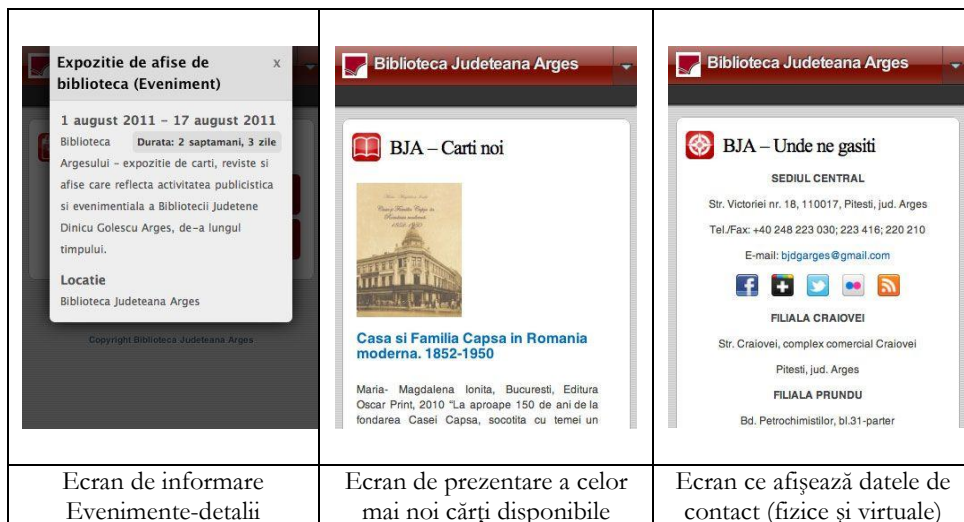

Fig. 3 - capturi de ecran din paginile site-ului www.bjarges.ro

Concluzii și direcții viitoare

Deși este o direcție nouă în domeniul construcției de site-uri web, apărută recent ca o nișă dar și o oportunitate, construcția de site-uri dedicate accesării de pe dispozitive mobile reprezintă o posibilitate modernă de a fi în contact permanent cu utilizatorii bibliotecii, de a atrage noi utilizatori, mai ales dintre cei caracterizați ca fiind foarte activi și mobili.

Proiectarea și realizarea versiunii pentru dispozitive mobile a site-ului Bibliotecii Județene Argeș a fost realizată ținând cont de recomandările în domeniu.

Direcțiile viitoare de cercetare vor include monitorizarea frecvenței de accesare a site-ului precum și a informațiilor cel mai des vizualizate. De asemenea vor fi observate și studiate noutățile în domeniu și tendințele înregistrate în rândul bibliotecilor din întreaga lume.

Privind ca noutate absolută, la nivelul sistemului de biblioteci publice românești, realizarea acestui site constituie o evoluție firească a prezenței online a Bibliotecii Județene Argeș în scopul menținerii pe o piață extrem de competitivă.

Parteneriat în susținerea transparenței și accesului la informația publică: Biblioteca Publică de Drept și Primăria Municipiului Chișinău

MARLANA HARJEVSCHI
*Biblioteca Publică de Drept
Chișinău, Republica Moldova*

Abstract

Partnership for Supporting Transparency and Access to Public Information: The Public Law Library and the Chișinău City Hall

Access to legal information is essential to each member of the community. Public Law Library, a branch of the Municipal Library „B. P. Hasdeu,” as a public institution, by its statute, has assumed the responsibility as a local distribution partner of legal information in order to develop a strong partnership with Chișinău City Hall for delivering e-services for capital’s residents. The article reveals the concept of the On-line Legal Chișinău project, funded by the Soros Foundation-Moldova under the Public Administration and Governance program. The author underlines the project activities and the content of the Monitorul de Chisinau database that will ensure free and unlimited access to legal texts issued and approved at Chi Chișinău sinau level, both currently and retrospective, being digitized starting with 1991.

Keywords: *Chișinău, Public Law Library, transparency, City Hall, public information*

Accesul la informația publică constituie un drept al fiecărui cetățean și un instrument de îmbunătățire a procesului de guvernare și de respectare a transparenței decizionale, consolidând instituțiile publice de toate nivelurile pentru a le face mai accesibile, transparente, responsabile și receptive la cerințele cetățenilor. Accesul la acest tip de informație este esențial pentru fiecare membru al comunității deoarece consolidează implementarea democrației, prin oferirea răspunsurilor la diverse probleme de natură juridică, precum și posibilități de luare a deciziilor vitale în cadrul familiei, derularea afacerilor personale și ale altor inițiative. Este evident că asigurarea disponibilității textelor juridice pentru persoanele fizice și a celor implicați în activitatea comercială este avantajoasă atât social, cât și financiar. Sensibilizarea publicului poate sprijini guvernele locale în luarea deciziilor și reducerea neînțelegerilor acestora. Dincolo de acest lucru și în scopul de a angaja pe

deplin publicul și comunitatea, autoritățile locale trebuie să publice și să pună la dispoziție legislația locală.

Deși, în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova, autoritățile locale sunt responsabile de a face publice actele normative aprobate la nivel local, mecanismele utilizate în acest scop (ex. postarea în locuri publice, publicarea selectivă în suplimente de ziar, postarea de decizii recente pe paginile web, dacă este disponibil) nu satisfac pe deplin așteptările publicului, deși acestea pot promova participarea publică, responsabilitatea democratică și încrederea în procesul decizional. Acestea i-ar ajuta să facă alegeri în cunoștință de cauză, să găsească răspunsuri precise la probleme legale și să ia decizii vitale în familie, afaceri sociale, precum și alte inițiative prin conectarea cu resurse juridice adecvate și actualizate. Informarea comunității despre textele juridice aprobate de către guvernul local atinge o dimensiune importantă, iar în cazul municipiului Chișinău datorită statutului său specific de capitală a țării și având o concentrație mare a populației și a întreprinderilor, are o importanță majoră.

În ultimul deceniu, creșterea disponibilității accesului la internet a devenit un catalizator vital privind îmbunătățirea accesului la informația propriu-zisă. Acest proces a influențat în mod incontestabil relația dintre cetățeni și instituțiile de stat, permițând guvernelor locale și centrale, diseminarea informațiilor pentru cetățenii lor, la o scară mai mare, implicând publicul în procesul legislativ. Informația a devenit una dintre pietrele de temelie ale democrației. Tehnologiile moderne oferă instrumente utile pentru a aborda această necesitate și pentru a asigura accesul publicului la conținutul legislației în vigoare prin utilizarea internetului ca o sursă esențială de informații. Instrumentele bazate pe web sunt considerate a fi mecanisme adecvate, demonstrând că Republica Moldova a ajuns la 30% de utilizatori internet în 2010.

Biblioteca Publică de Drept, ca sursă principală de informații juridice pentru comunitatea chișinăuieană, primește zilnic cereri din partea locuitorilor Chișinăului cu privire la deciziile emise sau aprobate la nivel municipal. Actualmente, nici Primăria Municipiului Chișinău, nici Consiliul Municipal Chișinău nu dispun de o bază de date integrată, cu caracter juridic, ce ar conține actele normative aprobate/emise de autoritățile locale. Anual, Primarul General și Consiliul Municipal aprobă o multitudine de decizii care reglementează, coordonează viața persoanelor fizice și juridice din municipiul Chișinău. Doar o parte dintre ele sunt direct disponibile pentru public (ex. pagina de web a Primăriei Municipiului Chișinău acoperă doar ultimii ani,

2006-2009, iar versiunea tipărită a Monitorului de Chișinău - un supliment la ziarul municipal **Capitala** - publică doar documente cu caracter general).

Din această perspectivă, o bibliotecă publică, situată în centrul capitalei și deschisă pentru comunitate, prin oferirea accesului gratuit la informația juridică poate și trebuie să se angajeze la nivel local activ în furnizarea informației publice.

Solicitările sistematice în cadrul Bibliotecii Publice de Drept cu privire la legislația locală reprezintă un stimulent ce a mobilizat echipa bibliotecii pentru a dezvolta un proiect **Chișinăul juridic online**, susținut financiar de Fundația Soros-Moldova în cadrul programului *Administrația Publică și Buna Guvernare*.

Prin această abordare inovatoare, biblioteca tinde să sporească participarea membrilor comunității în luarea deciziilor în municipiului Chișinău, precum și să sprijine Primăria în consolidarea capacității de interacțiune cu beneficiarii într-o manieră mai transparentă și eficientă, sporind astfel accesul la documentele sale emise recent, precum și la documentele emise anterior oferind beneficiarilor varianta consolidată a documentului la orice perioadă de timp.

O astfel de bază de date poate asigura acces gratuit, nelimitat, la textele juridice aprobate/emise la nivelul municipiului Chișinău, tuturor persoanelor interesate, atât la cele aprobate în prezent, cât și la cele retrospective. Baza de date urmează a fi disponibilă pe internet la finele anului 2011, iar accesul larg la documentele juridice va permite publicului să aibă o perspectivă adecvată, și să își formeze o opinie critică asupra activității autorităților locale.

Următoarele activități vor fi desfășurate privind implementarea proiectului: dezvoltarea softului ce va susține baza de date **Monitorul de Chișinău**, crearea conținutului electronic al bazei de date, furnizarea accesului la baza de date, instruirea personalului implicat în crearea și utilizarea bazei de date, organizarea campaniei de promovare a bazei de date.

Proiectul propriu-zis este format din două compartimente esențiale:

1. Dezvoltarea site-ului www.monitoruldechisinau.md care include:

- *interfața client* - aceasta reprezintă partea publică a paginii accesibile pentru toți utilizatorii de internet, care este afișată la deschiderea URL-ului și care conține informații generale despre proiect, precum și noutăți, referințe utile etc. și

- *Contents Management System* - care reprezintă interfața administratorului, unde se poate administra structura și conținutul site-ului web. Această componentă este disponibilă numai pentru administratori autorizați prin nume de utilizator și parolă.

2. Elaborarea bazei de date Monitorul de Chișinău

Partea publică a bazei de date care este accesibilă utilizatorilor de internet și conține o formă de căutare simplă și avansată unde utilizatorii pot găsi după anumite criterii actul necesar, precum și varianta lui consolidată la o anumită dată. Această parte va fi integrată în site-ul BPD, precum și a Primăriei Municipiului Chișinău, pentru comoditatea utilizatorilor.

Baza de date va acorda beneficiarilor suportul informațional calitativ, actualizat, veridic, în timp scurt și va permite reducerea operațiunilor necesare pentru a obține informația căutată persoanelor interesate. În perspectivă, o astfel de bază de date va contribui la consolidarea încrederii populației în autoritățile publice locale prin asigurarea sporirii transparenței în procesul de luare a deciziilor la nivel local.

Conținutul include inițial dispozițiile primarului general și deciziile Consiliului municipal Chișinău, care sunt în vigoare, precum și cele retrospective, începând cu 1991. La fel, actele normative emise de către alte subdiviziuni din subordinea Primăriei sunt selectate pentru beneficiari și integrate în baza de date. Deoarece majoritatea actelor normative emise/aprobate de către autoritățile chișinăuene sunt documente tipărite pe hârtie, acestea sunt scanate în format PDF. Crearea conținutului decurge în două etape: în primul rând, se dezvoltă conținutul și se configurează instrumentele electronice de testare și de ajustare. În curând, baza de date va fi testată cu succes și va fi disponibilă on-line, al doilea pas va fi pentru a obține o masă critică de conținut pentru a oferi un serviciu util și reprezentativ.

Instruirea inițială pentru personalul implicat este considerată importantă pentru a fi întreprinsă, în scopul de a învăța strategiile de management privind căutarea în baza de date. La fel și materiale promoționale, care au fost publicate cu scopul de a asista activitățile de căutare și pentru a crește numărul de utilizatori ai bazei de date. Conținutul pliantelor include informații despre structura bazei de date juridice și a strategiilor de căutare. Materiale suplimentare de promovare, cum ar fi postere, au fost elaborate și vor fi plasate în transportul public pentru a face cunoscută baza de date și mai larg.

În final, susținem că Biblioteca Publică de Drept, filială a Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu,” fiind o instituție publică, prin statutul său, și-a asumat rolul de furnizor local de informații juridice, dezvoltând un parteneriat solid și util cu autoritățile locale în scopul îmbunătățirii e-serviciilor pentru locuitorii capitalei. Prin delegarea Bibliotecii Publice de Drept, municipiul Chișinău poate contribui la sporirea culturii juridice a populației cu mai mult

profesionalism, iar pe termen lung aceasta poate dezvolta un angajament social între autoritatea locală și o instituție publică.

Bibliografie selectivă

❖ Coblean, O.; Țurcan, Nelly, *Comunicarea societală și rolul bibliotecii în asigurarea accesului la informația publică în Republica Moldova, în Cercetare și inovare - perspective de evoluție și integrare europeană: conferința științifică a masteranzilor și doctoranzilor, 23 sep. 2009*, Chișinău, CEP USM, 2009.

❖ *Internet World Stats. Usage and Population statistics* <http://www.internetworldstats.com> (accesat la 12/10/2010).

❖ Kulikovski, Lidia, *Responsabilitatea socială a bibliotecii publice - o sinteză între cunoaștere și acțiune*, în *BiblioPolis*, nr. 4, 2004, p. 24-29.

❖ *Raportul Bibliotecii Publice de Drept, filială a Bibliotecii Municipale B. P. Hasdeu pentru anul 2009*, Chișinău, s.n., 2010.

Efectele crizei comunicării științifice și accesul la resursele informaționale științifice în bibliotecile Republicii Moldova

Dr. NELLY ȚURCAN

Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău

Abstract

Effects of Scientific Communication Crisis and Access to Scientific Information Resources in Libraries of the Republic of Moldova

As journal prices began to climb, the „serials crisis” was viewed nearly everywhere as a library problem. Libraries and research institutions in the Republic of Moldova are in similar situations. Because of escalation of subscription prices, the libraries in the Republic of Moldova are forced to continue cancelling scientific journals titles. After a survey in 11 libraries we concluded that there is a negative dynamic in subscription to scientific journals. In the majority of libraries budgets are spiralling down and it becomes increasingly hard to maintain existing subscription lists. Most libraries cancel scientific journal titles because of reducing budgets for subscription and increasing subscriptions prices. Scholars from Moldovan research institutions consider that „serial crisis” is a barrier to access scientific information, and scientific journals prices are a burden for the scientific institutions.

Keywords: *serials crisis, scientific journal subscriptions, scientific journal cancellations, library budget.*

În instituțiile academice, bibliotecile au un rol important în îmbunătățirea practicii de comunicare științifică prin dezvoltarea și furnizarea accesului la colecțiile tipărite, cât și la resursele informaționale pe suport digital. Literatura de specialitate confirmă că bibliotecile sunt în mijlocul unei tranziții care rezultă din digitalizarea informației. Au fost publicate mai multe lucrări privind evoluția bibliotecilor pentru a răspunde provocărilor informației electronice.¹ De exemplu, Daniel Dorner a demonstrat modul în care informația digitală estompează granițele dintre diferiții actori din lanțul informațional și caracterul

---

¹ R. Atkinson, *Library functions, scholarly communication and the foundation of the digital library: laying claim to the control zone*, în *Library Quarterly*, 1996, nr. 66 (3), p. 239-265; Tony Horava, *Challenges and possibilities for collection management in a digital age*, în *Library Resources & Technical Services*, 2010, nr. 54 (3), p. 142-152.

în care informația digitală influențează constituirea colecțiilor resurselor informaționale ale bibliotecii și prestarea serviciilor informaționale.² Bart Harloe și John M. Budd au analizat stabilirea unor relații „mai dinamice” între colecțiile bibliotecii și sistemul de comunicare științifică și au sugerat câteva propuneri privind strategia de dezvoltarea a colecțiilor în condițiile accesului electronic.³ În articolul lui Richard Fyffe⁴ este abordat cadrul teoretic al relațiilor între cultura academică, tehnologiile informaționale și modul în care ele influențează comunicarea științifică și dezvoltarea colecțiilor bibliotecilor academice. Sunt opinii potrivit cărora publicația periodică științifică nu este achiziționată din motiv că își pierde funcția de informare,⁵ deoarece procedura de publicare este prea îndelungată. Un articol poate fi publicat peste 8 sau 36 de luni după acceptare. În aceste condiții, revistele electronice câștigă teren în mediul de comunicare științifică. De asemenea, în literatura profesională se discută foarte insistent asupra modificărilor colecțiilor bibliotecilor și influența negativă a sistemului de comunicare științifică cauzată de costurile abonamentelor la periodicele științifice, precum și problemele financiare ale bibliotecilor.⁶ Studiile constată că, în esență, criza periodicelor științifice se manifestă atât sub aspectul inflației prețurilor, cât și a inflației titlurilor.⁷

În opinia specialiștilor, cel mai mare neajuns al sistemului actual de comunicare științifică este costul excesiv al abonamentelor pentru revistele

---

² D. G. Dorner, *The blurring of boundaries: digital information and its impact on collection management*, în *Collection management: International yearbook of library and information management 2000/2001*, London, 2000, p. 16.

³ Bart Harloe, John M. Budd, *Collection development and scholarly communication in the era of electronic access*, în *The Journal of Academic Librarianship*, 1994, nr. 20 (2), p. 83.

⁴ Richard Fyffe, *Technological change and the scholarly communications reform movement: reflections on Castells and Giddens*, în *Library Resources & Technical Services*, 2002, nr. 46 (2), p. 14-25.

⁵ Françoise Renzetti, Jean-François Tétu, *Schéma d'organisation de la presse périodique électronique*, în *Solaris* [online]. 1996, Dossier 3 [citată pe 26.09.2011]. Disponibil: <http://biblio-fr.info.unicaen.fr/bnum/jelec/Solaris/d03/3renzetti.html>

⁶ Dan Hazen, *Rethinking research library collections*, în *Library Resources & Technical Services*, 2010, nr. 54 (2), p. 115-121.

⁷ Elena Tîrziman, *Publicații seriale: aspecte privind prelucrarea în context tradițional și electronic*, București, Editura Universității din București, 2000, 139 p.

științifice. Astfel, conform datelor statistice ale Asociației Bibliotecilor Științifice (*ARL - Association of Research Libraries*), din 1986 până în 2002 costul unei reviste s-a majorat cu 227 la sută. Din acest motiv, bibliotecile universitare se abonează la un număr tot mai mic de reviste științifice. Treisprezece dintre cele mai bine finanțate biblioteci științifice din SUA se abonează doar la 70 din sute de reviste științifice recenzate.⁸

Conform datelor din revista *Library Journal*, cele mai semnificative majorări ale costurilor pentru reviste au fost înregistrate pentru revistele din domeniul științelor fundamentale și reale. De exemplu, costul revistelor din domeniul chimiei a crescut de la 1.995 USD în anul 2000 până la 3.690 USD în anul 2009; în domeniul fizicii - de la 1.865 USD până la 3.252 USD.⁹ În prezent, cel mai mare procent de creștere a costurilor revistelor se înregistrează în domeniul științelor sociale, cu toate că cifrele absolute rămân cu mult mai joase decât în științele reale. Astfel, din anul 2000 până în prezent, costul revistelor în domeniul științelor politice a crescut cu 59%, de la 226 USD la 360 USD; costul revistelor sociologice s-a majorat cu 54%; în domeniul educației, în economie și business - cu 49%.¹⁰

Bibliotecile și instituțiile de cercetare din Republica Moldova sunt în situații similare, când se reduce numărul revistelor abonate din motivul creșterii prețurilor la abonamente. În același timp se micșorează bugetul bibliotecii pentru abonamente. Iar în cazurile când bugetul este în creștere sau rămâne constant, biblioteca se poate abona la un număr mai mic de reviste științifice.

În scopul evaluării efectelor crizei serialelor asupra procesului de comunicare științifică, au fost analizate bugetele bibliotecilor, precum și dinamica abonării la periodicele științifice în bibliotecile din Republica Moldova. Analiza abonării la publicațiile periodice științifice, pentru perioada 1997-2008, în bibliotecile științifice ale Universității de Stat din Moldova (USM), Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), Universității

---

⁸ Nelly Țurcan, *Accesul deschis la informația științifică: inițiative internaționale*, în *Magazin bibliologic*, 2006, nr. 4, p. 40-46.

⁹ Lee Van Orsdel, Kathleen Born, *Reality bites: periodicals price survey 2009*, în *Library Journal* [online]. 2009, nr. 7 [citat pe 26.09.2011]. Disponibil: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6651248.html>

¹⁰ Judith M. Panitch, Sarah Michalak, *The serials crisis: A White Paper for the UNC-Chapel Hill scholarly communications convocation* [online]. 2005 [citat pe 6.09.2011]. Disponibil: http://www.unc.edu/scholcomdig/white_papers/panitch-michalak.html

Libere Internaționale din Moldova (ULIM) și Academiei de Științe a Moldovei (AȘM) a constatat că în bibliotecile științifice numărul abonamentelor la periodicele științifice a scăzut, iar alocațiile bugetare pentru abonare au crescut.¹¹ Biblioteca AȘM a fost într-o situație mai favorabilă. Acest lucru se datorează schimbărilor care au intervenit la Academia de Științe a Moldovei în 2004 după aprobarea ***Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova***, cât și grație schimbării statutului Bibliotecii Academice. Ca rezultat, numărul abonamentelor la seriile științifice a fost în creștere începând cu anul 2004.

În contextul studierii resurselor informaționale ale bibliotecilor pentru susținerea cercetării au fost studiate practicile de abonare la publicațiile periodice în 11 biblioteci din Republica Moldova, pentru perioada 2006-2010. În baza unui chestionar a fost analizată abonarea la revistele științifice în 8 biblioteci științifice universitare: Biblioteca Centrală Universitară a USM (BCU USM), Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova (BRȘA UASM), Biblioteca Științifică ASEM (BȘ ASEM), Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” (BȘ UPS), Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți (BȘ USB), Biblioteca Științifică Medicală a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu” (BȘM USMF), Biblioteca Tehnico-Științifică a Universității Tehnice din Moldova (BTȘ UTM), Departamentul Informațional Biblioteconomic ULIM (DIB ULIM), cât și la 3 biblioteci care dețin colecții universale: Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan” a AȘM (BȘC AȘM), Biblioteca Națională a Republicii Moldova (BNRM) și Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” din Chișinău (BM). În cadrul acestui studiu a fost important să cunoaștem politica de abonare la periodicele științifice, precum și consecințele crizei seriilor pentru bibliotecile universitare, cât și pentru BȘC AȘM, BNRM și BM „B. P. Hasdeu.”

Studiul a arătat că în majoritatea bibliotecilor pentru perioada 2006-2010 modificările la nivelul colecțiilor de periodice se datorează în principal creșterii prețurilor. Costul mediu al abonamentelor din anul 2006 până în anul 2010 s-a majorat aproape de 2,5 ori. De exemplu, dacă în anul 2006 costul mediu al unui abonament pentru o revistă științifică la care se abona BTȘ UTM era de 920 lei, atunci în anul 2010 costul mediu al unui abonament a fost de 1.466 lei. O creștere și mai spectaculoasă a costului mediu pentru un abonament la

---

¹¹ Nelly Țurcan, *Resursele electronice pentru știință și cercetare în Republica Moldova*, în *Magazin bibliologic*, 2008, nr. 1/2, p. 17-30.

periodicele științifice a fost înregistrată la BȘC AȘM - de la 2.437 lei în anul 2006 până la 8.594 lei în anul 2010. În condițiile creșterii prețurilor la periodica științifică și micșorarea bugetelor pentru abonare, unele biblioteci întreprind anumite măsuri pentru menținerea colecției de seriale din punct de vedere numeric. În consecință, bibliotecile reduc numărul de abonamente scumpe în favoarea revistelor științifice mai ieftine. De exemplu, la BCU USM costul mediului al unui abonament în 2006 era de 1.856 lei, iar în anul 2010 - 979 lei.

În condițiile create, majoritatea bibliotecilor sunt nevoite să reducă numărul de abonamente sau să aloce pentru abonare un procent mai mare din bugetul pentru achiziție (Fig. 1).

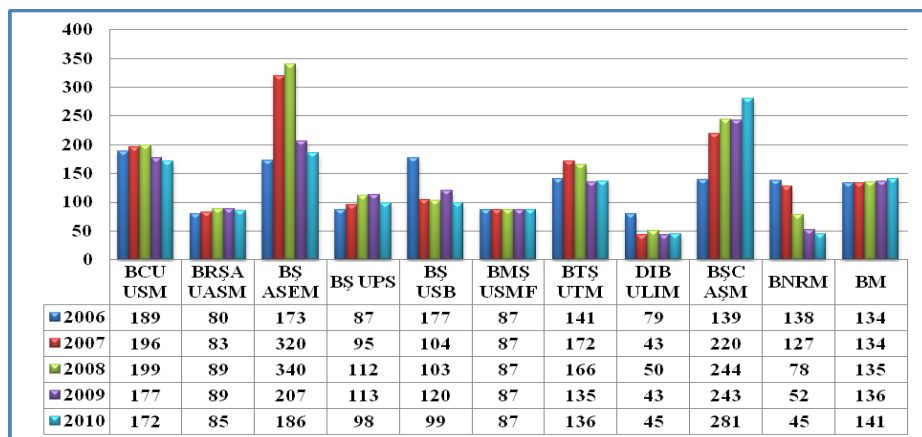

Fig. 1. Dinamica abonării la periodica științifică, a. 2006-2010 (titluri de reviste).

Constatăm că în toate bibliotecile universitare, cu excepția BȘM USMF, este înregistrată micșorarea numărului titlurilor de reviste științifice abonate de biblioteci. De exemplu, BCU USM a redus numărul abonamentelor de la 189 în 2006 la 172 în 2010, BȘ USB pentru aceeași perioadă a redus numărul abonamentelor de la 177 la 99, iar la BȘ UPS numărul de titluri de reviste a scăzut de la 98 la 87. Este necesar să menționăm că la majoritatea bibliotecilor se păstrează dinamica negativă în abonarea la presa științifică. Astfel, DIB ULIM a redus numărul de abonamente de la 166 în 2002 până la 79 în 2006 și până la 45 în anul 2010.

În același timp, doar BȘC AȘM și BM înregistrează o dinamică pozitivă la abonarea la revistele științifice. Astfel, numărul abonamentelor la BȘC AȘM este în creștere: de la 139 în 2006 până la 281 în anul 2010. De asemenea, o majorare nesemnificativă a numărului de abonamente este înregistrat la BM. O

situație foarte dificilă este înregistrată la BNRM, care a redus cel mai mult numărul abonamentelor la revistele științifice, de la 138 în 2006 la 45 în 2010.

Paralel cu reducerea numărului de abonamente a fost înregistrată creșterea alocațiilor din bugetul bibliotecii pentru același număr de abonamente sau s-a purces la reducerea considerabilă a finanțării pentru abonare (Fig. 2). Astfel, la BȘ UTM finanțarea pentru abonare în perioada 2008-2010 se menține la nivelul de 199.378 lei, dar numărul de abonamente a scăzut de la 166 la 136. În alte biblioteci, de exemplu, la BCU USM finanțarea abonării la periodica științifică a fost redusă de două ori.

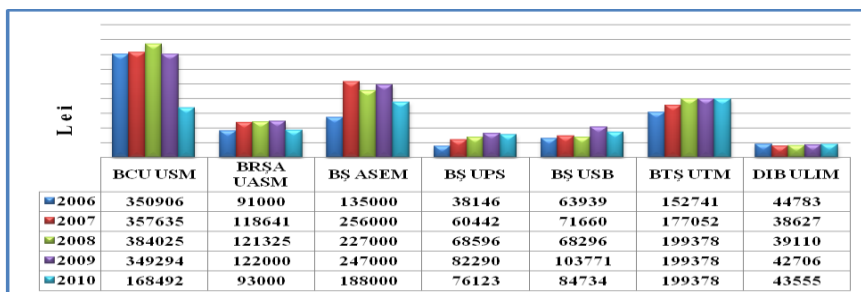

Fig. 2. Dinamica alocațiilor pentru abonarea la periodica științifică, a. 2006-2010 (Lei).

Analiza finanțării abonării la periodica științifică a permis să constatăm că cea mai bună situație se înregistrează la BȘC AȘM (Fig. 3). Comparația între patru biblioteci care dețin colecții universale a reliefat un decalaj enorm în finanțarea abonării nu numai în comparație cu bibliotecile universitare, dar și cu BNRM. Dacă în anul 2010 BȘC AȘM a finanțat abonarea la periodica științifică în sumă de 2.424.975 lei, atunci BNRM a cheltuit pentru abonare doar 86.218 lei, ceea ce reprezintă 1% din bugetul bibliotecii pentru anul respectiv. Spre deosebire de BNRM, alte biblioteci alocă, în medie, pentru abonare la presa științifică 25%-40% din bugetul bibliotecii.

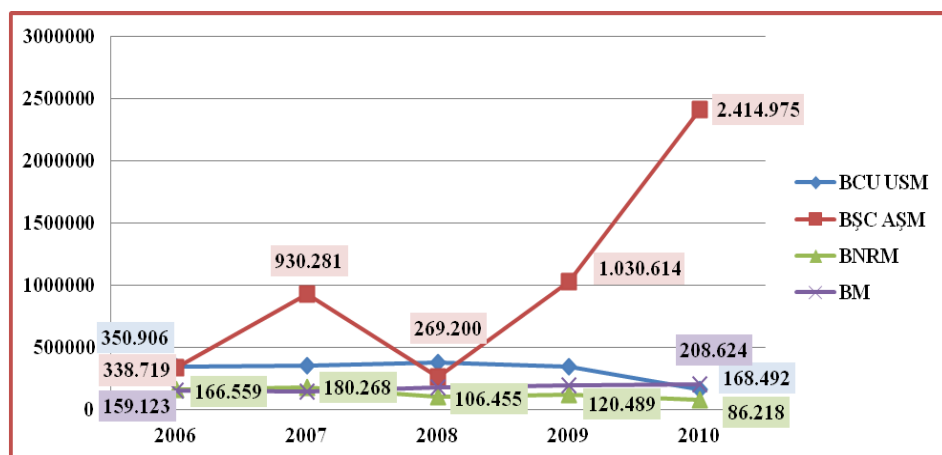

Fig. 3. Dinamica alocațiilor pentru abonarea la periodica științifică la BȘC AȘM, BCU USM, BM și BNRM în a. 2006-2010 (lei).

Datele din Fig. 3 relevă că în anul 2006 finanțarea pentru abonare la BȘU USM și BȘC AȘM a fost la același nivel, fiind rezervate în jur de 350 mii lei. O situație similară a fost în anul 2006 la BNRM și BM, ambele biblioteci rezervând pentru abonare la revistele științifice aproximativ aceeași sumă, circa 160 mii lei. În anul 2010 situația este cardinal diferită: la BȘC AȘM finanțarea abonării a crescut de 7 ori, la BM finanțarea a crescut nesemnificativ, practic menținându-se la același nivel, iar la BCU USM și la BNRM scăzut de 2 ori.

Oamenii de știință din instituțiile de cercetare din Moldova care au participat la chestionare au confirmat, de asemenea, că problema costurilor revistelor științifice este o barieră în accesul la informația științifică (Fig. 4). Astfel, 48,8% din savanți au remarcat că sunt în totalitate de acord că majorarea continuă a prețurilor la revistele științifice a făcut dificil accesul la literatura de specialitate, inclusiv în cadrul bibliotecilor. Doar 1,7% au exprimat un dezacord total privind această afirmație.

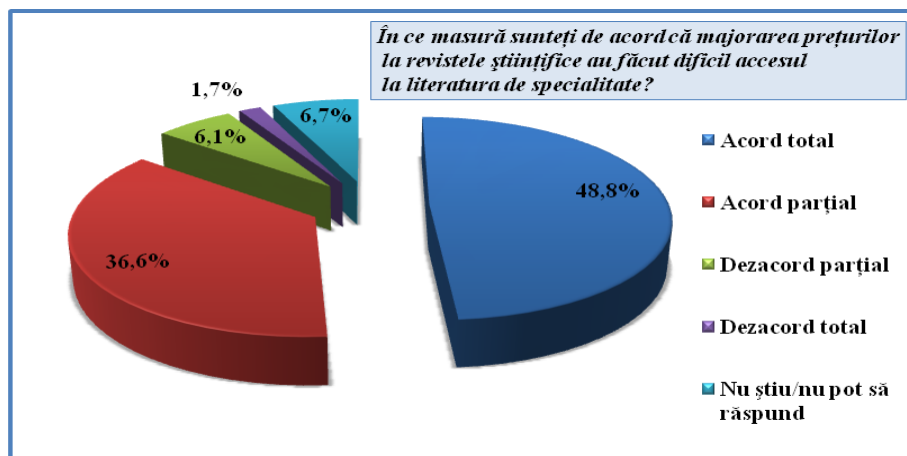

Fig. 4. Opinia savanților privind majorarea prețurilor la revistele științifice (%).

Savanții au menționat, de asemenea, că scumpirea revistelor științifice este o povară pentru instituțiile științifice. Aceasta se manifestă în sporirea alocațiilor pentru abonare, care este condiționată nu de majorarea numărului de titluri de reviste, dar de costurile înalte la abonamentele periodice științifice. Astfel, 70,6% din cercetători au fost de acord că instituția se confruntă cu anumite probleme din cauza creșterii continue a prețurilor, iar 72,3% din respondenți au menționat că din cauza prețurilor înalte biblioteca nu se abonează la cele mai importante reviste din domeniul de cercetare al savanților. În special, majoritatea cercetătorilor de la toate instituțiile au expus un acord total vis-à-vis de faptul că scumpirea abonamentelor la revistele științifice este o povară pentru instituție. Astfel, această opțiune a fost susținută de cercetătorii de la UAȘM (55,1%), UTM (53,9%), AȘM (51,1%), USM (44,9%).

Analiza datelor, prezentate de biblioteci, relevă acoperirea tematică a cercetării prin publicațiile periodice științifice. Cele mai reprezentative domenii sunt științele socio-umane. Revistele științifice din aceste domenii sunt incluse în colecțiile tuturor bibliotecilor, cu excepția BȘM USMF. De asemenea, din punct de vedere al acoperirii informaționale se evidențiază domeniile business și management, precum și cel de drept. Revistele din aceste domenii sunt abonate de 9 din cele 11 biblioteci. Revistele științifice din aria științelor exacte și tehnice sunt accesibile în 6 biblioteci. Doar domeniile medicină, medicină veterinară și științele agricole sunt informațional acoperite de revistele științifice accesibile în bibliotecile specializate în aceste domenii: BȘM USMF și BRȘA UASM. Este necesar să menționăm că abonarea revistelor științifice din

anumite domenii științifice se face în funcție de specializarea instituției respective.

Chestionarea directorilor bibliotecilor a reliefat îngrijorarea privind costurile la periodica științifică, precum și existența problemelor financiare cu care se confruntă bibliotecile. Această situație influențează negativ constituirea colecțiilor de resurse informaționale ale bibliotecilor și creează probleme de acces la informația științifică necesară cercetătorilor. Astfel, în opinia BȘ ASEM: „*Criza financiară a influențat reducerea bugetelor pentru abonare. Politicile instituției s-au referit la selectarea celor mai importante titluri de reviste necesare procesului de instruire și cercetare. S-a renunțat la abonarea revistelor străine la momentul abonării din BD Ebsco Publishing.*” Problemele privind abonarea și accesul la revistele științifice au fost apreciate de BȘ USB astfel: „*Austeritatea bugetului universitar are un impact negativ mai întâi asupra necesităților de dezvoltare a colecțiilor, 50% din alocațiile financiare anuale constituindu-le cele pentru abonare. Cea mai mare parte din periodicele abonate de noi nu sunt editate și în format electronic pentru a face o eventuală opțiune, în cazul unui preț mai redus, pentru acestea.*”

Analiza revistelor științifice din colecțiile bibliotecilor din Republica Moldova a evidențiat atât problema crizei serialelor, cât și cea de acces la informația științifică. Astfel, revistele științifice, editate de instituțiile de cercetare din Moldova nu sunt accesibile în multe biblioteci universitare, inclusiv la BNRM, care trebuie să primească Depozitul Legal Național. De exemplu, în colecțiile BCU USM nu sunt revistele AȘM - ***Chemistry Journal of Moldova, Revista Arheologică, Metaliteratura*** și o serie de alte reviste care, după profilul tematic, trebuie să fie în această bibliotecă. La BȘM USMF nu sunt seturile anuale complete pentru perioada 2006-2010 ale revistelor ***Info-Med*** și ***Revista Farmaceutică a Moldovei***. Situații similare sunt înregistrate și la alte biblioteci științifice. A fost identificat că unele reviste științifice editate în Moldova nu se regăsesc nici în Arhiva Depozitului Legal de la Camera Națională a Cărții (CNC). Deci, putem să constatăm că unii editori de reviste științifice nu respectă legislația privind Depozitul Legal. În afară de aceasta, majoritatea revistelor științifice din Moldova nu sunt incluse în cataloagele de abonare la periodică, de exemplu, în cataloagele *MoldPressa* și *Poșta Moldovei*. Multe reviste științifice se editează cu un tiraj foarte mic, 50-200 de exemplare, și se distribuie în baza acordurilor de colaborare și de schimb interbibliotecar. De exemplu, revista ***Intellectus*** din anul 2008 se expediază cu titlu gratuit la institutele AȘM, la bibliotecile universitare, BNRM și alte biblioteci cu care sunt acorduri de colaborare.

În scopul depășirii situației dificile privind reducerea numărului de abonamente și accesul la revistele științifice autohtone participanții la

chestionare au menționat că este necesar a coopera și a coordona procesul de abonare, cel puțin la nivelul bibliotecilor universitare, ar fi binevenit un e-catalog cumulativ privind revistele științifice abonate.

Deja a fost menționat că sistemul de comunicare științifică a devenit un cadru conceptual nou în care practicile tradiționale de dezvoltare a colecțiilor bibliotecii sunt regândite, iar funcțiile bibliotecilor tradiționale sunt extinse de bibliotecile digitale și participarea bibliotecilor în realizarea modelelor noi de comunicare științifică este în schimbare.

În vederea evaluării efectelor sociale ale crizei în comunicarea științifică, cât și identificarea căilor de depășire a barierelor de acces la informația științifică, în chestionarul difuzat bibliotecilor științifice din Republica Moldova au fost propuse câteva întrebări privind anularea abonamentelor la publicațiile periodice științifice și disponibilitatea realizării accesului deschis la resursele informaționale științifice.

Analiza rezultatelor demonstrează că 9 din cele 11 biblioteci au anulat abonamente la seriile științifice. Au fost invocate mai multe motive care au determinat aceste decizii. BȘ ASEM, BȘ UPS, BȘ USB, BȘC AȘM și BNRM au indicat drept motiv reducerea bugetului pentru abonarea la periodice și creșterea prețurilor la seriale. Pentru BCU USM, DIB ULIM și BTȘ UTM motivul principal este prețul ridicat la periodice. Numai BȘ ASEM a specificat că unul dintre motivele anulării abonamentului publicației periodice este accesibilitatea revistei în BD Ebsco Publishing. Au fost, de asemenea, menționate și alte motive, cum ar fi, de exemplu, gradul scăzut de utilizare, s-au înlocuit unele titluri la solicitarea cadrelor didactice (BCU USM); nu corespunde profilului și necesităților de cercetare (BȘ ASEM); donații de la instituții, disponibilitatea periodicelor din proiecte, Depozitul Legal de la CNC, schimbul interbibliotecar cu bibliotecile universitare din Moldova, România, Rusia, Ucraina, Polonia (BȘ USB) etc.

Bibliotecile au fost solicitate să aprecieze pe o scală de 10 puncte gradul de importanță a motivelor care determină anularea abonamentelor revistelor științifice (Fig. 5). Analiza rezultatelor relevă că majoritatea bibliotecilor apreciază statistica de utilizare ca un factor foarte important care determină anularea abonamentului revistei (10 puncte). Jumătate din bibliotecile chestionate au menționat că accesibilitatea revistei pe baza strategiilor *accesului deschis*, de asemenea, este foarte importantă (10 puncte).

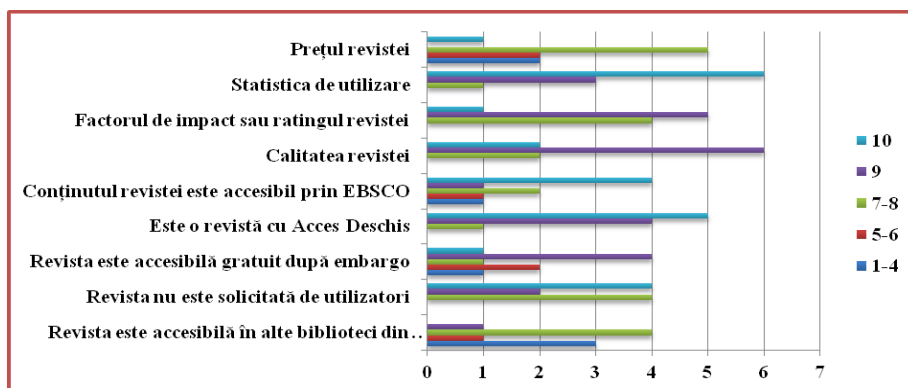

Fig. 5. Gradul de importanță a motivelor privind anularea abonamentelor revistelor științifice.

Oferta editurilor privind revistele științifice electronice se extinde anual. În afară de aceasta, tot mai multe reviste științifice sunt disponibile numai în formatul electronic, accesul la unele reviste este gratuit și preferințele cercetătorilor sunt axate pe accesul la informația științifică digitală. În aceste condiții poate fi presupus că accesibilitatea revistelor în formatul digital ar putea fi un criteriu important pentru anularea abonamentului la revistele științifice. Pentru bibliotecile din Moldova accesibilitatea revistei în formatul electronic are o însemnătate mare, dar nu reprezintă un criteriu foarte important. Astfel, 64% din bibliotecile chestionate au menționat că au anulat abonamentele seriilor științifice tradiționale în favoarea celor electronice. De exemplu, BCU USM și BȘ UTM au anulat abonamentele revistelor tradiționale deoarece au avut acces pentru o perioadă la variantele electronice ale revistelor în cadrul proiectelor de grant (SpringerLink și e-Library.ru); BID ULIM a invocat extinderea accesului, operativitatea accesului la informația științifică, minimizarea cheltuielilor, probleme de spațiu; BȘ ASEM a motivat anularea abonamentelor la revistele tradiționale străine (cu excepția revistelor din România și Rusia) prin includerea acestor reviste în bazele de date full text abonate de bibliotecă.

Paralel cu anularea unor abonamente la periodica științifică, 7 biblioteci au abonat în anul 2010 și titluri noi de reviste științifice. La abonarea titlurilor noi de reviste științifice bibliotecile s-au condus după mai multe criterii (Fig. 6). Toate bibliotecile au specificat că la baza alegerii titlurilor noi de reviste pentru abonare este solicitarea utilizatorului pentru anumite publicații științifice. Cu toate că factorul de impact al unei reviste științifice este un criteriu care

garantează calitatea acestei publicații, doar 2 biblioteci (BCU USM și DIB ULIM) au menționat că au selectat titlurile noi pe baza acestui criteriu. Alte biblioteci, de asemenea, ar putea folosi criteriul respectiv pentru selecție, dar costurile revistelor cu factor de impact mare sunt destul de ridicate.

Fig. 6. Criteriile după care se conduc bibliotecile pentru abonarea revistelor științifice noi.

Pentru a determina în ce măsură utilizatorii bibliotecii sunt implicați în luarea deciziilor privind anularea abonamentelor la revistele științifice, s-a solicitat răspunsul la întrebările: „Cine în biblioteca dvs. ia decizia asupra anulării abonamentului unei reviste științifice?” și „Cine în biblioteca dvs. ia decizia finală asupra anulării abonamentului?”. Remarcăm că în majoritatea bibliotecilor (cu excepția BNRM și BȘC AȘM) la anularea abonamentelor revistelor științifice decizia este luată de comun acord, fiind consultați utilizatorii (cadrele didactice, catedrele de profil) și administrația instituției. Mai multe biblioteci au menționat, de asemenea, că bibliotecarii de contact, gestionarii de colecții sau directorul bibliotecii iau decizii asupra anulării abonamentelor. Cu toate că procedura de anulare este coordonată cu utilizatorii, decizia finală privind anularea abonamentului pentru revista științifică este luată de administrația instituției. Doar la BCU USM decizia finală aparține utilizatorilor (cadrelor didactice).

Bibliotecile participante la sondaj au apreciat gradul de importanță a motivelor care determină anularea abonamentelor serialelor științifice (Fig. 7). Marea majoritate a bibliotecilor au menționat că este foarte importantă statistica de utilizare a revistelor (9 biblioteci) și gradul de solicitare de către utilizatori (8 biblioteci). De asemenea, câte 8 biblioteci au menționat că prețul, factorul de impact și ratingul scăzut al revistei sunt importante pentru anularea abonamentului revistelor științifice. În același timp, BȘ ASEM și BRȘA UASM au menționat că prețul revistei este puțin important pentru anularea

abonamentului, BȘM USMF consideră că pentru anularea abonamentului este puțin important dacă revista este accesibilă prin modelul Open Access (OA), nu este deloc important dacă conținutul revistei este accesibil prin BD Ebsco Publishing sau că revista este accesibilă gratuit prin intermediul site-ului editurii după o perioadă de embargo. De asemenea, la luarea deciziei privind anularea abonamentului revistei este puțin important pentru 3 biblioteci și nu este deloc important pentru 2 biblioteci că revista este accesibilă în alte biblioteci din țară.

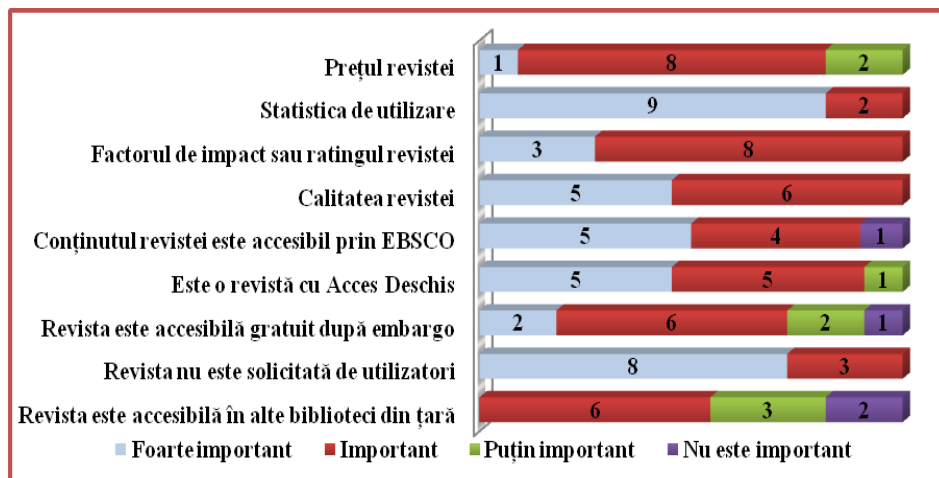

Fig. 7. Opiniile bibliotecilor privind importanța factorilor de anulare a abonamentelor.

În mare măsură aceste date se raportează cu rezultatele unui studiu privind impactul OA asupra anulării de către bibliotecile științifice a abonamentelor revistelor științifice. S-a constatat că principalele motive sunt prețul revistelor și gradul de utilizare a revistelor, în timp ce factorul de impact și accesibilitatea revistei prin diverse modele OA sunt apreciate ca puțin importante.

Opiniile bibliotecilor științifice din Moldova au fost confirmate, într-o anumită măsură, și de cercetătorii care au participat la sondajul sociologic. Astfel, doar 17,3% din specialiști consideră că prețul revistei este un criteriu foarte important pentru a abona o revistă, pe când, după o scală de 10 puncte, 27,1% au apreciat acest criteriu ca neimportant sau foarte puțin important (Fig. 8).

Cel mai mult cercetătorii au optat pentru calitate.

Astfel, 55,1% din respondenți au remarcat criteriul de calitate ca fiind cel mai important, iar 21,2% ca destul de important, după care trebuie să se conducă biblioteca la abonarea revistelor științifice.

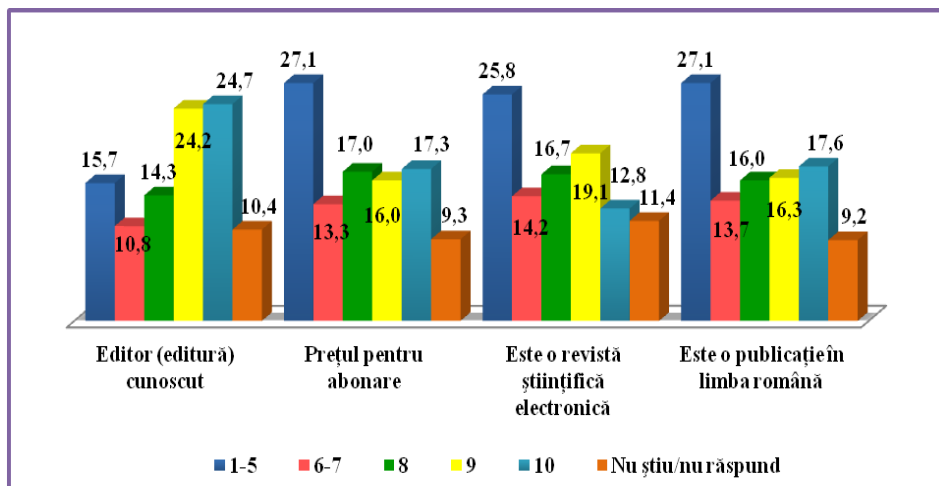

Fig. 8. Opiniile cercetătorilor privind importanța criteriilor pentru abonarea la revistele științifice (%).

Această opinie a savanților este în concordanță cu cea a bibliotecarilor, cu cât este mai înaltă calitatea unei reviste, cu atât revista este mai solicitată de utilizatori. Statistica utilizării unei reviste este apreciată de bibliotecari drept cel mai important criteriu pentru a păstra abonamentul unei reviste științifice.

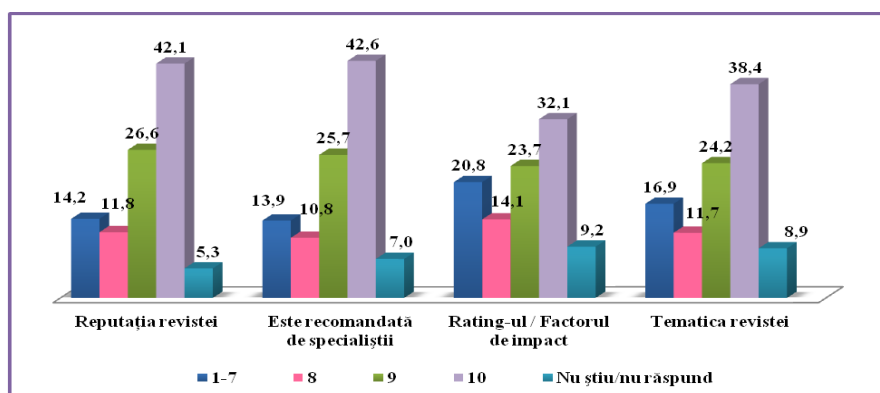

Fig. 9. Aprecierea importanței criteriilor pentru abonarea la revistele științifice (%).

După o scală de 10 puncte cercetătorii au apreciat diferite criterii după care biblioteca trebuie să se conducă pentru a abona publicațiile periodice științifice (Fig. 9).

Astfel, cel mai mare neajuns al sistemului actual de comunicare științifică este costul excesiv al abonamentelor pentru revistele științifice, care generează o criză în diseminarea și accesul la informația științifică. Din motivul creșterii prețurilor la seriale, bibliotecile din Republica Moldova se confruntă cu problemele reducerii numărului abonamentelor revistelor științifice. În același timp, scumpirea seriialelor științifice afectează negativ colecțiile bibliotecilor atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Cu scopul de a abona mai multe reviste științifice, unele biblioteci selectează seriale mai ieftine. Majoritatea bibliotecilor au realizat modificări la nivelul colecțiilor de periodice, care se datorează, în principal, creșterii prețurilor pentru abonare.

Pentru cercetătorii din instituțiile de cercetare din Moldova, de asemenea, problema costurilor revistelor științifice este o barieră în accesul la informația științifică, iar majorarea prețurilor la revistele științifice este o povară pentru instituțiile științifice.

Analiza rezultatelor relevă că majoritatea bibliotecilor apreciază statistica de utilizare a revistelor științifice ca un factor foarte important, care determină anularea abonamentelor la periodica științifică, iar alegerea titlurilor noi pentru abonare se bazează pe decizia administrației instituției.

Dimensiunea educațională a serviciilor comunitare oferite de bibliotecile publice

LILIANA MOLDOVAN

Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Educational Dimension of the Community Services Offered by the Public Libraries

In the last decade, the Romanian public libraries have registered changes occurred at the info-documentary services and cultural-educational levels, organised for the citizens. According to the modern theories of the informative and communication sciences, the managers of the libraries focus on the idea of changes and they manage to prove that the organisations they coordinate have an open character and they can easily adapt to the changes that have occurred on the economical, political, cultural, educational and social levels.

The science of leading an info-documentary organisation has entered into a new stage of evolution and affirmation, that involves finding some concrete solutions of innovation for the Romanian librarianship environment. Finding some concrete solutions to diversify the services offered to the citizens, has contributed to the improvement of the info-documentary organisations' image in our country.

The constant preoccupation of the librarian managers had a major role in the combination of the performances obtained in the domain of promoting books and lecture, with obtaining important results in the social and educational life.

If we were to firmly analyse the situation of the Romanian public libraries, we would notice that concrete methods of reactivation of their significance in the community are looked for. One of the methods refers to the enlargement and improvement of the info-documentary and educational services designed for library customers. Therefore, the ensemble of the activities organised by the librarianship structures, include the following categories of services: services of specialty that are based on the management of development and organisation of the collections of library; services of communication of the collections; cultural services; services of social and local interest; information services in the traditional and computer based system; services with educational character.

The educational functions specific for the public libraries increase in the field of some specific activities that can be analysed from the point of view of the management of the community services and also from the point of view of the management of the community services of the collections. Therefore, positive results can be obtained in three directions. The first one, wants the direct collaboration with the institutions from the Romanian educational system, the second is attached to promoting permanent education among seniors and the last one refers to the info-documentary, educational and local services organised for the citizens with special conditions. About the effect of the services offered to the citizens by the public libraries, the conclusion of the specialists from the librarianship science, are precise and

they refer to the fact that these services contribute, directly or indirectly, to the completion of the education and personal and professional development process, of the citizens that benefit of these services.

Keywords: *educational services, informatinal management, permanent education, e-learning, digital libraries, community management, supporting peoples with disabilities.*

I. Scurtă introducere

În ultimul deceniu, bibliotecile publice românești au înregistrat transformări esențiale resimțite la nivelul serviciilor info-documentare și cultural-educaționale organizate pentru cetățeni. Din perspectiva teoriilor moderne ale științelor informării și comunicării, managerii instituțiilor bibliotecare pun accentul pe ideea de schimbare și reușesc să demonstreze că organizațiile pe care le coordonează au un caracter deschis și se pot adapta cu ușurință la noutățile apărute pe plan economic, politic, cultural, educațional și social. Bibliotecile publice se definesc ca instituții culturale performante care contribuie la consolidarea societății informaționale actuale.

Extinderea și perfecționarea rețelelor de comunicare de tip informatic a avut efecte și asupra bibliotecilor din România și a determinat abordarea unui nou tip de management comunicațional, care favorizează accesul neîngrădit la un spațiu informațional aproape nelimitat. Introducerea internetului în biblioteci a permis, pe de o parte, adaptarea acestor instituții la cerințele societății digitale și, pe de altă parte, a consolidat rolul bibliotecilor ca structuri info-documentare performante capabile să selecteze, să organizeze și să disemineze informații valoroase și rapid de accesat. În acest context, se înregistrează și o consolidare a funcțiilor educaționale specifice bibliotecilor publice, care joacă rolul unor instituții culturale ce vin să completeze procesele de educație, studiu și învățare desfășurate în cadrul organizațiilor de învățământ din țara noastră.

Tendențele progresiste desfășurate pe plan informațional și educațional au primit și un sprijin legislativ corespunzător manifestat, după cum menționează Mihaela Zecheru,¹ o dată cu adoptarea Hotărârii de Guvern numărul 1440 din decembrie 2002 privind *Strategia Națională pentru dezvoltarea și implementarea economiei bazată pe cunoaștere*. În acest sens, în volumul ***Biblioteca publică în sistemul cunoașterii: percepție și expectanță***, Michaela Zecheru

---

¹ Michaela Zecheru, ***Biblioteca publică în sistemul cunoașterii: percepție și expectanță***, București, Editura Cartea Universitară, 1995, p. 53.

invocă un document elaborat de Uniunea Europeană intitulat ***Informațiile din sectorul public: o resursă cheie pentru Europa***. Acest text cu valoare legislativ-metodologică trasează liniile generale de dezvoltare a societății informaționale actuale prin:

- „*accesarea on-line a informațiilor digitale din orice locație posibilă*” (inclusiv din biblioteci);
- *crearea unei Europe ai cărei cetățeni să dețină cunoștințe de informatică și electronică, susținute de abilități anteprenoriale, care să favorizeze dezvoltarea de noi idei;*
- *integrarea globală a societății în procesele informaționale;*
- *determinarea încrederii consumatorului și realizarea coeziunii sociale.*”²

Obiectivele documentului adoptat la nivel european în anul 1999 pot fi preluate de managerii și coordonatorii organizațiilor bibliotecare pentru a fi inserate în strategiile de dezvoltare a acestor instituții publice. Se pornește de la premisa că știința conducerii organizațiilor info-documentare a intrat într-o nouă etapă de evoluție și afirmare, care presupune găsirea unor soluții concrete de inovare a mediului biblioteconomic românesc. În egală măsură, găsirea unor metode concrete de diversificare a serviciilor oferite cetățenilor va conduce la îmbunătățirea imaginii organizațiilor info-documentare din țara noastră. Un rol important, în acest sens revine preocupării constante a managerilor din biblioteci de a îmbina, în chip armonios, performanțele obținute în domeniul promovării cărții și a lecturii cu obținerea unor rezultate vizibile în spațiul vieții sociale și educaționale.

Dacă analizăm cu luciditate situația bibliotecilor publice românești, observăm că se caută soluții concrete de reactivare a rolului lor în comunitate. Una dintre metode se referă la lărgirea și perfecționarea serviciilor info-documentare și educaționale proiectate pentru clienții bibliotecii. Aceștia beneficiază în prezent de un ansamblu de activități care includ mai multe categorii de servicii:

- servicii de specialitate care țin de managementul dezvoltării și organizării colecțiilor de bibliotecă;
- servicii de comunicare a colecțiilor;
- servicii culturale;
- servicii de interes social și comunitar;
- servicii de informare în sistem tradițional și automatizat;
- servicii cu caracter educațional.

---

² *Ibidem*, p. 55.

Funcțiile educaționale specifice bibliotecilor publice se dezvoltă în cadrul unor procese care pot fi analizate din perspectiva managementului serviciilor comunitare și al managementului serviciilor de comunicare a colecțiilor. În acest sens, pot fi obținute rezultate pozitive pe trei direcții. Prima are în vedere colaborarea nemijlocită cu instituțiile din sistemul educațional românesc, a doua este legată de promovarea educației permanente în rândul seniorilor, ultima perspectivă se referă la serviciile info-documentare, educaționale și comunitare organizate pentru cetățenii aflați în situații speciale.

În privința efectului serviciilor oferite cetățenilor de bibliotecile publice, concluziile specialiștilor din științele biblioteconomice sunt clare și se referă la faptul că noile funcții ale bibliotecii contribuie, direct sau indirect, la completarea procesului de educație și dezvoltare personală și profesională specifică cetățenilor care beneficiază de aceste servicii.

II. Particularitățile managementului comunitar

Universul managementului de bibliotecă este deosebit de complex și variat iar problema organizării și conducerii muncii dintr-o bibliotecă poate fi abordată din mai multe unghiuri de vedere. Una din cele mai incitante perspective se referă la managementul acțiunilor comunitare. Pentru a fi în ton cu noile direcții de perfecționare a practicii biblioteconomice europene, serviciile comunitare puse la dispoziția cetățenilor trebuie organizate în mod diferențiat în raport cu interesele informaționale, culturale, sociale și educaționale exprimate de clienții bibliotecii. Aceasta înseamnă că bibliotecarii trebuie să își folosească spiritul de inițiativă și pregătirea profesională pentru a elabora proiecte și programe comunitare prin intermediul cărora să ofere instituției în care lucrează șansa să își exprime valoarea socială și educațională.

Luarea unor decizii privind implicarea organizației în acțiuni cu caracter comunitar face parte din mersul firesc al constituirii unor servicii de bibliotecă noi, viabile. Prin organizarea de acțiuni comunitare, biblioteca nu se îndepărtează de la menirea ei de bază. Biblioteca merge mai departe pe drumul furnizării de servicii info-documentare și le completează cu noua categorie de servicii. Pot fi pomenite în acest context proiectele de susținere a sănătății populației, campaniile de solidarizare cu persoane aflate într-o situație dificilă, manifestările ecologice, programele care susțin politicile de instruire permanentă și pregătire profesională a adulților, campaniile de promovare a turismului și așa mai departe.

Este indicat să pornim de la organizarea în biblioteci a unor puncte sau centre de informare comunitară. De asemenea, bibliotecile publice românești

își pot întări rolul în societate prin : promovarea unor programe care să sprijine politica educației permanente a adulților, proiectarea unor activități de integrare socială a persoanelor defavorizate, prin acțiuni comunitare specifice care să încurajeze comunicarea cetățenilor cu autoritățile locale, județene sau naționale, dar și acțiuni care să încurajeze dialogul cu mediul privat al afacerilor. Lista inițiativelor cu caracter comunitar este practic nelimitată.

Abordarea profesională a fenomenelor ce vizează organizarea în biblioteci a unor evenimente comunitare se sprijină pe capacitatea celor care organizează astfel de manifestări de a îmbina mai multe tipuri de experiențe și cunoștințe practice referitoare la: competența de a organiza manifestări culturale, de a comunica colecțiile de bibliotecă, de a încheia parteneriate, de a atrage noi clienți, de a organiza evenimente variate în cadrul unor procese etapizate.

Precum semnalăm în volumul *Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă* - „*intervențiile cu caracter educațional specifice bibliotecilor publice încurajează colaborarea cu instituțiile din sistemul de învățământ românesc și demonstrează că organizațiile bibliotecare sunt instituții credibile care își respectă promisiunile încercând să soluționeze probleme diverse de interes comunitar.*”³

Funcțiile educaționale specifice bibliotecilor publice. Patrimoniul info-documentar gestionat de bibliotecile publice a reprezentat dintotdeauna o sursă inepuizabilă de informare, instruire și documentare. Bibliotecile au oferit și oferă clienților ei „oportunități” variate de învățare și perfecționare profesională și creează cadrele necesare atât pentru consolidarea educației dobândite în școală, cât și pentru instruirea personală suplimentară, efectuată de cetățenii care au depășit vârsta școlarizării și sunt implicați în activitățile specifice educației permanente. Din această perspectivă, este lesne de înțeles faptul că bibliotecile publice pot susține, promova și pune în practică ideile cuprinse în strategiile și politicile educaționale elaborate la nivel național și european.

O parte din principiile de evoluție și dezvoltare a organizațiilor bibliotecare sunt cuprinse în *Ghidurile Entitle* - care oferă metodologii concrete de implementare a „educației informale” în biblioteci: „*Bibliotecile publice trebuie să continue să își dezvolte modul tradițional de a privi serviciile de învățare*

---

³ Liliana Moldovan, *Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2011, p. 77.

pentru a reuși să se integreze complet în curentul mai larg al strategiilor și politicii educației permanente.”⁴

Schimbarea statutului bibliotecii publice prin accentuarea vocației educaționale și comunitare a acestor instituții devine posibilă dacă bibliotecile acordă o importanță mai mare vocației lor educaționale. Idealul educării adulților în bibliotecă nu este nou, acest obiectiv a preocupat societatea americană încă din anii 50 ai secolului trecut. Noi sunt instrumentele prin care biblioteca publică poate pătrunde în comunitate cu proiecte solide și viabile. Revitalizarea funcției educaționale a bibliotecilor publice se realizează astăzi în contextul accentuării rolului comunitar al acestor instituții. În cele din urmă, vizibilitatea bibliotecii publice în societate depinde de capacitatea specialiștilor din aceste instituții de a întocmi și pune în practică proiecte variate prin intermediul cărora să ofere asistență educațională și să genereze factori de stimulare a interesului cetățenilor pentru instruire și educație permanentă.

Nu trebuie să ignorăm faptul că biblioteca publică a fost percepută întotdeauna ca un spațiu de cultură și informare. Lărgirea ariei de percepție a bibliotecilor și considerarea lor ca instituții de factură instructiv-educativă este o consecință firească a evoluției acestor instituții angrenate în programe și proiecte care încurajează învățarea pe termen lung. După cum concluzionează Liviu Butuc - autorul articolului *Noi concepte și tendințe în evoluția bibliotecii publice* - „așa se explică și amploarea pe care au luat-o programele dedicate, deschiderea de biblioteci sau compartimente cu structură specială,”⁵ compatibile cu cerințele specifice diferitelor categorii de cetățeni. Liviu Butuc atrage atenția că pătrunderea bibliotecii în spațiul comunitar nu se realizează, „en-gros”, pe segmente întinse, ci în mod diferențiat în funcție de anumite grupuri de cetățeni și potrivit unor niveluri diferite de interes social, cultural și educațional.

Un punct de vedere similar susține Gabriela Harea, bibliotecar la Școala „Duliu Zamfirescu” din Focșani. Îndemnul pe care colega noastră îl adresează breslei bibliotecarilor este cât se poate de deslușit: „Ieșiți dintre rafturi și arătați-vă valoarea,”⁶ scrie Gabriela Harea într-un articol din *Revista Biblioteca*. În acest fel, d-na Harea insistă asupra necesității implicării bibliotecarilor în „acțiuni

⁴ www.bjc.ro/new/files/

⁵ Liviu Butuc, *Noi concepte și tendințe în evoluția bibliotecii publice* (III), în *Revista Biblioteca*, nr. 3/2009, p. 60.

⁶ Gabriela Harea, *Profesia de bibliotecar-trecut, prezent și viitor*, în *Revista Biblioteca*, nr. 3 / 2009, p. 63.

complexe și diversificate,” acțiuni interdisciplinare bazate pe parteneriate educaționale.

III. 1. Relația bibliotecii publice cu instituțiile de învățământ și inspectoratele școlare

Abordarea multidisciplinară a activităților desfășurate în biblioteci este originală și se bucură de simpatie în rândul salariaților care aderă la idei și curente biblioteconomice noi. Aceștia au găsit soluții de consolidare a contactelor cu mediul educațional susținut de instituțiile de învățământ și diferite fundații. Contribuția bibliotecilor publice la constituirea și perfecționarea metodelor de instruire și învățare se reflectă cel mai bine în cadrul unor parteneriate încheiate cu unități din învățământul preșcolar, gimnazial, liceal și universitar. Acțiunile educaționale, organizate prin intermediul unor proiecte realizate în parteneriat cu grădinițele, școlile și universitățile, aduc beneficii ambelor părți. Principalii beneficiari ai acestor proiecte sunt, desigur, elevii și studenții cărora li se oferă șansa de a se instrui prin metode informale, metode eliberate de constrângerile programelor școlare și universitare.

Prin conceperea și implementarea unor proiecte educaționale atractive, cunoștințele dobândite de elevi și studenți sunt consolidate și valorificate în chip eficient în cadrul unor manifestări și întâlniri organizate în colaborare cu bibliotecile publice. Scopul acestor întâlniri este variat și diferă în funcție de categoriile de beneficiari. În esență, proiectele educaționale au scopuri înrudite referitoare la:

- formarea și dezvoltarea unor competențe specifice de învățare și instruire;
- fixarea informațiilor și cunoștințelor dobândite în școală;
- formarea abilităților de relaționare interpersonală și de comunicare în public;
- dezvoltarea unor competențe organizatorice și familiarizarea cu lucrul în echipă;
- conștientizarea ideii de responsabilitate socială și dezvoltarea gustului pentru munca de voluntariat.

Gestionarea activităților educaționale desfășurate în colaborare cu instituțiile de învățământ sau realizate cu sprijinul inspectoratelor se derulează în perimetrul unor contexte organizaționale variate care includ: cercuri sau cluburi de lectură, workshop-uri, conferințe, întâlniri cu personalități culturale sau literare, concursuri tematice, activități practice variate, schimburi de

experiență, vizite la biblioteci, muzee ori alte instituții de cultură. În funcție de obiectivele urmărite, fiecare din formele de activitate enumerate mai sus contribuie la împărțirea responsabilităților între școală și bibliotecă și asigură implementarea unor metode de învățare provenite din mecanismele de instruire specifice educației nonformale.

În general, termenul de educație nonformală este folosit pentru a desemna toate tipurile de activități educaționale organizate în afara școlii. Spre deosebire de învățământul tradițional, educația nonformală îi atrage pe beneficiari în cadrul unor activități inedite, atractive, care îi ajută să își dezvolte competențe suplimentare ce nu pot fi obținute în urma aplicării programelor școlare naționale.

Desigur, programele specifice educației nonformale nu se efectuează la întâmplare, ci într-un mod organizat și responsabil. În acest sens, un rol important revine bibliotecilor, care, prin intermediul personalului specializat, sunt pregătite să ofere tinerilor diferite programe de dezvoltare personală sau să îi implice în proiecte de formare a competențelor de informare și documentare. Se știe că productivitatea faptelor de lectură și a proceselor de informare și documentare este strâns legată de nivelul de instruire și abilitățile lingvistice specifice persoanei care citește și se informează. Prin urmare, succesul la public al unei cărți, al unui document sau atractivitatea unei informații sunt realizate în totalitate atunci când informațiile comunicate îndeplinesc în mod eficient mai multe funcții:

- funcția comunicațională și informativă;
- funcția estetică și culturală;
- funcția persuasivă;
- funcția educațional-instructivă.⁷

Este momentul să continuăm cu introducerea subiectului lecturilor individuale și publice. În privința lecturii individuale lucrurile sunt cât se poate de simple. Literatura biblioteconomică națională și internațională nu mai are secrete în acest sens. O situație total diferită întâlnim în cazul lecturilor publice. Acestea atrag tot mai mulți beneficiari deoarece participarea la aceste manifestări este gratuită, atmosfera este prietenească iar orele de lectură oferă participanților șansa de a se informa în legătură cu noile apariții de pe piața editorială.

---

⁷ A se vedea și Liliana Moldovan, *Indiscreții în bibliotecă*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, p. 268.

Lecturile publice au devenit o practică la modă și se desfășoară în cadrul unor acțiuni proiectate de fundații sau alte organizații care militează pentru reîntorcerea la lectură și cărți. Interesant este faptul că evenimentele de acest gen nu se desfășoară doar în spațiul bibliotecii. Lecturile publice au loc în școli, în teatre ori în spații neconvenționale cum ar fi: parcurile sau Mall-urile. Ele au mare succes în marile metropole americane ori în orașele europene. Oamenii se simt confortabil la aceste activități, care, departe de a fi încărcate de erudiție și convenționalism, asigură cadrul necesar pentru ca participanții să își exprime liber ideile, să surprindă esența textelor citite pe măsură ce ele sunt lecturate. De cele mai multe ori la activitățile de genul lecturilor publice sunt invitați fie autorii cărților selectate pentru a fi promovate, fie personalități din domeniul cultural, politic sau universitar.

III. 2. Biblioteca publică - susținător al politicii de educație permanentă

Serviciile de instruire și educație oferite de biblioteci se creează și se dezvoltă în cadrul unor programe de învățare și dezvoltare personală și profesională destinate adulților. Serviciile de învățare sunt „accesate” în principal de cetățenii care au depășit vârsta școlarizării și care vin la bibliotecă pentru a se înscrie la diferite cursuri de instruire și perfecționare. Aceștia exploatează funcția educațională a bibliotecilor și beneficiază în mod gratuit de instruire specializată pe diferite discipline și domenii de interes.

Desigur implementarea serviciilor care corespund politicii de „Long life learning,” susținută la nivel național și european, nu este la îndemâna oricui și nu se realizează oricum. Un sprijin teoretic important referitor la înțelegerea modului în care funcționează managementul proiectării și organizării serviciilor învățării permanente este oferit, după cum am mai menționat, de *Ghidurile Entitle* referitoare la planificarea și organizarea serviciilor de educație a cetățenilor adulți. Potrivit informațiilor cuprinse în aceste ghiduri, beneficiarii proiectelor de educație permanentă au ocazia de a dobândi cunoștințe noi și pot să își formeze noi abilități. La cursurile organizate în cadrul programelor educaționale se schimbă mentalități și se formează noi comportamente. Participanții la cursurile organizate în biblioteci își îmbogățesc cultura generală, își dezvoltă capacitatea de înțelegere, reușesc să comunice mai eficient și învață să se exprime în mod creativ. Prin urmare organizarea serviciilor de învățare permanentă este o provocare pentru bibliotecari, pentru inovarea managementul de bibliotecă, dar și un succes dacă privim lucrurile din perspectiva faptului că prin oferirea acestor servicii crește numărul clienților bibliotecii și se consolidează imaginea ei în comunitate.

III. 3. Amprenta educațională a campaniilor de sprijinire a persoanelor defavorizate

„*Biblioteca publică* - scrie Sergiu Găbureac într-un editorial din *Revista Biblioteca*⁸ - este, nu numai în condiții de criză, o formă de protecție socială tot mai vizibilă.” De fapt, în ultimii ani, bibliotecile românești fac eforturi pentru a pătrunde în spațiul comunitar prin organizarea unor servicii cu caracter social și educațional. Manifestările și campaniile comunitare concepute în biblioteci au un caracter diferențiat și se adresează unor categorii variate de beneficiari. Bibliotecarii implicați în acțiuni comunitare au înțeles că tratarea diferențiată a clienților reprezintă una din condițiile de bază ale succesului acțiunilor adresate comunității. Pornind de aici, nu putem ignora realitatea că un segment important al beneficiarilor serviciilor comunitare este reprezentat de populația vârstnică și cetățenii defavorizați din punctul de vedere al sănătății, al posibilităților materiale și al statutului social.

Sunt cunoscute preocupările statelor europene pentru ameliorarea situației economice, educaționale și ocupaționale a persoanelor cu handicap. Proiectul elaborat anul trecut de o comisie a Parlamentului European, intitulat *Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere*, fixează direcțiile de acțiune necesare pentru eliminarea obstacolelor care stau în fața realizărilor personale, educaționale, profesionale și familiare ale persoanelor cu dizabilități. Ca fundament legislativ este invocată *Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap*, unde este stabilit că „*persoanele cu handicap sunt acele persoane cu incapacități fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale pe termen lung, care, în interacțiune cu diferite obstacole, pot împiedica participarea lor deplină și efectivă la viața socială în condiții de egalitate cu ceilalți.*”

Potrivit documentului european menționat (*Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere*), principiul egalității privește 8 domenii de interes, și anume: accesibilitatea, participarea, eliminarea discriminării, ocuparea forței de muncă, educație și formare profesională, protecție socială, sănătate. E bine să reținem că acțiunile comunitare desfășurate pe tema ideii „O Europă fără bariere” au rolul „*de a asigura accesibilitatea persoanelor cu handicap la bunuri, servicii, inclusiv servicii publice, și la dispozitive de asistare*”, astfel încât „*aceștia să se bucure de*

---

⁸ Sergiu Găbureac, *Biblioteca Publică și criza*, în *Revista Biblioteca*, nr. 3 / 2009, p. 51.

toate beneficiile cetățeniei europene, eliminând barierele de natură administrativă și comportamentală care împiedică participarea lor totală și echitabilă, furnizând servicii la nivelul comunității, inclusiv acces la asistență personalizată.”⁹

Revenind la chestiunea nivelului de implicare comunitară a bibliotecilor publice, aceste instituții pot să își organizeze strategiile de dezvoltare a managementului comunitar în funcție de direcțiile de acțiune stabilite la nivel european. Un prim succes în acest sens se obține prin organizarea de către bibliotecari a unor campanii de sensibilizare a cetățenilor privind situația persoanelor cu handicap și a unor acțiuni de integrare a acestora în mediul educațional, profesional și social. De cele mai multe ori campaniile de sprijinire a segmentelor de populație dezavantajată se remarcă prin componenta lor educațională. Proiectele de informare organizate de biblioteci se adresează atât cetățenilor care vor să își schimbe mentalitatea, cât și persoanelor cu handicap care doresc să fie bine informate și își propun să atingă un nivel educațional mai înalt. Accesul la informație deschide pe rând multe uși spre oportunități variate.

Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că situația persoanelor cu dizabilități este departe de a fi rezolvată. La nivelul statelor din Uniunea Europeană s-au obținut anumite realizări în această direcție. S-a lărgit, de pildă, accesul la informare și educație dar nu s-au obținut rezultate în spațiul cuprinderii persoanelor cu handicap pe piața muncii. Aici intervin bibliotecile publice. Ele pot realiza prestații comunitare eficiente menite să producă o schimbare a mentalităților, să ofere condiții suplimentare de instruire și formare profesională, să asigure accesul neîngrădit al persoanelor cu handicap la informare, lectură și documentare.

III. 4. E-învățământul și bibliotecile digitale

Bibliotecile digitale constituite în cadrul bibliotecilor publice, cum este cea a Bibliotecii Județene Mureș, reprezintă, dintr-o perspectivă concisă, un instrument modern, rapid și accesibil de sprijinire a proceselor de studiu și documentare desfășurate cu ajutorul Internetului. O dată cu dezvoltarea bibliotecilor informatizate și crearea paginilor web a bibliotecilor, serviciile informatizate oferite de aceste instituții au suportat o consecvență activitate de perfecționare și diversificare.

---

⁹ *Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere* - resursă electronică: <http://eur-lex.europa.eu>

Rezultatul acestor schimbări se observă mai ales la nivelul utilizatorilor tineri care beneficiază de serviciile de bibliotecă. Ei au acces direct și rapid la biblioteci digitate locale sau specializate (constituite în funcție de o anumită tematică sau disciplină de studiu). Bineînțeles, constituirea bibliotecilor digitale este un proces îndelungat. Crearea bibliotecilor digitale se realizează în trepte, în funcție de criterii specifice, în cadrul cărora respectarea legii dreptului de autor este esențială și se află dincolo de orice îndoială. Stabilirea obiectivelor specifice strategiilor de creare a bibliotecilor digitale diferă de la o organizație bibliotecară la alta. Elementul comun derivă din nevoia acestor instituții de a se implica în procesele de educație desfășurate prin intermediul rețelelor de calculatoare.

După cum era de așteptat, interesul cetățenilor pentru Internet a schimbat natura legăturilor dintre bibliotecă și utilizatorii ei. Datorită informatizării, bibliotecile pun la dispoziția cetățenilor cataloage on-line, care pot fi interogate oricând și de oriunde. Prin intermediul unor softuri specializate se constituie biblioteci digitale cu caracter local, național, și de ce nu, mondial, care pot fi accesate prin intermediul calculatoarelor și oferă celor interesați posibilitatea de a găsi și parcurge documente importante sau de extremă raritate, într-un format digital accesibil, în cadrul căruia informațiile pot fi regăsite rapid în funcție de mai multe criterii de căutare.

Informatizarea bibliotecilor publice conferă managementului informației o funcție educațională evidentă, manifestată prin participarea nemijlocită a personalului din bibliotecile publice la diferite proiecte care sprijină e-educația și învățământul la distanță. *„Educația este în esența ei și în modalitățile concrete de desfășurare, un fenomen informațional indispensabil continuității și dezvoltării cunoașterii. A discuta despre acest fenomen fără abordarea componentei instrumentale a procesului informațional înseamnă a ignora tocmai cadrul general și mijloacele curente de realizare a educației.”*¹⁰

Instruirea efectuată prin accesarea bibliotecilor digitale poate avea un caracter individual sau organizat (desfășurat în cadrul unor proiecte sau parteneriate cu structuri bine conturate).

Avantajele acestui tip de informare se referă la:

- calitatea informațiilor oferite;
- organizarea și catalogarea lor;
- accesul rapid și permanent la documente și informații;

---

¹⁰ Ion Stoica, *Repere în abordarea educației pentru informație (III)*, în *Revista Biblioteca*, nr. 1-2 / 2009, p. 9.

- gratuitatea serviciilor oferite prin intermediul bibliotecilor virtuale.

IV. Concluzii

În pofida crizei economico-financiare pe care o parcurge România în momentul actual, bibliotecile publice reușesc să se opună curentului instabil care străbate spațiul economic, financiar și politic din țara noastră și din lume. Ele acționează, când mai timid, când mai concludent, în direcția elaborării unor planuri de extindere și diversificare a serviciilor info-documentare. De asemenea, organizațiile bibliotecare își orientează activitatea spre consolidarea locului lor în societate, chiar dacă sprijinul acordat de oficialități instituțiilor culturale este aproape inexistent.

În absența unui suport financiar concret din partea ministerului culturii și a unui cadru legislativ care să încurajeze activitatea instituțiilor de cultură, este admirabil efortul managerilor și angajaților din biblioteci de a-și face vizibile serviciile, de a ieși din spațiul bibliotecii pentru a pătrunde în societate cu proiecte comunitare viabile, în cadrul cărora obiectivele de natură educațională dețin o poziție privilegiată. Așa se face că, prin colaborarea cu partenerii din sistemul de învățământ, prin atragerea unor fonduri care să susțină proiectele și acțiunile comunitare, bibliotecile publice reușesc să se integreze în categoria instituțiilor „flexibile”, cu vocație socială și educațională. Am ajuns la această concluzie cât se poate de optimistă, plecând de la un punct de vedere similar susținut de prof. univ. dr. Lidia Kulikovski, care consideră că: *„Lumea bibliotecară este un ocean care se schimbă continuu în feluri și căi neașteptate. Noi putem ghici direcția și pregăti pânzele, dar nu putem comanda valurile de reflux și nici pisele sutelor de forțe cunoscute sau necunoscute ca cele: demografice, legale, tehnologice, culturale sau iraționalismul uman, atitudinea decidenților, indiferența autorităților. Efortul managementului de vârf a fost orientat să susțină o bibliotecă flexibilă, a cărei echipă să poată ghici direcția vântului neprielnic, să dovedească să ridice pânzele înaintea furtunii.”*¹¹

---

¹¹ Lidia Kulikovski, *Biblioteconomie: studii cercetări, recenzii, prefețe, eseuri, interviuri*, Chișinău, Editura Magna Princeps, 2008, p. 175.

Biblioteca - instituție prietenoasă pentru persoanele cu nevoi speciale

AURICA MUREȘAN
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Library - A Friendly Institution for the Persons with Disabilities

The library belongs to the community, so it has to be a democratic institution, offering equal access to its services to everyone. As a public institution, the library needs to take part in the social integration of the persons with disabilities. Public libraries must ensure equal access to information and the documents necessary to information, permanent education and the development of the users' personality, irrespective of their social or economic status, age, sex, political belief, religion or nationality.

The libraries have the important task of creating an informational library environment, based on equal rights, to respond to the necessities and the access conditions of the persons with different types of disabilities.

Keywords: *persons with disabilities, deficiency, integration, special collections, disadvantages*

Conform articolului 22 din **Legea bibliotecilor**, nr. 334/2002, „bibliotecile publice sunt biblioteci de drept public sau privat, destinate tuturor membrilor unei comunități locale ori zonale. Bibliotecile publice asigură egalitatea accesului la informații și la documentele necesare informării, educației permanente și dezvoltării personalității utilizatorilor, fără deosebire de statut social sau economic, vârstă, sex, apartenență politică, religie ori naționalitate.”

Biblioteca trebuie să fie deschisă în mod democratic oricărui cetățean; biblioteca aparține comunității, deci tuturor. Cu toate acestea, nu toți membrii comunității îi folosesc serviciile, cum sunt persoanele cu handicap/dificultăți. Ca instituție, biblioteca are datoria să participe la integrarea socială a persoanelor cu handicap.

Potrivit **H.G. 1215/2002**,¹ termenul de handicap se referă la dezavantajul social, la pierderea și limitarea șanselor unei persoane de a lua parte la viața comunității, la un nivel echivalent cu ceilalți membri. El descrie interacțiunea dintre persoana cu dizabilități și mediu. Handicapul este o rezultată a construcției relațiilor dintre o persoană cu dizabilități și mediul

---

¹ **Hotărârea Guvernului nr. 1215 din 2002 pentru aprobarea strategiei naționale privind protecția specială și integrarea socială a persoanelor cu handicap din România** (abrogată în prezent).

înconjurător, în care acesta trăiește, mai ales în unele activități organizate de către societate, cum ar fi accesul la informații, la comunicații și la mediul fizic, acestea putând împiedica participarea lor activă în cadrul societății în condiții de egalitate

Sintagma „*persoană cu handicap*” înseamnă o persoană cu un dezavantaj. Conform legislației în vigoare - **Legea 448/2006**² - persoanele cu handicap sunt acele persoane pe care mediul social, neadaptat deficiențelor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale, le împiedică total sau le limitează accesul cu șanse egale la viața socială, potrivit vârstei, sexului, factorilor materiali, sociali și culturali proprii, necesitând măsuri de protecție specială în sprijinul integrării lor sociale și profesionale.

Conform **Cartei Sociale Europene**, „*persoanele cu handicap au dreptul la independență, integrare socială și participare la viața comunității.*”³ De aici rezultă trei moduri care exprimă aceeași idee: persoana cu handicap participă la viața socială cu aceleași drepturi și îndatoriri ca oricare alt cetățean.

Lipsa accesului la informație, a serviciilor sociale, a consultanței și îndrumării, lipsa perspectivelor de integrare în muncă și participare la viața socială, barierele ambientului arhitectural, informațional și comportamental fac ca persoana cu handicap să se considere inutilă, o povară pentru cei din jur.

Potrivit **Declarației de la Madrid**, „*modul în care sunt organizate societățile noastre fac deseori persoanele cu handicap să nu poată să se bucure pe deplin de drepturile omului și să fie excluse pe plan social. Datele statistice disponibile arată că persoanele cu dizabilități au un nivel inacceptabil de redus în ce privește educația și încadrarea în muncă. Aceasta conduce și la faptul că persoanele cu handicap trăiesc în situație de adevărată sărăcie într-un număr mai mare decât celelalte.*”⁴

Pentru integrarea persoanelor cu handicap, au fost stabilite reguli standard cu privire la egalizarea șanselor. Printre aceste reguli se numără și normele referitoare la accesul la informații și comunicare, astfel „*statele trebuie să dezvolte strategii care să facă serviciile de informare și documentare accesibile diverselor grupuri de persoane cu handicap. Pentru a asigura accesul la informația scrisă, precum și la documentare, pentru persoanele cu deficiențe de vedere trebuie folosite tehnici corespunzătoare: Braille, înregistrare pe bandă magnetică, tipărituri cu caractere mari și alte tehnologii*

---

² **Legea nr. 448 din 2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap.**

³ Daniel Vasilescu, **Oameni asemenea. Persoanele cu handicap din România**, București, Editura Compania, 2001, p. 38.

⁴ Cf. Filip Guttman, **Percepția persoanelor cu deficiență de vedere**, Iași, Editura Lumen, 2009, p. 22-23.

adevate. De asemenea, trebuie folosite tehnologii adecvate persoanelor cu deficiențe auditive sau cu dificultăți de înțelegere, pentru a le asigura accesul la informația vorbită.”⁵

Uniunea Europeană a stabilit, în 2001, un cadru comun de combatere a discriminării în șase arii: sex, rasă, **dizabilitate**, orientare sexuală, religie. La nivel European, 14,5 procente din numărul populației apte de muncă, între 16 și 64 de ani, raportează o dizabilitate de la una foarte ușoară până la una foarte severă.

O bibliotecă publică eficientă va avea nevoie să-și demonstreze rolul în coeziunea comunitară și în stimularea capitalului social. În această ordine de idei, este nevoie să apreciem mult mai clar rolul bibliotecii ca spațiu fizic unde oamenii pot veni, fără obligații, fără expectative de stinghereală, constrângeri, pericole.⁶

Biblioteca se numără printre organizațiile care au ca obiect de exercitare a funcțiilor sale omul - omul cu necesitățile sale informaționale, educaționale și recreaționale. În relația sa zilnică și de lungă durată, biblioteca intră tot mai strâns în relații de interacțiune, omul devenind chiar obiect de cercetare, subiectul determinant al scopurilor, funcțiilor, misiunii bibliotecii. Colaborarea eficientă dintre bibliotecă și om asigură o linie ascendentă de progres a biblioteconomiei, o determinantă a dezvoltării, diversificării, durabilității și evoluției ei.⁷

Astăzi, în România sunt aproape 700.000 persoane cu handicap, multe dintre acestea sunt în afara ariei de deservire a bibliotecii. Acestor persoane nu li oferă informație și servicii de bibliotecă în moduri accesibile. Comunitatea bibliotecară are o sarcină importantă, aceea de a crea un mediu informațional de bibliotecă, bazat pe egalitate în drepturi, care să răspundă necesităților și condițiilor de acces a persoanelor cu diferite tipuri de handicap.

Rezultatul final al muncii de bibliotecă depinde de definirea cercului de persoane nevoiașe în deservirea specială, de depistarea necesităților informaționale și trăsăturile caracteristice lor ale - ca cititori, oferirea unor forme de deservire specială, sprijinirea reabilitării sociale, adaptării și integrării, compensării funcțiilor dereglate. Identificarea și dezvoltarea practică este componenta principală în îmbunătățirea serviciilor locale.

Categorii de handicap / deficiențe

I. Deficiențe senzoriale

1. *Deficiențe de vedere/ handicap de vedere/ dizabilitate de vedere* (orbii sau nevăzătorii și ambliopii sau slabvăzătorii).

⁵ Daniel Vasilescu, *op. cit.*, p. 110-111.

⁶ Lidia Kulikovski, *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor*, Chișinău, Editura Epitaf, 2006, p. 18.

⁷ *Ibidem*, p. 34.

În România sunt 120.189 persoane cu deficiențe de vedere, adică 17,5 % din numărul total al persoanelor cu handicap. Județul Mureș are 4.477 de persoane cu deficiențe de vedere.

Handicapul de vedere se împarte în handicap congenital și cel survenit. Este important ca bibliotecarul să cunoască deosebirile dintre ele pentru a putea organiza cu ei activități în bibliotecă. În handicapul congenital nevăzătorii nu au reprezentări vizuale și experiențe optice. În cazul handicapului survenit tardiv omul are conservate imagini vizuale, care influențează viața în condițiile de handicap.

Este important să se știe dacă persoana cu probleme are sau nu unele rămășițe de vedere, pentru organizarea asistenței informaționale, care necesită resurse speciale, tehnică asistivă specială, iluminare adecvată, „signal” de orientare spațială, mediu ferit de obstacole. Ambliopii învață scrierea obișnuită la fel ca cei văzători, nevăzătorii însă, utilizează alfabetul Braille. Alfabetul Braille și cartea sonoră oferă nevăzătorilor posibilitatea accesului la informații, educație, cultură, aspecte importante ale dezvoltării personalității în contextul complex al lumii înconjurătoare.

2. Deficiențe de auz/ handicap de auz (surdomuții și hipoacuzicii).

Din datele Organizației Mondiale a Sănătății, rezultă că fiecare al 10-lea om are deficiențe de auz de intensitate mică sau gravă și se consideră una din cele patru cele mai răspândite condiții de afectare a sănătății.

În România sunt 22.875 persoane cu deficiențe de auz, adică 3,3% din totalul persoanelor cu handicap, dintre care în județul Mureș sunt 741 persoane cu deficiențe de auz.

Dificultatea integrării acestui grup social constă în comunicare, pentru a comunica cu ei trebuie să ne folosim de comunicarea orală, de labiolectură (cititul după mișcarea buzelor interlocutorului), scriere și citire. Persoanele cu deficiențe de auz alcătuiesc un grup retras, izolat, cu puternică apartenență de grup, ele dețin relații interumane foarte puternice, ceea ce duce la o foarte slabă integrare socială.

Bibliotecarul trebuie să știe că surdo-mutul își însușește limbajul scris-citit concomitent cu însușirea vorbitului și acest proces durează o perioadă foarte lungă. În activitatea cu hipoacuzicii, biblioteca va lua în considerare factorii informativi, sociali, de design universal, iar bibliotecarul va reține că fiecare persoană cu dizabilitate de auz este o personalitate și are necesitățile sale individuale care necesită ajutor diferit.

Mulți dintre reprezentanții acestui grup pot avea dificultăți de comportament datorită dificultăților de comunicare cu alți oameni, simțindu-se frustrați de incapacitatea lor de a se exprima pe înțelesul tuturor.

Pentru o activitate de succes cu persoanele hipoacuzice și surde, biblioteca trebuie să utilizeze toate mijloacele de comunicare: vorbirea, semnele sau gesticulația, imaginile și scrisul, combinația acestora în funcție de gravitatea dizabilității pentru a transmite și recepta mesajul necesar.

II. Deficiențe motorii / dizabilitate fizică/ handicap de motricitate

Acesta reprezintă o categorie extrem de eterogenă, care se raportează la varietatea largă a dizabilităților fizice, cu referire directă la mobilitatea fizică. Handicapul fizic poate fi determinat de un număr extrem de mare de cauze: accidente, boli, anomalii cromozomiale etc.

Conform datelor publicate de Organizația Mondială a Sănătății, se estimează că 4 din 10 oameni au o dizabilitate fizică, 33 % de familii au un membru cu dizabilități fizice, din toți adulții fără dizabilități fizice, 50 % au soție, copil, părinte, prieten apropiat, vecin cu dizabilitate fizică.

Potrivit statisticilor, până la 31.03.2010, în România erau 686.798 persoane cu handicap, dintre care 130.726 cu handicap fizic, ceea ce reprezintă 19 procente din totalul persoanelor cu handicap. În județul Mureș sunt 19.723 de persoane cu handicap, dintre care 2.720 care suferă de un handicap fizic.

Handicapații fizici sunt intelectual normali, dar în virtutea situației lor sunt fragili, se simt frustrați, exagerat de sensibili la reacția celor din jur. Persoanele cu handicap fizic se mișcă greu, se orientează greu în structura spațială, aspect important al integrării corporale în spațiu. Aceasta duce la dezorientare, la teama de spații mari, de situații noi, datorate lipsei de încredere în forțele proprii. Biblioteca trebuie să țină cont de cerințele de acces și deplasare a persoanelor cu handicap de motricitate - intrări pentru cărucior, mese speciale, spații adecvate, fără obstacole.

O atenție deosebită necesită persoanele care sunt mobilizate la pat și care nu se pot deplasa, pentru acestea biblioteca poate practica servirea la domiciliu, la locul instituționalizat, activități de socializare în afara așezământului bibliotecii.

Accesibilitatea arhitecturală

Accesibilitatea persoanelor cu handicap în încăperile publice dar și în zonele de acces este determinată atât de configurația și dimensiunea acestora, cât și de alți factori importanți ca: echipamentele și instalațiile standard sau speciale, mobilierul și modul lui de amplasare, acustica, iluminarea, eficiența sistemelor de orientare, avertizare și informare etc.

În țările în care una din problemele majore ale societății este asigurarea accesibilității persoanelor cu handicap la viața socială, au fost elaborate în acest

scop, studii și programe de cercetare finalizate cu norme și standarde speciale, ce cuprind toate adaptările necesare.⁸

În România, în 1992, a fost adoptată Legea 53 privind protecția specială a persoanelor cu handicap. Articolul 4 al acestei legi prevede următoarele: „Căile de acces în clădirile și locurile publice, precum și ale unităților de ocrotire și asistență socială vor fi amenajate corespunzător, prin adaptare sau din construcție, astfel încât să nu constituie bariere arhitecturale sau alte obstacole pentru persoanele cu handicap.”

Fiecare persoană are dreptul de a utiliza serviciile bibliotecii, sediile, colecțiile ca utilizator, angajat sau voluntar. Intrările separate ori punctele de recepție pentru persoanele dezavantajate trebuie evitate pe cât posibil.

Bibliotecile trebuie să garanteze acces ușor pentru toți utilizatorii și în special pentru persoanele cu disfuncții fizice sau senzoriale. În procesul de planificare a activităților de îmbunătățire a accesului sau renovării, restaurării sau construcției unui nou sediu, trebuie să fie incluse următoarele caracteristici:⁹

- exteriorul bibliotecii ar trebui să fie suficient de luminat și identificabil, cu indicații (semne) vizibile din stradă;
- intrarea în bibliotecă ar trebui să fie clar vizibilă și localizată în partea în care se află mai mulți oameni;
- biblioteca ar trebui să se concentreze asupra eliminării oricăror bariere de utilizare;
- ar trebui să nu accepte design-uri ale bibliotecii care să limiteze abilitatea individului sau grupului de a se folosi de o parte sau alta a bibliotecii;
- scările ar trebui, pe cât se poate, evitate atât în interior, cât și în exterior;
- iluminarea ar trebui să fie în acord cu cea descrisă în standardele europene;
- bibliotecile ce ocupă mai multe etaje trebuie să dețină ascensoare care să fie în apropierea intrării și în care încap scaunele cu rotile și cărucioarele pentru copii;
- chiar și atunci când este închisă, biblioteca ar trebui să furnizeze facilități pentru returnarea materialului, de exemplu, cutii de depozitare;
- biblioteca trebuie să facă sistematic teste de accesibilitate;
- biblioteca ar trebui să urmeze standardele în vigoare în disponibilizarea accesului pentru cei cu dizabilități.

Aceste caracteristici se pot aplica dacă se respectă designul universal, acesta este designul produselor și mediului care poate fi utilizat de toți oamenii,

---

⁸ Revista *Societate și handicap*, anul I, (VIII), nr. 2, 1998, p. 14.

⁹ Lidia Kulikovski, *op. cit.*, p. 56.

care se poate extinde foarte mult, fără necesitatea de adaptare ori de aplicare a designului specializat.

1. Accesul fizic și amenajarea mediului pentru persoanele cu deficiențe de auz. Accesul pentru hipoacuzici încorporează modificări de design, care includ elemente cum ar fi planuri, scheme ale ariilor de design, aprovizionarea cu echipamente speciale și potrivirea lor pentru a facilita accesul echitabil și independent.

Pentru a asigura accesul persoanelor hipoacuzice, trebuie luate în considerare următoarele probleme:

- Organizarea fizică a spațiului (plasamentul rafturilor, polițelor, meselor și al altui mobilier în spațiile de bază ale bibliotecii). Utilizatorii hipoacuzici au nevoie de un design simplu, deschis, sigur al mediului.

- Iluminarea. Fețele personalului de bibliotecă trebuie să fie bine luminate, ca utilizatorii hipoacuzici să vadă fără dificultate fața care vorbește. Să se evite în amenajarea spațiilor paravane, pereți de sticlă, oglindă sau metal lucios - ele blochează vederea și împiedică pasajul sunetelor.

- „Signalul”. Persoanele hipoacuzice trebuie informate prin expunerea informațiilor pe ecrane de TV sau alte ecrane. Localizarea semnelor este foarte importantă pentru titrare.

- Securitatea, siguranța. Biblioteca trebuie să aibă alarmă vizuală alternativă - o lampă roșie care se aprinde și se stinge informează, de exemplu, cititorul cu deficiență de auz că biblioteca se închide. Planul de evacuare în caz de pericol trebuie afișat la loc vizibil, expus foarte clar, să conțină descrierea destul de clară a procedurilor de evacuare sau altor acțiuni necesare.

- Elementele speciale de construcție (materiale absorbante de sunete). Reducerea zgomotului prin utilizarea covoarelor moi, diminuarea luminii strălucitoare prin draperii, utilizarea paravanelor portative pentru a crea spații cu un nivel scăzut al zgomotului, evitarea utilizării metalului lucios.

- Echipamentul special de acces auditiv

2. Accesul fizic pentru persoanele cu handicap de vedere. Mediul accesibil pentru persoanele cu deficiență de vedere încorporează modificări care facilitează accesul echitabil și mobilitatea independentă în spațiile bibliotecii.

Pentru a facilita accesul persoanelor cu handicap de vedere, trebuie avut în vedere:

- Aranjamentul fizic (amplasarea rafturilor, aranjarea corespunzătoare a spațiului pentru prestarea serviciilor). Se evită amplasamentul diferitelor obstacole în spațiile de circulație - în coridoare, la intrare. Se evită amplasarea semnelor explicative în locuri greu identificabile sau greu vizibile (iluminare neadecvată, insuficientă). Mobilierul este indicat să fie aranjat în linie dreaptă, la fiecare etaj să fie amplasat un ghid tactil, la fel și la intrare. Dacă este posibil,

cea mai bună soluție ar fi instalarea ușilor automate, cu element senzorial, rezoluție bună pentru toate tipurile de handicap.

- Iluminarea. Nivelul de lumină naturală se poate ajusta utilizând jaluzelele. Sălile de studiu nu trebuie să fie amplasate în partea de răsărit și miazăzi. Spațiile de trecere, coridoarele trebuie să aibă o iluminare adecvată care să nu provoace probleme celor cu deficiențe de vedere.

- Amplasarea semnelor explicative. Indicatoarele de orientare sunt importante, ele trebuie plasate lângă intrare, poziționate la nivelul ochilor, poziționate în locuri sigure și accesibile, să fie clare și concise. Indicatoarele interne se plasează lângă ușă, imediat la intrare, sau în spațiile de circulație și foarte clar marcate. Se recomandă utilizarea în „signal” a Simbolurilor Internaționale de Accesibilitate.

- Măsurile de siguranță.

- Elemente de construcție (uși, rampe, elemente de susținere/sprijin). Scările trebuie plasate pe centru, trebuie să fie sigure, ușor ridicat, cu balustradă pentru sprijin. Ușile trebuie să fie deschise obligatoriu înăuntru, dacă biblioteca nu își permite uși cu senzori. Masa de recepție trebuie amplasată chiar la intrare

- Coloristica.

3. Accesul fizic pentru persoanele cu handicap de mobilitate.¹⁰

Pentru facilitarea accesului în clădire este esențial a se prevedea în fața intrării o suprafață plană suficient de mare, care va elimina pericolul de rostogolire a scaunului rulant în timp ce persoana cu handicap aflată în el deschide sau închide ușa.

Ușa va avea lățimea de minim 80 cm. Și va fi prevăzută cu dispozitiv hidraulic pentru închiderea întârziată. Acolo unde este posibil se vor monta uși cu deschidere - închidere automată. Se vor evita ușile rotative.

Rampele din fața intrărilor trebuie să aibă o înclinare ce nu depășește valoarea de 10 %. În cazul rampelor existente lungi, cu o înclinație de peste 6 % se vor prevedea din loc în loc porțiuni de cel puțin 120 cm. Rampele de acces trebuie să fie prevăzute pe toată lungimea lor, pe părțile laterale, cu câte două bare de susținere, montate una deasupra alteia.

Coridoarele clădirii nu trebuie să prezinte obstacole sau trepte, iar acolo unde ele nu există se vor prevedea rampe sau lifturi. Lățimea minimă utilă a coridorului trebuie să fie de 120 cm, iar la schimbarea direcției acesteia, precum și în fața liftului lățimea va fi minimum 140 cm.

---

¹⁰ Vezi *Revista Societate și handicap*, anul I, (VIII), nr. 2, 1998, p. 10-31.

Toate ușile, cu excepția celor de acces în grupurile sanitare și spațiile de depozitare trebuie să aibă o lățime de trecere de minimum 80 cm., ușile acestora din urmă vor avea o lățime de minimum 70 cm. Și vor putea fi deschise și din exterior. Ușile să nu fie mai late de 100 cm, pentru ca deschiderea lor să nu fie dificilă.

E indicat să se evite pe cât posibil pragurile și diferențele de nivel de acest gen. Ușile de la capetele coridoarelor vor fi plasate lateral, pentru a permite manevrarea facilă a acestora.

Cabina ascensorului trebuie să fie astfel proiectată sau adaptată încât să permită accesul în interior oricăror persoane cu handicap, cu precădere celor ce se deplasează în scaun rulant. Pentru aceasta, dimensiunile interioare minime ale cabinei vor fi de 80 x 135 cm, recomandabil 110 x 140 cm.

Cabina și puțul ascensorului vor fi prevăzute cu uși glisante cu închidere automată. Comanda electrică a ascensorului din interior sau din exterior se va realiza cu ajutorul tastelor cu senzori, soluție tehnică ce avantajează persoanele cu mobilitate redusă a mâinilor. Tastele de comandă vor fi montate pe panou orizontal amplasat la nivelul accesibil persoanelor aflate în scaunul rulant (cca. 100 cm de la sol). În interiorul cabinei se poate monta un scaun rabatabil, deosebit de util persoanelor vârstnice și celor cu handicap locomotor.

Pardoseala, dar și toate suprafețele pe care se deplasează persoanele cu handicap sau cele vârstnice, trebuie să fie plane sau aderente. Suprafețelor alunecoase li se poate mări aderența prin acoperire cu materiale adecvate (mochetă, covor din cauciuc, covor din PVC de joasă densitate etc.).

Persoanele cu handicap locomotor au nevoie de grupuri sanitare special amenajate.

Colecții și resurse în formate accesibile

Colecția unei biblioteci trebuie să includă cărți cu tipar obișnuit, cărți cu tipar mărit, CD-uri, reviste, ziare, cărți vorbitoare, cărți-casete, lecturi ușoare, cărți tactile, cărți Braille.

Cărțile vorbitoare/ sonore sau formatul audio. Cartea sonoră este o carte sau alt text literar înregistrat pe disc sau pe bandă magnetică, pentru uzul deficienților vizuali, handicapărilor fizici sau a persoanelor vârstnice.

Cărțile vorbitoare sunt cele mai accesibile, ele pot fi ascultate oriunde, în bibliotecă, acasă, în mijlocul de transport, în pădure, la plajă. Cartea vorbitoare este o reproducere, pe cât posibil, exactă a textului original. Virtual, toate persoanele cu handicap pot utiliza formatul audio. Persoanele a căror vedere este insuficientă pentru a citi tipar standard sau mărit, persoanele care nu au abilități de lectură Braille și toți cei care nu au acces la computere pot de asemenea utiliza acest format, adică toți cei care se descurcă în mediul audio.

Fundația „Cartea Călătoare”¹¹ popularizează în rândul nevăzătorilor români metode și echipamente moderne de acces la informație, facilitează procurarea lor, asigură asistența celor care le vor folosi. De asemenea, produce material necesar instruirii nevăzătorilor și tot ceea ce ar putea ajuta la dezvoltarea lor intelectuală și la îmbogățirea lor sufletească. Scopul final îl constituie integrarea socio-profesională a persoanelor fără vedere.

Fundația „Cartea Călătoare” realizează cărți audio „Daisy” care pot fi împrumutate gratuit de la bibliotecile publice din România. Marea majoritate a nevăzătorilor din România sunt familiarizați cu cărțile audio înregistrate pe casete sau pe CD.

O carte în format audio „Daisy” se poate citi selectiv exact ca o carte tipărită. Folosind un player Daisy, un aparat simplu de mână, asemănător unui CD-player din comerț, cititorul poate sări la o anumită pagină, poate naviga prin cuprins, poate sări dintr-un paragraf în altul, poate să reia o frază anterioară, poate sări peste notele de subsol. Player-ul Daisy permite lectura cu viteză mărită fără ca aceasta să altereze timbrul lectorului.

Cititoarele sau player-ele „Daisy” sunt aparate care permit ascultarea cărților create în standardul Daisy. Ele sunt asemănătoare într-o anumită măsură cu MP3-CD-Player-ele din comerț. Ele sunt proiectate special pentru persoanele cu deficiențe de vedere.

Fundația „Cartea Călătoare” a donat două astfel de player-e Daisy și Bibliotecii Județene Mureș și la alte 50 de biblioteci publice din țară, astfel orice carte Daisy să poată fi împrumutată cu player-ul Daisy, în mod gratuit, de la bibliotecile publice din țară.

Lecturi facile. Bibliotecile occidentale folosesc „Lecturile ușoare” sau „Lecturile facile”, un format promovat de Manifestul UNESCO pentru bibliotecile publice, Regulile Standard (ONU), Carta cititorului, materialele (linii directoare, ghiduri) IFLA.

„Lecturile ușoare” cuprind cărți cu adaptare lingvistică a textului și cărți cu adaptare lingvistică și de conținut. Aceste „lecturi ușoare” se folosesc cu succes în activitatea cu persoanele cu handicap intelectual ca : dificultăți de lectură, dificultăți de atenție, de concentrare, de însușire, persoanele cu autism, dislexie, persoanele cu afazie. Ele se folosesc și în activitățile cu surzi din naștere, persoane înaintate în vârstă, persoanele care nu cunosc limba oficială a țării, imigranții, analfabeții.

În această variantă se tipărește beletristică, noutăți, informații utile, reviste. Apar în formă tipărită, sonoră și electronică. Pentru formatul tipar se recomandă margini mari, textul împărțit în blocuri, propoziția scurtă, de

---

¹¹ <http://www.fcc.ro>

mărimea unui rând, și multe ilustrații. Fiecare carte din colecție are un semn, logotip, care o identifică dintre alte tipuri de publicații. IFLA recomandă tipărirea acestor materiale cu caractere Arial, Verdana, Tunga, Tahoma cu garnitura 16-18.

Materialele „Lecturi ușoare” se editează în SUA și Europa cu un tiraj de 4-5 mii de exemplare.

Cărți cu tipar mărit. Cărțile cu tipar mărit sunt unicul format accesibil pentru lectura celor cu vederea slabă, persoanelor înaintate în vârstă.

Formatul tipărit este util și persoanelor cu handicap intelectual, care au dificultăți de urmărire a rândurilor prea mărunte.

Cărțile cu tipar mărit sunt cărți cu tipar obișnuit, plat, tipărite cu caractere de minim 16-18 puncte, este un format relativ ușor de editat, nu cere alte standarde, nici echipamente speciale, este ușor de utilizat.

Cărți Braille. Braille este un sistem de scriere și citire elaborat special pentru orbi. Pentru nevăzători, ca și pentru omul cu vedere, citirea și scrierea reprezintă mijloacele fundamentale ale însușirii cunoștințelor, bunurilor culturale.

Braille există de peste 170 de ani, pentru orbi acesta este mijlocul indispensabil, permanent, de acumulare a cunoștințelor, de acces la informație. Alfabetul Braille este același pentru orice limbă, un scris universal, deci, pentru orbii din toată lumea.

Cărți tactile. Acest format de carte este folosit în bibliotecile din Occident, cartea tactilă este ilustrată color, cu tablouri tactile, și este destinată copiilor orbi sau cu deficiențe de vedere. Cartea poate conține și text complementar în Braille, text tipărit normal sau cu tipar mărit, o casetă cu efecte sonore cu textul vorbit ori cântat.

Autorii inventează povești sau adaptează povești cunoscute, poeme, povestiri scurte după interesele și necesitățile copilului. Pânza, lemnul, piatra, lutul, pielea, semințele sunt folosite creativ pentru reprezentarea diferitelor lucruri. Unele materiale, când sunt atinse, foșnesc, sună. Dacă este vorba în povestire despre o înghețată, se folosește material care la pipăit trezește senzația de rece; pentru a reda soarele se folosește material care la pipăit provoacă senzația de cald. Înăuntrul buzunarelor și al pungilor atașate copilul poate găsi diferite obiecte, astfel experimentând bucuria descoperirii.

Desenele tactile ajută orbii sau pe cei cu dificultăți vizuale de a interpreta și de a concepe lumea înconjurătoare. Chiar și obiectele care, din cauza volumului mare sau mic, nu se pot studia în natură, devin cunoscute cu ajutorul desenelor tactile. La fel și alte multe concepte sunt ușor de explicat, folosind desene și obiecte tactile. Culorile deschise și cele stridente stimulează folosirea vederii disponibile. Desenele tactile facilitează învățarea Braille, iar mai târziu, și citirea desenelor reliefate. Este mai ușor pentru un copil deprins cu desenele

tactile să citească o carte cu tipar în relief. Cărțile tactile sunt recomandate în procesul educativ al copiilor cu deficiențe de vedere.

Pentru cei adulți se confecționează doar hărți tactile. Fiecare carte este unică în felul ei, fiind confecționată manual, într-un singur exemplar și nu poate fi multiplicată.

Alfabetul de semne. Persoanele cu deficiențe auditive utilizează pentru lectură și scriere alfabetul obișnuit, dar pentru comunicare alfabetul de semne. Acum există și scrierea prin semne, elaborată relativ recent - în 1986.

Alfabetul prin semne este un sistem de scriere care utilizează simboluri în loc de mișcarea mâinilor, expresiilor faciale ale limbajului prin semne. Este un alfabet, o listă de simboluri, prin care poți scrie orice limbaj din lume prin semne. Acest alfabet oferă posibilitatea de a tipări cărți, reviste, ziare. Acest limbaj este adoptat de 17 țări și utilizat pentru a scrie zece limbi prin semne.

Fiecare bibliotecă ar trebui să colecționeze, să constituie, să prezinte, să expună colecții de:

- Informații curente despre diferite forme de handicapuri, incluzând informații medicale, educaționale și din domeniul dreptului;
- Informații în sprijinul unei vieți independente;
- Informații/ directorii despre furnizorii de servicii locale, comunitare;
- Informații/ directorii despre grupurile de ajutor personal locale și naționale;
- Informații despre echipament care poate fi utilizat ca ajutor persoanelor cu handicap.

CARTE VECHE

Operele lui Philippe de Commynes în bibliotecile din Transilvania

Dr. ELENA DAMLIAN
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Cluj-Napoca

Résumé

Les oeuvres de Philippe de Commynes dans les bibliothèques de Transylvanie

Personnalité marquante de la première Renaissance française, Philippe de Commynes (1447-1511) a été considéré comme un précurseur de l'historiographie moderne en France et l'un des premiers grands écrivains français. Ses oeuvres ont circulé aussi sur le territoire de la Transylvanie, elles ont été lues, appréciées et collectionnées par des intellectuels renommés, tels Timotei Cișariu ou Teleki Sámuel. La présence des 13 exemplaires rares et précieux des oeuvres de Commynes dans les bibliothèques de Cluj-Napoca, Târgu-Mureș ou Aiud, constitue un motif de fierté et leur mise en valeur un honneur.

Mots clés: *historiographie, Renaissance, mémoires, bibliothèque, Transylvanie.*

Este bine cunoscut faptul că leagănul istoriografiei umaniste, ca și al umanismului renescentist în general, a fost Italia, cultura italiană bucurându-se de o deosebită autoritate, însă un rol de seamă i-a revenit și istoriografiei franceze.

În Evul Mediu, Franța dăduse naștere unei istoriografii puternice, creatoare a unei tradiții greu de înlăturat. Începutul Războiului de 100 de ani a marcat și epoca marilor cronici franceze. Luptele dintre Franța și Anglia desfășurate timp de un secol le-au servit cronicarilor drept material pentru scrierile lor.

Jean Froissart (1335?-1405?) dorea să reînvie gloria de altădată. Cronicile lui au văzut lumina tiparului pentru prima oară în 1495. El povestește însă fără să interpreteze critic. Se considera cronicar și nu istoric.

Cel care a avut marele merit de a fi făcut din istorie o disciplină recunoscută a fost Philippe de Commynes.

Philippe de Commines¹ (Cominaeus Philippus, 1447-1511), istoric și om politic, încheie un secol și marchează începutul modernizării istoriografiei franceze. Prin concepția sa teologică, Commines aparține istoriografiei medievale, întâmplările istorice fiind, în concepția sa, o manifestare a voinței divine. Dar memorialistul preferă să judece decât să povestească. El le este superior celorlalți cronicari nu atât prin talentul literar, cât prin calitățile sale de observație și analiză care îl situează printre precursorii istoriografiei moderne.²

Spre deosebire de Froissart, Commines nu este interesat de aspectele pitorești ale povestirii. Pentru el, evenimentele nu sunt doar voia sorții, ci ele depind în mare măsură de voința omului. Opera lui este cea a unui istoric. „*El face din istorie o disciplină intelectuală,*”³ spunea André Bossuat. Înainte de a scrie, el cercetează, selectează și critică. Opera lui este și cea a unui psiholog, a unui moralist și a unui artist. El are un puternic spirit de pătrundere și de analiză a sufletului omenesc, realizând adevărate portrete psihologice ale celor pe care îi descrie. Și-a propus să judece oamenii doar după meritele lor.

Dacă până la el cronicile acumulasera atât fapte adevărate, cât și legende, Commines prezintă evenimentele în spirit critic, ceea ce este o noutate pentru istoriografia vremii. Contemporanii i-au citit memoriile cu mare interes. Carol Quintul i-a apreciat lucrarea, numind-o „*cartea sa de căpătâi.*”⁴

Commines și-a scris *Memoriile* la îndemnul lui Angelo Cato, arhiepiscopul Vienei,⁵ care, pe baza lor, dorea să redacteze o istorie a regelui

---

¹ Numele apare în unele surse biografice și cu grafia *Commines* sau *Comines*.

² Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p. 79; *Histoire de la littérature française*, vol. I, coordonator Angela Ion, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 77

³ V.-L. Saulnier, *Literatura franceză*, vol. I, traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Albatros, 1973, p. 142.

⁴ Sorina Bercescu, *Istoria literaturii franceze, de la începuturi și până în zilele noastre*, București, Editura Științifică, 1970, p. 56.

⁵ Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *L'apparition du livre*, Paris, Editions Albin Michel, 1972, p. 245.

Ludovic al XI-lea. Comynes prinsese gustul scrisului și se străduia să realizeze o operă cât mai interesantă. La început, doar simple note, cronicile sale devin cu timpul tot mai complexe. **Memoriile** sale, opt cărți bine documentate, scrise între anii 1489 și 1498, au apărut pentru prima oară în 1524 (primele șase cărți)⁶ și în 1528 (cărțile a șaptea și a opta).

Memoriile cuprind evenimentele anilor 1464-1498, din timpul domniilor lui Ludovic al XI-lea și Carol al VIII-lea, și se intitulează, în prima lor ediție, **Cronique et bystoire faicte et composée par messire Philippe de Comines** (Paris, 1524, in-folio) și **Croniques du roy Charles buytiesme** (Paris, 1528, in-folio).⁷

Primele șase cărți sunt consacrate domniei lui Ludovic al XI-lea și au fost scrise aproape în întregime la sfârșitul anului 1489 și la începutului lui 1490; în anul 1493, au fost adăugate unele completări și ultimul capitol. Cartea a șaptea a fost scrisă la sfârșitul anului 1495 și începutul lui 1496, iar cea de-a opta de la sfârșitul anului 1497 și până la sfârșitul lui 1498. Ultimele două cărți relatează evenimentele legate de expediția din Italia.⁸

Memoriile cuprind amintiri personale sau ale unor martori direcți la evenimentele politice și diplomatice ale vremii, cât și aprecieri critice asupra cauzelor și consecințelor evenimentelor respective.⁹

În serviciul lui Carol Temerarul, consilier intim al lui Ludovic al XI-lea, apoi, pe rând, în serviciul lui Carol al VIII-lea și Ludovic al XII-lea, trimis în misiuni diplomatice prin aproape toate țările Europei, Comynes se află în vâltoarea evenimentelor pe care le relatează. El „analizează și descrie cu răbdare și finețe intențiile ascunse ale prinților [...]”. Ceea ce vrea înaintea de toate nu este totuși nici să

⁶ Primele șase cărți apar în 1524, la Paris, la vestitul editor Galliot Du Pré. Cf. Henri-Jean Martin, *Un éditeur juridique: Galliot Du Pré*, în *Histoire de l' édition française. Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVII-e siècle*, sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989, p. 302. Autorul articolului îl considera pe Comynes un „clasic” a cărților de istorie.

⁷ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 55; *La Grande Encyclopédie...*, vol. I-XXXI, sous la direction de Berthelot..., Paris, H. Lamirault et Cie, Editeurs, 1885-1902, vol. XII, p. 23.

⁸ *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le Moyen Age*, publié sous la direction du Cardinal Georges Grete. Auteurs: Robert Bossuat, Louis Pichard, Guy Raynaud De Lage, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1964, p. 211.

⁹ *Scriitori francezi*, coordonator Angela Ion, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 365.

povestească faptele, nici să emită aprecieri asupra oamenilor, ci să adreseze învățături «prinților»,» afirmă Rodica Zagăr.¹⁰

Memoriile lui Commynes cuprind doar evenimentele politice și diplomatice mai importante. El cercetează cauzele profunde și secrete, adresându-se guvernanților și prinților și nu oamenilor simpli. Prințul, al cărui portret se străduiește să-l realizeze, trebuie să fie pașnic și să nu recurgă la război decât rareori și în cazuri deosebite. Prinții cruzi sunt pedepsiți de Dumnezeu pentru faptele lor. Un prinț înțelept trebuie să se înconjoare de consilieri buni, de a căror părere să țină cont, dar decizia finală să-i aparțină. Un principe nu trebuie să aibă încredere în cei care îl flatează, să nu se lase condus de ambiții prea mari, să fie mai degrabă viclean, decât violent, să aibă în serviciul său diplomați experimentați, care să fie fideli, abili și răbdători, care să știe să spioneze („*practiquer*” în exprimarea autorului). Acest prinț ideal se apropie mult de imaginea pe care ne-o lasă despre Ludovic al XI-lea, chiar dacă îl critică uneori. În ceea ce-l privește pe Carol Temerarul, el întruchipează în ochii săi defectele care trebuie evitate pentru a reuși, din punct de vedere politic: orgoliu, încăpățănare, incompetență, cruzime.

De asemenea, Commynes își exprimă părerile referitoare la formele de guvernământ, la avantajele unei constituții, la moravurile popoarelor europene pe care le-a cunoscut în timpul misiunilor sale, la echilibrul european, la influența climatului, la libera consimțire a impozitului și altele. Unele din ideile sale vor fi reluate și dezvoltate în secolele următoare de istorici sau filosofi.¹¹

Memoriile lui Commynes au fost citite și apreciate atât în epoca Renașterii,¹² cât și în secolele următoare. Ele au fost traduse în mai multe limbi europene și au cunoscut peste 40 de ediții până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Numeroși autori, printre care și renumitul critic Sainte-Beuve, l-au considerat unul dintre primii mari scriitori francezi. Ediții valoroase au fost cele realizate în 1552 de Denys Sauvage, în 1649 de D. Godefroy și în 1747 de

---

¹⁰ Rodica Zagăr, *Les Chroniqueurs*, în *Histoire de la littérature française...*, p. 76.

¹¹ *Dictionnaire des Lettres Françaises...*, p. 211-212.

¹² Cititorii francezi din secolul al XVI-lea, secolul Renașterii în Franța, încep să se intereseze tot mai mult de cărțile de istorie, în general, și de cele care se refereau la istoria Franței, în special, iar opera lui Commynes era cea mai căutată până la apariția lucrării lui Etienne Pasquier, *Recherches des antiquités de la France* (ediția întâi, 1560; cea din 1621, mult mai amplă, cuprindea zece cărți). Cf. Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *op. cit.*, p. 392-394.

Lenglet-Dufresnoy. Dar cele mai bune ediții, după aprecierea specialiștilor din domeniu, au fost cele datorate lui B. de Mandrot (2 vol., Paris, 1901-1903) și J. Calmette (3 vol., Paris, 1924-1925). Foarte bine cotate sunt și volumul de texte alese realizat de Julia Bastin (Bruxelles, 1944).¹³

Operele lui Commynes au fost răspândite nu numai în Franța, ci ele au ajuns și pe teritoriul Transilvaniei. Câteva exemplare valoroase¹⁴ s-au păstrat până astăzi în fondurile câtorva prestigioase biblioteci precum: Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca (BACJN); Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca (BCUCJN); Biblioteca Județeană Mureș. Biblioteca Teleki-Bolyai, Târgu-Mureș (BTBTGM); Biblioteca Documentară a Muzeului Orășenesc de Istorie, Aiud (Bethlen) (BDDBA).

Vom menționa în ordine cronologică edițiile păstrate.

- *De rebus gestis Ludovici, eius nominis undecimi Galliarum Regis et Caroli, Bungurdiæ Ducis, ...Commentarii...*, ex Gallico facti Latini, a Ioanne Sleidano adiecta est brevis quaedam illustratio rerum et Galliae descriptio. *Argentinae, apud Cratonem Mylium, 1545* (Mense Februarii), 376 [-383]p., in-4°; cu semnătură, cu letrine ornate, cu însemnări manuscrise și sublinieri în carte, cu stampila de posesor T. Cipariu pe pagina de titlu (BACJN).

- *Idem, Parisiis, apud Christianum Wechelum, 1545*, 395 p., in-8°, cu ex-libris: Teleki (BTBTGM).

- *De Carolo octavo, Galliae rege et bello Neapolitano commentarii*. (Trad., comment. Joannes Sleidanus). *Argentorati, in aedibus Vendelini Ribellii, 1548*, [8], 111, [9] f.; in-8°, cu ex-libris: Teleki; posesori: F. Balduinus; G. Courcol; De Mallavenne (BTBTGM).

- *Chronique et histoire... contenant les choses advenues, durant le regne de Roy Loys unzieme et Charles huitiesme son filz. A Paris, par Jean Longis, 1556*, [9], 450 [recte 460] f., in-12°, cu ex-libris: Mvhelyi Ref. Kollég.; posesori: G. Heyly; Waideleet...; Bibliotheca Josephi Szilágyana (sec. 18) (BTMTGM).

¹³ *Dictionnaire des Lettres Françaises...*, p. 212.

¹⁴ Ne vom referi cu precădere la edițiile din epoca Renașterii. Pentru Renașterea franceză unii cercetători propun perioada 1480-1624. Vezi: *Littérature française. La Renaissance*, vol. I, 1480-1548, Yves Giraud, Marc René Jung, Paris, B. Arthaud, 1972; vol. II, 1548-1570, Enea Balmas, Paris, B. Arthaud, 1974; vol. III, 1570-1624, Jacques Morel, Paris, B. Arthaud, 1973. Această perioadă o vom lua și noi în considerare.

- *Equitis de Carolo octavo, Galliae rege et bello Neapolitano Commentarii...* Paris, 1561 (BCUCJN).
- *De rebus gestis Ludovici undecimi, Galliarum regis, et Caroli, Bungurdiæ ducis* (trad. Ioannes Sleidanus). Parisiis, ex off. Jacobi Dupuys (excud. Andreas Wechelus), 1561 (BCUCJN).
  - *Idem* (2 exemplare, BDBA).
  - *De rebus gestis a Ludovico XI et Carolo VIII. Francorum regibus.* În: *Comines, Philippe de; Froissart, Jean; Seyselle, Claude. Tres Gallicarum scriptores nobilissimi* (trad., comment. Joannes Sleidanus), *Francofurti ad Moenum, ex officina typographica Andreae Wecheli, 1578*, p. 1-80, in-2°, cu ex-libris: Teleki; posesori: Janus Wunewerd et a Woudordumt in Waramondt..., baronus de Wasenaer et Warmond 1664 (BTBTGM).
  - *De reb. gestis a Ludovico XI et Carolo VIII. Francorum regibus commentarii.* În: *Froissart, Jean; Comines, Philippe de, Duo Gallicarum rerum scriptores.* (trad., comment. Joannes Sleidanus). *Francofurti, apud haeredes Andreae Wecheli, 1584*, p. 290-901, in-16°; posesor: I.K.S. 1604 (BTBTGM).
  - *De Carolo Octavo, Galliae rege et bello Neapolitano commentarii.* În: *Froissart, Jean; Comines, Philippe de, Duo Gallicarum rerum scriptores.* (trad., comment. Joannes Sleidanus). *Francofurti, 1584*, p. 673-914 (BACJN).
  - *Commentariorum Liber I-X.* În: *Froissart, Jean; Comines, Philippe de, Duo Gallicarum rerum scriptores nobilissimi.* (trad., comment. Joannes Sleidanus). *Francofurti, 1584*, p. 278-672 (BACJN).
  - *De rebus gestis a Ludovico XI et Carolo VIII. Francorum regibus.* În: *Froissart, Jean; Comines, Philippe de, Duo Gallicarum rerum scriptores nobilissimi.* (trad., comment. Joannes Sleidanus), *Hanoviae, Typ. Wechelianis, 1619*, p. 290-951 + Index; in-16°; cu însemnări manuscrise și sublinieri în carte (BACJN).¹⁵

---

¹⁵ În colecțiile BACJN, menționăm și ediția *Memoires contenant l'histoire des rois Louys XI et Charles VIII depuis l'an 1464 jusques en 1498. Argumentez de plusieurs traittez, contracts, testaments, acts et observations par Denys Godefroy... Dernière édition en III Tomes... augmentée de l'Histoire de Louis XI, connue sous le nom de Chronique scandaleuse. Tome I (1-2)-II. A Brusselle, chez François Foppens, 1706.* Exemplarul i-a aparținut lui T. Cipariu. Posesor: Louis Runckel. Este un exemplar frumos ornamentat ce cuprinde și portretele lui Philippe de Comynnes și cele ale regilor Ludovic al XI-lea și Carol al VIII-lea. Nu putem omite nici *Mémoires avec des notes, figures et un recueil de traités*, lucrare editată la Londra, în 1777; ea se păstrează în colecțiile BTBTGM.

Așadar, Philippe de Commynes prezintă evenimentele cele mai importante ale vremii sale în spirit critic. El s-a străduit să realizeze o operă cât mai interesantă și a fost apreciat pentru încercarea sa de a face din istorie o disciplină intelectuală. El se situează printre precursorii istoriografiei moderne și a fost considerat unul dintre marii scriitori francezi. Multitudinea evenimentelor de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui de-al XVI-lea a stimulat apariția *Memoriilor*, care sunt în Franța mult mai numeroase decât în oricare altă țară europeană, fiind în vogă și în secolul următor.¹⁶

Scrise în limba franceză și traduse în limba latină de Joannes Sleidanus, operele lui Philippe de Commynes au circulat și pe teritoriul Transilvaniei, fiind citite și apreciate de intelectuali renumiți precum Timotei Cipariu sau Teleki Sámuel. Prezența unor exemplare rare și prețioase constituie un motiv de mândrie pentru orice bibliotecă, iar punerea lor în valoare reprezintă o onoare.

Cele 13 exemplare ale operelor lui Commynes găsite până în această etapă a cercetării noastre se păstrează în bibliotecile din Cluj-Napoca (BACJN = 4 ex.; BCUCJN = 2 ex.), Târgu-Mureș (BTBTGM = 5 ex.) și Aiud (BDBA = 2 ex.).

Aceste monumente ale culturii, pe care ni le-au lăsat generațiile de erudiți și cele de colecționari pasionați de valori bibliofile, au reprezentat instrumente de lucru necesare intelectualității transilvănene în formare, oglindind strădaniile acesteia de a ține pasul cu Apusul. Tezaurul de carte franceză de pe teritoriul Transilvaniei, încă insuficient cercetat și valorificat, așteaptă, desigur, noi și importante contribuții.

---

¹⁶ Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 133; Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 56; Elena Damian, *Istoriografia Renașterii franceze. Ediții prezente în bibliotecile transilvănene*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, anuar VII, Târgu-Mureș, 2008, p. 131-150.

Valori bibliofile în fondul documentar al Bibliotecii Municipale „Petru Maior” Reghin

Dr. FLORIN BOGDAN

Muzeul Etnografic Reghin

SIMONA-LOREDANA BOGDAN

Reghin

Abstract

Bibliophile Assets from the Documentary Fund of „Petru Maior” Public Library, Reghin

Following researches carried out in the documentary fund of the public library from Reghin we identified sixteen books of patrimonial value, printed between 1551-1812.

Out of the production of French printing houses, exists a copy printed in Lyon, to whom is added one specimen printed in Germany - in Magdeburg - and one piece printed in Italy, Venice. Three books are printed in nowadays Austria, in Vienna, other three in Hungary, in Budapest and Komárom, one piece comes from Slovakia, from the printing house from Trnava - Símbäta Mare - and Poland, from Sulechów. There are four samples of printed book in the Transylvanian centres, in Cluj and Sibiu, two of them bear on the front page the mention with the printing place in Cluj-Sibiu. A similar case is that of a book printed in Vienna-Prague, so that also Czech Republic is added as country of origin for the book.

On the whole, we have sixteen books printed in eleven typographical centres from nine countries, we refer to ten copies of old foreign book, four transilvanicae and two old Romanian books.

Keywords: *„Petru Maior” public library, Reghin, documentary fund, old book, Lyon, Venice*

Datorită calității sale principale, aceea de a păstra și de a transmite informația, încă din cele mai vechi timpuri, cartea nu a fost doar cumpărată (donată) și citită, ci era și colecționată. Principiul care a stat dintotdeauna la baza colecționării cărților a constat fie în natura informației conținute de către acestea, fie în valoarea financiară a cărților, mai ales dacă avem în vedere manuscrisele medievale scrise pe pergament cu cerneală de aur și înfrumusețate cu diverse miniaturi.

Dacă primele colecții au aparținut inițial instituțiilor bisericești (mănăstiri, biserici), școlilor de pe lângă acestea, fie unor personalități cu posibilități financiare mari, în timp - uneori pe baza acestor colecții ale unor personalități - s-au format și bibliotecile publice, unele dintre ele păstrând astăzi în fondurile documentare numeroase valori bibliofile.

Spațiul mureșean, căci la el ne vom referi din punct de vedere geografic, își găsește reperle colecționării de cărți în ceea ce a fost biblioteca personală a contelui Teleki Sámuel, o bibliotecă științifică prin excelență, devenită publică în anul 1802¹, fiind una dintre primele inițiative de acest gen din Transilvania. În același context nu poate fi trecută cu vederea existența bibliotecii familiei Kemény de la Brâncovenești, fostă reședință a principelui Transilvaniei și loc de desfășurare a activităților Asociației Scriitorilor Maghiari, *Erdélyi Helikon*. Există unele voci care identifică castelul de la Brâncovenești cu locul unde se desfășoară acțiunea din nuvela lui Cezar Petrescu, *Aranka, Știma lacurilor*, unde se vorbește despre biblioteca castelului: „*tomurile vechi ... care făcuseră faima de odinioară a bibliotecii Kemény ... Un Plutarh din 1509 cu semnătura lui Rabelais. Introducere în viața smerită cu o scrisoare autografă și ignorată, a Sfântului Francisc din Sales. Cărți cu armele principilor Ungariei. Principele lui Machiavelli, cu adnotații de mîna autorului. O comoară prețuind tot atît, măcar cît întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălți, smîrcuri și tînțari.*”²

Acest climat cultural a permis înființarea bibliotecii publice reghinene împreună cu fondurile ei - inclusiv cel documentar -, care poartă numele preotului greco-catolic, cărturarului și istoricului Petru Maior, care și-a desfășurat aici o mare parte a activității.

În urma cercetării efectuate de noi în fondul respectiv,¹ am identificat un număr de șaisprezece cărți cu valoare patrimonială, tipărite în intervalul 1551-1812. Din punct de vedere cronologic, o tipăritură provine din secolul al XVI-lea, treisprezece exemplare din secolul al XVIII-lea și două exemplare din secolul al XIX-lea, cartea tipărită în secolul al XVII-lea lipsind cu desăvârșire.

Ca arie de răspândire a centrelor tipografice din care provin cele șaisprezece tipărituri se observă că acestea acoperă atât Europa Centrală, cât și partea apuseană a continentului. Din producția imprimeriilor franceze există un exemplar tipărit la Lyon, căruia i se adaugă câte un exemplar tipărit în Germania - la Magdeburg - și un exemplar tipărit în Italia, la Veneția. Trei cărți

¹ Victor Neumann, *Tentația lui homo europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est*, ediția a III-a revizuită, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 174.

² Raluca Nuțiu, *Patrimoniu arhitectural / Építészeti örökség*, în *Maghiarii din Reghin și împrejurimi / Szászrégen és vidékének magyarsága*, Sibiu, Editura Infoart Media, 2011, p. 36-37, p. 130 *apud* <http://art-historia.blogspot.com/2008/12/castelul-de-la-brancovenesti.html> din 28 septembrie 2011.

sunt tipărite în actuala Austrie, la Viena, alte trei în Ungaria la Budapesta și Komárom, câte un exemplar provine din Slovacia de la imprimăria din Trnavia - Sîmbăta Mare - și Polonia, de la Sulechów. Există patru exemplare de carte tipărită în centre transilvănene, respectiv Cluj și Sibiu, două dintre ele poartă pe foaia de titlu mențiunea locului tipăririi la Cluj-Sibiu. Un caz similar este cel al unei cărți tipărite la Viena-Praga, astfel se adaugă și Cehia ca țară de origine a cărții. Avem de-a face astfel cu șaisprezece cărți tipărite în unsprezece centre tipografice din nouă țări, vorbim despre zece exemplare de carte veche străină, patru transilvanice și două cărți românești vechi.

Cea mai veche dintre cele șaisprezece cărți este o tipăritură franceză de la mijlocul secolului al XVI-lea, un *Codex Justinianus* tipărit la Lyon în anul 1551. Cartea, în format în 16°, păstrează legătura originală (tăblii de lemn îmbrăcate în piele), fiind vorba despre un exemplar complet în stare de conservare bună, se pare unic în spațiul românesc. Deși există unele scurte adnotări în limba latină cu referire la textul cărții, ele nu oferă nici un fel de informații despre posibili posesori anteriori ai cărții.

Cronologic vorbind, următoarea carte este un exemplar al *Epistolae*-lor lui Cicero, ediția Magdeburg 1731, cu textul în limba latină și explicații în limba germană. Cartea, în format în 8°, se prezintă sub forma unui exemplar complet, în bună stare de conservare. În interiorul copertii față există o însemnare manuscrisă datată la 27 aprilie 1807, care menționează numele lui Ioan Rátvai, un posibil fost proprietar al lucrării în cauză.

Tot în spațiul vorbitor de limbă germană a apărut și lucrarea lui Eugen Victor Mandacher, *Acta serenissimi principis*, tipărită la Viena în anul 1735. Cartea, în format în 8°, este, de asemenea, un exemplar complet în stare de conservare bună, fără însemnări manuscrise.

Cărțile tipărite la Trnavia - Sîmbăta Mare - destinate cultului catolic și-au găsit locul și în bibliotecile mureșene, la Reghin păstrându-se un exemplar din *Világnak két rend-béli rövid isméréte*, carte tipărită în anul 1757. Și această carte, în format în 8°, este completă și, din păcate, lipsită de însemnări manuscrise.

Cărților aparținând domeniului juridic, literaturii sau religiei menționate până acum li se adaugă și cele din domeniul medical. Lucrarea lui Johann Anton Scopoli, *De hydrargyro idriensi tentamina* tipărită la Veneția în anul 1761, se regăsește în colecțiile bibliotecii reghinene. Cartea, în format în 8°, este tipărită în limba latină și are ca subiect efectele otrăvirii cu mercur printre mineri. Din nou constatăm lipsa notelor manuscrise, însă putem menționa, ca

proprietari anteriori, existența ștampilei bibliotecii Școlii Politehnice din București cu numărul de inventar 7420 din 1938/1939.

O nouă tipăritură vieneză care se regăsește în fondul documentar al bibliotecii este lucrarea lui György Pray, *Dissertationes historico-criticae de sanctis Salomone Rege et Emerico Duce Hungariae*, tipărită în anul 1774. Cartea, în format în 8°, se prezintă sub forma unui exemplar complet, în stare de conservare bună.

Prima carte care se încadrează la categoria celor denumite generic „transilvanica” întâlnită în fond este *Instructio pro tabula regia judiciaria transylvanica*, tipărită în anul 1777 la Cluj-Sibiu, așa cum arată și foaia de titlu. Lucrarea cu caracter juridic a fost imprimată de către tipograful sibian Martin Hochmeister tatăl, care deținea o tipografie, însă a fost și unul dintre primii librari din Transilvania în accepțiune modernă.³ Cartea, un în 8°, este un exemplar complet. Chiar dacă nu are însemnări, printre proprietarii anteriori ai cărții putem aminti Camera avocaților din Cluj, a cărei ștampilă apare pe carte.

Șirul tipăriturilor vieneze continuă cu cartea tipărită de Iosif Kurzböck⁴ în 1783, *Dissertatio ... Franciscus Josephus Eyb*. Din punct de vedere tehnic, este vorba despre un în 8°, exemplar complet, ca și în celelalte cazuri este în stare de conservare bună. Din punct de vedere documentar cartea ne oferă ceva mai multe informații, având unele însemne de proprietate. La sfârșitul secolului al XIX-lea, cartea se afla în posesia lui Joseph Eifsmann, care se semna pe ea, urmând ca mai apoi, în timp, ea să ajungă în proprietatea bibliotecii Școlii Politehnice din București sub numărul de inventar 7367 din 1938/1939, fiind a doua carte deținută de această școală și care a ajuns în fondul documentar de la Reghin.

O lucrare mai rară dacă o privim din perspectiva centrului tipografic este *Tironum causa latine ...*, apărută în Polonia, la Sulechów, în anul 1785. Cartea este cu atât mai importantă cu cât ea păstrează pe filele sale numeroase mărturii documentare. Datele tehnice ne arată că este vorba despre o carte în formatul în 8°, completă și în stare de conservare bună. La puțin timp după tipărire cartea ajunge în posesia lui Nicolae Pap, așa cum reiese din însemnarea datată

³ Mențiunea locului tipării la Cluj-Sibiu poate fi pusă în legătură cu faptul că familia Hochmeister deținea, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, un lanț de librării în Transilvania, la Sibiu, Cluj sau Blaj.

⁴ Iosif Kurzböck, tipograf și librar vienez, este cunoscut mai ales pentru faptul că a tipărit mai multe cărți pentru românii din Transilvania în oficina sa; spre sfârșitul vieții el a fost înnoobilat de către împărăteasa Maria Tereza.

în anul 1813. La începutul secolului al XX-lea exemplarul se afla în posesia bibliotecii profesorilor unui liceu din Deva conform unei ștampile al cărei text, în limba maghiară, este puțin lizibil. Ultimele date referitoare la posesorii anteriori ai cărții sunt databile în anul 1947, când aceasta se afla în posesia bibliotecii profesorilor Liceului Decebal din Deva, conform tot unei ștampile aplicate pe filele cărții.

Șirul cărților care poartă informații documentare pe filele lor se continuă cu lucrarea lui Balia Sámuel, *Erdély ország közönséges nemzeti törvényeinek első része*, tipărită la Cluj în anul 1791. Exemplarul în 8°, complet, s-a păstrat până în zilele noastre în stare de conservare bună. Însemnările manuscrise care îi cresc valoarea se află pe interiorul copertii față și pe foaia de titlu. Ambele însemnări sunt redactate în limba maghiară, cea de pe copertă fiind databilă în anul 1833, ambele ne oferă informații despre foști proprietari ai cărții, la 1833 este menționat Veres Ignatius, iar însemnarea de pe foaia de titlu, datată în anul 1925, îl menționează ca proprietar al cărții pe Ráduly Zoltan din Siculeni (județul Harghita).

În același an, 1791, a fost tipărită și lucrarea lui Joseph Benkő, *Dietae sive rectius comitia Transsilvanica*, cu mențiunea că această carte a apărut la Cluj-Sibiu, fiind tipărită de Martin Hochmeister fiul, care preluase afacerea de la tatăl său. Cartea, în format în 4°, este completă și se află în stare de conservare bună.

Dintre cărțile tipărite în Ungaria cea mai veche este cea tipărită la Komárom *LadvoCAT apáturnak ... historiai dictionariuma, mellyben ... hires embereknek életek, ... munkájik le-irattatnak*, în anul 1795, un exemplar în 4°, complet, în stare de conservare bună.

Ultima carte din categoria transilvanica este lucrarea lui Carol Joseph Eder, *Scriptores Rerum Transsilvanarum*, apărută în anul 1797 în oficina sibiană a lui Martin Hochmeister fiul. Dincolo de unele date tehnice, format în 8°, exemplar complet, în stare de conservare bună, cartea oferă informații deosebit de valoroase pentru istoria Reghinului în secolul al XIX-lea. Este vorba de prezența unei ștampile din anul 1861, aparținând Gimnaziului Evanghelic din Reghinul Săsesc cu numărul de inventar 4209. Până în momentul de față este singura carte cu proveniență certă din fondul bibliotecii Gimnaziului Evanghelic care s-a mai păstrat în Reghin.

O altă tipăritură al cărei loc de apariție este disputat de două dintre cele mai importante centre culturale ale Europei este lucrarea lui Michael Montagne, *Gedanken und meinungen ...*, apărută la Viena-Praga în anul

1797. Cartea, un în 8°, este un exemplar complet, tipărită în limba germană și cu unele explicații în limba latină, prezintă o gravură pe verso-ul foii de gardă 1.

Această prezentare cronologică a cărților vechi aflate în fondul documentar al Bibliotecii Municipale „Petru Maior” din Reghin se încheie cu cele două cărți românești vechi, ambele tipărite la Buda. Prima dintre ele, ***Polustav***, tipărit în anul 1807,⁵ este un în 8°, într-o stare de conservare bună, cu legătura originală, două dintre foile tipărite fiind înlocuite cu două foi manuscrise.

Ultima carte luată în calcul de cercetarea noastră este lucrarea lui Petru Maior, ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, Buda, 1812⁶. Cartea, în format în 4°, într-o stare de conservare bună, exemplar complet cu legătura originală, este deosebit de importantă din punct de vedere documentar prin prisma informațiilor existente în notele manuscrise de pe filele ei. O primă însemnare îl amintește pe nepotul autorului, Ioan Pop Maior: „*Această istorie e dăruită pe seama Sfintei Biserici unite din Uifalâu prin D[omnul] Prefect Bornemisa Pal, Ioan Pop Maior nepotu autorului cărții acesteia*. A doua însemnare îl amintește pe cunoscutul protopop Elie Cîmpeanu: *Am primit această istorie ca suvenir de la vârul meu preotu în D. Suplacu Grigore Cioloca. Elie Cîmpeanu, 1879.*”

Prezentarea cărților vechi aflate în fondul documentar al bibliotecii publice reghinene vine să completeze imaginea asupra colecțiilor de carte veche, situația celor aflate în colecții particulare fiind deja cunoscută⁷. Momentan rămâne necunoscută, încă, situația colecțiilor aflate în proprietatea parohiei romano-catolice Reghin, dar și a celor aflate în posesia parohiilor care compun Protopopiatul reformat al Gurghiului.

Materialul de față încearcă să se transforme într-o completare a situației la nivel național, spre acel deziderat al unor cataloage de carte veche care ar putea reuni exemplarele de pe întreg cuprinsul țării, fie că vorbim despre carte românească veche, transilvanice sau carte veche străină.

---

⁵ ***BRV II***, nr. 724, p. 503; ***BRV IV***, nr. 724, p. 281; Florin Bogdan, Elena Mișu, ***500 de ani de tipar românesc. Catalog de expoziție***, Sibiu, Editura Techno Media, 2008, p. 36.

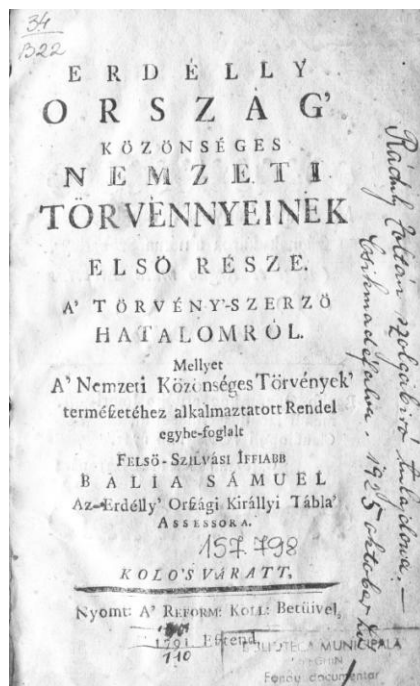
⁶ ***BRV III***, nr. 809, p. 57-61; Dimitrie Poptâmaș, Elena Mișu, ***Mărturia cărților reghinene***, în ***Reghinul cultural***, I, 1982, p. 17-22; Florin Bogdan, Elena Mișu, ***500 de ani de tipar românesc. Catalog de expoziție***, Sibiu, Editura Techno Media, 2008, p. 36-37.

⁷ Florin Bogdan, Elena Mișu, ***Carte românească veche în colecții reghinene***, în ***Acta Musei Porolissensis***, XXXI, 2009, p. 274-279.

Anexe

Codex Iustinianus, Lyon, 1551.

Balia Sámuel,
Erdély ország közönséges nemzeti...,
Cluj, 1791

Joseph Benkő, *Diætæ sive rectius comitia Transsilvanica*, Cluj-Sibiu, 1791.

Considerații cu privire la importanța *Psaltirii de la Bălgrad* din 1651

Arhim. dr. POLICARP CHIȚULESCU
Biblioteca Sf. Sinod, București

Abstract

Considerations About the Importance of the Psalter of Bălgrad from 1651

Transylvania had often been reclaimed by the empires that surrounded it, so Romanians living there were permanently exposed to the danger of losing their national and spiritual identity, along with their Orthodoxy. Printing books in this part of Romania was a difficult task, because the prince and the nobles, who were neither Romanian nor Orthodox, imposed a severe censorship. In the 17th century, the Calvinistic offensive on Romanians intensified, in order to isolate them from the faith of their brothers in Moldova and Wallachia. Realising that Orthodox religion meant for the Romanians in Transylvania both culture and the worship of God, the Metropolitan Simion Ștefan from Alba Iulia printed in Romanian in 1648 *The New Testament* and *The Psalter*, in 1651, with the help of a group of Romanian scholars. These books generated a strong echo in culture and spirituality, a fact which is obvious by the ample circulation of these books in all the Romanian provinces by numbers that amounted to thousands.

The *Psalter* printed in Alba Iulia (Bălgrad) in 1651 was less studied, because it was put into shade by the authority and dignity of *The New Testament* from 1648. The second foreword of *The Psalter* (which has 3 forewords) is a true abridged Orthodox theology treatise. Under the pretext of highlighting the importance of the *Psalms*, Calvinism was being fought against, as it was the religion of the political authority in those times. We can infer from this foreword that it was elaborated for the purpose of strengthening the awareness of the Romanians in Transylvania as belonging to the Byzantine Orthodox religion, which was a living presence in the lives of their Romanian brothers across the mountains, and that means that a strong nationalistic spirit was present here. A foreword like this, written in the Romanian language, could only be elaborated by a Romanian (perhaps by the courageous Metropolitan Simion Ștefan); there is an abundance of quotes from famous Byzantine authors (mainly), which proves a good knowledge of classical languages and also an original approach to these authors.

Keywords: *Psalter, Simion Ștefan, Orthodoxy, Bălgrad, Transylvania.*

Tipografia vechii cetăți a Bălgradului s-a remarcat ca deschizătoare de drumuri pe linia transpunerii și imprimării, în secolul al XVII-lea, a textelor sfinte în limba română. Fără să fi avut o activitate tipografică bogată, ea a elaborat strategia de păstrare a identității spirituale și naționale a românilor ardeleni. Un transilvănean a inițiat punerea Cuvântului divin pe înțelesul

poporului, tot un transilvănean avea să se afirme ca fiind artizan al primului *Nou Testament* în graiul celor mulți. Bibliografia pe tema impactului benefic al *Noului Testament* de la Bălgrad (1648) în cultura spirituală românească este destul de bogată, deși nu au fost epuizate toate aspectele de ordin istoric, filologic, lingvistic, teologic. Tipărirea *Noului Testament* și prestanța lucrării în sine au umbrit oarecum importanța celeilalte tipărituri, apărute cu trei ani mai târziu, *Psaltirea* din 1651. Ieșită din teascurile noii tipografii crăiești, *Psaltirea* va constitui ceea ce nu au bănuțit (și nici n-ar fi putut îngădui) niciodată principele ori cenzorii-supraveghetori calvini: o mărturie ortodoxă într-un dorit, dar nereușit, proces de calvinizare a românilor transilvăneni.

Să amintim că la Alba Iulia mai apăruseră cărți în prima jumătate a secolului al XVII-lea: *Evanghelia cu învățătură* (1641), *Catehismul calvinesc* (1642), *Catehismul calvinesc* în română cu alfabet maghiar (1648). În afară de prima lucrare, celelalte erau, evident, apărute în scop propagandistic. Între timp, se înrăutățiseră relațiile dintre Vasile Lupu și Gh. Rakoczi, luând naștere un conflict ce va culmina cu arestarea mitropolitului ortodox român, Ilie Iorest (călugăr putnean). Acest gest făcea parte din programul de calvinizare a românilor, exprimat în 24 de puncte,¹ refuzate de Ilie Iorest și ocolite sistematic de un alt mitropolit curajos, Simion Ștefan.

Așa cum bine intuise patriarhul martir, Chiril Lukaris (+1638), calvinizarea românilor din Transilvania ar fi dus la „o rupere a legăturii de sânge și simțiri, care îi unea cu frații lor din țările Moldovei și Munteniei.” Tocmai acest lucru îl urmăreau principii maghiari, în frunte cu Gabriel Bethlen, care îi cerea sprijin, în 1629, patriarhului ecumenic amintit. Suntem convingși că nu din interesul pentru luminarea și mântuirea românilor se promova convertirea la calvinism, ci din perspective politice. Încă o dată, Ortodoxia i-a ținut uniți pe bieții români, care au pățimit multe ca să-și păstreze tezaurul spiritual de origine apostolică.

Pe această linie a salvării moștenirii ortodoxe și, implicit, a menținerii identității românești va merge și mitropolitul Simion Ștefan, cu un colectiv de învățați, trimiși de Providență.

După succesul avut cu imprimarea în limba română a *Noului Testament* în 1648 (din care astăzi se păstrează peste 330 de exemplare) care va culmina cu reluarea sa în *Biblia de la București* (1688), o nouă tipăritură,

---

¹ Pr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, Editura IBMBOR, 1994, p. 66-67.

Psaltirea de la Bălgrad, avea să se constituie, în 1651, ca un adevărat Catehism ortodox. Opțiunea de a transfera misiunea catehetică și spre *Psaltire* se poate explica prin aceea că, deopotrivă, *Psalmii* se citeau acasă ca rugăciune personală, fiind nelipsiți de la strană (în Postul Mare se citeau 7 catisme pe zi la Vecernie, Ceasuri și Utrenie). Așadar, *Psaltirea* se adresează unui spectru mai larg de cititori, ea fiind atunci și mult mai accesibilă din punctul de vedere al costului, în comparație cu *Noul Testament* (care, de asemenea, în forma tipărită la Bălgrad, era destinat cultului dar și uzului personal).

Psaltirea de la Bălgrad a fost prezentată în câteva studii consistente alăturate ediției facsimilate, apărute la Alba Iulia în 2001, iar mai recent găsim investigații în volumul *Simion Ștefan, Teolog, Cărturar și Patriot* (Alba Iulia, 2010). Asupra conținutului *Noului Testament* (Predoslovii și text biblic) s-au făcut ample cercetări, nivel care n-a fost egalat în privința Psaltirii. Aceasta este structurată în 3 *Predoslovii*, urmate de textul biblic cu scoli (explicații). *Psaltirea* se deschide cu o *Predoslovie adresată Craiului*, urmată de o *Predoslovie către cetitori și despre folosul Psaltirii*. Abia la finalul cărții se află o a treia *Predoslovie* (numită impropriu astfel), care este, de fapt, o lămurire asupra izvoarelor folosite în privința textului biblic, și obișnuita notiță tipografică, ce conține cuvenitele iertăciuni pentru eventualele greșeli. Până acum, a doua *Predoslovie*, cea *către cetitori și despre folosul Psaltirii* a fost trecută cu vederea.² Vorbindu-se despre un autor calvin al primei prefețe (către Crai), se pune problema dacă notița de final nu ar indica, cumva, două echipe de lucru la această carte. Noi considerăm că a doua *Predoslovie, către cetitori și*

² De pildă, pr. Remus Onișor vorbește când de două Prefețe, când de trei. A se vedea studiul său *Considerații teologice asupra Psaltirii*, în vol. *Psaltirea de la Alba Iulia, 1651, tipărită acum 350 de ani sub păstoria lui Simion Ștefan, mitropolitul Ardealului, și văzând acum, din nou, lumina tiparului cu binecuvântarea ÎPS Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei*, Alba Iulia, 2001; în același volum omagial, Eva Mârza, deși menționează Predosloviea 1 către cititori, analizează doar cuvântul „către Crai” și „predoslovie” de la finalul *Psaltirii*, cu toate că nu s-a referit strict doar la datele tehnice pe care le furnizează cele 2 texte vizate, p. 22; la fel, Simion Todoran, *Mitropolitul Simion Ștefan, împlinitor al aspirațiilor spirituale ale românilor din Transilvania*, în vol. *Simion Ștefan, Teolog, Cărturar și Patriot*, Alba Iulia 2010, p. 67; pr. prof. M. Păcurariu amintește tot 2 prefețe în *op. cit.*, vol. II, p. 61, la fel Agnes Erich, *Istoria Tiparului Românesc..*, Târgoviște, 2006, p. 137.

despre folosul Psaltirii, indică faptul că *Psaltirea* a fost tradusă de un colectiv de ortodocși, pentru ortodocși. Aceștia, după ce i-au dat Cezarului cele ce erau ale sale (lauda și mulțumirea din *Cuvântul către Crai*, conform uzanței, poate chiar cu o îndrumare a unui calvin), au purces la prezentarea succintă a credinței lor, apoi a traducerii *Psaltirii*. Raportarea traducătorilor la *Septuaginta* nu e deloc întâmplătoare. Se știe de autoritatea de care s-a bucurat traducerea *Vechiului Testament* de către cei 70 (72) de bătrâni, în rândul ierarhilor și teologilor de seamă ai Bisericii Răsăritene. Nu mai expunem aici motivele pentru care aceste minți luminate au acordat vot de blam textului masoretic.³

Ne propunem, în cele ce urmează, să prezentăm *Predoslovia către cetitori și Despre lauda și folosul Psaltirii*. Textul este cea mai întinsă prefață (23 pagini în 4°) pe care a putut-o avea vreodată, în limba română, *Psaltirea*. Predoslovia aceasta se constituie ca un adevărat tratat de teologie, fiind, de fapt, un compendiu al credinței ortodoxe. Ea nu expune pur și simplu folosul sufletesc al citirii *Psalmilor*, ci acesta este doar un pretext pentru a întări credința ortodoxă, prin combaterea latinilor și a calvinilor. Fundamentată puternic pe Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție (aceasta din urmă nefiind acceptată ca izvor al Revelației divine de către protestanți), *Predoslovia către cetitori* aduce în sprijinul afirmațiilor sale legate de textul biblic numele celor mai cunoscuți Părinți ai Bisericii: Sfinții Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Fer. Augustin și Ieronim, Ilarie de Pictavium, Eftimie Zigaben.

Tematic, *Predoslovia* de care ne ocupăm, este structurată astfel:⁴

1. Scurtă introducere despre scopul cărții;
2. O prezentare a 4 direcții pe care se va construi pledoaria care urmează să se desfășoare:

- Folosul spiritual al Psaltirii
- Conținutul Psaltirii
- Împărțirea Psaltirii

---

³ A se vedea Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Dialog cu indeul Trifon*, în vol. *Apologeți de limbă greacă*, București, 1997, p. 232-233; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a V-a la Matei*, în vol. *Omilii la Matei*, col. *Părinți și scriitori bisericești*, nr. 23, București 1994, p. 69; opinii la care subscriu și sfinții Grigorie al Nyssei, Vasile cel Mare etc.

⁴ Având în vedere că singura paginație a *Predosloviei* în discuție este pe caiete, pentru o mai facilă identificare a temelor, am numerotat paginile ei de la 1 la 23.

• Autorii Psalmilor

3. Destoinicia și Lauda Psaltirii (p. 2), care este o parafrază a **Omiliei la Psalmul 1**⁵ a Sf. Vasile cel Mare (al cărui nume nu este menționat aici);

4. Profetii mesianice în Psalmi (p. 2);

5. Învățătură despre Sfânta Treime - egalitatea Persoanelor divine: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh (p. 4-5);

6. 11 attribute ale lui Dumnezeu care țin de firea Sa: Veșnic, Atotștiutor, Înțelept etc. (p. 5-6);

7. Faptele lui Dumnezeu - lucrările din afara ființei lui Dumnezeu: Crearea lumii, Providența, Răscumpărarea lumii prin Fiul, Sfințirea lumii- ceea ce contrazice calvinismul (p. 6-7). De fapt, la p. 5 începe o prezentare a Crezului ortodox, care este numit așa la p. 6;

8. Răscumpărarea lumii prin întruparea Fiului din Tatăl (din veci) și de la Sfântul Duh și din Fecioara Maria (ca om) - p. 7;

9. Învățătura despre Biserică (Una, Sfântă, Sobornică și Apostolică), p. 7;

10. Învierea morților și viața veșnică - p. 7;

11. Explicarea celor 10 Porunci simultan cu tâlcuirea;

12. Rugăciuni Domnești (Tatăl nostru) - p. 8-12;

13. Lauda **Psaltirii** (explicarea folosului duhovnicesc al **Psalmilor** prin intermediul comentariului la **Psalmi** al Sf. Vasile cel Mare) (p. 12);

De aici, începe obișnuitul cuvânt despre folosul **Psaltirii**, întâlnit, într-o formă redusă, și în edițiile de azi.

Paginile 12-14 reproduc întocmai **Omilia la Psalmul 1** a Sf. Vasile cel Mare (atribuită și Fer. Augustin⁶ - deci tradusă în latină). Pentru frumusețea și exactitatea traducerii textului, reproducem câteva pasaje: **Traducere veche:** „Că văzu Dubul Sfânt neamul omenesc că-i cu nevoie a-l aduce spre fapte bune pântru slăbiciunea firii omenești, ce mai vârtos pleacă spre faptele reale, lăsând înapoi năravul vieții creștinești. Derept aceae, ce făcu? Împreună cu învățăturile sfinte cântece sufletești și frumoase și dezmiardate și cu glasuri cuvioase, să priimim cu mai mare dulceață învățăturile sufletești și cântările psalomilor (...) Psalomul easte liniștea inimilor și pacea sufletelor, turburările și undele inimilor le conteneaste, că moaie mânia minții și hlăpă o întoarce spre trezvie.” (**Psaltirea** 1651, p.13-14).

⁵ Textul complet al **Omiliilor la Psalmi** al Sf. Vasile cel Mare a fost publicat în **Patrologia Graeca**, editor J. P. Migne, vol. 29, col. 209-403.

⁶ A se vedea S. Augustin, **Oeuvres complètes, latin-français**, tome XXV, Paris, 1870.

Traducere modernă: „*Dubul cel Sfânt a văzut că neamul omenesc este greu de îndrumat spre virtute și că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul viețuirea cea dreaptă. De aceea, ce face? A unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, o dată cu dulceața melodiei, să primim fără veste, și folosul cuvintelor de învățătură (...) Psalmul este liniște a sufletelor, conducător al păcii, potolește tulburarea și vâlvătaia gândurilor, înmoaie mânia sufletului și înfrânează pe cel desfrânat.*” (Sf. Vasile cel Mare, **Omilie la Psalmul I**, traducere în limba română de pr. D. Fecioru, în vol. **Tâlcuire duhovnicească la Psalmi**, București, 2006). Menționăm că **Psaltirea** tipărită la Editura Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, în ediția din 2001, de pildă, preia, întocmai, traducerea Sf. Vasile în varianta din 1651, ceea ce arată că textul de la Bălgrad a avut o pondere importantă asupra edițiilor ulterioare ale **Psaltirii**, sau, mai bine spus, traducătorii, editorii de după 1651, ai **Psaltirii**, au ținut cont de varianta de la Bălgrad.

Predoslovia continuă la pagina 16 cu:

14. Suma psalmilor: aceasta prezintă în linii generale, temele tratate de **Psalmi**. Suma (conținutul) Psaltirii a fost prelucrată, aici, după **Comentariul la Psalmi** al scriitorului bizantin, Eftimie Zigabenu (sec. XI-XII), care este amintit abia la p. 20;

15. Numele **Cărții Psalmilor** și împărțirea **Psaltirii** au fost prelucrate după Fer. Ieronim și Sf. Ilarie de Pictavium (acesta din urmă este citat întocmai din a sa **Introducere asupra Psalmilor**)⁷ (p. 17-18);

16. Autorii **Psalmilor** (partea de început a acestei teme a fost tradusă după Sf. Ilarie de Pictavium) (p. 19-22).

Alte explicații despre autorii **Psalmilor** (de pildă, când ei nu sunt menționați) sau chiar ipoteza că toți **Psalmii** sunt compuși de Împăratul - Profet David sunt preluate după Fer. Ieronim și mai ales după Eftimie Zigabenu.⁸

Predoslovia se încheie cu cererea iertării față de cititori, subliniind că „*mai vârtos de toate, mai vârtos pe aceasta ne-am silit să ținem înțelesul Dubului Sfânt, că*

---

⁷ Saint Hilaire de Poitiers, **Les Psaumes**, în col. **Sources Chrétiennes**, vol. 515, texte bilingue, latin-français, Paris, 2008, p. 127-129, 143.

⁸ Ampla introducere la **Psaltire** a lui Eftimie, împreună cu un vast comentariu la **Psalmi** extras după cei mai cunoscuți Părinți ai Bisericii (Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Chiril al Alexandriei, Maxim Mărturisitorul) a fost tradus în română în prelucrarea lui Nicodim Aghioritul, de către mitropolitul Veniamin Costachi, în 1850 și reeditat în perioada modernă fără loc și an.

Scriptura fără înțeles, easte ca și trupul fără suflet.” Acest ultim pasaj, pe care îl găsim și în *Predoslovia către cetitori*, în *Noul Testament* (1648), poate reliefa o continuitate a efortului aceluiași colectiv care a tradus textul sfânt sau al aceluiași autor (colectiv) care a compus introducerile. Să fie oare întâmplător faptul că Introducerea *Psaltirii* tratează credința ortodoxă chiar pe structura abordată de *Catehismele calvinești* din 1642 și 1648? Desigur că nu. Prefața noastră este o reacție la acestea, reflectând dorința de a consolida credința ortodoxă în rândul românilor transilvăneni. Cum puteau calvinii, dacă ei ar fi autorii textelor, să se combată singuri?

Predoslovia exprimă un act conștient, de mare curaj, al păstorului (mitropolitul Simion Ștefan) care își vedea turma amenințată de învățături străine credinței strămoșești. Deși, paradoxal, calvinismul propaga necesitatea de a fi auzită Sfânta Scriptură în limba română, el era un element dizolvant al unității de neam și credință a românilor. Dacă românii, locuitori ai spațiului de o parte și de alta a Carpaților, n-ar fi fost ortodocși, legăturile dintre ei n-ar fi rezistat, ci s-ar fi întrerupt. Dezbinarea era sigură, ceea ce ar fi convenit de minune „Craiului” Ardealului.

Textul introductiv destinat cititorilor, reprezintă o încercare de expunere sistematică a credinței ortodoxe, cu argumente scripturistice la care se adaugă, pentru partea de prezentare a *Psalmilor*, și sursele patristice și post-patristice, atât de bogate. Prefața în discuție nu trebuie suspectată de lipsă de originalitate, deoarece maniera alăturării autorilor patristici atunci când se face istoria textului și se precizează importanța sa, apoi prelucrarea și corectarea informațiilor din *Catehismul calvinesc*, indică o elaborare personală din partea autorului (fie el colectiv ori nu). Observăm, de asemenea, un progres în abordarea isagogică și exegetică a textului biblic, în limba română. Prima parte a *Prefetei a doua* vedește o bună cunoaștere a Dogmaticii ortodoxe, poate inspirată după cea a Sf. Ioan Damaschin (secolul al VIII-lea) și o temeinică pregătire filologică. Calvinii sunt combătuți cu chiar armele lor, *Sola Scriptura*, de data aceasta, numai cu texte din *Psalmi*.

Dacă până acum se considera că cea mai timpurie traducere din operele Sfinților Părinți ai Bisericii, în limba română, este volumul de *Mărgăritare* aparținând Sf. Ioan Gură de Aur și altor câtorva autori⁹ (București, 1691), iată că *Predoslovia către cetitoriu* ne uimește prin bogăția de citate patristice

---

⁹ Pr. D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, vol. I, fasc. 1, *De la 1691 până la 1833*, București, 1937.

(nelipsite nici din *Noul Testament* din 1648), astfel încât traducerile de aici, în limba română, îmbogățesc repertoriul deja cunoscut, coborând data primelor traduceri patristice cu câteva decenii și adăugând autori noi, care nici în zilele noastre nu și-au aflat încă, o traducere modernă: Sf. Ilarie de Pictavium, Fer. Augustin și Ieronim, Eftimie Zigabenu. Scrierile acestora au fost traduse în mare parte, din limba latină, ei fiind în majoritate autori creștini apuseni. Ne este greu să credem că un calvin sau filo-calvin s-ar fi ostenit să traducă opere ale unor sfinți pe care îi reneagă. De ce n-am crede că și textul biblic al *Psaltirii* a fost tâlmăcit tot de românii nevoitori, cunoscători de latină?

Mitropolitul Simion Ștefan poate fi considerat autorul moral al traducerii, dacă nu chiar autorul propriu-zis. El merge pe firul mitropolitului Varlaam al Moldovei, care, în *Catebismul* său din 1645, scrie împotriva calvinilor care tipăriseră, în 1642, un *Catebism* „plin de otravă.” Astfel, combătându-i pe cei care „*Scriptura svântă o tâlcuiesc pre voia și volnicia lor cum vor,*” Simion Ștefan este în duh cu contemporanul său de la Suceava. În *Psaltirea* din 1651, nu se oferă o explicație raționalistă și tendențioasă a textului sacru, ci „*în tâlcul svinților și de Dubul Svânt luminaților părinți, cari după darea cea scrisă și nescrisă a dumnezeștilor apostoli a besericei noastre cei pravoslavnice au tâlcuit și nesmintite noao pravoslavnicilor li-au dat, cu mintea să le ferim, cu gura să le mărturisim, și de la inimă le spunem, întru vădirea ereticilor și întru tăria pravoslavnicilor creștini.*”¹⁰

Traducerea în limba română a textelor biblice și liturgice nu trebuie privită ca o inițiativă exterioară Ortodoxiei. După cărțile lui Coresi și *Noul Testament de la Bălgrad*, un colectiv întreg, format mai ales din cei care ar fi putut fi reticenți (învățați greci, ortodocși, care ar fi sesizat orice influență neortodoxă), a tipărit întreaga *Biblie* în românește, la București. Totuși, înainte de aceasta, în spațiul liber al Țării Românești a luat avânt tipărirea, în românește, a textelor parenetice, exegetice ale Scripturii: *Evanghelia învățătoare*, Dealu, 1643, urmată, imediat, în 1644, la Iași, de colecția de texte juridice din timpul lui Vasile Lupu, continuată la Târgoviște, în 1652, de *Îndreptarea Legii*. Concomitent s-au imprimat și cărțile slavone, pentru ca trecerea să se facă cu tact și pentru a menține unitatea de credință cu ortodocșii de limbă slavă, care au fost susținuți masiv prin aportul de carte slavă al românilor. Domnii și vlădicii țării au mizat pe introducerea limbii române în Biserică, pentru a fi înțeles mesajul *Evangheliei*, la momentul oportun. La fel

---

¹⁰ Mitropolitul Varlaam, *Răspuns împotriva Catebismului calvinesc*, 1645, *BRV*, vol. IV, p. 192.

a procedat apoi mitropolitul Dosoftei al Moldovei, care cu acordul patriarhilor orientali a tipărit *Liturghia* în română (Iași, 1679, 1683), *Psaltirea slavoromână* (Iași, 1680), *Viețile sfinților* (Iași, 1682) și altele.

În Ardeal, după *Psaltirea* din 1651 și *Scutul Catebismusului* (1656) a trebuit să mai treacă niște decenii pentru a se relua inițiativa tipografică, ceea ce subliniază că nu calvinii (care aveau stăpânirea atunci) erau interesați să apere credința ortodoxă în română.

Tipărirea de către mitropolitul Simion Ștefan a *Noului Testament* și a *Psaltirii* reprezintă o formă de rezistență și o consolidare a credinței ortodoxe, duse la îndeplinire cu mari riscuri. Ignorând cu totul „instruirea credincioșilor săi numai după Scriptură și Catebismul calvinesc,” cum prevedea *Decretul* de recunoaștere din 10 octombrie 1643, mitropolitul Simion Ștefan s-a dovedit, prin întreaga sa activitate, un neînfricat mărturisitor și misionar al Ortodoxiei în spațiul ardelean și nu numai, precum și un apostol al identității naționale.

Prețul cărților românești vechi în însemnările de carte din fondul CRV al Bibliotecii Academiei Române din Cluj-Napoca *

OTILIA URS

Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Abstract

The Price of Old Romanian Books in the Notes on the Books from the CRV Fund of the Romanian Academy Library in Cluj-Napoca

The notes on books represent an important aspect in the study of the old Romanian books. They are so important because they usually contain information that cannot be found elsewhere. Such is the case of the notes on the book prices and their owners.

There are 180 notes on books in the CRV fund of the Romanian Academy Library in Cluj-Napoca. The information contained by such notes reflect the value and the importance of the book for its owner and that time. A brief survey of the notes reveals that the old Romanian books represented since their printing and until nowadays important cultural and material treasures.

Keywords: *old books, notes, price, Romanian Academy Library, value, Cluj-Napoca*

Însemnările de carte reprezintă un capitol important în cercetarea multiplelor aspecte ale cărții românești vechi. Ele sunt cu atât mai importante cu cât conținutul lor nu se regăsește în alte surse informative ale vremii sau sunt extrem de rare. Din această categorie fac parte însemnările referitoare la prețul cărților, la prețul legăturilor de carte, la posesori, la circulația tipăriturilor, la felul în care au fost receptate tipăriturile respective etc., toate aceste informații făcând ca însemnările de carte să dobândească, prin caracterul lor autograf, valoare documentară incontestabilă.

În fondul CRV al Bibliotecii Academiei Române din Cluj-Napoca au fost identificate un număr de 180 de însemnări care fac referire la prețul de vânzare

---

* *Acest studiu este finanțat din grantul Consiliului Național al Cercetării Științifice, CNCS-UEFISCDI, cod proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0314 / This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS - UEFISCDI, project number PN-II-ID-PCE-2011-3-0314.*

al cărților. În numărul acestora nu au fost cuprinse însemnările de vânzare care nu precizează prețul și nici vânzarea prin anticariate¹.

O privire de ansamblu asupra acestor însemnări permite desprinderea unor concluzii edificatoare pentru contextualizarea acțiunilor de vânzare-cumpărare. Informațiile despre prețul cărților sunt, de cele mai multe ori, părți constitutive ale însemnărilor de proprietate, furnizându-se, în același timp, și date despre circulația cărților și despre posesorii lor. Valoarea tipăriturilor era evaluată atât în bani, respectiv moneda vremii, cât și în diverse bunuri. Moneda în care s-a efectuat vânzarea cărților, precum și diviziunile acesteia sunt foarte variate, putându-se întâlni florini, taleri, zloți, poli, galbeni, coroane, ducați, lei, mărieși, vonași, crețari, horgoși, fileri, groșițe, sfați și bani. În situațiile în care contravaloarea cărților era plătită în produse, acestea erau și ele foarte variate. În cazul unor cărți se pot observa vânzări succesive, schimburi cu alte cărți sau întrebuințarea acestora ca garanție pentru anumite sume de bani. În funcție de plătitorii cărților, acestea erau proprietatea unei singure persoane sau a unei comunități întregi, în acest din urmă caz fiind vorba numai de cărțile religioase.

În concluzie, se poate spune că costul unei tipărituri releva valoarea și importanța atribuită acesteia de către posesori care conștientizau rolul cărților și al educației în evoluția societății, vechile tipărituri românești reprezentând, de la apariția lor și până astăzi, *comori materiale și culturale* percepute ca atare de către cei cărora le erau destinate.

În cele ce urmează vom prezenta, sub formă tabelară, prețul cărților românești vechi așa cum reiese el din însemnările existente în fondul menționat mai sus. În cuprinsul tabelului s-a menționat titlul cărții care a constituit obiectul vânzării, prețul cărții evaluat în bani sau în produse, anul în care a avut loc vânzarea, locul vânzării, cota la care se regăsește cartea respectivă în bibliotecă și fila sau pagina pe care se află însemnarea.

Nr. crt.	Titlul cărții	Prețul		Anul	Locul	Cota	Fila / Pag.
		În bani	În produse				
1.	<i>Sboric slavonesc</i> , Sas-Sebeș, 1580	5 taleri	-	1615	-	CRV 38	Forzaț 1.
2.	<i>Evanghelia cu</i>	4 florini	-	1759	Porumbacu	CRV	F. 139 ^v

¹ Vezi însemnările în întregime în lucrarea Otilia Urs, *Catalogul cărții românești vechi din Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, în curs de apariție.

	<i>învățătură</i> , Brașov, 1581				de Jos	276	
3.	<i>Evanghelia cu învățătură</i> , Brașov, 1581	-	14 strămbe	1762	Sămăcel[?]	CRV 276	F. 65 ^r
4.	<i>Evanghelia cu învățătură</i> , Brașov, 1581	5 florini		1763		CRV 276	F. 65 ^r
5.	<i>Evanghelia cu învățătură</i> , Brașov, 1581	5 florini			Buceardie	CRV 276	F. 254 ^r
6.	<i>Liturghier slavon</i> , Brașov, 1588	3 horgoși (zalog)		1731	Mărgineni	CRV 142	Forzaț 1
7.	<i>Evanghelia cu învățătură</i> , Bălgrad, 1641	10 florini		1681	Avrig	CRV 179	Forzaț 1
8.	<i>Evanghelie învățătoare</i> , Govora, 1642	4 florini		1741	Silivașu de Jos - Geleri/Delari	CRV 696	P. 367 și f. manuscrisă 4 ^v de la sfârșit
9.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	24 florini (zalog)			Cîmpeni - Bistra	CRV 59	F. 96 ^v de la nr. a II-a
10.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643		Un sărindari	1751	Ernea-Geamăș [?]	CRV 41	F. liminară 2 ^r - f. 4 ^r
11.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643		Schimb cu un mărgărit	1814	Țicmearu [?]	CRV 41	F. 7 ^r - 16 ^r , nr. I.
12.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	1 florin		1798	Gogar [?]	CRV 41	F. 149 ^v -F. 154 ^r , nr. I.
13.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643		Un sărindar		Hărățiu [?]	CRV 64	F. 16 ^v - F. 21 ^v , nr. I.
14.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași,	20 florini		1722	Frata	CRV 64	F. 123 ^v -F. 127 ^r ,

	1643						nr. I
15.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	7 zloți (zalog)				CRV 64	F. 223 ^v , nr. I
16.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643		Un sărindar în valoare de 12 florinți	1780	Hărțau	CRV 64	F. 67 ^r , nr. a II-a
17.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	5 florini (zalog)		–	Gărbova	CRV 62	F. 98 ^v - F. 104 ^v , nr. I.
18.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	8 florini	3 potori	1762	Topârcea-Luduș	CRV 62	F. 198 ^r , nr. I.
19.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	5 vonași[?]		1792	Gărbova de Sus	CRV 62	F. 361 ^v , nr. I.
20.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	-	Un sărindar	–	Gărbova de Sus	CRV 62	F. 90 ^r , nr. a II-a.
21.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	20 florini (zalog)		1778	-	CRV 1357	F. 59 ^v - F. 64 ^r , nr. I.
22.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	10 florini		1706	-	CRV 1357	F. 115 ^v - F. 135 ^r , nr. I.
23.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	10 florini		1804	Mică sat	CRV 287	F. 5 ^r - F. 12 ^r , nr. I.
24.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	13 florini		-	Luduș-Mică sat	CRV 287	F. 30 ^r - F. 71 ^r , nr. I.
25.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	8 florini		1771	Câzler [?]	CRV 288	F. 218 ^v , nr. I.
26.	<i>Carte românească de</i>	?		1676	?	CRV	F. 124 ^r -F.

	<i>învățătură</i> , Iași, 1643					405	137 ^r .
27.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	12 florini		1803	Calbors- Bohoț	CRV 53	F. 32 ^r -F. 43 ^r și F. 78 ^r - F. 93 ^r , nr. I.
28.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	6 florini și 1 mărileși		1786	Cârnești	CRV 45	F. 36 ^r - F. 54 ^r , nr. I.
29.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	54 florini		1687	Ardeal	CRV 51	F. 382 ^v , nr. I.
30.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	7 husoși (zalog)		1817	-	CRV 1369	F. 111 ^v - F. 112 ^v , nr. I.
31.	<i>Carte românească de învățătură</i> , Iași, 1643	90 husoși (zalog)		-	Comana	CRV 1369	F. 111 ^v - F. 112 ^v , nr. I.
32.	<i>Evanghelie învățătoare</i> , Mănăstirea Deal, 1644	35 florini		1855	Mertinești- Budești	CRV 61	Foaia de gardă ^r de la început.
33.	<i>Evanghelie învățătoare</i> , Mănăstirea Deal, 1644	38 forinți		-	Tinești- Oraștioră	CRV 61	P. 791, nr. I.
34.	<i>Pravilă</i> , f. l, f. a. ²	13 [...] (zalog)		1745	-	CRV 332	F. manus- crisă 6 ^v de la sfârșit.
35.	<i>Pravilă</i> , f. l, f. a. ³	7 mărileși		-	Petrihaza	CRV 494	P. 149- p. 161.

²Această însemnare se află în *Șapte taine*, Iași, 1644. Autorul însemnării a scris aceasta referindu-se fie la o ediție a *Pravilei*, fie la *Șapte Taine*, pe care le numește *Pravilă*.

³*Idem*.

36.	<i>Pravile împărătești,</i> Iași, 1646	2 lei și jumătate		[7236]	Cernăuți	CRV 55	Fila de gardă ⁴ de la sfârșit.
37.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648		2 boi	1728	Gălăpăia	CRV 204	F. 88 ^v - F. 108 ^r .
38.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648	10 florini (zalog)		-	-	CRV 408	F. 233 ^v - F. 234 ^r .
39.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648	18 florini		-	-	CRV 282	F. 121 ^v - F. 129 ^r .
40.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648	15 florini		1760	Vad	CRV 282	F. 153 ^v - F. 165 ^r .
41.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648	6 florini		-	-	CRV 197	F. 212 ^r - F. 217 ^r .
42.	<i>Noul Testament,</i> Bălgrad, 1648	8 florini		-	Deal- Budești	CRV 195	F. 14 ^v - F. 21 ^r .
43.	<i>Îndreptarea legii,</i> Târgoviște, 1652	28 florini		1714	Cicău	CRV 252	F. albăr după p. 425.
44.	<i>Îndreptarea legii,</i> Târgoviște, 1652	35 [...]		[7160]	Domnești	CRV 252	P. 792 ^v .
45.	<i>Îndreptarea legii,</i> Târgoviște, 1652	3 taleri		[7205]	Bârseș- Argeș	CRV 207	P. 1- p. 65.
46.	<i>Îndreptarea legii,</i> Târgoviște, 1652		<i>Păucenie</i> de la Băl- grad în valoare de 22 de florini	-	-	CRV 207	P. 117- p. 118.
47.	Dosoftei, <i>Acatistul</i> <i>Născătoarei de</i> <i>Dumnezeu,</i> Uniev, 1673 ⁴	9 horgoși		1743	Râul Mare	CRV 21	Fila restaurată 1 ^v de la început.
48.	Dosoftei, <i>Psaltirea</i>	9 horgoși		1742	-	CRV 22	F. 111 ^v .

⁴ Însemnarea face referire la prețul *Psaltirii în versuri* cu care este legat, de obicei, acest *Acatist al Născătoarei*.

	<i>în versuri</i> , Uniev, 1673						
49.	<i>Cbeia înțelesului</i> , București, 1678	5 florini și 8 bani		-	Rășinari	CRV 406	F. 1r- F. 10r.
50.	<i>Cbeia înțelesului</i> , București, 1678	8 florini		-	Sad	CRV 413	Foia de titlu- F. 14r.
51.	<i>Cbeia înțelesului</i> , București, 1678	14 taleri		-	-	CRV 1027	Foia de gardă de la început.
52.	Dosoftei, <i>Viața și petrecerea sfinților</i> , vol. I-IV, Iași, 1682-1686	2 florini		1859	Huzmezeu	CRV 753	F. 172v și F. 59v.
53.	Dosoftei, <i>Viața și petrecerea sfinților</i> , vol. I-IV, Iași, 1682-1686	9 florini		1786 ?	Huzmezeu	CRV 753	F. 88v.
54.	<i>Apostol</i> , București, 1683	10 florini		1857	Peștiș	CRV 1334	F. 126r.
55.	<i>Apostol</i> , București, 1683	4 florini		1858	Peștiș	CRV 1334	F. 147r.
56.	<i>Apostol</i> , București, 1683	3 lei		1772	-	CRV 191	F. liminară 4r.
57.	<i>Apostol</i> , București, 1683	6 florini		1781	Ucea de Sus- Ibiștorful săsesc	CRV 191	F. 30r- F. 34r.
58.	<i>Apostol</i> , București, 1683	14 florini		-	-	CRV 1320	F. 178v.
59.	<i>Molitvenic</i> , Bălgrad, 1689	3 florini		-	Buriș [?]	CRV 137	F. 6v, nr. I.
60.	<i>Molitvenic</i> , Bălgrad, 1689	16 zloți		1691	Cântălan [?]	CRV 138	F. 2v - F. 4r, nr. I.
61.	<i>Molitvenic</i> ,	1 florin și		-	-	CRV	Forzaț 1.

	Bălgrad, 1689	70 de bani (zalog)				521	
62.	<i>Molîţvenic</i> , Bălgrad, 1689	6 florini		1696	-	CRV 521	F. 5 ^v - F. 70 ^r .
63.	<i>Molîţvenic</i> , Bălgrad, 1689	7 [?] florini		-	Brebu	CRV 151	F. 1 ^r -F. 5 ^r , nr. a II-a.
64.	Ioan Gură de Aur, <i>Mărgăritare</i> , Bucureşti, 1691	12 florini		-	Bertan	CRV 193	Foia de gardă 2 ^r de la început.
65.	Ioan Gură de Aur, <i>Mărgăritare</i> , Bucureşti, 1691	40 [...] ?		1725	Săcel (Maramureş)	CRV 943	F. 1 ^r - F. 112 ^r .
66.	<i>Pravoslavnica mărturisire</i> , Buzău, 1691	7 mărieşi		[7254]	Solovăstru	CRV 605	F. liminară 3 ^v .
67.	<i>Pravoslavnica mărturisire</i> , Buzău, 1691	3 mărieşi		1760	Singer	CRV 605	F. liminară 3 ^v - P. 1.
68.	<i>Evanghelie greco- română</i> , Bucureşti, 1693	12 florini		1816	Ciugud- Pianul de Jos	CRV 175	P. 1-P . 7 şi P. 47- P. 55.
69.	<i>Evanghelie</i> , Snagov, 1697	30 zloţi		1813	Gioagiu de Sus	CRV 1009	Foia de gardă 1 ^r de la început.
70.	<i>Evanghelie</i> , Snagov, 1697	9 taleri		[7219]	-	CRV 1009	Forzaţ 2.
71.	Cantemir Dimitrie, <i>Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea</i> , Iaşi, 1698	7 lei		1826	Hilişău	CRV 1039	F. liminară 5 ^r .

72.	<i>Chiriadromion</i> , Bălgrad, 1699 ⁵	8 florini		1706	Sibiu	CRV 202	F. liminară 3r- F. 18r.
73.	<i>Chiriadromion</i> , Bălgrad, 1699	19 florini și jumătate		1746	Ciocmani	CRV 201	F. 34r- F. 52r.
74.	<i>Chiriadromion</i> , Bălgrad, 1699	12 florini		1793	Iobacifalău/ Iobbágyfalva	CRV 1362	F. 121v.
75.	Maxim Peloponesianul, <i>Carte sau lumină</i> , Snagov, 1699	8 zloți		1803	Sighet	CRV 1315	F. 6v- F. 13v.
76.	<i>Octoib</i> , Buzău, 1700		Un sărindari în valoa- re de 10 taleri	1733	Ocnă- Peștera Bistriței	CRV 1053	F. 213v.
77.	<i>Triod</i> , Buzău, 1700	8 taleri		-	Cotmeana	CRV 1054	Forzaț 1.
79.	<i>Învățătură de șapte taine</i> , Buzău, 1702	40 [...]		1712	Glânboaca	CRV 340	F. 2r- F. 15r.
80.	<i>Apostol</i> , Buzău, 1704	10 taleri		-	Ialomița	CRV 1060	F. 138v- F. 139v.
81.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1705	8 taleri		[7258]	-	CRV 1061	F. 2r- F. 3r.
82.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1705 ⁶	8 florini		1712	București- Sad	CRV 52/2	F. 406v.
83.	<i>Octoib</i> , Râmnic, 1706	4 florini și 1 mărieș		-	Potșaga	CRV 402	F. 3v- F. 7r.
84.	<i>Evanghelie</i> , București, 1723	4 galbeni		1766	Almașu	CRV 40	F. 20r- F. 42r.
85.	<i>Triodul săptămânii mari</i> , București, 1726	Un galben de aur		-	Găibușă	CRV 335	F. 118v- F. 120r.

⁵Prețul de 8 florini a fost plătit pentru o *Păucenie* și pentru un *Minei*. Considerăm că *Păucenia* este acest *Chiriadromion*.

⁶Însemnarea vorbește despre vânzarea cu acest preț a unui *Osmoglasnic*.

86.	<i>Liturghii</i> , București, 1729	5 zloți și o fele de rachiu cu 16 dece		1817[?]	-	CRV 141	Foaia de gardă 2r de la început.
87.	<i>Liturghii</i> , București, 1729	3 zloți		1787[?]	Porumbacu de Jos	CRV 141	P. 11.
88.	<i>Antologhion</i> , București, 1736	12 poli		1783	-	CRV 1070	F. 410r.
89.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1737	10 florini		1859	Lunca	CRV 7	Forzaț 1.
90.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1737	36 zloți		1741	-	CRV 7	F. 2r- F. 6r.
91.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1737	4 zloți		-	Argeș	CRV 6	F. 173v.
92.	<i>Cașaniile lui Ilie Minaț</i> , București, 1742	13 [...] vonași		1795	Șaroș	CRV 247	Foaia de titluv.
93.	<i>Cașaniile lui Ilie Minaț</i> , București, 1742	40 taleri		-	-	CRV 1072	F. 267v.
94.	<i>Penticostar</i> , București, 1743	12 florini și 2 horgoși		1743	Rucăr	CRV 246	F. 54v- F. 57r.
95.	<i>Psaltire</i> , Iași, 1743	7 florini		1798	Finciu	CRV 629	F. 2r- F. 33v.
96.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1745 ⁷	5 florini		1772	Boianu	CRV 401	F. 18v- F. 29v.
97.	<i>Ceaslov</i> , Rădăuți, 1745	5 [...]		[7258]	-	CRV 1076	P. 74- P. 76.
98.	<i>Pravoslavnica mărturisire</i> , București, 1745 ⁸	9 florini		-	-	CRV 114	Foaia de gardă 2r.

⁷ Această însemnare face referire la prețul de vânzare al unei *Psaltiri*.

99.	<i>Triod</i> , București, 1746	5 taleri		-	Fântăna Boului→ Malurile (Argeș)	CRV 1277	F. 132 ^v - F. 138 ^r .
100.	<i>Triod</i> , Iași, 1747		Un sărindari	-	Jacu rumânesc	CRV 163	F. liminară 2 ^v .
101.	<i>Cașanii</i> , Râmnic, 1748.	17 florini		1750	Bociu	CRV 620	F. 102 ^r - F. 117 ^r , nr. I.
102.	<i>Molîtvelnic</i> , Iași, 1749	12 florini		-	Simihaiu	CRV 665	P. 54- P. 86.
103.	<i>Octoib</i> , Iași, 1749	50 lei		17[...]	București	CRV 695	P. 54- P. 68.
104.	<i>Catavasier</i> , Râmnic, 1750	3 florini		-	Porumbacu de Jos	CRV 589	F. 148 ^v .
105.	<i>Evanghelie</i> , București, 1750	12 florini		1780	Tășnad	CRV 177	F. 65 ^v - F. 80 ^r .
106.	<i>Octoib</i> , Râmnic, 1750	14 florini		-	Brasfalău	CRV 254	F. 39 ^v - F. 50 ^v , nr. a II-a.
107.	<i>Ceaslov</i> , Blaj, 1751	3 zloți		1831	-	CRV 594	P. 164.
108.	<i>Ceaslov</i> , Râmnic, 1753	37 florini		1755	Nărimică [?]	CRV 664	F. 11 ^r - F. 78 ^r .
109.	<i>Strastnic</i> , Blaj, 1753.	14 coroane		1911	Ghijasa de Sus	CRV 173	Foaia de gardă 3 ^v de la început.
110.	<i>Liturghii</i> , Blaj, 1756	9 mărieși și un		1761	Kala[?]	CRV 516	P. 13- P. 41.

⁸ Însemnarea aceasta se referă la prețul unui *Mărgărit*, alături de care se menționează prețul de 7 florini pentru un *Apostol*, de 2 florini pentru un *Cat*[...], de 4 florini pentru o *Pravilă mar*<e> și de 1 florin pentru *Șapt*[...] *mar*<e>.

		peptar[...]					
111.	<i>Liturghii</i> , Blaj, 1756	10 florini și 25 craițari (zalog)		1896	-	CRV 869	Forzaț 1.
112.	Iacov, mitropolitul Moldovei, <i>B Synopsis, adevă adunare de multe învățături</i> , Iași, 1757	4 mărieși		1770	Săpânța-Certeze	CRV 517	F. 22 ^v - F. 26 ^r .
113.	<i>Liturghie</i> , Iași, 1759.	4 taleri		-	Țur [?]	CRV 1084	F. 170 ^v .
114.	<i>Evanghelie</i> , București, 1760	14 vonași		1762	Ripa de Jos	CRV 1354	F. 56 ^v - F. 75 ^r .
115.	Nil, Arhiepiscopul Solunului, <i>Carte sau lumină</i> , Râmnic, 1760.	3 [...]		1766[?]	Tălmăcelu [?]	CRV 29	F. 1 ^r - F. 3 ^r .
116.	<i>Octoib</i> , Blaj, 1760	3 florini		1850	Grezálla [?]	CRV 113	Foia de gardă de la început.
117.	<i>Octoib</i> , Blaj, 1760	3 florini		1773	Pociveliște	CRV 879	P. 506.
118.	<i>Octoib</i> , Râmnic, 1763	8 florini		-	Beccad[?]	CRV 109	F. 4 ^r -F. 12-nr. I.
119.	<i>Octoib</i> , Râmnic, 1763	10 florini		-	-	CRV 109	F. 4 ^r -F. 9 ^r , nr. I.
120.	<i>Antologhion</i> , București, 1766	12 florini		1780	-	CRV 398	F. 58 ^v - F. 78 ^r .
121.	<i>Antologhion</i> , Râmnic, 1766	10 florini		1799	-	CRV 1087	F. 163 ^v - F. 168 ^v .
122.	<i>Orologhion</i> , Blaj, 1766	20 craițari		1816	-	CRV 532	P. 20- P. 22.

123.	<i>Apostol</i> , Blaj, 1767	8 florini		1771	Almaș	CRV 172	F. 18r- F. 29r.
124.	<i>Liturghii</i> , Râmnic, 1767	3 taleri		-	Dăești	CRV 1089	F. 60r- F. 60r.
125.	<i>Cașanii</i> , București, 1768	18 florini		1769	Bologa	CRV 697	F. 65r- F. 111r.
126.	<i>Cașanii</i> , București, 1768	16 florini		1768	Ciagzu	CRV 896	F. 4v- F. 9r și F. 127v.
127.	<i>Cașanii</i> , București, 1768	16 florini		[7281]	Ciagzu	CRV 896	F. 272v- F. 281r.
128.	<i>Cașanii</i> , București, 1768	16 florini		-	Ciagzu	CRV 896	Foaia de gardăv de la sfârșit.
129.	<i>Cașanii</i> , București, 1768	19 florini		1775	Ciuciuliu Vad	CRV 283	F. 272v.
130.	<i>Octoib</i> , Blaj, 1770	10 zloți		1819?	Valea Jidanului	CRV 93	F. 1r- F. 16r, nr. I.
131.	<i>Octoib</i> , Blaj, 1770	18 mărieși		1777	Mueconi[?]	CRV 481	F. 1r- F. 16r și F. 35r- F. 47r, nr. I.
132.	<i>Acatistier</i> , Blaj, 1774	2 zloți și jumătate		-	Elsas (Țara Franțuzului)	CRV 600	F. liminară 2r de la început- F. liminară 3r.
133.	<i>Evanghelie</i> , București, 1775	10 taleri		-	Crețeni	CRV 1096	F. 2r- F. 10r.
134.	<i>Evanghelie</i> , Blaj, 1776	9 florini		1781	Muereu	CRV 132	P. 1- P. 43.
135.	<i>Liturghii</i> , Blaj, 1778	10 mărieși		1789	Zimsâncraiu- Nierău	CRV 511	P. 12- P. 35.
136.	<i>Psaltire</i> , București, 1780	5 florini		1783	Feleac- Sărășini	CRV 719	F. 74v- F. 81v.

137.	<i>Cașanii</i> , Râmnic, 1781	19 florini		-	-	CRV 805	Fila de gardă 2 ^v de la început.
138.	<i>Cașanii</i> , Râmnic, 1781	14 florini		1782	Peștenicea ?	CRV 805	F. 2 ^r .
139.	<i>Prăvălioară cu învățături bisericească de taina îspovedaniei,</i> București, 1781	6 taleri		1814	Mahal<aua> Silivestrului	CRV 1114	F. 47 ^r .
140.	Atanasie cel Mare, <i>Synopsis</i> , Râmnic, 1783	10 taleri		1831	-	CRV 1117	Foia de gardă 1 ^r de la sfârșit.
141.	<i>Octoib</i> , Blaj, 1783	14 florini		1859	Szepladu	CRV 1440	P. 64- p. 81.
142.	Șincai Gheorghe, <i>Catebismul cel mare cu întrebări și răspunsuri</i> , Blaj, 1783	5 duce		1783	-	CRV 209	Foia de gardă ^r de la sfârșit.
143.	Micu Samuil, <i>Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți,</i> Blaj, 1784	7 horgoși		1788	Valea Vințului	CRV 996	Forzaț 1.
144.	Micu Samuil, <i>Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți,</i> Blaj, 1784	7 horgoși		-	Vinț	CRV 996	P. 2- p. 42.
145.	Micu Samuil, <i>Propovedanie sau învățături la</i>	3 zloți		-	-	CRV 107	Foia de gardă ^r de la

	<i>îngropăciunea oamenilor morți</i> , Blaj, 1784						început.
146.	<i>Molitvenic</i> , Blaj, 1784	8 florini		17[...]	Sincraiu	CRV 514	P. 607.
147.	<i>Penticostar</i> , Râmnic, 1785	7 taleri ⁹		1785	Hărlea	CRV 1125	F. 178r.
148.	<i>Psaltire</i> , Blaj, 1786	3 [...]		-	Aciriț- Răstoțu Mare	CRV 636	P. 88- p. 98.
149.	<i>Liturgiile</i> , Râmnic, 1787	7 lei și un [...]		1794	Focșani	CRV 1129	F. liminară 2r- F. 17r.
150.	<i>Ceaslov</i> , Sibiu, 1790	11 mărieși și 4 potori		1797	Călata [?]	CRV 694	P. 326- p. 417.
151.	<i>Psaltire</i> , Sibiu, 1791	4 florini		-	--	CRV 995	P. 5- p. 7.
152.	<i>Cașanii</i> , Râmnic, 1792	12 lei [...]		1792	-	CRV 1002	F. 17r- F. 54r.
153.	<i>Cașanii</i> , Râmnic, 1792	12 taleri		-	Văleni	CRV 1002	F. 135v- F. 148r.
154.	<i>Catavasier</i> , Blaj, 1793	2 zloți și jumătate		1825	Bălcud	CRV 548	P. 254- p. 274.
155.	<i>Catavasier</i> , Blaj, 1793	8 mărieși		1802	Ciula	CRV 548	P. 276- p. 279.
156.	<i>Biblia</i> , Blaj, 1795	7 poli		1838	Podeni	CRV 1	P. 250, nr. a II-a.
157.	<i>Biblia</i> , Blaj, 1795	39 zloți			[...]	CRV 1013	P. 3- p. 25.
158.	<i>Biblia</i> , Blaj, 1795 ¹⁰		Orologiu	1907	Amaț	CRV 4	Fila de

⁹ Cu acest preț de 7 taleri a fost plătit *Penticostarul*, dar și un *Triod* despre care nu se dau alte informații.

¹⁰ La această cotă se află numai *Noul Testament* al acestei ediții a *Bibliei*.

			(ceasornic) Vecher				gardă de la început.
159.	<i>Apostol</i> , Blaj, 1802	13 florini		-	Muereu	CRV 123	P. 1- p. 11.
160.	<i>Apostol</i> , Blaj, 1802	10 zloți și 20 creițari		1803	Satmar	CRV 630	Foia de gardă de la început.
161.	<i>Alfavită suflotească</i> , Sibiu, 1803	5 taleri		1819	Sfișt[...]	CRV 1157	P. 267 ^v .
162.	Neofit, <i>Înfruntarea jidovilor</i> , Iași, 1803		2 stânjeni de lemne	1829	Gura Râului (Sibiu)	CRV 441	Foia de gardă de la început.
163.	Neofit, <i>Înfruntarea jidovilor</i> , Iași, 1803	5 lei		1819	Iași	CRV 544	Foia de gardă de la sfârșit.
164.	<i>Teologie dogmatică</i> , p. I-III, Blaj, 1804-1811	30 groșițe		1833	Blaj	CRV 383/I-III	Foia de titlu ^v .
165.	Bobb Ioan, <i>Carte de învățături creștinești</i> , Partea I-III, Blaj, 1805-1806	10 zloți		1842	Boereni	CRV 1318	F. liminară 4 ^r .
166.	Maior Petru, <i>Propovedanii la îngroparea oamenilor morți</i> , Buda, 1809	2 florini și 40 horgoși		-	Abafaja [?]	CRV 259	Fila manuscrisă 1 ^r care precede foia de titlu.
167.	<i>Viețile sfinților pe noiembrie</i> , Mănăstirea Neamț, 1811	3 galbeni		-	-	CRV 1184	F. 1 ^r - F. 25 ^r și F. 51 ^r .
168.	Maior Petru,	8 florini		-	Arađ	CRV	Foia de

	<i>Istoria pentru începutul românilor în Dacia</i> , Buda, 1812					264	gardă de la sfârșit.
169.	Maior Petru, <i>Istoria pentru începutul românilor în Dacia</i> , Buda, 1812	8 zloți ¹¹		-	-	CRV 1335	Forzaț 1.
170.	Maior Petru, <i>Istoria pentru începutul românilor în Dacia</i> , Buda, 1812	8 florini		1815	-	CRV 1335	Foia de titlu.
171.	Maior Petru, <i>Istoria pentru începutul românilor în Dacia</i> , Buda, 1812	7 zloți		1836	Bălgrad → Igiel	CRV 1335	P. 57.
172.	<i>Paraclisul sfântului Haralambie</i> , [Brașov], 1815	O jumătate de sfaņ		-	-	CRV 1200	Foia de gardă de la început.
173.	<i>Psaltire</i> , Mănăstirea Neamț, 1817	3600 bani		1818	Botoșani	CRV 1210	F. liminară 2r- F liminară 4r.
174.	<i>Strastnic</i> , ed. a IV-a, <i>Blaj</i> , 1817	7 coroane și 38 fileri		1903	Alba Iulia	CRV 126	Foia de gardă de la început.
175.	<i>Biblia</i> , Sankt-Petersburg, 1819	15 <taleri>		1820	București	CRV 754	F. liminară 2v.
176.	<i>Biblia</i> , Sankt-Petersburg, 1819	4 [...]		1846	-	CRV 876	Foia de gardă 2r de la început.

¹¹ Este menționată și suma de 6 zloți.

177.	<i>Molitvenic,</i> București, 1819	18 lei		1852	-	CRV 1014	Foaia de gardă* de la început.
178.	Fulea Moise, <i>Bucoarnă sau cärticică de nume,</i> ed. a II-a, Sibiu, 1820	50 creițari		-	Hunedoara	CRV 849	Forzaț 1.
179.	<i>Învățătura teologhicească despre năravurile și detoriile oamenilor creștini,</i> partea I- III, Sibiu, 1820	2 zloți și 30 de creițari		1830	-	CRV 872	F. liminară 9v.
180.	Ioannes Damascenus, <i>Logica,</i> București, 1826	4, 20 poli		1836	-	CRV 1311	Foaia de gardă* de la sfârșit.
181.	<i>Psaltire,</i> Brașov, 1827	1 florin și 30 [...]		-	-	CRV 343	Forzaț 1.
182.	Piscopescu, Ștefan Vasilie, <i>Oglinda sănătății,</i> București, 1829	13 lei		-	-	CRV 1265	P. 330.

O tipăritură iluministă necunoscută: *Cheia preteșugului* (1815)

Dr. MIRCEA POPA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Abstract

An Unknown Illuminist Print: „Cheia preteșugului” (1815)

The Illuminist print *Cheia preteșugului* („The Key of Friendship”), published in 1815 at Buda, is a truly unique book. The only existing copy can be found in Bucharest, at the General Directorate of State Archives Library.

The author is Gheorghe Munteanu, who was a teacher at the Romanian National School in Pesta. He was a man of his time and he attempted to be a part of the general effort to educate and shape the personality of the youth, an essential theme being that of friendship.

In his poem, Gheorghe Munteanu emphasized the importance of friendship, seen as a form of national and social solidarity. He insisted upon the necessity of carefully choosing friends and he also marked the difference between the true friendship of God, who is always there for us, and the friendship of the human being, who cannot be trusted.

Keywords: *Gheorghe Munteanu, Illuminism, friendship, God, poem*

Tipăritura iluministă *Cheia preteșugului*, apărută la Buda în 1815, este cu adevărat o carte rară. Unicul exemplar care ni s-a păstrat până astăzi se află în custodia Bibliotecii Direcției Generale a Arhivelor Statului din București și e înregistrat la cota II 3898. A fost semnalat cu ani în urmă de cunoscutul cercetător al cărții vechi românești, profesorul Dan Simonescu, în articolul intitulat *Contribuții la Bibliografia românească veche* și a fost publicat în revista *Studii și cercetări de bibliologie* din 1955. De atunci până astăzi, nimeni n-a mai adus în discuție cartea respectivă, nici n-a fost invocată sau descrisă în amănunt. De aceea, aflat în situația să colaborez la o amplă antologie dedicată Școlii Ardelene, m-am văzut tentat să solicit conducerii Arhivelor Statului din București o copie a cărții, pe care am obținut-o în timp util și pot s-o pun în momentul de față la dispoziția cercetătorilor.

Despre autorul scrierii, pe nume Gheorghe Munteanu, nu putem spune mare lucru la ora aceasta decât ceea ce o face el singur atunci când precizează pe pagina de gardă a cărții faptul că deținea funcția de „învățătorul școlii naționale românești din Pesta,” școală la care a fost anterior dascăl și Constantin

Diaconovici Loga. Era o școală frecventată mai ales de fiii neguțătorilor macedoneni și aromâni stabiliți la Pesta, care dispunea și de o biserică greco-orientală, unde a funcționat ca preot la un moment dat harnicul Ioan Theodorovici-Nica, dar și tatăl viitorului academician George Murnu. Acești dascăli au reprezentat la începutul secolului al XIX-lea o rezervă serioasă de elitism cărțurăresc, redactând manuale școlare diferite și implicându-se într-o serie de acțiuni editoriale și școlare de anvergură, dovadă că, la un moment dat, mătușa viitorului nostru mitropolit, Andrei Șaguna, soția negustorului Atanasie Gabrovschi, patrona un fel de cenaclu literar sau o societate de lectură, frecventată de numeroși tineri. Să nu uităm că aici trăia la acea dată și marele nostru mecena Emanoil Gojdu, dar și celebrul polemist Damaschin Bojincă, după cum Gh. Roja publica *Măiestria ghiorvășirii românești*, în 1809, iar o seamă de dascăli se preocupau de educația tinerelor generații în spiritul conceptelor iluministe, de datorie, luminare, respect pentru celălalt. Cărți precum *Sfaturile înțelegerii cei sănătoase* (Buda, 1802), *Îndemnare către învățătura tinerimii cei românești* (Buda, 1811, 1813), *Înțelepte învățături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor* (Buda, 1815) etc. Toate acestea încearcă să implementeze un model de existență, o înțelegere cât mai exactă a „binelui de comun,” a interesului de obște, a punerii în acord a dorințelor omului cu preceptele creștine și cu cele ale rațiunii. În acest scop, Damaschin Bojincă scria: „*cel ce cunoaște adevăratul preț al omului, cugetele dumnezeiești cu dânsul, datorințele către sine însuși, către stăpânirile sale și către soțietatea omenească; cel ce știe... ce e bine, fromos, drept și cu credință a ști omul, cel ce e încredințat cum că mintea și înțelegerea stăpânește aplecările și poftele noastre și cum că voința omului e silită a asculta de minte, acela se numește om iscusit, luminat și înțelept.*” Același gânditor afirmă în *Deregătorul bunei creșteri* că „*fîrea (e) cel mai prețuit dar a lui Dumnezeu și moralitatea pre om de toate animalele deschilînește,*” ceea ce înseamnă înțelegerea unui anumit model uman și a unor principii de viață care trebuiau respectate.

Ca om al școlii și ca reprezentant al timpului său, Gheorghe Munteanu dorește să se înscrie și el în acest efort general al epocii sale de a contribui la modelarea și educarea tinerelor generații, venind să propună câteva norme care să le fie de folos tinerilor atunci când își aleg prietenii. Tema prieteniei i se dezvăluie ca o temă foarte tentantă pentru a fi tratată public și a o supune discuției generale, considerând-o o temă esențială pentru educația tinerilor. Ideea că „*omul e pre pământ pentru norocirea sa*” e însușită acum de un număr cât mai mare de inși, care cred înțelegerea destinului propriu numai alături de ceilalți, printr-o muncă și o strădanie comună și nu prin înșelarea celui de lângă

el, iubirea aproapelui și ajutorul dezinteresat dat acestuia înseamnă buna prietenie. În comentariile fabulelor sale, Țichindeal spune că „*numai aceia sunt drept norocoși, cari iubind pre Dumnezeu și pre toți oamenii, fiind iubitori de osteneală trăiesc cu sudoarea feții lor și înțelepțește.*” Tot Țichindeal va afirma că „*Prietenia e temeiul cel dintâi a toatei vieții omenești cei vremelnice... că dacă oamenii pre lume buni și toți unul altuia priateni, toți ar putea fi norocoși.*”

În spiritul acestor precepte iluministe își concepe cartea și Gheorghe Munteanu, ce se arată sensibil la noțiunea moral-educativă de prietenie, pe care o vede ca un mod de solidaritate națională și socială. De aceea face trimitere în prefața **Către patroni** la genul (neamul) nostru și la datoria lui de a se ridica prin cultură și bune moravuri la nivelul celorlalte neamuri ale Europei, concepută „*spre binele cel de comun.*” Mersul înainte al societății îl vede printr-o colaborare strânsă între cei care „*dau ajutoriu cu pană*” și între cei care ajută „*cu punga.*” Învățătura dintâi pe care el vrea s-o transmită pe această cale este credința în Dumnezeu, deoarece „*singur Dumnezeu e pretin credincios / Omul e fățarnic și fără folos.*” Așa cum arată și scripturile, Domnul e cel care făgăduiește cel mai puțin, dar dă cel mai mult. Un exemplu elocvent a fost cel cu Senaherim, pe care Domnul l-a împiedecat să ajungă la Ierusalim, prăpădindu-i oastea, iar apoi, i-a împlinit cererea lui Iosafat, ajutându-l pe Solomon să obțină prin înțelepciune rangul și starea la care a ajuns.

Versurile următoare vin să atragă atenția omului cinstit să nu se încredă fără dovezi așa-zisilor prieteni mincinoși și ipocriți; sub masca bunătății și ajutorului dezinteresat, se ascund de fapt cei care „*să capete ceva nădăjduesc,*” lăsându-și prietenul singur la greu.

Falșii prieteni sunt comparați cu bondarii care sug nectarul florilor sau cu vița care se folosește de par doar pentru a se urca. Falșii prieteni sunt cei mai periculoși, deoarece imediat ce ai ajuns la o nenorocire sunt primii care „*dau dosul*” și te lasă singur. Așa a pățit și Iov, care a ajutat pe atâția, ca apoi să nu fie primit de nimeni în casă. Ba încă, acești falși prieteni, în loc să te ajute, te sapă și mai tare. Ca să fie mai demn de crezare, autorul introduce aici comparația cu copacul cel verde și rămușor la umbra căruia omul se adăpostea vara când era mai cald, ca apoi să se repeadă cel dintâi cu toporul spre a-l doborî. Alții sunt tot atât de falși, deoarece dacă au dat ceva ajutor, apoi se laudă la toți cu acest lucru, făcând gestul mai ales pentru țâfna și bunăstarea lor, dar și spre a le rămâne veșnic îndatorați, spre a-i sluji pe viitor.

Prietenia oamenilor, arată autorul, se câștigă greu, dar se pierde repede. El arată bunăoară, cum e de ajuns un râs, o vorbă sau un gest oarecare, pentru ca aceștia să se supere și să te lase când ți-e lumea mai dragă. E de ajuns un presupus sau o grăire de rău, pentru ca totul să rămână în urmă: „*Ba și nestornicia*

firească / Poate preteșugul să-l prăpădească / Poate-vă de preteșug pre voi lipsi / Un răs, un câștig, o price ce sosi.” Uneori aceste „price” sunt dintre cele mai rele, cum ar fi cearta pentru pășune sau pentru adăpătoare: „Vezi! și iată / Pretenia lor cum fu subțiată!”

E bine, deci, ca omul să stea și să se socoată bine atunci când pornește o prietenie, deoarece cauzele stricării ei pot veni repede și pe neașteptate: „*Ba facerile de bine ce ai făcut / La bunul pretin acel de demult, / Nu de puține ori sunt pricină, / Să te lase pretinu fără vină.*” În loc să-ți întoarcă binele înapoi, el, dimpotrivă, te va urî pentru binele tău, astfel încât se naște întrebarea sinceră: „*Apoi acesta, omule, preteșug / Să se zică credincios, fără-vicleșug?*” Singur Dumnezeu nu-și părăsește credincioșii aflați într-o situație critică. De aceea, pentru autor e foarte important să-și îndemne cititorii să nu părăsească niciodată credința și nici speranța în Cel de Sus: „*Nu avem ce ne teme la Dumnezeu / De nestatornicie sau și alt rău. / Nici o stihie, nici vreo făptură, / Nu poate să ne-aducă la el ură.*” Încredințându-ți prietenia Domnului, acesta nu se poate să te lase în rătăcire, așa cum ar putea-o face omul. Și chiar dacă omul respectiv are păcate, fiind ticălos sau mișel, el nu va fi privat de dragostea și înțelegerea Domnului. E cazul văduvei sărace din Biblie, pe care Hristos a ajutat-o, e cazul săracului, carele umblă a cerși pe la casele oamenilor.

Este surprinsă cu oarecare privire realistă imaginea celui sărac, umblând din casă în casă și căutând de mâncare, cu privirea ațintită la focul din cuptor sau la oalele pline cu mâncare care fierb prin apropiere. „*Dacă oarecarele fiind sărac, / Pre la casele altora au umblat, / A ceare milostenie, ajutoriu, / Și privea oare iaste ce(va) în cuptoriu, / Ba aorea și oalele descoperea / De pline, oare sîntu iale vedea.*” Există însă și o situație aparte, care caracterizează mojiția ajunsului, a parvenitului, care-i „*de soi pros!*” și care uită de unde a plecat, refuzând ajutorul celui aflat în lipsă. El va da seama însă la judecată de comportamentul său.

Cărticica în versuri ***Cheia preteșugului*** nu se remarcă printr-o știință deosebită a versului și nici prin idei bogate și pline de originalitate. Ea vine să ilustreze mai degrabă situația omului obișnuit, care a fost înșelat de multe ori în așteptările sale de către prieteni, și atrage atenția asupra importanței deosebite acordate instituției prieteniei, care, în multe situații, nu se dovedește la înălțimea sentimentului investit în ea. Exemplele de bună prietenie (Lot și Avram) sau de rea conduită sunt luate de cele mai multe ori din ***Biblie***, cu trimitere specială la ***Cartea Facerii*** sau ***Cartea Împăraților***, la pățaniile lui Iosif sau Solomon, la disputele lor cu egiptenii care voiau să-i țină în robie. E o carte de învățături morale, în care domină pilda vie a Mântuitorului și, în general, a faptelor bune, puse în contrast cu fățărnicia și strâmbătățile omenești.

Cheia preteșugului se adaugă astfel operelor iluministe de sorginte moralistă, constituind un exemplu în plus de aderență la spiritul timpului și la nevoia de educare și cultivare a omului simplu, căruia i se și adresează.

Cheia preteșugului celui adevărat în viersuri alcătuită

De Gheorghie Munteanu, învățătorul școlii naționale rumânești din Pesta
La Buda în Crăiasca Tipografie a Universi Ungariei, 1815

Cătră Patroni!

Mare mulțămită domniilor Voastre, carii din nespusa rîvnă cătră Cultură și spre binele cel de comun al genului nostru celui românesc binevoirăți a părțini această cărticică micuțică să se poată tipări.

Doao bunătăți închiotorate sînt, care una fără alta nici un lucru fie cât de mărunț a-l aduce la capet nu pot (până și punga), de unde luminat putem priceape că unii dau ajutoriu cu peana, iar alții plătesc cu punga, și așa credințându-se una ceialalte, fac nenumărate lucruri folositoare.

Dea dară Dumnezeu acest gînd neprețuit, și tocma sfînt și altora frați, din piept roman adăpați a fi spre ajutoriu tuturor celor ce vor binevoi de acum înainte cât de puțin a tipări pentru genul(neamul) nostru. - Pentru care facere de bine nemărginită, însutite vor lua de la Dumnezeu întru această lume și în cealaltă vieața de veaci.

Dat în Pesta 13 aprilie 1815

I

Despre pretenie voiu să cuvintez,
Stăi pământeanule oame, și să vezi(i).
Dintru a mea patimă -ndelungată,
Cu mare, multă, și prea greao gloată.
În multe, cu greu zile ispîtită,
Voiu ca să te învăși întîia dată.
Că singur acel pretin bun e Domnul,
In carele să te-ncrezi; iar nu omul!
Singur Dumnezeu e pretin credincios,
Omul e fățarnic și fără folos.
Aceste, zic, voiu să te-nvăș pre tine,
Ca să nu pătimești și tu ca mine.

Cumplitul Senahirim să se-ntoarcă
Cu oastea lui cea-nfricoșată toată

Să cetim toate sciturile sfînte
Vom afla, dacă vom lua aminte.
Că Dumnezeu tot ce făgăduiaște,
Nu numai întru adevăr plîneaște,
Ci încă tot mai pre sus dăruiaște,
Decum oare cui om făgăduiaște.
Domnul făgădui lui Ezechie,
(Aminte omule ție să-ți fie.)
Că oastea trușafului Senahirim,
N-a pune piciorul în Ierusalim. (1
Această făgadă ca să plînească
Dumnezeu, destul era ca să facă,

Dînd pușinteale picuri, se răsîpesc.
Deci Dumnezeu puțin făgăduiaște,

*Ci nu se îndestuli cu atântu,
Că trimise-n noaptea ceea un cumplit
Înger, cu ageră sabie-ntărit;
Ce o sută optzeci și cinci de mii armași
A lui Senabirim omorî-n sălași!
Domnul lui Solomon i-au făgăduit
Numai înțelepciunea, ce au poftit:
Ci nu-i deade averi mari și bune.
Să plinească cearerea lui Iosafat,
Destul fu că ceruta apă i-au dat. (2
Ci nu se-ndestuli cu asta Domnul,
Deadei și-nvingere. Se miră omul!
Așa veți afla și altele multe
În făgada lui Dumnezeu plinite.
Nu așa sînt prietenii cei lumesti,
Poți vedea, puțin de vei sta să privești,
1. 14. Carte a împăraților, cap. 91, stih 32.
2. 14. Carte a împăraților, cap. 3.
Acestia prea darnici sînt cu cuvântul,
Cât se minunează de ei tot dubul.
Toate cu gură mare făgăduiesc,
Spre toată slujba cu imba se gătesc.
Ci acestor de vei creade tu oame,
Flori vei culeage stearpe, fără șoame.
Că spre nemica nu-s mai obucinuți
Acest feliu de pretini mai sus pomeniți.
Decât ca mult ei să făgăduiască,
Și tocma puțini apoi să plătească.
Tocma ca niscari nori ce se arată
După multă secetă plini de apă;
Și gîndești că va ploa, de va vărșă,
Cît tot pămîntul cu ploaia va-neca.
Apoi acești nori ce mult făgăduiesc,*

*Decît cînd văzu-l căzută în urgie?
Atunci făcu pentru el să ploa foc
Din cerin, să ardă vrăjmașii lui de tot.
Apără-l pre Eliseiu mai arătat,
Decît cînd și pruncii l-au batjocorat,
Fierile, cum cetim cu ochii noștri,
Făcu pentru el să iase din codri.*

*Dup-aceea cu mult mai mult plineaste.
Iar prietinul om mult făgăduiaște;
Și puțin sau și nemica plineaste.*

II

*Osebirea cestor pretini vesteaste,
C-acolo pretinul lumesc priveaste:
Nu ca să vă dea ceva dintru al său;
Ci să te prădeaze de ce e al tău.*

*De aceea se închină, vă cinstesc,
Ca să capete ceva nădăduesc.
Că sînt pretini voao, o, nebulilor,
Cum albinele-s pretine florilor,
Să sugă ce e mai dulce în iale!
Apoi să le lase în goala piale!
Vă sînt pretini cum e vița parului
Să se nalță sus cu ajutorul lui.
Almintrea cu totul Dumnezeu lucră,
Nu pofteaste el de la noi nemică,
Nu doreaste de la tine bunul tău,
Ci-ți dăruiaște multe dintru al său.*

III

*Cine-s aceia, cui Domnul grăiaște,
Mai chiar prietin se mărturiseaste?
Săracii, năcăjiții, asupriții,
De lumea toată cu tot defăimații.
Cînd fu mai pretin Israelteanilor?
Atunci cînd Eghipteanii, stăpîinii,
Cu nedreptul Faraon îi năcăjea,
Și cu prea greale lucruri îi asuprea.
Făcu mai mari minuni pentru Ilie,*

*El întîiu săcurea-ntrînsul împlintă,
Taie-l, de binele de vară uită,*

IV

*Ci, că ați aflat pretini îndurători,
Să punem, ce vreau a fi ajutori
Voao întru a voastră lipsă mare;*

*Când iubi Hristos pre Lazar mai vîrtos,
Cînd și surorilor lui era greșos?
Nu așa, nu fac preținii cei lumești;
De vei socoti tu puțin, să gîndești,
N-ai căzut bine-ntr-o nenorocire,
Indată dau dosul, fug fără fire.
Cariî eri îmi era pretini buni mie
Azi nimic nu vreau de mine să știe.
Pînă trăiam cu dînsii zile bune,
Imi făcea închinăciuni; eu pot spune.
Dacă am căzut în nenorocire,
Nu vor să mă cunoască nice fîră.
Cînd ne cade casa, rîndunealele
Fug toate, părăsindu-și cuiburile.
Dreptul Iov la cîți făcuse el bine,
Cînd căzu în aceea nenorocire.
De care Scriptul ne face știre,
Nu-l primiră nimene nici în casă
Cît zăcu pre unde oamenii pasă,
Ca un cîne mort în uliță-n gunoiu,
Amărit, năcăjit și plin de puroiu.
Ba încă întru aceaste întîmplări
Preținii lumești au aceale așlări:
In loc ca să te ajute, încă ajung,
Cît cu batjococuri prea greale te împung
Precum cel ce vara la umbra șeade
A copaciului rămuros și vearde,
Că s-au veștejit, s-au uscat, de-l veade;*

*Oare cînd vor da fără lăudare?
De v-au dat, se laudă cu cuvântu,
Că v-au dăruit atîntu ș-atîntu!
Ca aorea mai mult, decît v-au dat, spun,
Și cu gura strigă ei ca cu un tun.
Poftesc înaintea a toată lumea,
Ca smerit să le mulțemiți pururea.
Să vă mărturisiți lor foarte deatori.
Și pre ei să cunoașteți prea mari patroni.
Ba poftesc spre slujba lor a tot ceasul
Să fii gata, și să cauți tu folosul
Numai a lor; casa ta să-ți părăsăști,
Și pururea numai lor să le slujești.*

V

*Ci ca să punem, c-așa preținii ați aflat
Cariî, și după ce v-au ajutorat;
Nu poftesc ei de la voi mulțemită,
Nice oare ce slujbă umilită:
Totuși pentru aceea nu ați aflat
Prețin voao-n lume bine-ncredințat.
Pot avea asupra voastră vr-un prepus,
Și iată că preteșugul e răpus.
Să poate piarde acest preteșug.
Cu o grăire de rău, cu vicleșug.
Știți, aceea fără de rușine stăpînă
Cum asupri pre Iosif fără vină!
Muirea, zic, a lui Pentefri-n Eghipt*

Pre curatul în temniță l-au înfîpt.(1
Poate o pismă preteșugul pierde,
Fieșicine-n David și Saul veade.(2
Ba și nestatornicia firească
Poate preteșugul să-l prăpădească,
Poate-vă, de preteșug pre voi lipsi
Un rîs, un câștig, o price, ce sosi.
Poate oare fi mai mare preteșug,
Cum fu-ntră Lot și Avram fără vicleșug.

1) Facere, cap. 39

2) 1, Carte a împăraților, cap. 81

Intră Avimeleș și întră Isac?
Ca alte exempluri acum să le tac.
Price se naște-ntră păstorii unior
Pentru pășune; iară întră altor
Pentru adăpătoare. Vezi! și iată
Pretenia lor cum fu subțiată!
Caută Avram să se-nstreine de Lot,
Cum și Isac de Avimeleș cu tot. 1)
Ce nădejde dară-n pretenii lumești,
Poți tu, oame să-ți așezi, să întocmești,
De vream ce această pretenie,
Și fără vina ta să strică ție?
Ba, facerile de bine ce ai făcut
La bunul prietin acel de demult,
Nu de puține ori sîntu pricină,
Să te lasă prietenu fără vină.
Căci că neputînduți el face bine
Atîta, cât ai făcut cu el tine,
Incepe a te vedea cu ochi răi,
Cum deatormicii pre creditorii săi;
Incepe el de tine a se feri,
Cu tine, nicicum a se întîlni.
Incepe lui de tine a-i fi urît.
Și fi se face-n urmă vrăjmaș cumplit.

1) Facere, cap. 31

Intră cei ce la Beseaică ducea
Daruri, doară cei ce galbenii slobozea,
Au văduva, ce-aduse numai doi bani,
Se prea laudă acum de mulți ani?
Că Domnul nu cu daruri s-amăgeaște,
Ci mai virtos inima prețuiaște.

Apoi acesta, omule, preteșug
Să se zică credincios, făr-vicleșug?
Dinpotivă să venim a cuvînta
De pretenia cu Dumnezeu alta.
Spune-mi, poți oare ceva frică avea,
De care până acuma se spunea?
Te temi doar, că Dumnezeu se va lăsa,
De a te iubi fără vina ta?
Că te va urgiși când tu faci bine
Ca tocma lucru minunat creștine!
Că noi fără de vina lui Dumnezeu
Putem a-l părăsi: așa grăesc eu,
Iară el fără de vina mea nu poate
Cîndva să mă părăsească-ntră gloate.
Dumnezeu niciodată părăsește,
De nu va fi părăsit; nici lipsește,
Nu avem ce ne teame la Dumnezeu
De nestatornicie sau și alt rău.
Nici o stîbie, nici vreo făptură
Nu poate să ne-aducă la el ură.
O preteșug fără primejduire,
Cu Dumnezeu! Minunată însoțire!
De iubesc eu un om de omenie,
Lipsește să mă păzesc de o mie,
Ca să nu-l streineaze de la mine,
Și să rămîn eu mîhnit în rușine.
Nu e lipsă, de iubesc pre Dumnezeu,
Să mă păzesc de alt, făr de mine,
Făgăduiască-i alții daruri mărite,
Slujbă și venituri îmbogățite.
Mai mult decît altul, eu de-l voiu iubi
Cu fierbinte dragoste spre el voiu fi,
Măcar că sînt mai ticălos și mișel
Nu mă va pune înapoia lui el.
Pre Marta, mai laudă, ce lui slujea,
Au Maria, ce mai virtos îl iubea?
Dumnezeu să apere, să ferească!
Că nice nu-i urs așa-n lume spurcat,
Ca săracul ajuns să fie bogat;
Cum și cel de soiu prost și întunecat
Dacă la bogăție s-au înălțat,
Nu așa, nu așa iaste Dumnezeu,

*Nu s-uită Dumnezeu la ce-i în mână,
Ci priveaște la ce-i în inimă.*

VI

*Dară să mai socotim încă una,
Apoi voi pune jos de la scris mâna.
Dacă la oarecarele fiind sărac,
Pre la casele altora au umblat,
A ceare milostenie, ajutoriu,
Și privea oare iaste ce în cuptoriu,
B-aorea și oalele descoperea,
De pline, oare sîntu iale vedea.
Apoi de ajunge să fie bogat,
Sau la ceva deregătorie-n sat;
Nu are el grotate mai mare,
Decît pre aceea el a-i vedea,
Carii cîndva i-au dat milostenie,
Fiind dînsul în stat de smerenie.
S-audă apoi de la oarecare,
Vedeți pre acest buiac dolfan mare!
Știu, cînd la casele noastre el venea,
De săteanii cei avuți îl miluia.
Aceasta oarecare să grăiască,*

*Evanghelia spune, iară nu eu.
Hristos la judecata sa cea mare
In faț-a toată lumea va strigare:
Veniți blagosloviții Tatălui meu,
Să vă dau împărăția de veaci eu:
Căci cînd am fost flămînd și însătoșat
Căci însuși mi-ați dat de beut, de mîncat.
Singur dar Domnul e pretin pre lume
Credincios omului și altul nime!*

VII

*Dacă singur iaste Domnul Dumnezeu
Credincios și statornic pretin al tău;
Fie măcar care om pretin ție,
Ba și patron cît de mare să fie,
Singur de Dumnezeu tu să te lipești,
Asupra voei lui nemic să voești.
Niciodată să scîrbești pre Dumnezeu
Pentru să faci voia pretinului tău.
Iubeaște pretinii, iubeaște și patronii,
Tată, mamă, muiare, fii și surori.
Ci cătră aceștia să fii cu dubul tău
Totdeauna după Domnul Dumnezeu.*

Gravurile în metal din cartea lui I. H. Kampe,
Descoperirea Americii, Buda, 1816*

ANCA ELISABETA TATAY
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

Abstract

The Punctoon Prints in I. H. Kampe's Book „Descoperirea Americii”, Buda, 1816

*Among the old Romanian books printed in Buda a special place is held by the geography ones such as **The Discovery of America**. Volume I, by Ioan Hainrib Kampe, was translated into Romanian by Nicola Nicolau, who also covered the publication expenses. The book includes 4 copper engravings (related to its contents) distinctive as regards the theme, of Romantic type: **Columbus's Arrival at America's Coast**; **Columbus's Departure from Spain** (signed A. Geiger del. et sculp.); **The Terrible Storm at Sea**; **Columbus's Arrival at the Beautiful Coast of America** (signed Prixner sc.). The present article is intended to examine the four illustrations. We shall also try to demonstrate that the two unsigned engravings belong to Geiger, too.*

Keywords: engraving, University Typography of Buda, old Romanian books, Columbus, the Discovery of America.

În jurul secției românești a tipografiei de la Buda, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, a gravitat o elită ale cărei convingeri iluministe sau cu tentă preromantică au slujit cu ardoare interesele neamului românesc, în primul rând prin tipărirea de cărți ce promovau ideile cele mai înaintate ale timpului. Scopul lor era acela ca, prin intermediul culturii, poporul să poată accede la o situație economică, socială și politică mai bună, asemenea altor neamuri din Imperiul Habsburgic sau din Europa. Astfel, timp de o jumătate de secol, între 1780-1830, în Tipografia Universității din Buda (care a editat cărți în nu mai puțin de 16 limbi)¹ au apărut aproximativ 240 de cărți

---

*Acest studiu este finanțat dintr-un grant al Consiliului Național al Cercetării Științifice, CNCS-UEFISCDI, cod proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0314.

¹László Sziklay, *Les courants idéologiques, littéraires et artistiques dans les publications de l'Imprimerie Universitaire de Buda*, în *Tipographia*

românești² (în limba română sau în alte limbi, dar scrise de autori români), atât cu caracter religios, cât mai ales laic, lucru explicabil dacă luăm în considerare politica editorială flexibilă a respectivei instituții.

Un loc aparte în cadrul publicațiilor de la Buda îl ocupă cele cu caracter geografic, printre care se află și *Descoperirea Americii*, Tomul I, de Ioan Hainrih Kampe,³ din 1816. Ea a fost tălmăcită pe românește de „*un iubitoriu de neamul românesc*” și dată la tipar „*cu toată cheltuiala lui Nicola Nicolau din Brașov*,” care este, de altfel, însuși traducătorul. Pedagogul german Joachim Heinrich Campe⁴ (1746-1818) și-a publicat *Die Entdeckung von Amerika* la Hamburg, în 1780, lucrare în care este povestită viața marelui navigator sub forma unui dialog instructiv între un părinte și odraslele lui.⁵ Cartea de la Buda reprezintă cea de a doua traducere a lui Nicola Nicolau (după *Geografia*, Buda, 1814-1815) și a treia lucrare în limba română (după cea a lui Amfilohie Hotinul, *De obște Geografie*, Iași, 1795 și *Geografia* amintită) care se ocupă de Columb și de descoperirile sale.⁶

Descoperirea Americii cuprinde 4 gravuri în aramă (pe foaia de titlu se menționează „*cu patru figuri*”)⁷, în consens cu subiectul cărții, deosebite din

---

Universitatis Hungaricae Budaë, 1777-1848, publicé par P. Király, Budapesta, 1983, p. 45.

² Anca Elisabeta Tatay, *The Engravings of Byzantine Tradition from the Old Romanian Books Printed in Buda (1780-1830)*, în *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies, Sofia 22-27 August, 2011*, vol. III, *Abstracts of Free Communications*, Sofia, 2011, p. 282.

³ Nume care apare în Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche, 1508-1830*, tom III, *1809-1830*, București, Atelierele Socec & Co., Soc. Anonimă, 1912-1936, p. 151.

⁴ Nume cu care apare în catalogul de la Deutsche Nationalbibliothek din Berlin.

⁵ Eugen Denize, *Imaginea lui Columb și a Lumii Noi în cultura română*, în *Biblioteca*, an III, 1992, nr. 9-10, p. 49.

⁶ Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta*, I, (1536-1830), Galați, Editura Alma, 2000, p. 390.

⁷ G. Hâncu, *Cartea românească veche în Biblioteca “V. A. Urechia”*, Galați, 1965, p. 92 și apoi Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1973, p. 284 menționează că un exemplar (nr. inv / 375.203 / cota 65 (1) d1 (dubletul 1) / catalog Urechia nr. 19.730 / Donație V. A. Urechia) de la Biblioteca „V. A. Urechia” din Galați conține 10 gravuri în metal care prezintă aspecte din viața lui Columb și care sunt semnate *Ab. Rayne Sc. Wraukmore Sc.* G. Hâncu, *op. cit.*, p. 93-95, reproduce 3 dintre ele. În urma

punct de vedere al temei care este de factură romantică: *Ajungerea lui Columb la pământul Americii*,⁸ *Plecarea lui Columb de la Spania*, semnată *A. Geiger del*(iniavit) (a conceput) *et Sculp*(sit) (a gravat), *Groaznică furtună pe mare* și *Ajungerea lui Columb la limanul cel frumos în America*, semnată *Prixner sc*(ulpsit). După cum se observă, avem doi gravori care semnează, ale căror nume sunt legate și de alte ilustrații prezente în cărțile românești de la Buda. Ne referim la *Vitejasca mărimii și omenirea* din *Genealogia împăraților și crailor din toată Europa. Calendar*, 1817, *Adam și Eva* din *Moartea lui Avel* de Solomon Gessner, 1818 și *Capîștea lui Agamemnon* din *Tragedia lui Orest* de Voltaire, 1820, gravuri iscălite de Geiger și la *Roata vieții* din *Calendariul pe 100 de ani*, 1814, *Izbăvitorii Europei* din *Geografie*, vol. I, 1814 și *David* din *Psaltire*, 1818, gravuri iscălite de Prixner.

Andreas Geiger a trăit în perioada 1765-1856, a făcut studii la Academia vieneză, fiind predispus la scene cu teme romantice,⁹ cum sunt și cele din *Descoperirea Americii* de la Buda, care mărturisesc un sentiment viu și profund al naturii, tratată cu un evident lirism. Și în aceste cazuri, însăși temele alese, ce vizează descoperirile geografice, sunt de factură romantică. Nu lipsește înclinația gravorului spre fauna și flora exotică, care întregesc pitorescul imaginilor. Deși doar una dintre ilustrații este semnată de către Geiger, considerăm că și cele două ne semnate îi aparțin, după cum vom încerca să demonstrăm.

---

discuțiilor purtate cu doamna Valentina Oneț (căreia îi mulțumim și cu această ocazie), actualmente bibliotecar (responsabil secție Colecții speciale) la Biblioteca „V. A. Urechia”, am înțeles că apariția acestor 10 gravuri în exemplarul din Galați este cu totul accidentală, datorându-se fostului proprietar al cărții: Ambrosiu Jurma (parocu Batta). Acesta a luat dintr-o ediție germană cele 10 planșe și le-a atașat în volmul său.

⁸ Această gravură este reprodusă la Constantin Pascu, *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal*, Sibiu, s.n., 1976, p. 125.

⁹ Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, vol. XIII, Leipzig, Verlag von E. A. Seemann, 1920, p. 341; <http://www.superstock.com/stock-photos-images/463-4642> (31 august 2011); <http://www.csufresno.edu/library/subjectresources/specialcollections/documents/NineteenthC.FashionPlateCollection.doc> (31 august 2011).

Gottfried Prixner a trăit între anii 1746 și 1819, activând un timp la Viena, iar apoi, după 1800, la Pesta.¹⁰ Gravorul era apreciat pentru imagini simbolice, cel mai elocvent exemplu fiind cel din *Calendarul pe 100 de ani*.¹¹

Studiul de față își propune analiza celor 4 gravuri în metal care decorează ediția în limba română a cărții lui I. H. Kampe, *Descoperirea Americii*, apărută la Buda în 1816. Menționăm că în scrierile de specialitate aceste ilustrații sunt doar pomenite,¹² iar la Gh. Oprescu în *Grafica românească în secolul al XIX-lea* nu le întâlnim de loc.

***

În istoriografie circulă și varianta conform căreia America a fost descoperită „de mai multe ori.” Astfel, indienii au ajuns acolo acum 28.000 de ani, vikingii, în anul 1000 d. Hr., iar Columb în 1492.

Italianul Cristofor Columb, aflat în slujba regelui Spaniei, a navigat spre vest peste Oceanul Atlantic în căutarea unei rute spre Asia, dar și-a câștigat reputația de a fi descoperit un nou continent, America. În acest scop, întreprinde între 1492 și 1504, patru călătorii, descoperind majoritatea insulelor din America Centrală insulară și atingând coastele Americii Centrale istmice și ale Americii de Sud.

Prima imagine, nesemnată, așezată în fața paginii cu numărul 42, intitulată *Ajungerea lui Columb la pământul Americii* (13,9 x 8,8 cm) își propune să prezinte țărnul „noului continent.” Într-un golf au sosit două vase cu pânze, unul dintre ele avându-le ridicate pentru că a ancorat deja, iar celălalt le are încă lăsate în vânt. Acestea seamănă cu galioanele folosite de spanioli, în perioada secolelor XVI-XVIII, pentru război, dar și pentru transportul de mărfuri, fiind de fapt niște veliere cu trei arbori (catarge).¹³ De lângă cea ancorată, nava-amiral, pe care și vedem arborat pavilionul, situată într-un plan

---

¹⁰ Ulrich Thieme, Felix Becker, *op. cit.*, vol. XXVII, 1933, p. 409; Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, vol. I, București, Fundația Regală pentru literatură și artă, 1942, p. 222-223.

¹¹ Vezi Anca Elisabeta Tatay, *Gravura „Roata vieții” din „Calendarul pe 100 de ani” de la Buda din 1814*, în *Libraria*, nr. VIII, 2009, p. 166-176.

¹² Primul care le consemnează este Constantin Pascu, *op. cit.*, p. 124, iar apoi Dan Râpă Buicliu, *op. cit.*, p. 390.

¹³ *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 231, 232, 398; *Lexicon maritim englez-român, cu termeni corespondenți în limbile: franceză, germană, spaniolă, rusă*, editor Gheorghe Bibicescu, București, Editura Științifică, 1971, p. 438, 590-591, 621-622.

mai apropiat, pornește o barcă cu vâsle, încărcată cu câțiva europeni care poartă pe cap pălării cu boruri largi. Între aceștia, în picioare, îl distingem pe Columb, în ținută și postură de comandant: el are pe cap o pălărie decorată cu pene, pe piept îi atârână o eșarfă așezată pe diagonală, iar cu mâna stângă indică hotărât pământul găsit.

În primul plan șase băștinași, cu pielea tucierie și cu atitudini diverse, înveșmântați doar cu o pânză scurtă în jurul brâului, așteaptă, cuprinși de curiozitate, de uimire, noii veniți care se apropie cu mica ambarcațiune. Unii dintre ei sunt înarmați cu arcuri, fiind tunși scurt (deși conform tradiției indienii au părul lung). Dintre toți, se detașează unul, probabil conducătorul lor, cu arcul întins, pregătit parcă pentru a trage, având pe cap un acoperământ înalt (probabil o coronă din pene specifică indienilor). Izolat, mai apare un băștinaș cu un arc în mână. El este redat în mișcare, cu spatele spre mare, gravorul dorind să sugereze faptul că, descoperindu-i pe vizitatori, merge să-și anunțe membrii comunității din care făcea parte.

Țărmlul este presărat cu palmieri, arbori pe care îi putem întâlni atât în Spania, cât și în America Centrală. Observăm de asemenea prezența câtorva case în ultimul plan, care nu sunt însă specifice Americi de sfârșit de secol XV. Aproape jumătate din ponderea imaginii este ocupată de cerul cu nori, raport întâlnit și în celelalte trei gravuri.

Privitor la această scenă, în cuprinsul cărții găsim următoarea lămurire: „vedeți aceste ostroave aici...unul de acestea se cheamă Cvana-Hani, și acesta e care mai întâiu se găsi, Columbus numea acest ostrov, Sant Saluator...Columbus porunci să tragă luntrile, să puse însuși întru una, întovărășit cu acei mai de frunte din drumarii săi, și cu pază, cu steaguri, și muzică vâsla către țărmluri. Apropîindu-se către vad, li se arată înaintea ochilor o mulțime mare de lăcuitarii locului, carii cu mare mirare privea la corăbiile europenilor, carii până acum nu mai văzuse.”¹⁴

În fața paginii 62 aflăm imaginea lui Geiger, *Plecarea lui Columb de la Spania* (13,9 x 8,8 cm). Trei corăbii se pregătesc să părăsească țărmlul european. În prima dintre ele, dotată cu vâsle și cu vele ridicate, îl întâlnim din nou pe Cristofor Columb, identificat mai ales după pălăria cu pene de pe capul său. Ambarcațiunea dotată cu o barcă de salvare, în care se află, alături de alți trei camarazi, celebrul navigator, pare destul de mică în raport cu importanța acesteia. Puțin mai încolo, sunt amplasate celelalte două vase, unul cu pânzele în vânt, altul cu ele încă ridicate. Pe acestea se zăresc oameni care vor participa și ei la expediție.

¹⁴ I. H. Kampe, *Descoperirea Americii*, Buda, 1816, p. 41-42.

Conform realității, Cristofor Columb a plecat de pe coasta Andaluziei, din portul spaniol Palos (astăzi Palos de la Frontera), cu trei corăbii. A sa era cea mai mare, un carac de aproximativ 30 de metri lungime, și se chema *Santa Maria* (poreclită *La Gallega*), în timp ce, celelalte două (caravele) măsurau doar circa 15 metri și se chemau *Pinta*, respectiv *Nina* (sau *Santa Clara*), fiind conduse de către frații Pinzón.¹⁵

Imaginea de la Buda redă în prim-plan, pe țărm, câțiva tineri care salută entuziaști acțiunea aflată în derulare sub ochii lor. Grupul este completat și de apariția unei femei care își ține de mână pruncul ce privește plin de însuflețire și curios spre mare. Alături, un cățel sprijinit în două picioare, este întors spre privitor, ignorând cele petrecute în larg. Personajele poartă coafuri și veșminte specifice începutului de secol al XIX-lea.

În partea stângă, în planul secund, întâlnim zidurile masive din piatră, cu creneluri, ale unui oraș, mai degrabă central european, ținând cont de bisericile cu turnuri înalte sau cupolă din interior. O țevă puternică de tun, din care se trag salve în cinstea memorabilului eveniment, străpunge zidul cetății. În depărtare, pe un deal, la linia orizontului, distingem un alt edificiu ecleziastic, un pom și o casă.

Modul ritmic de plasare a corăbiilor, ce alcătuiesc un zigzag, asemeni țărmului, cât și gestică personajelor, dinamizează compoziția, în timp ce poziționarea verticală a personajelor și a fragmentelor arhitectonice aflată în dialog cu linia orizontului, o echilibrează, armonizându-o.

Dacă în exteriorul gravurii, în partea dreaptă jos a paginii ni se făcea trimitere la „*fața 62*,” lângă care de altfel este și legată gravura, considerăm că este o greșeală de tipar, întrucât evenimentele din imagine sunt consemnate la pagina 26 (deci au fost inversate cifrele), de unde aflăm ceea ce tatăl rostește: „*Prunci, fiți gata a vedea pre Columbus plecând, că toate stau gata spre pornire la Palos, o cetate pe mare în Andeluzia. Încă puțină vremea, și apoi veți vedea pre el plecând întru strigări de bucurie ale norodului ce așteaptă plecarea lui....și a doao zi - (aceasta era la august 3 a. 1492) plecară în numele D(o)mnului, întovăroșiți cu strigări de bucurie ale norodului ce privea la plecarea lor.*”¹⁶ De altfel, ținând cont de succesiunea momentelor prezentate în carte, așa cum este și firesc, în ordine cronologică, imaginea în discuție ar trebui să fie cea dintâi, urmată de aceea de la pagina 42.

---

¹⁵ *Personalități care au schimbat istoria lumii. De la Renaștere până la Iluminism, 1492-1789*, București, Enciclopedia Rao, 2003, p. 14-17; *Lexicon maritim englez-român*, p. 113; <http://www.columbusnavigation.com/ships.shtml> (31 august 2011).

¹⁶ I. H. Kampe, *op. cit.*, p. 26.

Penultima gravură, lipsită din nou de semnătură, *Groaznică furtună pe mare* (13,8 x 8,7 cm), așezată în fața paginii 67, este, poate, cea mai izbutită sub aspect artistic, deoarece surprinde destul de bine intensitatea momentului, a furtunii, redată de agitația valurilor, de frământările oamenilor și de fulgerele din cer ce se abat asupra pământului.

Ni se prezintă corabia-amiral, aflată în pericol de a se sfârâma de stânci. Pe ea Cristofor Columb dirijează operațiunea de salvare. Ceilalți membri ai echipajului sunt surprinși făcând diverse activități, unul dintre ei fiind urcat pe un catarg de unde strânge pânzele. În spatele acestei nave, la mică distanță, se află o barcă de salvare plină cu oameni, iar alții înoată în apa învolburată în încercarea de a se urca și ei. Toți au un singur scop, vădit de atitudinile lor, fiind la fel de preocupați de a scăpa cu bine de furia naturii. În prim-planul gravurii, în colțul din dreapta, un alt grup de marinari se străduiește să repare o barcă, întoarsă, pentru a o trimite celor aflați în pericol. În depărtare se mai observă o fâșie de pământ.

Pe cer, în mijlocul unor nori groși, întunecați și amenințători, din care cad fulgere, se zărește luna, ceea ce evidențiază faptul că momentul se petrece noaptea, când desigur panica oamenilor este și mai puternică.

Textul cărții ne precizează următoarele despre acest episod: „*furtuna dară tot nu înceta, și și noapte stăpâna o întuneceală și negură groaznică, și ploia tot una vărsa, cu fulgere, și tunete întovăroșită, și multă vreme se luptă cu moartea, socotindu-se mai mult morți decât vii.*”¹⁷

Cea din urmă planșă, plasată alături de pagina 158, redă asemeni celei dintâi, *Ajungerea lui Columb la limanul cel frumos în America* (13,8 x 8,7 cm), dar, spre deosebire de aceasta, ea este semnată de către *Prixner*.

Pe o mare liniștită, cu valurile stilizate (ce amintesc de solzii de pește), plutește o corabie impunătoare, cu vele, majoritatea încă nestrânse, de pe prova căreia se trage cu tunul, iscându-se nori de fum. Cum este și normal, în cealaltă extremitate a navei este redată pupa, într-un mod ușor nefiresc, fiind întoarsă spre privitor pentru a se vedea mai bine. În vârful ei este arborat un steag.

Între corabie și țarm înaintează mai multe bărci cu oameni. Pe plajă, un bărbat, desigur Cristofor Columb, pe care îl identificăm după pălăria cu pene (prezentă și în celelalte imagini), pare a se întreține cordial cu unul dintre băștinași. Tot pe uscat, în dreptul navei, observăm o altă pereche, formată din nou dintr-un european și un indigen, care își strâng mâinile, în semn de prietenie.

¹⁷ *Ibidem*, p. 66-67.

Fundalul cuprinde un palat sau un templu, la care accesul se face prin intermediul a numeroase trepte (ce amintesc de Cultura Maya), împrejmuit de un zid scund cu creneluri. Dacă acesta, alături de colibele plasate la stânga și la dreapta lui, mai au un aer indiano-american, precolumbian, celelalte clădiri și turnul înalt de care sunt arborate steaguri, par mai degrabă a reflecta lumea europeană a secolului al XIX-lea. În spatele construcțiilor se desfășoară o pădure deasă, cu coroanele arborilor rediate prin maniera punctată. Pe ici, pe colo se ridică câte un palmier.

Lecturând în cartea lui Kampe la paginile potrivite aflăm următoarele: „Întru această călătorie ajunsese mai la urmă la un colț, care avea un liman (vad) mare și sigur. Lângă acesta se afla o cetate mare și cu mult norod, încunjurată cu moșii multe și bine lucrate. Columb, pentru limanul cel frumos, numi acest loc, Porto Bello, adecă, Liman Frumos... Lăcuitorii acestui loc se arătară foarte pacinici, și aduseră bumbac tors foarte suptire și tot fealiul de lucruri de mâncare, care ei, cu cue, ace, clopoței, și alte asemenea bucurios schimba.”¹⁸

***

Cele patru gravuri în aramă înfățișează anumite momente din călătoriile lui Columb, așa după cum reiese și din titlurile lor inscripționate în exteriorul fiecăreia, în partea de jos, în română cu litere chirilice. Astfel, apar peisaje panoramice desfășurate pe mai multe planuri în care marea, pe care plutesc corăbii și bărci, ocupă o pondere însemnată. În general, valurile sunt destul de convențional tratate, mai ales în ultima gravură, în timp ce în a treia dintre ele sunt mai firești. Edificiile care apar sunt, de asemenea, mai mult sau mai puțin fanteziste, atât cele de pe coasta Spaniei, cât și unele de pe cea a Americii. Elementele exotice - ne referim în primul rând la palmierii existenți în cele două ilustrații care prezintă țărmul Americii, cât și la indigenii din prima gravură - încearcă să aducă în fața cititorilor vremii o atmosferă cât mai aproape de realitatea noului continent descoperit. Mai remarcăm modul în care sunt îmbrăcați spaniolii (mai degrabă de secolul al XIX-lea decât de al XV-lea) care îl salută pe Columb la plecarea sa din Europa, diferit de cel al indigenilor, care sunt sumar îmbrăcați, datorită modului lor de viață și climei în care trăiau.

Ultima imagine este semnată de către Gottfried Prixner, ea reluând tema, dar dintr-o altă perspectivă, a primei gravuri. În acest caz conchidem că cea dintâi este realizată de Andreas Geiger. Mai mult, urmărind modul de tratare al mării, felul în care sunt rediate corăbiile și bărcile sau proporțiile dintre ele, sau

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 157-158.

dintre ele și oameni, asemănătoare în primele trei imagini, îi atribuim și a treia planșă tot lui Geiger.

Diversificarea tematică a artei ilustrației cărții românești vechi, la care tipografia românească din Buda și-a adus o contribuție de netăgăduit, este dovedită și de cele patru gravuri în metal din *Descoperirea Americii*. Această carte, prin conținutul și ilustrațiile ei, deschidea apetitul oamenilor vremii spre știință, călătorii, studii geografice și etnografice.

АЖСНЦЕРЪ АСИ КОЛЪМЪ ЛА ИЗМЪНЪСА АМЕРИЧИИ.
Фѣца 42.

*Geiger del(iniavit) et Sculp(sit), Plecarea lui
Columb de la Spania, I. H. Kampe,
Descoperirea Americii, Buda, 1816*

*Fig. 1. Ajungerea lui Columb la pământul
Americii, I. H. Kampe, Descoperirea Americii,
Buda, 1816*

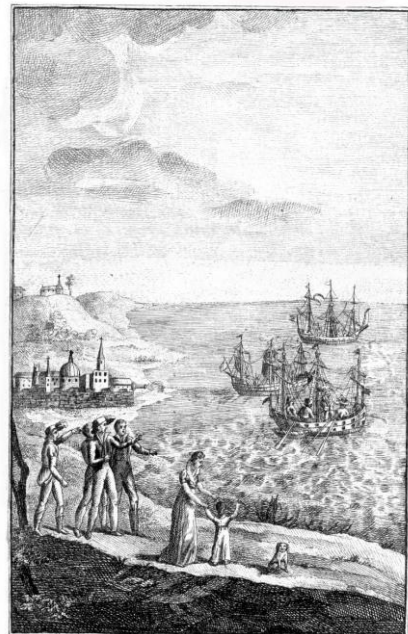
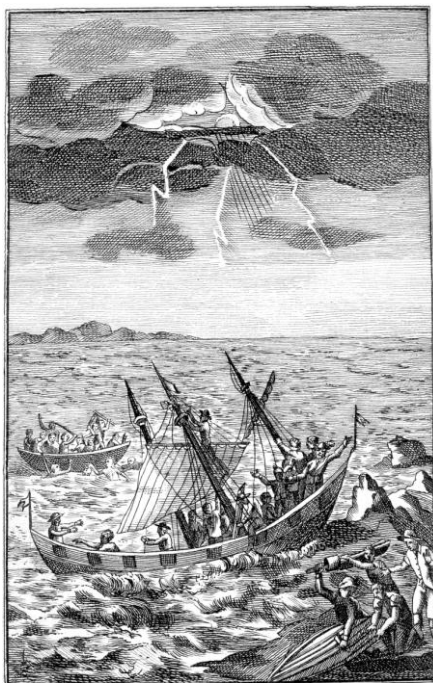

Fig.
2.
A.

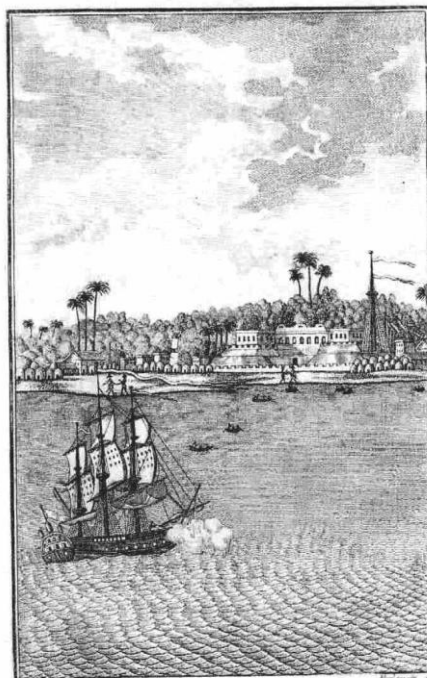
ΠΕΚΑΡΟΡЪ АСИ КОЛЪМЪ ДЕМЪ СΠΑΝΙΑ.
Фѣца 62.

Γρόζνικα φέρτετα πε μέρε.
φάца 67.

Fig. 4. Prixner sc(ulpsit), *Ajungerea lui
Columb la limanul cel frumos în
America*, I. H. Kampe, *Descoperirea
Americii*, Buda, 1816

Fig. 3. *Groznică furtună pe mare*, I. H. Kampe,
Descoperirea Americii,
Buda, 1816

Якѣнцѣрк лѣи Колѣмб ла лиманѣла чѣа фѣд
мос ѣ ямерика.
φάца 158

ITINERARIU LIVREȘTI

Emil Botta. Ipostazele oniricului

Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA
Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Abstract

Emil Botta. The Hypostases of the Oneiric

Emil Botta is one of the most original Romanian poets. He assumed the condition of the damned poet and refused to be included in any pre-established category. He willingly created a mask for himself and played a part. Nevertheless, this was more than just an image since it actually reflected his true inner self. The poet was acutely aware of the profound distinction between the “face” and the “mask”, between the spirit and the body.

His poetry is a singular one in the 20th Century Romanian literature. It is situated somewhere in between the disabused meditation and the ontic ceremony, the poet trying to perceive beyond the horizon of reality into the mysterious horizon of transcendence.

Keywords: *Emil Botta, Romanian poetry, oneiric, visionary, damnation*

Hamletianismul lui Emil Botta, de care s-a făcut atâta caz, nu e neapărat o poză. E, în ipostaza aceasta, naturalețe și adevăr al ființei și al rostirii, o doză de îndoială și de scepticism, este și livresc, dar, în același timp, și expresivitate studiată, toate acestea într-un amestec în care elementele componente sunt destul de greu de disociat. O tristețe iremediabilă, cu ecouri metafizice, plutește deasupra acestor versuri, în ciuda caracterului lor teatralizant, ori a aspectului de farsă al unor înscenări, fapt observat și de criticul Ion Pop, care subliniază modernitatea unei asemenea poezii: „Conștiință acut modernă, Emil Botta face poezie „convențională” împotriva convenționalului, insinuând, încă de la debutul din 1937 cu *Întunecatul April*, necesitatea unei maxime libertăți de mișcare a actului creator. Transformată în spectacol, lumea e pentru el o imensă magazie de recuzită la dispoziție - decoruri, ipostaze, costume, gesturi; mod de a rosti o anume neîncredere în real, expresie a unui particular scepticism. Cele mai multe din vechile sale poeme ascund parcă, în adânc, ca pe o invizibilă coloană vertebrală, versul Glossei eminesciene: «Alte măști - aceeași piesă». Consumându-și lucid drama, pusă sub semnul tristeții de a nu mai putea participa fără cenzură la dinamica existenței, poetul îi conferă o marcată notă spectaculară, supralicitând efectele scenice, dilatând cu bună știință gesticulația, conferind tonului discursiv un patetism care se anulează doar parțial în excesul său: caricatură a unei vieți desfășurate pe coordonate

tragice - dar dintr-o asemenea expresie rezultă tocmai jocul dublu făcut de poet, între tragedia reală și cea exprimată - distanță a îndoielii, traiect al fundamentalei melancolii.”

Privirea abulică aruncată asupra unei lumi în derivă, scepticismul și dezabuzarea provocate de un univers ce poartă în carnea sa de abur semnele extincției, toate acestea se aliază, în cazul lui Emil Botta, cu un anume „alexandrinism,” pe care îl remarcă Eugen Ionescu, alexandrinism materializat în cultul expresiei frumoase, în rafinamentul dicțiunii lirice și fastul imagistic. Tot Eugen Ionescu făcea referire la teatralitatea funciară a poemelor lui Emil Botta, poeme în care eu-l e într-un perpetuu dialog cu sine, asumându-și un rol, o mască lirică, totuși de inexprimabilă autenticitate.

Lirica lui Emil Botta se caracterizează, pe de altă parte, și printr-un patetism oracular și o frenezie imagistică de sursă romantică, printr-o ironie teatralizantă ce spiritualizează lucrurile și fapăturile, conferindu-le un contur himeric și o deschidere spre fantasticul aspectelor umile ale existenței. Poetul însuși se închipuie, cum scrie Eugen Simion, în ipostaza unui El Desdichado aflat într-un univers marcat de semne hieratice ale extincției și ale umbrei: „Singur umblam prin desime,/ prin a Rusalelor codru vestit./ Negru de tristețe, tristeții sortit,/ singur umblam prin desime./ Când auzit-am auzit/ glas ca de zimbri, metalic, ascuțit:/ Briareu!/ Aici în desime nu-i nime,/ doar păgânească treime,/ tăcutele doar elocinți vegetale și zăulica și eu./ Ah, e codrul, titanul cu brațe o mie,/ strămoșul codru e Briareu./ Și mi-a dat domnul neliniștea setei nebune,/ rubedenia vulcanelor crăpate de sete,/ simpatia stâncii, a focarelor bete,/ purtam pe buze munți de cărbune!/ Ai băut a vieții și a morții frumusețe toată,/ codrule mare, Briareu!/ Dar gura mea e gură de cântec, fântână secată,/ gură de iad căreia îi e sete mereu.”

Peisajele lirice pe care le transcrie Emil Botta în multe poeme sunt marcate, în subsidiar, de umbra timpului atotprezent, ce amenință ființa, dar, în același timp, deschide și o zare spre eternitate. Privirea nostalgică a eu-lui așează elementele firii într-un contur idealizant, le acordă un halou utopic, de vrajă melancolică și de miraj al amintirii reculese. Codrul devine, precum în versul eminescian, o figură cvasimitică tutelară, cu inflexiuni simbolice, figură ce participă la ritualul existenței: „Mă duce dorul către umbre iară,/ străbune codru, vechiul meu Alcide,/ cu gure dulci m-au sărutat silfide,/ m-a prins, în plasa ei, plăcuta seară./ Nu-s astre-n cer câte visez iubi,/ nu-i noapte-atâta câtă ard să port,/ departe-s, vai, de-al veșniciei cort;/ în umbra lui regească vrere-aș fi!/ Veste s-a dus că nu mai suntem tineri,/ s-a istorit al tinereții pas.../ Din focul clipei stinse ce-a rămas?/ Lacrime doar, ce-s partea crudei Vineri./ Război am vrut, mă rog acum de pace,/ străbune codru, vechiul meu Alcide,/ în poartă bat și te implor: deschide./ Sunt, tot, o noapte. Frig mi se mai face.”

„Frigul,” „umbra,” „focul clipei,” „Himera” sunt figuri metaforice emblematice pentru lirismul lui Emil Botta, lirism impregnat de fiorul de taină al visului și de ecouri livrești, dar și de o neîndoielnică ipostază spectacular-fantezistă. Tema iubirii stă, la acest poet, sub semnul unei melancolii grele, difuze, sub apăsarea unui „*dor fără sațiu*” dar și sub amprenta nedesăvârșirii sentimentului, a îndeterminării ce domină gesturile și vorbele nerostite: „*Tu erai apa care doarme, / eram țârmure înmărmurit, / și ce brațe de piatră avea / stânca sciților, / acel țârmure scit! / Și mă făcui vultur pleșuv, / pasăre de foc ce vulturește căta, / braț de vâpăi vulturește îmbrățișa / apa, apa care dormea. / În rătăcire m-am rătăcit, / în ceruri gigante printre nori. / Și în rătăcire eram fericit, / dând uitării acel țârmure scit.*”

Imponderabile și vizionare, poemele lui Emil Botta se regăsesc sub semnul unei atracții către adâncurile insondabile ale ființei, către himerele cele fără chip și corp, către care eu-l poetic se simte atras implacabil („*Vine un chip fără chip, / vine o voce fără voce, / un sunet fără sunet, / vine o față fără față, / vine canalia cea luminoasă, / cu aripi mii. / Și ce țesătură, / ce scriere cuneiformă, / ce misterioasă, / ce țepi de arici / în fluturare hidoasă! / nu mă lupt cu tine / ca Iacob cu îngerul, / nu mă cosi, / nu mă secera, / nu mă cheamă Iacob, / sunt altcineva. / Făpturile visului meu / sunt preacurate, / mâinile mele sunt ostenite, / la piept așezate. / A sunat stingerea / și se lasă liniște, liniște. / Și numai cristali / și doar minerale / în spelunca din vale*”).

Pusă sub semnul vizionarismului crepuscular și al fanteziei onirice, poezia lui Emil Botta are ținuta orfică a creației de autentic fior ontic, în care făptura poetului se confruntă cu propriile-i himere și cu abisurile lumii.

Poezia lui Emil Botta are un caracter cu totul aparte, o individualitate incontestabilă în contextul lirismului interbelic. **Întunecatul April**, volumul său de debut din 1937, a fost primit de critica literară a vremii tocmai în sensul „*semnelor noi de lirism*” pe care le aducea cu sine. Vladimir Streinu observă, într-un articol de întâmpinare, intitulat chiar **Semne noi de lirism**, mărcile specifice ale acestui volum, stabilind și anumite filiații: „*Volumul său de versuri Întunecatul April înnoiește lirismul nostru cu un timbru grav ce se înalță din vecinătatea umorului negru, cu o intensitate emotivă împerecheată deseori cu luciditatea propriei luări în derădere; ne primenește gustul literar cu o sinceritate către care suntem bucuroși să observăm că poezia noastră, după atâtea voite sterilizări, se îndreaptă din nou, dar mai ales cu o figurație, deși simplă, puternică și originală. Încât, chiar de la începutul carierei poetice a d-lui E. Botta, am putea vorbi despre o interesantă identitate lirică (...). Cum nu stăm acum să stabilim filiațiunii certe, ceea ce ne apare ca indiscutabil în legătură cu Emil Botta este că poezia sa reprezintă la noi un ultim filtraj al toxinelor lui Edgar Poe, trecute mai întâi prin șirul poetilor francezi de după Apollinaire.*”

Simularea, voința de mistificare sunt trăsături subliniate și de Cornel Robu: „*Toate - echivoc subminate printr-un voit aer de teatralitate, de duplicitate, de*

impenitentă simulare și mistificare. «Spectacolul liric», astfel regizat, își păstrează totuși un suflu de irepresibilă sinceritate și naturalețe, având darul să cristalizeze paradoxalul efect de a neutraliza prin autosarcasm și, concomitent, de a exaspera frenetic patosul stării de criză, debitat cu înfrigorată feroare, cu o voluptate a autoflagelării împinsă la limitele paroxismului: romantica exaltare și romantica ironie se salvează reciproc - diversiune și contradiversiune - menținând discursul și gestică, fără abatere, în registrul grav și elevat, evitând totdeauna riscul hazului facil ca și pe cel al declamației emfatică; nu întotdeauna, poate, pe cel al supralicitării manieriste.»

Poezia *Un dor fără sațiu* a fost publicată pentru prima oară în volumul *Pe-o gură de rai*, din 1943 și se detașează printr-o subtilă întrepătrundere a realului și fanteziei de sursă manieristă, a convenției estetice și a trăirii pure. Afectele nu mai sunt, aici, camuflate dedesubtul unor măști, nu mai sunt distribuite în roluri, ci, mai curând, se lasă transcrise în registrul unei subiectivități prin care autorul caută să-și descifreze, prin modalitățile liricului, propriile tribulații, trăiri și resurse interioare.

Eu-l liric resimte, în adâncul său, o stare de imprecizie ontică, de tulburătoare neliniște în fața nepătrunsului existenței, o aspirație perpetuu neîmplinită spre un absolut, întrezărit abia, niciodată atins. Himera, năluca unui nesaț nicicând destins, sunt ale unei ființe ce-și asumă propriile limite ale condiției omenești, marcată de fragilitate și de perisabil, dar care trăiește și năzuința spre o transcendență mântuitoare. E, în fond, vorba de ambivalența și ambiguitatea proprie oricărei conștiințe umane, fixată tiranic în modelele și tiparele biologice ale unui trup, dar, în același timp, livrată revelațiilor și iluziilor ce o transcend, ce-i circumscriu condiția.

Eu-l își mărturisește, în versuri de o tulburătoare simplitate, austere și transparente în același timp, dubla apartenență; odată la timpul terestru, cu constrângerile și avatarurile sale și, pe de altă parte, la un timp nedeterminat, de sorginte cosmică, un timp al misteriiilor transmundane și al iluziei eliberatoare. În acest fel, între lumea interioară, a unei conștiințe ce resimte cu acuitate propriile sfâșieri sufletești, și spațiul exterior, colorat de o diafană amprentă himerică, se edifică o corespondență neîndoielnică. Consubstanțialitatea între cei doi termeni ai ecuației poetice, eu și univers (un univers al tainei și iluziei, al nedesăvârșirii și infinitului) dă expresia caracteristică acestor versuri: „*De un dor fără sațiu-s învins/ și nu știu ce sete mă arde./ Parcă mereu, din adânc,/ un ochi răpitor de Himeră/ ar vrea să mă prade./ Și pururi n-am pace,/ nici al stelei vrăjît du-te vino în spațiu,/ nici timpîi de aur, nici anii-lumină,/ izvoare sub lună, ori dornică ciută,/ nimic nu mă stinge, nimic nu m-alină/ și parc-aș visa o planetă pierdută.»*

Privirea halucinantă a poetului are o încărcătură tragică. Damnarea rezultă aici din neputința asumării unei condiții apolinice în fața unei existențe convulsive și de o ineluctabilă diversitate. Tentația irealității, a celui fior de umbră și de mister ce se află dincolo de fața lămurită, clară a lucrurilor conferă versurilor o expresivitate onirică. În fața adevărilor arhetipale, a tainelor genezice, a adevărilor ultime, glasul poetului are inflexiuni de înfiorare și de gravitate nestilizată, este sublimat până la șoapta ce amintește incantațiile rituale. Finalul poeziei este revelator în acest sens, al transcrierii unei neliniști fundamentale a ființei ce nu-și găsește rostul și locul, aflându-se sfâșiat între extremele trăirilor și ale rostirilor sale („*E atâta nepace în sufletul meu, / bătut de alean și de umbre cuprins... / Un dor fără sațiu m-a-nvins, / și nu știu ce sete mă arde mereu*”).

Nu puține sunt ilustrările gramatical-stilistice ale negației, fapt ce ilustrează tocmai refuzul poetului de a se fixa într-o condiție dată, starea de inconfort pe care i-o provoacă determinarea, conturul tiranic al individuației. Himera, iluzia pe care o urmărește poetul poate fi și poezia, întrupare imponderabilă a gândului, relief armonios și inconstant al lumii încrustat în vers. ***Un dor fără sațiu*** e arta poetică a unui autor de o incontestabilă autenticitate a trăirii și rostirii.

Lirica lui Emil Botta are, cum s-a constatat, o singularitate pronunțată, un sunet aparte în ansamblul lirismului românesc al secolului al XX-lea. Poemele sale se situează, cele mai multe, la întrepătrunderea dintre meditația dezabuzată și ceremonia onirică, autorul scrutând hotarele de dincolo de existența empirică, orizontul de mister al transcendenței, ca și suavitatea clipei ce trece fulgerător în neant. Pe de altă parte, trebuie să observăm că în versurile lui Emil Botta se produce o dualitate funciară, o dedublare a rolurilor. Eu-l liric este, în același timp, regizor, martor și actor al propriilor trăiri și neliniști, studiindu-și cu luciditate și abulie gesturile, himerele și iluziile. Ion Pop, într-un studiu intitulat sugestiv ***Elegia „realului imaginar”***, notează că „*deși «retoric» și uneori «anecdotic», el este astfel într-un chip cu totul particular: poezia sa se constituie ca stil discursiv, ca spectacol al reconstituirii stilistice a propriei sale alcătuirii. Este mereu evident că poetul își înscenează fantasmale, fără a dezvolta însă și o «acțiune» propriu-zisă; pe primul plan se situează modalitatea rostirii. Ca și până acum, acest lirism vizionar rămâne disciplinat de o impecabilă ritmică, elaborat cu un particular simț al muzicalității cuvântului, cu o grijă vădită pentru puritatea dicțiunii. În marele teatru al lumii, poetul compune adevărate tirade, construcții savante, de o prețiozitate studiată, cultivând un mimetism stilistic de mare efect - sinteză în care tonul arhaic-cărturăresc se întâlnește cu limbajul voit neologistic, menit să marcheze distanța critică, ironică, a scriitorului față de propriul text.*”

Volumul *Întunecatul April*, din care face parte și poezia *Fantasmagoria*, a apărut în anul 1937 și a fost considerat cel mai reprezentativ pentru poetica lui Emil Botta, pentru viziunea sa asupra lumii, dar și pentru mijloacele poetice specifice. Pompiliu Constantinescu, în comentariul dedicat volumului, observa că „*este în poezia d-lui Botta un exces de imagine, poate o facilitate și o dexteritate (reminiscență suprarealistă?) de care nu trebuie totuși să-l condamnăm; acest fel de a zburda printre elemente cosmice, de joc clovnesc printre aștri, ascunde un zăbucium real, de tragică paiată care plânge în surdină. Fiindcă originalitatea d-lui Botta este de a glumi cu dramele sale, de a le regiza în decoruri solemne, pe care le surpă apoi prin umor; poetul stă după cortină, urmărește spectacolul dorințelor sale grandioase și, când simte că și-au luat câmpii, le potolește, impunându-le drastic o tumbă din înălțimi pe pământ. Lirism și autoironie fraternizează într-un prețios dozaj de imagine, de constrângere interioară adesea.*”

Poezia *Fantasmagoria* se înscrie în același regim al oniricului și al halucinantului fantezist. Poetul imaginează o scenă a regresiei elementelor înspre starea lor originară, înspre stadiul lor embrionar. Este închipuită aici o viziune a reculului spre increat. De fapt, modalitatea primordială de expunere a faptului liric este invocarea, o invocare ce are și reflexe magico-rituale, cu o tentă filosofică abia sugerată, aluziv. Lucrurile sunt imaginate nu în stadiul lor matur, încheiat, ci în acela al neîmplinirii, al desfășurării lor în timp: „*Stele ascunse în telescop, / întoarceți-vă-n cer. / Douăzeci de ani astronomul miop / ca să vă caute ca pe mioare un oier. / Priviri, la matcă vă-nturnați / ca ploaia, ca izvoarele. / Orbul care v-a pierdut cere să-i redați / luna și soarele.*” Ultima strofă a poeziei face referire și la umanitate. Oamenii, cu dinamismul și reflexivitatea lor, sunt reprezentați în ipostaza de virtuale pietre, revenind astfel la stadiul inerției originare („*Melci, reintrați în cocioabe, / cenușă revino în focuri și-n vetre, / copaci, întoarceți-vă în muguri, în boabe, / și voi, oameni, în pietre*”). De fapt, Emil Botta transcrie în poezia sa o apocalipsă întoarsă, cu reprezentarea universului care dispare în punctul de origine, în vârtejul increatului inițial.

Postura de poet damnat, ce refuză încadrările de orice fel, și își confecționează cu bună știință o mască, un rol, este cea care i-a conferit singularitate și originalitate lui Emil Botta. Asumându-și condiția poetică și existențială sub spectrul teatralității tragice, poetul are conștiința discrepanței evidente dintre „față” și „mască”, dintre spirit și trup, a rupturii ineluctabile dintre eu-l adânc, cu toate străfundurile sale nebănuite și tribulațiile eu-lui de suprafață, cu gesturi mecanice, cu trăiri convulsive, lipsite parcă de o logică bine precizată. Cu toate acestea, „poza,” „rolurile” asumate de poet nu sunt simple artificii ori simulacre lipsite de orice consistență, ci, mai curând, semne exterioare ale unor trăiri extreme, de o autenticitate a substanței ontice lipsită

de orice echivoc, chiar dacă încifrată în cod alegoric ori în întrupări fantastice ale viziunii.

Bibliografie selectivă

- ❖ Cristea Radu, Călin, *Emil Botta. Despre frontierele inocenței*, Editura Albatros, București, 1984;
- ❖ Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974;
- ❖ Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008;
- ❖ Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică*, Editura Aula, Brașov, 2001;
- ❖ Mihăilescu, Dan C., *Întrebările poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1988;
- ❖ Pop, Ion, *Jocul poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1985;
- ❖ Robu, Cornel, în *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. II, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 1999;
- ❖ Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, I, Editura Cartea Românească, București, 1978;
- ❖ Uricariu, Doina, *Apocrife despre Emil Botta*, Editura Universală, București, 2001.
- ❖ Uricariu, Doina, *Ecorșeuri: Structuri și valori ale poeziei românești moderne*, Editura Cartea Românească, București, 1990;

Un îndrăgostit de limba lui Maupassant

Dr. ION BERGHIA

Iași

Résumé

Un amoureux de la langue de Maupassant

Les derniers 40 ans, M. Anatole Lența, docteur ès lettres, professeur de français à l'Université d'Etat de Moldova, est de ceux qui ont consacré tous leurs efforts à l'étude et à l'enseignement de la langue française. A côté de son regretté collègue Victor Banaru et sous la baguette inoubliable de Grigore Cincilei, les trois anciens étudiants de l'Institut Pédagogique „Alecu Russo” de Bălți, ont fondé dans l'espace entre le Prut et le Nistru une véritable école de philologie roumaine; ensemble avec d'autres professeurs, ils gardent et multiplient les vieilles traditions dans l'enseignement, ils en cultivent de nouvelles pour le bien de cette terre où la population est majoritairement roumaine, ils se font apprécier grâce à leur abnégation et au désir de briller et de faire briller la langue et la culture de la France.

M. Anatole Lența est né le 25 décembre 1942 dans le village Baxani du district de Soroca. Il a terminé l'école primaire dans son village natal, puis le lycée à Popeștii de Sus Drochia; viennent ensuite l'Institut Pédagogique de Balti et la thèse de doctorat à Moscou à l'Institut Pédagogique des Langues Etrangères „Maurice Thorez.” Il a suivi des cours de perfectionnement à l'Université de Grenoble, France, diverses institutions d'enseignement de la capitale de Russie. Depuis 1966 jusqu'à présent, il est professeur de français à l'Université d'Etat de Moldova; il est aussi professeur non titulaire à l'Institut Pédagogique de Chișinău, à l'Université Libre Internationale de Moldova, aux cours de recyclage des professeurs de français de Moldova. M. Anatole Lența enseigne la grammaire pratique et théorique, la grammaire du texte littéraire, la sémantique et la stylistique du verbe français.

*Doué en musique, possédant une voix agréable qui te réjouit le cœur, il est toujours prêt à faire briller la chanson française; fin connaisseur de la langue et la civilisation française, il en parle comme un livre aux étudiants et aux professeurs des lycées et des collèges; bien équilibré, le cœur ouvert et généreux, il participe sincèrement aux succès de ses amis et ses collègues. Il est hautement apprécié par ceux qui suivent ses cours de langue et civilisation française, on l'écoute avec intérêt dans les colloques où il présente les résultats de ses recherches sur la sémantique et la stylistique des verbes eurysémiques en français et en roumain. Il est auteur de plus de 150 publications dont des articles, des critiques, des comptes rendus, des préfaces à des livres, des monographies; directeur de recherches à des thèses de master et de doctorat. Retenons-en quelques unes. **Articles: Bilingvismul împăciuitoar înseamnă aceeași supremație a limbii ruse; La «langue moldave» ou quelques phantasmes linguistiques; La poésie et la mélodie, quelle harmonie...; L'invention de la langue moldave à l'époque soviétique et d'autres.***

Monographies: Les mots polyfonctionnels en français contemporain, Chişinău, 1987; Le verbe français. Grammaire et exercices de grammaire, Chişinău, 1990; Des verbes français dans leurs constructions syntaxiques, Chişinău, 2001; Essai de grammaire discursive du français, Chişinău, 2006; Langue et styles de textes (coauteur), Chişinău, 2009 et d'autres.

M. Anatole Lenţa reste un bon exemple de culture, de raffinement et d'intelligence pour les étudiants d'aujourd'hui et de demain. C'est un véritable Roumain et aussi un modèle pour les enseignants de la République de Moldova.

Keywords: *Anatol Lenţa, la République de Moldova, professeur, langue et civilisation française, culture roumaine*

Era pe la mijlocul lunii octombrie 1985. Un universitar basarabean, puţin trecut de 40 de ani, pleca la un colocviu de romanistică ce urma să se desfăşoare la Grenoble, unde dânsul mai fusese o dată cu trei ani în urmă, la un stagiu de documentare. Avea acolo deja prieteni, printre ei fiind şi Patrick Seriot - profesor de lingvistică la Universitatea Stendhal III. Conaţionalul nostru ştia că va fi invitatul familiei Seriot şi, bineînţeles, trebuia să fie pregătit corespunzător, precum le place să se prezinte în lume românilor care îşi respectă obiceiurile, tradiţiile şi propria persoană. A cumpărat el câteva cutii de bomboane de la celebra fabrică „Bucuria” din Chişinău, dar a hotărât să le gătească viitoarelor sale gazde şi o mămăliguţă, așa cum a mâncat la mama acasă. Pentru mămăliguţă, a luat un ceanel, brânză de oi şi făină de porumb. Restul, şi-a zis basarabeanul, ouă pentru scrob, cârniţă cu grăsime pentru jumări, usturoi pentru mujdei, smântână pentru a lega totul etc. va putea găsi şi la Grenoble. A pus ceanelul în valiză, alături de alte lucruri, şi a plecat la Moscova, pentru că anume aceasta era stilistica vremurilor şi a călătoriilor în străinătate pe atunci. Dacă francezii spun „*Tous les chemins mènent Rome*” pentru a zice de fapt că există mai multe feluri de a atinge acelaşi scop, apoi în perioada sovietică toate drumurile spre alte ţări porneau de la Moscova: oriunde ai fi dorit să pleci, trebuia să mergi mai întâi în capitala URSS.

La aeroportul Şeremetievo, dânsul stătea la coadă pentru a trece vama şi se gândea cu plăcere la surpriza pe care le-o pregătise prietenilor săi din Franţa.

- Ce-i asta? răsună deodată vocea controlorului care se uita la un ecran asemănător cu cel al televizorului. A privit încolo şi călătorul şi şi-a văzut drăguţul de ceanel, care pe ecran apărea ca ceva întunecat, semisferic.

- Ce anume? a întrebat basarabeanul nedumerit, deoarece nu a înţeles necazul vameşului.

- Tu pricepi ceva? se adresează funcționarul colegului său de alături. Scoate totul din valiză, blin (termen intraductibil), se răsti el la călătorul oarecum descumpănit.

- Păi, eu sunt din Moldova, plec la prieteni, vreau să le fac o mămăliguță ca la noi și am luat ceaunelul... Și „bănuitul” și-a scos lucrurile din valiză printre care și bogăția de ceaunel plin cu făină, la care vameșul s-a uitat lung și cu atenție, fără a-și da seama ce avea în față. Și atunci, hai să trebăluiască „gospodărește” prin făina aromată, atât de galbenă și promițătoare. „Doamne, își zise în sinea bietul călător, *dar cum voi găti eu mămăliguța după ce ursul și-a băgat laba în făină?*” Însă repede s-a liniștit cu gândul că, oricum, apa va fierbe și Cel de Sus va avea grijă... După ce funcționarul sârguincios s-a convins că în ceaunelul cu pricina nu era ceea ce căuta el, a lăsat omul să urce în avion...

Că universitarul despre care scriem aici e român până în măduva oaselor o dovedește nu numai întâmplarea cu ceaunelul pentru gătitul mămăliguței - una dintre gustoasele și convingătoare forme de menținere a românismului secole de-a rândul pe gura de rai dintre Prut și Nistru, ci și faptul că s-a născut în România Mare, că toți cei patru bunici ai săi au fost români. Prin urmare, și ambii lui părinți s-au considerat români, deși au locuit printre străjeri cu steluțe la chipiu. Pe deasupra, în toate cele făptuite de personajul nostru, el se sprijină pe limba română pe care o cunoaște în profunzime, o utilizează și o ocrotește cu competență și cu sfințenie. Dăruirea lui limbii române (și, în egală măsură, celei franceze) nu i-a adus însă doar bucurie profesională, ci, uneori, și tristețe în casă. După destrămarea URSS, de pildă, având de ales între plecarea cu traiul la soacra sa domiciliată în Moscova și continuarea activității profesionale în Republica Moldova, el nu a ezitat și a rămas la Chișinău. Chiar dacă i s-a „îndulcit” la maximum viața, departe de cele două fiice pe care le iubește și astăzi cu gingășie. În acest sens, bineînțeles că țintesc exact spusele lui moș Leon, regretatul său tată, parafrazate de un epigramist penetrant:

„Te-am crescut cum am putut,
Însă școala m-a-ntrecut:
Te-a făcut om învățat
Și bunic... neînsurat.”

Astăzi, când auzi acest *om învățat* cântând o romanță veche, nu l-ai mai întreba de are pașaport românesc nici chiar la trecerea graniței, pașaport care îi lipsește din motivul că, vorba lui, nu vrea „să se ploconească puzderiei de birocrați pentru a le demonstra că e român din născare.” Ca tot el să continue: „Bineînțeles că mi-aș dori acel pașaport vișiniu. Fără să mă gândesc la vreun cât de mic privilegiu, ci doar să pot trece ușor Prutul ca să depun flori la mormintele marilor noștri înaintași, să vizitez mănăstirile, cetățile, bibliotecile pline de istorie și cultură românească. Dar și pentru a-mi

*vedea fotografia și înscrisul că **Anatol Lența este român**. Nu vreau nimic mai mult! Că traiul, munca și celelalte care urmează tot în Basarabia mă vor avea..."*

Fără a mai continua suspansul, îți comunicăm, dragă cititorule, că acesta este numele colegului nostru de baricadă omagiat în prezentul articol, **Anatol Lența**, care de peste patruzeci de ani onorează de pe cele mai înalte trepte ale învățământului universitar basarabean cercetarea și predarea limbii franceze în Republica Moldova, mult timp avându-i alături pe regretații profesori universitari Grigore Cincilei și Victor Banaru.

La ce bun această cam lungă introducere? Pentru a demonstra că există și altfel de savanți și profesori universitari decât acei care își fac datoria la repezeală, ba de multe ori a lehamite, care continuă să numere virgulele, cutare sau cutare termeni etc., uitând cu desăvârșire că lucrează cu discipoli pentru care se cuvine să fie model în toate, dar mai ales în ceea ce privește grija față de păstrarea și perpetuarea românismului oriunde ne-am afla.

Anatol Lența s-a născut în comuna Băxani din județul Soroca, în 1942, de Ziua Crăciunului. Primele șapte clase le-a făcut în localitatea natală și celelalte, echivalente cu liceul, la Popeștii de Sus din raionul Drochia. Apoi, a absolvit Facultatea de Limbi Străine a Institutului Pedagogic „Alecru Russo” din Bălți, a beneficiat de cursuri de perfecționare la Institutul Pedagogic de Stat de Limbi Străine „Maurice Thorez” din Moscova și tot acolo și-a dat doctoratul, conducător științific fiindu-i prof. univ. dr. Ludmila I. Ilia. Alte cursuri de perfecționare a urmat la Universitatea Grenoble France etc. Din 1963 până în prezent (cu excepția anilor de doctorat 1973 - 1975) activează ca lector, lector superior, conferențiar la Universitatea de Stat din Moldova, iar periodic, prin cumul - profesor la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, la Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM), la Cursurile de perfecționare a profesorilor de limba franceză din Republica Moldova etc. Discipline predate: gramatica practică, gramatica teoretică, gramatica textului, semantica lexicală, stilistica textului literar.

Disponem de o listă de opinii ale foștilor discipoli ai profesorului Anatol Lența (mulți rămași în Republica Moldova, dar nici puțini răspândiți astăzi prin România sau SUA, Algeria sau Rusia, Franța sau Israel, Belgia sau Portugalia, China sau Argentina...), opinii privind activitatea dumisale ca formator de personalități didactice și nu numai. Iată ce scrie, de exemplu, R. B.-Revenko din Canada: *„Era în vara lui 1990, candidam la facultate. În sala de examen ședeau două doamne care m-au întâmpinat fără măcar o umbră de bunăvoință. La subiectul întâi, am început să analizez partea de gramatică dintr-un text și, la un moment dat, intră domnul profesor Anatol Lența (cu mult mai târziu am aflat cum se numește), cu un zâmbet occidental, dar sincer. S-a așezat la masă (era președintele comisiei de obiect la admiterea în*

facultate) și, cu un gest de monsieur, mi-a zis să continui! Nu mai țin minte ce exact analizăm. Știu că dumnealui m-a întrebat mai multe chestii: despre articole, pronume etc. din același fragment de text - să le definesc, să le traduc, să numesc toate formele și contextele de funcționare etc. Apoi, mi-a pus câteva întrebări-cheie, și-a dat seama ce știu și mi-a propus să trec la subiectul al doilea - tema de conversație („Țara mea natală”). Am început cu o poezie pe care o auzisem de la tatăl meu:

„Pays des vignes,
Pays des champs de fleurs
Et des forêts enivrantes -
Telle est ma Moldavie,
Ensoleillée et fleurissante...”

DL profesor s-a luminat la față, m-a lăsat să spun ce mai știu despre „Ma Moldavie”, după care m-a oprit, m-a anunțat că examenul meu a luat sfârșit și că eu merit cea mai mare notă. Și-a întrebat colegele dacă sunt de acord cu nota propusă. Eu, în culmea fericirii, nu-mi puteam ascunde emoțiile. Examinatorul m-a întrebat dacă am medalie: pe atunci, cine termina liceul cu medalie de aur ori de argint intra la facultate doar cu un singur examen, dacă la primul examen lua nota maximă. Am zis că da! În acea clipă a intervenit în discuție una dintre doamne, aducându-i la cunoștință dlui A. Lența că „domnișoara candidată nu este în lista medaliștilor” care puteau fi notați cu calificativul „excelent” (în anul 1990 era mare concurs chiar între medaliști, iar sus-pușii formați în bucătăria ideologiei sovietice aveau grijă ca la facultățile de prestigiu să intre cine trebuie). „Îi dăm nota meritată, chiar dacă nu e în listă!”, a fost răspunsul dumnealui și pe loc m-a felicitat cu ocazia reușitei. Astăzi noi, foștii dumisale discipoli, considerăm că profesorul Anatol Lența este un exemplu de cultură, rafinament, inteligență și curaj pentru mai multe generații de studenți. Tare bine ar fi să avem cât mai mulți dascăli ca dânsul.”

Sau iată ce crede conf. univ. dr. Nina Cuciuc din Iași despre fostul său dascăl: „O remarcabilă prezență a pleiadei de aur a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității de Stat din Moldova este întruchipată de personalitatea domnului profesor dr. Anatol Lența... Chipeș, elegant, fin, manierat, cu un timbru inconfundabil al vocii, cu o pronunție franceză învidiată chiar și de francezi domină totalmente sala de curs. Foarte erudit, foarte cald, foarte uman, foarte frate cu studentul - toate acestea îl făceau demn de admirația generală. Dotat de la natură cu har muzical și cu o voce agreabilă, reușea să ne antreneze și în lumea muzicii marilor cântăreți francezi. Preferații lui au rămas Yves Montand, Edith Piaf, Charles Aznavour, Enrico Macias etc. - cei care au făcut epocă în muzica de trăire intensă. Împărtășea cu noi scena în cadrul activităților artistice organizate sub egida-i, susținea elanul nostru tineresc, ne ajuta cu sfaturi și sprijin practic... De o modestie rară, de o inteligență scilicet, rămâne dascălul nostru de suflet.”

Iar acum câțiva ani, universitarii din municipiul Bălți - Ecaterina și Valentin Jitaru - consemnau următoarele despre colegul lor Anatol Lența:

„Limba franceză și limba română sunt două mari iubiri ale sale. El e sigur că nu-i departe timpul când atât moldovenii care nu se prea trag la carte, cât și generațiile alofone se vor pătrunde de adevărul maximei lui Pitagora: „O nouă limbă însușită e o nouă fereastră colorată spre univers.” *Visează la ziua când vom scăpa de o mare rușine națională - criza identității, când nu vom ocupa ultimul loc în Europa după nivelul de trai, când intelectualitatea nu va mai fi marginalizată, când calitatea pe acest plai (R. M. - n.n.) nu va mai fi un defect...*”

Tot aici, includem declarația făcută profesorului Anatol Lența de către una dintre colegele sale de breaslă din Chișinău, conf. univ. dr. Veronica Gărbălău: „*Domnule Anatol Lența, vreau să punctez câteva calități ale dumitale: evoluția spirituală, facultatea de a-ți asculta interlocutorul, de a-l înțelege și a putea întreține conversația; loialitatea - calitate morală care îți permite să nu ai dureri de cap prin faptul că ai trișat; caracter deschis pentru activități științifice - focar de organizare și armonie, pentru îndrăgostirea femeilor; Atotputernicul ți-a dat o așchie de talent, pe care încă nu ai valorificat-o pe deplin, mai ai timp, căci prin efort, speranță și voință vei înregistra un disc cu cântece franceze, cu romanețe românești și vei urca pe treapta pe care Cel de Sus ți-a hărăzit-o.*” Despre omul, savantul și profesorul Anatol Lența au mai scris personalități cunoscute nu numai în Republica Moldova, ci și după hotarele ei. Printre acestea se află Cornelia Cincilei, Corina Fusu, Ion Guțu, Ion Manoli, Vlad Pohilă, Gheorghe Reabțov, Cezaria Vasilache ș. a.

A ne pronunța doar într-o formă mai mult ori mai puțin poetico-sentimentală despre un cadru universitar care în egală măsură e și profesor, dar și cercetător, fără a enumera cel puțin anumite realizări importante de-ale sale în plan științific, didactic sau/și editorial ar însemna să ne lăsăm ușor legănați de barca destinului său pe apele-i liniștite ale vieții, astfel omițând esența activității dumisale profesionale, nu întotdeauna plină numai de vraja poeziei, a liniștii sufletești, a îndestulării cu timpul necesar odihnei obligatorii, cu hrana spirituală pe măsura cerinței conștiinței sale, ba chiar și cu hrana cotidiană în concordanță cu regimul zilei etc.

Șef al Catedrei de limba franceză a Universității de Stat din Moldova (USM) în anii 1995 - 1997, membru al Consiliului Științific Specializat pentru conferirea titlului de doctor habilitat și doctor în filologie la limbi romanice, redactor literar pentru limba franceză la *Analele Științifice* (seria *Științe filologice*) ale USM, membru al Consiliului de Inițiativă al Alianței Franceze din Republica Moldova ș. a., Anatol Lența este autor, coautor sau/și coordonator a circa 150 de lucrări în domeniile sintaxei frazei simple, gramaticii textului, a semanticii verbelor eurisemice din limbile franceză și română. Totodată, de-a lungul activității sale științifico-didactice semnează nenumărate recenzii, traduceri, prefețe la lucrări de specialitate, referate în cadrul susținerii

Семантические отношения. Семантические отношения, Киев, 2001; *La eurisemia entre otros tipos de relaciones categoriales léxico-semánticas*, în *Estudios de lingüística: Universidad de Alicante*, numero 16, año 2002; *L'invention de la langue moldave à l'époque soviétique*, în *Le discours sur la langue sous les régimes autoritaires*. Edité par P. Sériot et A. Tabouret-Keller. Cahiers de l'Université de Lausanne, Suisse, n 17, 2004; *L'eurysemie parmi les autres rapports catégoriels lexico-sémantiques*, în *Revista de Filologia Romanica*, Publicaciones Universidad Complutense de Madrid, vol. 25, 2008 etc.;

❖ *prefețe la lucrări*: G. Reabțov, *Lacrima lumii*, București, Biodava, 2000; O. Popescu-Tcaci, R. Botnatu, *Communiquer à travers la poésie*, Chișinău, Prut International, 2001; N. Zgardan, *Economie générale, économie d'entreprise, diplomatie économique. Manuel de Français*, Chișinău, ARC, 2002; *Mereu prezent... Grigore Cincilei*, Chișinău, Epigraf, 2002; Gr. Cincilei, *Noțiunile de limbă și națiune românească la Est de Prut*, Chișinău, CEP USM, 2007; *Probleme de lingvistică generală și romanică. Actele Colocviului internațional consacrat profesorului Grigore Cincilei cu prilejul aniversării a 80-ea de la naștere*, ediția a II-a, Chișinău, 2008; *Omagiu lui Ion Dumbrăveanu la 70 de ani*, Chișinău, CEP USM, 2009; R. Mațcan, *Viitorul în limba franceză: dimensiuni temporale, aspectuale și modale*, Chișinău, 2010; A. Bujor, *Dictionnaire de la langue française. Similitudes et contraires*, Chișinău, Epigraf, 2010 etc.;

❖ *comunicări prezentate la importante întruniri de specialitate*: *Quelques interprétations des constructions verbales absolues en français moderne* (Conferința Științifică Internațională „De la frază la text: probleme actuale de lingvistică și literatură”, Chișinău, USM, 24-25 septembrie 2001); *Cuvânt eurisemic - cuvânt abstract: particularități semantice* (Conferința Științifică Interuniversitară „Filologia secolului XXI”, In honorem prof. Eugeniu Coșeriu, Bălți, 18-19 mai 2001); *Despre neutralizarea unor verbe eurisemice în limba franceză* (Conferința Internațională „Probleme de lingvistică generală și romanică”, Chișinău, USM, 29-30 noiembrie 2002); *L'invention du moldave à l'époque soviétique* (Conferința Științifică „Le discours sur la langue dans les régimes autoritaires”, Le Louverain, Suisse, 2-4 octombrie 2003); *Unele considerente privind tipologia semanticii lexicale* (Conferința „Probleme actuale de lingvistică”, In honorem acad. Nicolae

Corlăteanu cu prilejul împlinirii vârstei de 90 de ani, Chișinău, USM, 12 mai 2005); *La langue moldave et quelques phantasmes linguistiques* (Conferința Internațională „Systèmes, statuts, représentations et identités linguistiques”, Université de la Sorbonne - Nouvelle (Paris III), 25-27 noiembrie 2005) etc.;

❖ *monografii: Les mots polyfonctionnels en français contemporain*, Chișinău, 1987; *Grammaire et exercices de grammaire*, Chișinău, 1990; *Des verbes français dans leurs constructions syntaxiques*, Chișinău, CE USM, 2001; *Une grammaire des mots outils. L' article. Les connecteurs discursifs*, Chișinău, 2003; *Pagini de muncă, pagini de succes. Catedra Filologie Franceză „Grigore Cincilei” a Universității de Stat din Moldova la 40 de ani*, Chișinău, 2005; *Essai de grammaire discursive du français*, Chișinău, 2006; *Langue et styles de texte*, Chișinău, 2009 etc.

Aceste și alte realizări pe măsură ale lui Anatol Lența rămân nu numai utile, ci și elegante, plăcute, pentru că dânsul întotdeauna le-a conjugat cu tactul pedagogic, cu frumusețea sufletească, cu o aleasă grijă față de propria verticalitate morală, de aspectul vestimentar, de gest și mimică, de felul de a păși, de alegerea vocabularului etc. Fără a uita vreodată să le transmită discipolilor săi - formatori și reformatori ai societății în care aceștia urmează să-și poarte crucea.

Nu putem încheia aceste modeste pagini fără a menționa încă o particularitate prin care se distinge omagiatul nostru: de când îl cunoaștem, el mereu se apleacă respectuos, cu căldură, cu dragoste frățească sau, când e cazul, feciorelnică, asupra operei foștilor sau actualilor colegi (o dovadă în plus e și faptul că atunci când i-am solicitat o fotografie pentru presă el a ținut să ne ofere o imagine alături de prima sa învățătoare din Băxani, doamna Maria Țurcanu, de la care cică au pornit toate realizările sale, fotografie pe care o alăturăm aici), asupra memoriei bunilor noștri înaintași despre care a scris și continuă să scrie pagini de reală valoare științifică și civică. E vorba despre profesorii universitari Vitalie Sorbală, Zinovia Radu, Ana Bondarenco, Nicolae Chiricenco, Mircea Ioniță, Petru Roșca, L. I. Ilia, Grigore Cincilei etc. - ultimii doi din listă rămânând pentru dânsul un veșnic sprijin moral și intelectual, o sursă pururi vie de reîncărcare a bateriilor minții și sufletului atât de încercate la acest început zbuciumat de secol și de mileniu.

Anatol Lența a avut și continuă să aibă prieteni de care se bucură și pe care știe să nu-i întristeze. Sunt onorat că Domnia Sa m-a inclus printre ei...

Profesorul Anatol Lența și învățătoarea din Băxani, doamna Maria Țurcanu

Anton Cosma - prozator (I)

Dr. ELA COSMA
Institutul de Istorie „George Barițiu”
Cluj-Napoca

Abstract

Anton Cosma - Prose Writer (I)

Although during his whole life Anton Cosma (1940-1991) published only books of literary critics, dedicated especially to the Romanian postwar novel, his manuscripts preserve an impressive original literature belonging to various genres. Out of this lost treasure, a new volume of **Anton Cosma, II - Prose** is ready to be printed.

Ela Cosma's presentation of **Anton Cosma - Playwright** (in *Libraria*, VIII, 2009, p. 227-234) and the publication of **Anton Cosma, I - Teatru** (Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, 516 p.), both disclosing an unexpected and gifted dramatist, are followed now by the revelation of the unknown writer hidden beyond the glasses of the much better known literary critic.

The present article features Anton Cosma's fantastic fiction. United under the title **Povestiri din lumi paralele** (Recitals from Parallel Worlds), 8 stories gliding from classical fantastic to SF are depicted here: **Masa cu nouă popi** (The Table with Nine Popes), **Mă cheamă, de exemplu, Sebastian** (My Name Is, for Instance, Sebastian), **Papagalul negru** (The Black Parrot), **Ciudata aventură a profesorului** (The Strange Adventure of the Professor), **Bomboane și sirop** (Lollipops and Syrup), **Poveste în lumi simultane** (Story in Simultaneous Worlds), **Tovarășul din Andromeda** (The Comrade from Andromeda) and **Pygmalion**.

Anton Cosma's stories offer a breakthrough to fantastic, which is nothing else, as the writer puts it, than „another face of the commonplace. In other words, trivial, extraordinary, fantastic, festive, insignificant deliver just images, hypostases or isotopes of reality.”

Keywords: Anton Cosma, manuscript, prose, prose writer, literature, fantastic fiction, story.

„Fantasticul e printre noi, e diseminat în substanța și formele realității. Fantasticul e o altă față a obișnuitului. Altfel spus, banalul, extraordinarul, fantasticul, sărbătorescul, derizoriul sînt toate doar fețe, ipostaze sau izotopi ai realității.

Realul e în același timp banal, extraordinar, fantastic, sărbătoresc, derizoriu și încă multe altele. Depinde de fiecare om să vadă și să trăiască aceste registre ale realului, să învețe să le vadă și să le trăiască. Și oare ce e a trăi complet, total sau omnilateral viața, decît a trăi realul în toate aceste registre ale lui?”

(Anton Cosma)

În anuarul on-line al Bibliotecii Județene Mureș, *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, Târgu-Mureș, volumul VIII din 2009, p. 227-234, am publicat un articol în care îl evocam pe **Anton Cosma - dramaturg**. Anunțam, aici, pregătirea pentru editare a unui volum, care între timp a apărut: **Anton Cosma, I - Teatru**, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010, 516 p. Volumul, bazat pe manuscrise nepublicate în timpul vieții, îl înfățișează pe Anton Cosma în calitate de scriitor de comedii și cronicar de teatru. Prefața volumului, intitulată **Omul din stele sau cheița de aur la comediile lui Anton Cosma**, grupează o biografie subiectivă a Tatălui meu (**Omul de lut**, p. 7-9), o avanpremieră personalizată a literaturii originale „de sertar” a lui Anton Cosma (**Omul din stele**, p. 9-10), o viziune proprie asupra unicei specii a genului dramatic cultivate de autor (**Cheița de aur la comediile lui Anton Cosma**, p. 10-33) și o prezentare (**Anton Cosma, critic și cronicar de teatru**, p. 34-42).

Atât în articolul meu din *Libraria*, cât și în prefața volumului de **Teatru** al lui Anton Cosma, amenințam cu o recidivă, prin intenția mea de a aduce la tipar „*dacă sorții vor fi favorabili, și alte volume de proză scurtă, roman, eseuri, literatură pentru copii...*”

Iată că se apropie momentul unei noi escapade în lumea pierdută a literaturii de producție proprie aparținând Tatălui meu. Un volum proaspăt, **Anton Cosma, II - Proză**, așteaptă finalizarea și publicarea sa, în cadrul unei serii pe care am deschis-o cu acordul binevoitor și cu sprijinul total al editorului Valentin Orga de la Editura Argonaut. Din acest volum II, extrag câteva impresii, gânduri, idei, iscate de lectura povestirilor fantastice ce vor intra în alcătuirea sa.

*

Povestiri din lumi paralele

Povestirile din lumi paralele au fost elaborate ante 1984. Conform unei precizări de pe coperta manuscrisului dactilografiat, la 7 noiembrie 1984, o semnătură indescifrabilă nota următoarele pe volumul cu 7 povestiri aflat la editura (?) din București: „*Tov. Al. Papadopol, rog înregistrarea apoi la tov. L. Hanu pt. lectură reformativă.*” Nimic din toate acestea nu s-a întâmplat; cartea n-a apărut; manuscrisul a fost înapoiat în circumstanțe necunoscute. Am regăsit, însă, volumul în maldărul de volume în manuscris ale Tatei. În ianuarie 2006, Eugenia Paraschiv a cules pe computer textul cu cele 173 pagini dactilografiate

ale volumului. Cele 7 povestiri, în ordinea lor stabilită de Tata, sunt: 1. *Masa cu nouă popi*; 2. *Mă cheamă, de exemplu, Sebastian*; 3. *Papagalul negru*; 4. *Ciudata aventură a profesorului*; 5. *Bomboane și sirop*; 6. *Poveste în lumi simultane*; 7. *Tovarășul din Andromeda*.

Am mai descoperit separat, într-un singur exemplar dactilografiat doi (la indigo) de 4 pagini și jumătate, povestirea *Pygmalion*, pe care am cules-o pe computer și am adăugat-o celorlalte 7.

La editarea volumului destinat curând tiparului, am păstrat neatinsse particularitățile de ortografie și punctuație preferate de autor: vechea ortografie, cu „î,” virgule puține ce marchează mai degrabă propoziții intercalate în cadrul unor fraze lungi, mulțimea punctelor de suspensie, abundența semnelor de exclamare și de întrebare ce trădează oralitatea pregnantă a textului. În același timp, am schimbat *Cuprinsul*, căutând să sugerez glisarea povestirilor, prin conținutul lor, dinspre fantasticul ce oglindește anii '70 și zilele noastre spre anticiparea mileniului 3.

Chiar dacă, așa cum am arătat în *Omul de lut*, viața lui Anton Cosma a fost faptic puțin aventuroasă, trăirile sale se oglindesc fidel în proza sa. De aceea, trebuie să notez, neapărat, printr-o prismă biografică și subiectivă:

1. *Masa cu nouă popi* descrie o experiență trăită de Tata, din vremea profesoratului la Dumbrăveni, „orașelul din podișul transilvan,” în contextul unui bacalaureat de iunie 1973 sau 1974, așa cum reiese chiar din text. În epilog se menționează însă un incident similar din iarna lui 1969. Povestirea însăși a fost scrisă, totuși, după 1982, căci face referirea la orașul Târgu-Mureș și la locuința noastră de acolo. Familia există, dar nu e prezentă („familia mea era plecată în vacanță, în satul soției,” adică la Crizbav, în județul Brașov).

Incursiunea în necunoscut are loc sub forma unei expediții pentru a participa la o ședință de spiritism. Locul de plecare: Dumbrăveni. („Orașelul se află adunat pe o câmpie mică și dreaptă ca tava, înconjurat de dealuri verzi, cele mai multe împădurite.”) Itinerariul: pe la răscrucea „Trei drumuri.” Destinația: un sat cu S.M.A. (stație de mecanizări auto), respectiv comuna V.; de ce nu-mi iese din minte Zagărul? Sau poate Viișoara? În ambele se ajunge trecând pe la „Trei drumuri,” așa cum îmi confirmă Oana Gligan-Șandru din Dumbrăveni.

2. *Mă cheamă, de exemplu, Sebastian* vorbește despre un fel de ucenic-vrăjitor, venit din altă lume, pentru a gusta fericirea copilăriei. Sebastian provoacă deruta tagmei adulților, reprezentată de domnul Corduneanu, care locuiește la bloc, având deosebită predilecție pentru a-și griji florile din balconul etajului doi. Trimiterea se face limpede, din nou, la Dumbrăveni, și la locuința noastră „cea nouă” de la bloc, unde ne-am mutat cam prin 1978.

Domnul Corduneanu, alter-ego al autorului, apare în povestire în ipostază de tată a doi băieți, unul în clasa a doua, altul într-a patra. Aceste informații, legate de frații mei, ar plasa acțiunea povestirii în anii 1980-1981. Jocul copiilor „*jos, la bloc*” trimite la același timp și loc. Masa de prânz, cu 3 feluri, este „*ca la Mama acasă*,” dar „*principiile alimentației sănătoase*” nu sunt ale domnului Corduneanu, ci ale doamnei... Corduneanu. Așa arătau festinele noastre la o zi de naștere.

În orice caz, florile de pe balcon erau îngrijite de Mama, iar nu de Tata (care pare a fi fost, în schimb, un observator atent), și nu în apartamentul de la Dumbrăveni, ci în cel de la Târgu-Mureș. Povestirea, deci, a fost pusă pe hârtie post 1982.

3. Papagalul negru, cu o povestire în ramă și doi naratori - un profesor și o făptură cu două identități, când om, când papagal -, își plasează acțiunea, de asemenea, în „*orașelul D.*” (Dumbrăveni). Este descris minuțios drumul ce duce din centru spre gară, spre șoseaua națională (azi magistrala Oradea-București, ce leagă Mediaș de Sighișoara), care curge paralel cu linia ferată, de-a lungul Târnavei Mari. Pe actuala stradă 1 Decembrie (fosta 23 August), din partea sudică a orașelului - corect, plasez foarte bine în amintire locurile virane, lângă care s-ar fi aflat casa la roșu cu un etaj a bătrânului excentric (nu-mi amintesc de vreo astfel de casă!).

Dar cine e prototipul lui Dimacek? Se spune că venise în orașel după război și că locuia aici de zeci de ani. Deconspirarea misterului ce înconjoară personajul nu poate veni decât din partea lui Dimacek însuși, iar cu cuvintele lui Anton Cosma: „*Cum în toate povestirile de acest fel, personajul ciudat și enigmatic nu poate fi determinat prin nici o strategie, oricât de subtilă, să se divulge atâta timp cât n-o dorește el însuși, am așteptat liniștit momentul revelației misterului. Eram perfect conștient că ar fi fost zadarnic să fac pe detectivul pentru a-i smulge taina și că, dimpotrivă, prefăcându-mă că nu-i dau importanță, bătrînul va veni, mai curînd sau mai tîrziu, el la mine și-mi va destăinui totul. La urma urmei, îmi ziceam, dacă acest moment nu va veni niciodată, și această situație va trebui acceptată ca una normală, căci există o dialectică a misterelor din lumea noastră: în fiecare clipă, unele mistere dispar, explicîndu-se, altele se păstrează și altele dispar din ceea ce pînă atunci părea întru totul limpede. Spre norocul meu, cazul bătrînului aparține primei categorii, cea a misterelor care se dezleagă.*”

Intriga povestirii este dată de recensămîntul „*tuturor animalelor domestice din țară.*” Numărătoarea găinilor, care apare și în piesa de teatru **Minunea din Loboda** (cu variante), executată acolo de profesoara Nuți - are, probabil, la bază o experiență reală, în care a fost implicată dăscălima socialistă, respectiv Tata, experiență care l-a impresionat. Ceva de genul: „*țara are nevoie de tine,*

tovarășe profesor, pentru a-i număra găinile.” Aici narațiunea este scrisă la persoana I de un narator-dascăl.

Fantasticul-clasic, cheia de boltă a povestirii, trimite nemijlocit la Edgar Allan Poe și nu mai puțin la **Omul invizibil** al lui H. G. Wells. Dimacek, un alchimist al materiei și luminii, se întruchipează succesiv în papagal și om, aidoma unei pilde Zen, cu siguranță străină de Tata: „*Un om a visat că este fluture. Se făcea că zboară și apoi adoarme. La trezire n-a mai știut dacă e un om care visează că e fluture sau un fluture care visează că e om.*”

Cititorul rămâne cu misterul neelucidat: care e lumea reală, cea a lui Dimacek sau cea a lui Parrot (nume codat = „papagal”, lb. fr.); cine e personajul real: Papagalul Negru sau Dimacek?

Real este „*Avertismentul Marelui Gangster*” la macroscară umană și cosmică: „*Niciodată o ființă omenească n-a tras pe sfoară omenirea în halul în care o fac eu acum! E primul jaf astral, primul jaf la scara sistemului solar, căruia îi vor cădea pradă locuitorii micii planete Terra.*”

4. Ciudata aventură a profesorului pornește de la o idee comună unor basme, dar și povești fantastice precum **Alice în Țara Minunilor** de Lewis Carroll sau **Călătoriile lui Gulliver** de Jonathan Swift, tratând simptomele și trăirile personajului principal care suferă o bruscă micșorare a dimensiunilor sale.

Povestirea dobândește un caracter autobiografic, prin descrierea activității profesorului la clasă și a relațiilor cu elevii și cu ceilalți colegi dascăli. În clasă pătrunde „*mirosul de cîneșă de la topitoria din apropiere*” - ca la Dumbrăveni, iar profesorul? „*După aceea se ridică iar [de la catedră] și porni într-una din acele extrem de rare plimbări ale sale printre șirurile de bănci.*” Această observație autobiografică îmi relevă o latură necunoscută a Tatălui meu. Mai mult decât atât, l-am moștenit în acest comportament indezirabil. În scurta mea carieră didactică, directorul școlii aflat la ora mea în inspecție mi-a reproșat exact același lucru: că nu mă plimb printre bănci...

Cu umor negru, prozatorul surprinde boala profesorului, „*o afecțiune fantastică, aș spune, dacă fantasticul ar exista,*” respectiv tensiunea oscilantă și gradată ce însoțește pierderea în înălțime a profesorului asociată cu un iz politic tot mai pronunțat:

„- *Dar vino-ți în fire, omule, strigă directorul. Păstrează-ți demnitatea, ești doar un cadru didactic! Nu-ți dai seama că o asemenea atitudine...?! [...]*

- *Dar vorbește, scumpe colega, insistă directorul. Dacă e o glumă, îți cer să încetezi cu ea! Ce se întâmplă cu dumneata?*

- *Nu știu, îngăimă în cele din urmă profesorul, cu o voce îngroșată. Mă micșorez!... Ajutați-mă!...*

- *Extraordinar! zăise profesorul de literatură.*
 - *Bineînțeles că te vom ajuta, scumpe coleg! se ridică inimoasă profesoara de muzică.*
Tovarășe director, trebuie să facem ceva! Trebuie luate măsuri!
Directorul era agitat ca niciodată.
 - *Scumpe colega! Nu uita că ești în școală, te pot vedea elevii! Ce exemplu le dai dumneata! Mobilizează-te, nu te lăsa doborât! [...]*
Directorul era fiert, emoționat, speriat, tremura, nu-și găsea locul.
 - *Tovarăși!... Nu-l putem lăsa astfel! Avem o răspundere! E un membru al colectivului nostru!..."*

Directorul este caracterizat printr-o voce impresionantă, ce devine o pecete sau marcă a funcției. Se poate face o paralelă cu **Detectivul particular**, unde există „*cuvinte puternice*,” aici sunt puternice inflexiunile vocii ce reprezintă autoritatea.

5. Bomboane și sirop aduce pe tapet o chestiune permanent actuală: criza învățământului; veșnicia temei face ca autorul s-o poată plasa, liniștit, în mileniul III.

„*Omenirea a intrat de câteva secole în mileniul al treilea și, după cum se știe, criza învățământului continuă. Nu s-a reușit, în ciuda numeroaselor și incontestabilelor progrese, să se lichideze decalajul dintre ritmul dezvoltării culturii și științei și cel al învățământului, între cantitatea de informație pe care știința o poate câștiga și aceea pe care pedagogia o poate transmite noilor generații.*”

Așadar, „*Pentru a face față ritmului vijelios de avansare al științei și pentru a asigura transmiterea cu cât mai puține pierderi a cantității de informație deținute la un moment dat de omenire către generația tânără, este nevoie de o transformare a întregului sistem de învățământ actual, mai precis, a înșeși principiilor lui fundamentale. Trebuie mers la rădăcina lucrurilor, și anume, la însăși calea de introducere a informațiilor în creier. Până azi, calea de care s-a cramponat omenirea a fost aceea pe care o cunoșteam cu toții, căci toți ne-am format cu ajutorul ei - calea bătrânească, a pedagogiei.*”

Ne regăsim în cele de mai jos? „*De prin veacul XX încoace, după cum știți, învățământul se bazează tot mai mult pe memorie, și tot mai puțin pe înțelegere, or, necesar ar fi ca pe măsură ce creșterea informației solicită mai mult memoria, rolul înțelegerii și al puterii de raționare să crească și el. Nu se întâmplă astfel pentru că timpul fizic nu ajunge pentru exercițiile de dezvoltare a gândirii tinerilor. Tot mai mult timp, o parte tot mai mare din viață, individul trebuie s-o dedice educației sale, efortului de a ajunge la nivelul epocii sale. În zilele noastre, se știe, omul își încheie studiile în diferite tipuri de școli la patruzeci de ani, ceea ce este deja destul de mult. Totul, așadar, trebuie schimbat din temelie pentru că astfel lucrurile nu mai pot continua.*”

Imposibilitatea rezolvării situației altminteri duce la inventarea „*soluției chimice*,” prin care învățătura și cunoștințele elevilor sunt implementate cu ajutorul de „*bomboane și sirop*.” Adică: „*De ce n-am încerca să introducem în organism direct stimulii chimici respectivi, care să acționeze nemijlocit asupra sinapselor, orientându-le în sensul dorit se noi? Cu alte cuvinte, de ce nu s-ar muta educația din domeniul pedagogiei îmbătrânite în acela al mureș tinerelor științe fizico-chimice?*”

De-abia urmările „*soluției chimice*” sunt tragice, iar emergența înfricoșătoare a unor altfel de generații implică consecințe neprevăzute. Aidoma ***Tovarășului din Andromeda***, povestirea aduce în prim plan tot pe omul de tip nou, dar pe omul viitorului - sub aspectul educației, al unei „*revoluții a pedagogiei*.”

6. Poveste în lumi simultane, ca și povestirea anterioară, ca și cea următoare, este sută la sută SF. Acțiunea ei se desfășoară, în paralel, în două momente temporale distincte: anul 2000 și anul 3000. Pentru a sugera diferența nu numai temporală, ci și calitativă, scriitorul folosește pentru vremurile noastre timpul imperfect și pentru cele viitoare... prezentul.

De altfel, în narațiunile lui Anton Cosma, timpul preferat al povestirii e îndeobște imperfectul. Aici, alternanța timpurilor „simultane” sugerează mutarea acțiunii, cu aceleași personaje, în mileniul contemporan scriitorului și în cel al viitorului. O temă shakespeariană, cu niște Romeo, Julieta și... Iago transplantată anticipativ în pielea personajelor Plus, Flor și a „*diabolicului unchi al lui Plus*,” cu toții aflați sub umbrela atotcuprinzătoare a „*Serviciului de Supraveghere a Oamenilor Artificiali (SSOA)*...”

Structural și personal - nu-mi place povestirea; resping sentimentul de anxietate pe care îl provoacă: prin imaginarea „*androizilor*,” niște oameni sintetici, artificiali, creați în laborator; prin raportarea la un timp comprimat, un timp tot mai „*nerăbdător*,” printr-un control tot mai mare asupra esenței non-raționale a sufletului omenesc, pentru a micșora „*impredictibilitatea*,” „*inconsecvențele*” și „*discontinuitățile*” oamenilor „*naturali*.” Din păcate, la distanță de un deceniu de la debutul mileniului III, la două decenii de la moartea Tatei și, poate, la trei decenii de la redactarea povestirii, am devenit deja contemporani cu fenomenul de „*androidizare*”...

7. Tovarășul din Andromeda pare a fi unul din subiectele preferate ale scriitorului, întrucât a rodat ideea prin mai multe genuri și specii literare. Povestirea a fost scrisă după ce Tata a început să lucreze la ***Vatra*** (în text revista se numește ***Viața***), având „*noua slujbă, de redactor la rev. Viața, și m-am mutat în orașul unde-și are sediul această revistă?*” (an 1981-1982).

De asemenea, această povestire cu tentă politică a fost pusă pe hârtie după redactarea comediei cu același nume. Ca dovadă stau preluările de fragmente din piesa de teatru, cu intercalări aparținând genului epic în varii

moduri de expunere (reportaj, confesiune, narațiune, descriere). Un fel de intertextualism, căci Tata nu delimitează foarte clar contribuția personajelor la dezvoltarea acțiunii, respectiv nu marchează limpede trecerea de la confesiunea unui personaj la dialogul dramatic, apoi la mărturia altui personaj, lăsându-l pe cititor să se descurce singur, să descifreze un mister sporit prin această metodă.

Totuși povestirea nu este încheiată, firul epic este frânt - aceasta judecând după comedie, a cărei acțiune continuă până la finalul, pentru care fac trimitere la Anton Cosma, *I - Teatru*, comedia *Tovarășul din Andromeda*, p. 90-113.

8. Pygmalion este o proză scurtă SF, de altă factură, ritm și suflu față de cele prezentate până acum. Este confesiunea unui tânăr dintr-un viitor neprecizat, care își pierde iubita într-un accident, asistă la ultimele ei clipe de viață în spitalul submarin și, încalcând ultima dorință expresă a Andiei, prelevă ilicit părțile pentru „cloning” din ființa dragă. Dramatismul evocării are un *crescendo* susținut de mijloace artistice și stilistice neașteptate, în speță de un caleidoscop de repetiții și reiterări, care imprimă textului culoarea și „muzica sferelor.”

Textul acesta - cel mai liric dintre povestirile lui Anton Cosma - aruncă în joc o temă fatală, cea a morții, în raport cu tentația demiurgică a omului de a i se sustrage prin creație sau prin recreare. Însă eroul nostru, raportat la scara viitorului, răstoarnă mitul antic prin dimensiunea etică, tocmai cea care-l distinge și singularizează între ceilalți Pygmalioni ai lumii și literaturii.

*

Fantasticul sub toate formele lui este prezent în acest ciclu ce alătură 8 povestiri. Unele din ele nu sunt spectaculoase, îmbrăcând veșmintele ușor uzate și ornamentele bătrânilor prozatori ardeleni, ale „bunilor povestitori” (cum îi numește Anton Cosma în *Papagalul negru*), cultivând o narațiune tradiționalistă, realistă și un stil intenționat cenușiu, fad, aproape șters. Sub aceste aparențe înșelătoare germinează nu un epic fulminant - iată o nouă capcană! -, ci o metarealitate, ușor alarmantă, ce transgresează verdictele noastre facile, ca și prejudecățile noastre comode despre lumea trăită și cunoscută.

Ca și în dramaturgia lui Anton Cosma, nu soluția interesează, nici rezolvarea situației fantastice. Ba parcă dimpotrivă: autorul preferă suspansul final și finalul deschis, tocmai pentru ca meditația să poată continua și dincolo de filele cărții.

Spre deosebire de comediile al căror caracter și mesaj politic este prevalent, fiind asezonate de scriitor cu mult umor, dominantă fantastică și anticipativă a povestirilor se consumă într-o tonalitate gravă, cel mai adesea, făcând apel la etică, altminteri „ieșirea” din lumea de aici și de acum va duce la un viitor închis.

Încă un cuvânt particular despre *idealul feminin* din povestirile lui Anton Cosma: acesta are chipul și asemănarea Anei Cosma. Doamna Corduneanu, din *Mă cheamă, de exemplu, Sebastian*, apare în ipostaza de mamă perfectă, atentă și discretă, devotată copiilor, „*una din acele femei care considerau în soț un reazem.*” *Povestea în lumi simultane* conturează imaginea lui Flor, o tânără femeie întruchipând eternul feminin, romantică, meditativă, sensibilă și iubitoare mai presus de orice rațiune, calcul sau piedică. Un indirect elogiu adus Mamei de către Tata, ce valorează mai mult decât o profesiune de credință. Ca în *Pygmalion*, unirea le străbate până și viața după viață.

Povestirile lui Anton Cosma oferă, mai degrabă, doar o breșă spre fantastic, un aperitiv sau un antreu, o deschidere de apetit pentru cititorul înfometat de ceea ce există dincolo de realitatea științifico-matematică, punând în discuție însăși esența noastră omenească-preaomenească.

Eugen Ionescu - dramaturgul căutărilor intermitente

Dr. INOCENȚIU DUȘA
Târgu-Mureș

Abstract

Eugen Ionescu - The Playwright of the Intermittent Quest

The work of Eugen Ionescu contains several autobiographical elements and oneiric symbols and it may represent an interesting case for a psychoanalytical exercise. The years of his youth were marked by identity oscillations between his father's country and his adoptive country, by his territorialism and his willingly contestatory attitude, in an era in which prevailed the critical attitude of the youth towards the established literary canon. The fragments from his diary show the difficult road that led him to the theatre. Once there, he innovated, and the new theater of derision he experimented was a way to find his identity, although he approached it with nihilism and acidity.

Eugen Ionescu remains the playwright of the "intermittent quest" and the plays he wrote after his exile in Paris represent his way of sharing obsessions and fears, of trying to reunite the past and the present. He always carried alienation and anguish with him, transferring them to the characters he created.

Keywords: *Eugen Ionescu, the theatre of the absurd, characters, exile, alienation, identity*

Prins între două lumi și între două identități, Eugen Ionescu a încercat în permanență să acceadă la un echilibru spiritual și cultural. Parte din zbuciumul său este însă zadarnic, căci sfârșește prin a se afunda cu voluptate în confuzia dintre arta vieții și viața artei.

Destinul său pare a fi mereu în căutarea timpului pierdut, iar în opera sa dramatică a făcut loc nu de puține ori elementelor autobiografice ori simbolurilor onirice, ceea ce poate constitui încă un teritoriu interesant pentru un exercițiu psihanalitic.

Cu toate că se stabilise definitiv la Paris în anul 1942, Eugen Ionescu era și după aproape un deceniu, în anii '50, un autor în căutarea succesului. Deși piesele scrise de el începuseră să fie deja jucate, după debutul de la teatrul Noctambules, cu *Cântăreața cheală*, puțini erau cei care au privit cu entuziasm inovația pe care încerca s-o impună în dramaturgie. Între puținii lui admiratori se numărau și personaje cunoscute în elita culturală pariziană, precum editorul Raymond Queneau, dramaturgul Samuel Beckett, poetul și eseistul André Breton ori gazetarul Jacques Lemarchand, dar era prematur ca ei

să poată stârni reacții pozitive din partea marelui public, încă refractar față de felul în care dramaturgul român încerca să ridice la rang de artă drama incomunicabilității limbajului. Era clar însă că Ionescu era un autor incomod, în măsură să stârnească neliniști ori să-și poarte spectatorii prin absurdul relațiilor umane, așa cum propriile lui drame se vor regăsi nu doar în paginile de jurnal, ci și în tematica derulată în piesele sale.

Român prin tată și prin locul nașterii (Slatina), francez prin originea atribuită mamei (Thérèse Ipcar) și prin atracția exercitată de Franța asupra lui, Eugen Ionescu a constituit un caz unic în felul său, oscilând între două culturi, ce-i drept înrudite și corespondente.

Tânăr teribil, într-o generație puternic contestatară, declarând război vechilor structuri, într-o societate predominant gerontocratică, Ionescu s-a așezat în deceniul al patrulea de-a curmezișul unui întreg curent al criticii literare, care tocmai îl instalase pe tronul liricii românești pe Tudor Arghezi, după îndelungatul interregnum ce-i urmasa lui Eminescu.

Într-o perioadă de creștere a dreptei, care-și însușise câteva din cele mai sprintene inteligențe ale generației căreia el însuși îi aparținea, Eugen Ionescu s-a opus, fără ca prin aceasta să se situeze, cum firească ar fi putut apărea, la cealaltă extremă, a stângii. Referindu-se la perioada anilor 1939- 1941 va nota într-unul din volumele sale: „*Există în România o societate filosofică, purtând numele unui profesor fascist și care grupează șaiszeci de tineri filosofi. Noi știm cât sunt de periculoase, de eficiente aceste societăți de gândire. Acești șaiszeci sau șaptezeci de ideologi se reunesc, discută, se pregătesc: sunt „mistici,” legionari sau pro-legionari, adică membrii ai familiei spirituale Garda de fier, germenii, fermentii, sunt șaptezeci, vor ajunge o sută, două sute, o mie, invadează zăările, revistele. Țin cursuri la facultate, conferințe, scriu cărți, vorbesc, vorbesc, vocile lor acoperă tot. Sunt consecințele istoriei. Viziunea lor asupra lumii este pe punctul de a învinge. Atunci, vom fi pierduți.*”¹

Liber de orice ideologie, într-o vreme când, dimpotrivă, caracteristică era strângerea sub steaguri, el a făcut figură de anarhist, postură care de altminteri îi producea și mari satisfacții de vanitate intelectuală. Pentru că, se poate observa cu ușurință, tânărul Ionescu era și nemăsurat de ambițios: „*toate sunt fundulițe. De ce dracu mai sunt orgolios? Nimic nu merită nimic. Și totuși, totuși, dacă mă gândesc că în timpul acesta, când eu mă torturez, ceilalți aleargă și mi-o iau înainte, mă cuprinde o desnadejde rece, rea, implacabilă, ca un cuțit.*”² După cum, spirit coleric, cădea la fel de ușor din capcana mediocrității („1941... oricum și dintotdeauna, aceeași

---

¹ Aluzie evidentă la Corneliu Codreanu. Eugène Ionesco, *Prezent trecut, trecut prezent*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 138.

² Eugen Ionescu, *Nu*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 265.

*incapacitate de a mă depăși sub o formă sau alta. Lenea și furia, adică simptomele neputinței...”*³) în cea a orgoliului de sine („și când te gândești că aș fi putut să fiu spiritul cel mai ironic din univers! Păcat că am ratat acest lucru...”⁴).

Pentru el literatura, critica literară, erau o modalitate de autolegitimare, singura pe care o avea în acel moment la dispoziție. Deși recunoaște: „îmi dau așa de bine seama că meseria mea de critic literar e cu desăvârșire stupidă. E un joc futit, complet neimportant.”⁵

Manifest de independență și negație, **NU** a fost o carte totuși premiată de Fundațiile Regale, iar autorul se mândrea cu premiul primit, alt semn că anarhismul său era în parte cel puțin de fațadă și că în atitudinea sa absolut subiectivă se profila un joc de nuanțe deosebit de incitant.

Dacă aproape toți companionii săi spirituali se reuniseră sub semnul Criterionului, unde Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Emil Cioran, Constantin Noica, Haig Acterian și alții se străduiau să alcătuiască sisteme ale unei filosofii bazate pe trăire, pe aventura existenței, Eugen Ionescu, mânat de fervori congenere, căuta mântuitoarele înlănțuiri ale rațiunii, repede dezgustat de obstacolele pe care însuși instrumentul comunicării, adică limbajul, i le ridicau, insurmontabil.

„Nu știu foarte bine cum am venit în teatru. Mi-e cu neputință să vă dau amănunte mai precise în legătură cu asta. Tot ce vă pot spune este că n-am venit să ilustrez o ideologie; nici să indic contemporanilor mei calea de salvare... A trebuit să simt, fără îndoială la un moment dat nevoia de-a face operă de creație. Scrisesem deja, către vârsta de 12 ani, o piesă de teatru și un scenariu de film, pe care le-am rătăcit. După aceea am fost prins de alte lucruri, de ceea ce se numește viață. Am regăsit, mult mai târziu, nu prima mea piesă, ci dorința sau nevoia de a scrie altele.”⁶ Dincolo de această reconstituire târzie a unui traseu inițiativ, se află mai multe căutări literare, cărora, mai ales în ultimii ani, biografii dramaturgului, au încercat să le găsească locul, în durata lungă.

Personaj contradictoriu, atent la propriile obsesii, dar și la angoasele universale, tânărul Ionescu a deschis poarta literaturii, ca memorialist, la 9 ani, adică la o vârstă ce trebuia să aparțină basmului și poeziei.⁷

³ Idem, *Prezent trecut, trecut prezent*, p. 75.

⁴ *Ibidem*, p. 80. Însemnare din anul 1940.

⁵ Idem, *N*, p. 86.

⁶ Idem, *Fragmente ale unor răspunsuri la o anchetă*, în Idem, *Note și contranote*, București, Editura Humanitas, 2002, p. 168.

⁷ Eugen Simion, *Tânărul Eugen Ionescu*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2009, p. 5. A fost mai degrabă un gest nefinalizat, fiindcă după primele amintiri notate și-a abandonat caietul.

Și totuși, este greu să ni-l imaginăm pe acest adolescent diferit de congenerii săi, fiindcă la acea vârstă încă nimic nu anunța un geniu pe cale de consacrare. Dimpotrivă, rezultatele sale școlare nu sunt strălucite,⁸ poate și fiindcă abia la 13 ani se confruntă cu sistemul școlar românesc, după primii ani parcurși în altă țară, în altă limbă. Adolescența sa este marcată de oscilațiile între literatură și metafizică, de căutarea unei formule estetice de exprimare care să-l exprime deplin. Dar deocamdată, nu știe care este aceasta, de aceea experimentează, exersează mereu. Se gândește, de ce nu, și la succes, în ciuda zbuciumului politic, sub care e obligat să-și facă auzit glasul: „șansa poate să facă ca ceea ce scriu să găsească un moment propice, un timp nici prea apropiat, în care furtuna mai băntuie încă, nici prea îndepărtat, când furtuna va fi încetat de mai multă vreme... Singura preocupare, care-l ridică pe om peste el însuși, este preocuparea pentru absolut, vreau să spun obsesia, aspirația esențială a absolutului.”⁹

După ce nevoia presantă de confesiune l-a împins spre literatură, urmează încercarea de la 11 ani, cu piese și poezii patriotice în franceză, pe care o evocase mai sus, care, odată cu trecerea timpului, s-a pierdut. După revenirea în România, a încercat, pe la 14 ani, să traducă piesa lui patriotică în română, cu ce efect nu știm, fiindcă și acel exercițiu de reintegrare literară în limba tatălui s-a pierdut.¹⁰

Anii care au urmat au însemnat neobosite căutări și experiențe literare, încălcând frecvent frontierele genurilor literare. Nimic nu mai părea a aminti acum de teatru, miza era în jurul poeziei și a prozei, din nou a paginilor de jurnal, mai apoi în jurul criticii literare și a criticii plastice.

Dacă debutul său literar s-a oficializat mai întâi în Revista Liceului Sf. Sava, în 1927, unde elevul dintr-a VI-a semnase poezia *Copilul și clopotele* și o cronică plastică pentru expoziția lui D. Ghiță¹¹, debutul consemnat de istoria literară rămâne cel de după câteva luni, din 1928, în *Biletele de papagal* ale lui Arghezi, cu poezia *Elegie*.¹²

Totuși nu poezia, primită cu răceală de critici după editarea volumului *Elegii pentru ființe mici*, insignifiantă în ansamblul istoriei literare românești,

---

⁸ Eugène Ionesco, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 17. „La 14-15 ani aveam note proaste la română. Către 17-18 ani, aveam la română note bune. Am învățat să o scriu.”

⁹ Idem, *Prezent trecut, trecut prezent*, p. 54.

¹⁰ Eugen Simion, *op. cit.*, p. 31.

¹¹ Gelu Ionescu, *Anatomia unei negații*, București, Editura Minerva, 1991, p. 217.

¹² *Ibidem*, p. 218.

ci critica și eseistica literară arată contemporanilor un tânăr cu vocație. Începută în anii studenției, prin 1930, activitatea sa de cronicar și de eseist atinge vârful exprimării între anii 1932-1936, pentru ca apoi să se reducă în intensitate și să rămână după 1940 doar o formă de exprimare accidentală.

Ce reprezintă primele sale tentații literare, poeziile, paginile de jurnal reluate în adolescență decât un efort prelungit al unui tânăr intelectual care se străduiește să-și facă un loc în literatura română, cu toate că nu se simte confortabil în ea? Ionescu este deja captiv într-un exil interior și își notează decepțiile și spaimile sale cumplite, mai ales spaima de moarte.¹³

Decis să reformeze critica românească, Ionescu propunea prin *NU* în 1934 un program ambițios, care se înrădăcina în vechile principii maioresciene: „e necesar un neo-junimism critic. O noapte lungă, opacă, a urmat clipei de luciditate. Să nădăjduim că zorile reapar, acum, cu noi...”¹⁴ Exercițiul pe care îl propune contemporanilor este unul de contestare a valorilor, fiind convins că și modelele însele ar trebui uneori supuse unei probe severe. Așa se face că așează ghilotina deasupra unei triade: Tudor Arghezi, Ion Barbu și Camil Petrescu.

Dar critica literară este mai degrabă un refugiu intelectual pentru tânărul Ionescu, un joc periculos, asumat, poate cu intenția de a elibera tensiuni psihologice latente: „dacă fac critică literară, o fac din lipsă de ocupație. Nu mă simt deloc angajat de lucrurile scrise astăzi, de cele contrarii, de ieri. Fac critică de obicei negativă, pentru că spiritul meu este vizibil aplecat spre rău, ca să necăjesc, ca să-mi măsoar virtuozitatea de a contrațice, ca să fac farse, ca să bucur pe invidioșii, geloșii, rivala și iubita părăsită a autorului.”¹⁵

Nimic din aciditatea criticilor sale la adresa literaturii române nu anticipa că în Ionescu se ascundea un posibil geniu dramatic. Deocamdată el însuși părea decis să abandoneze aceste mișcătoare nisipuri literare, dovadă verdictul dat criticii literare: „odată cu moartea literaturii înregistrăm și pe aceea a criticii; totuși - ca barba care crește încă pe barba cadavrului - critica literară există încă, deși existența ei nu este valabilă decât întrucât se aplică pe viu.”¹⁶

Câteva luni mai târziu, în 1934, viziunea sa asupra literaturii române devine una apocaliptică, iar lectura unor pagini din I. Peltz, Anișoara Odeanu sau Sadoveanu îi provoacă o imensă greață de literatură. Nimic nu pare a-i mai stârni interesul, rămâne doar disperarea și derizoriul: „am căpătat o greață teribilă numai auzind numele sociologiei, psihologiei, istoriei, literaturii, psihanalizei, portretisticii și

¹³ Eugen Simion, *op. cit.*, p. 47.

¹⁴ *Ibidem*, p. 52.

¹⁵ Eugen Ionescu, *NU*, p. 149.

¹⁶ Eugen Simion, *op. cit.*, p. 106.

tuturor oglinzilor în care se mai vede chipul omului. Romanul în special mă irită de moarte. Cine ne-a convins oare că oamenii sunt așa de interesanți încât să nu facem nimic altceva decât să ne ocupăm de ei, din veac până-n veac? Romane, drame, tragedii, epopei etc... în care oamenii plâng, se jeluie, pe diferite modulări de cotoi călcați pe cozi... Dacă prima epopee nu era suferință, prima epopee și prima tragedie și primul roman sociologic - psihologic ne pot sătura în schimb pentru toată viața și civilizația. De ce cetim romane? Din spirit mahalagesc, din promiscuitate, din maladie. O! O! greața cu care mă regăsesc în toți oamenii, în toate episoadele, în toate geografiile!”¹⁷

Și totuși, Eugen Ionescu rămâne omul dintre două identități, dintre două patrii, dintre două limbi. Stabilizat în Parisul postbelic, a ajuns să inventeze o nouă piesă în angrenajul teatral contemporan. Noul teatru al deriziunii a fost pentru el un mijloc de a-și găsi identitatea, cu toate că s-a apropiat de el cu același nihilism și aciditate: „când mi se pune întrebarea: „De ce scrieți piese de teatru?”, mă simt întotdeauna foarte încurcat, nu știu ce să răspund. Mi se pare uneori că m-am apucat de scris teatru pentru că îl uram. Citeam opere literare, eseuri, mergeam la cinema cu plăcere. Ascultam din când în când muzică, vizitam galeriile de artă, dar nu mă duceam, ca să zic așa, niciodată la teatru...”¹⁸

Aceeași întrebare, alt răspuns, într-o încercare tipic ionesciană de a-și contraria publicul: „asupra acestui punct ați face mai bine să consultați un psiholog. De ce am scris prima mea piesă? Poate pentru a dovedi că nimic nu avea o valoare profundă, că nimic nu era viabil, nici literatura, nici teatrul, nici viața, nici valorile.”¹⁹

Încercând să ajungem, tot prin propriile sale mărturisiri, la momentul în care a decis să-și încerce norocul și în teritoriul dramaturgiei, să reținem că odată revenit la Paris, situația sa rămăsese delicată, așa că doar întâmplarea de a avea în mână un manual de limba engleză l-a condus, se pare, dacă ar fi să-i dăm pe deplin crezare, la această nouă formulă dramatică, a teatrului absurdului: „În 1948, înainte de a scrie prima mea piesă, Cântăreața cheală, nu voiam să devin un autor dramatic. Aveam pur și simplu ambiția de a cunoaște engleza. Învățarea englezei nu duce neapărat la dramaturgie. Dimpotrivă, tocmai pentru că n-am reușit să învăț engleza, am devenit scriitor de teatru. N-am scris aceste piese nici ca să mă răzbun pe eșecul meu, deși s-a spus că piesa Cântăreața cheală e o satiră a burgheziei engleze... Simt că trebuie să mă explic. Iată ce s-a întâmplat: așadar, ca să cunosc engleza, cumpărai acum nouă sau zece ani, un manual de conversație franco-engleză, pentru începători... Am fără îndoială destul spirit filosofic, ca să-mi fi dat seama că nu niște simple fraze englezești în traducere franceză recopiam în caietul meu, ci niște adevăruri fundamentale, niște constatări

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 110.

¹⁸ Eugène Ionesco, *Experiența teatrului*, în Idem, *Note și contranote*, p. 53.

¹⁹ Idem, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, p.46.

profunde... Atunci avui o iluminare. Nu mai era vorba să-mi desăvârșesc cunoașterea limbii engleze... Ambiția mea devenise mai mare: să le comunic contemporanilor mei adevărurile esențiale de care mă făcuse să devin conștient manualul de conversație franco-engleză... Ceea ce trebuia să fac era deci o piesă de teatru. Scrisei astfel **Cântăreața cheală**, care e deci o operă teatrală specific didactică.”²⁰

Un gen nou, pe care el îl numește *teatru didactic*, tocmai fiindcă socotește că trebuia să își asume un rol față de ceilalți: „în orice teatru didactic nu ești obligat să fii original, nu ești obligat să spui ce gândești tu însuși: ar fi o greșeală gravă contra adevărului obiectiv; nu trebuie decât să transmiți, umil, învățătura care ne-a fost ea însăși transmisă, ideile pe care le-am primit. Cum mi-aș fi putut eu permite să schimb lucrul cel mai neînsemnat din cuvintele ce exprimau într-un chip atât de convingător adevărul absolut? Fiind autentic didactică, piesa mea nu trebuia mai ales să fie originală și nici să-mi illustreze talentul!”²¹ (s.m.). În această mărturisire, care se face cu destul de multă coerență, spre deosebire de alte texte, în care tocmai incoerența pare a fi regula fundamentală, oare nu regăsim deja câțiva piloni din experiența sa literară anterioară? Forța negației, rolul cuvântului, la care se adaugă, persuasiv, termenul absolut...

Semnămul fusese dat, Ionescu găsisese un nou mijloc de a-și exprima „exilurile” sale, de a împărtăși obsesiile și spaimile, de a încerca să reunească trecutul și prezentul. Înstrăinarea, angoasa, le poartă cu sine, fac parte din tiparul său existențial, de aici felul în care în cele din urmă opera sa reușește să transcendă orice cadru geografic, să contureze o universalitate de simțire.

Succesul a venit în timp, abia după ce publicul s-a aclimatizat cu noua formulă teatrală. Criticii au fost în general rezervați, cel puțin în primul deceniu. Dacă vocea lui Jaques Lemarchand se auzea plină de entuziasm în 1952 în **Le Figaro littéraire** - „când vom fi foarte bătrâni, vom fi plini de orgoliul de a fi asistat la reprezentațiile cu **Cântăreața cheală** și cu **Lecția**”²² -, dacă Jean Selz sesiza inovațiile multiple ale dramaturgului român²³, în schimb pentru alți critici Ionescu era doar „un farsor demodat,”²⁴ iar propunerile sale dramaturgice stârneau doar

²⁰ Idem, *Piese mele*, în Idem, *Note și contranote*, p. 225-227.

²¹ *Ibidem*, p. 228.

²² *Ionesco în fața contemporanilor săi sau dialogul criticii*, în Idem, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, p. 185.

²³ *Ibidem*, p. 189. Jean Selz în *Les lettres nouvelles*, 4 martie 1959: „Ionesco n-a inventat numai o formă de teatru în care personaje, decoruri și accesorii s-au îmbogățit cu o nouă funcție. El a inventat și un spectator.”

²⁴ *Ibidem*, p. 186. Jean Jacques Gautier în *Le Figaro*, despre *Jacques sau supunerea - Tabloul*.

semne de întrebare: „mărturisesc de bună voie că nu înțeleg, însă pot să afirm că nici ceilalți n-au înțeles mai mult decât mine.”²⁵ Nu lipsesc nici cei care amână un verdict, așteptând poate ca viitorul să decidă încotro se înclină balanța. Pentru aceștia, Ionescu rămâne dramaturgul „căutărilor intermitente”: „Ionesco mă duce cu gândul la un om care s-ar preumbla printr-o capitală străină, în căutarea unui obiect pierdut. Cei care îi cunosc teatrul știu bine că Ionesco nu-și reamintește bine ce obiect era, nici chiar dacă a fost pierdut. Însă el continuă să caute, să se piardă și să se regăsească. Teatrul său este povestirea acestei căutări poate zădarnice. Însă cine știe?”²⁶

Cum s-a metamorfozat în timp concepția sa despre teatru? Provocarea unei astfel de tentative de analiză poate porni tocmai de la faptul că Ionescu nu a lăsat nici o operă teoretică sistematică despre teatru, așa încât aventura cunoașterii concepției sale dramatice trece prin filtrul paginilor sale de jurnal, al articolelor pe care le-a scris, al interviurilor date, al unor texte dramatice.

Chiar răspunsurile la întrebarea aparent simplă *ce este teatrul?* poartă în sine avatarurile contextului în care sunt formulate. Deloc consecvent, Ionescu vede uneori în teatru un instrument al confesiunii: „pentru mine, teatrul - al meu este, cel mai adesea, o mărturisire; nu fac decât mărturisiri (de neînțeles pentru surzi, lucrurile nu pot sta decât așa), căci ce altceva pot să fac? Mă străduiesc să proiectez pe scenă o dramă lăuntrică (de neînțeles pentru mine), spunându-mi totuși, că, întrucât microcosmosul este alcătuit după imaginea macrocosmosului, se poate întâmpla ca această lume lăuntrică, ciopârțită, dezarticulată, să fie oarecum, oglinda sau simbolul contradicțiilor universale.”²⁷ Pentru ca la finalul aceluiași volum să încerce să-l definească cu un aer ceva mai optimist, dar în aceleași tonuri ale metafizicii: „teatrul este chiar o lume. Cu niște personaje. Nu numai cu niște personaje. Putem avea în el reprezentarea furtunii, a vântului, a unor puteri fără nume invizibile; putem avea în el obiecte, absența personajelor, nimicul, tăcerea. Însă în teatru totul devine prezență și totul devine personaj.”²⁸

Alteori, definiția pe care o propune pornește de la rădăcinile istorice ale termenului, pentru a ajunge la resorturi psihanalitice care cu siguranță i-au ghidat de multe ori gestul creator: „Teatrul e ceea ce ni se arată pe o scenă. Iată definiția cea mai simplă, dar cea mai puțin injustă, cea mai vagă... dar care cu greu riscă să fie contrazisă. În definitiv, știm cu toții, mai mult sau mai puțin, ce este teatrul, altfel n-am putea vorbi despre el; poate că am putea să-l definim ca pe o arhitectură în mișcare, o construcție vie, dinamică, de antagonisme. Ca să revenim la ceea ce fac, teatrul este pentru mine expunerea unui lucru destul de rar, destul de straniu, destul de monstruos. Este ceva

---

²⁵ *Ibidem*, p. 187. Gabriel Marcel în *Les Nouvelles littéraires*, 3 nov. 1955.

²⁶ *Ibidem*, p. 191. Guy Dumur în *Arts*, ianuarie 1960.

²⁷ Idem, *Mărturii*, în Idem, *Note și contranote*, p. 205.

²⁸ *Ibidem*, p. 324.

teribil, care se revelează, încetul cu încetul, pe măsură ce înainteașă nu acțiunea - sau atunci trebuie să punem acest termen de acțiune între paranteze -, ci o serie de evenimente sau de stări mai mult sau mai puțin complexe. Teatrul este un fel de succesiune de stări și de situații, mergând către o densificare din ce în ce mai mare.”²⁹

Departa de a da teatrului definiții cu iz de generalitate, Ionescu se raportează mai totdeauna la felul în care îi percepe el esența: cum împărtășindu-și adesea visele în jurnalele sale, el speră să ajungă la descoperirea sinelui, așa și cu ajutorul teatrului, speră să repete aceeași experiență persuasivă: „poate că asta este teatrul: revelația unui lucru care este ascuns. Teatrul este neașteptatul care se arată; teatrul este surpriza... ce vreau să spun este că teatrul nu trebuie să fie ilustrarea vreunui lucru gata dat. Dimpotrivă, el este explorare.”³⁰

În esență, concepția sa dramatică poartă, pe de o parte, stigmatul autoreflexivității, prin mărturiile sale, încărcate de o subiectivitate inerentă. Pe de altă parte, lectura unora din piese, de exemplu *Victimele datoriei* (1952) poate oferi surprize reale: o autoevaluare, iată, în condițiile în care este numit de personajul său, Nicolas d’Eu, drept un autor important:

„Polițistul: „oh, ba da, domnule, ba da, scrieți! Trebuie scris.

Nicolas: Inutil. Îl avem pe Ionescu și pe Ionescu, ajunge!”³¹

Textele din anii din urmă, precum *Mesajul asupra zilei mondiale a teatrului* (1976), fac deja dovada unei sedimentări a perspectivei sale asupra dramaturgiei contemporane.

Putem să ne raportăm și la ipotezele interpretative lansate de cel mai cunoscut exeget al teatrului absurdului, Martin Esslin pentru care *Victimele datoriei* ar echivala cu un studiu tehnic, o dezbateră pro și contra folosirii enigmelor în intriga dramatică, o piesă care vorbește „despre misiunea esențială și limitările teatrului.”³² Ionescu exprimă cele două sisteme dramatice sub chipul a două personaje, Choubert - adept al unui teatru oniric, și Polițistul - care crede într-un teatru raționalist, aristotelic încă. Acest duel între cele două viziuni teatrale îi oferă lui Ionescu prilejul de a prezenta teatrul oniric ca fiind construit doar din amintiri fragmentare, din frânturi imprevizibile și dispartate, din rămășițe ale unui univers interior:

²⁹ Idem, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, p. 138-139.

³⁰ *Ibidem*, p. 139.

³¹ Idem, *Victimele datoriei*, în Idem, *Cîntărețea cheală*, București, Editura Minerva, 1970, p. 251.

³² Martin Esslin, *Teatrul absurdului*, versiune în limba română de Alina Nelega, București, Editura Unitext, 2009, p. 141.

„Nicolas: *Visez un teatru iraționalist... Teatrul actual, vezi, dragă prietene, nu corespunde stilului cultural al epocii noastre, nu e în acord cu ansamblul manifestărilor spiritului vremii noastre... E necesar totuși să ținem seama de noua logică, de dezvăluirile pe care le aduce o psihologie nouă... o psihologie a antagonismelor...*

Politiștul... Un teatru suprarealizant?

Nicolas: În măsura în care suprarealismul este oniric...

.....

*Nicolas: ... Inspirându-mă dintr-o altă logică și dintr-o altă psihologie, aș introduce contradicția în noncontradicție, noncontradicția în ceea ce simțul comun consideră contradictoriu... Vom abandona principiul identității și al unității caracterelor, în folosul mișcării, al unei psihologii dinamice. Nu suntem noi înșine... Nu există personalitate. Nu se află în noi decât forțele contradictorii sau noncontradictorii... Ar fi interesant de altfel să citiți *Logică și contradicție*, excelența carte a lui Lupășcu...”³³*

Cam așa arată, disparat și destul de confuz, din frânturi și gânduri risipite, și nu din silogisme și rigori literare, imaginea despre teatru, pe care acest intelectual, care privea cu total dezinteres fenomenul teatral și care bunăoară în 1945 se lamenta în scrisorile către Vianu că a scris abia câteva poeme, va ajunge să o împărtășească cu ceilalți, îndeosebi ca unul din promotorii noii direcții, ai teatrului absurdului. A fost teatrul pentru el pur și simplu terenul care i-a oferit succesul financiar? A fost o fatalitate în care s-a complăcut decenii la rând? S-ar putea, dacă ar fi să-i acceptăm fără rezerve confesiunea: „*continui, poate voi continua până la sfârșit să scriu literatură, piese de teatru, pentru că altceva nu știu să fac. Sunt incapabil să fac orice altă meserie. De când mă cunosc n-am făcut decât asta.*”³⁴ Dar poate că la fel de important este și detaliul că Ionescu s-a abandonat în brațele dramaturgiei tocmai fiindcă prin aceasta putea să transpună cu fidelitate, dar și cu imaginație și libertate deplină întreg convoiul său oniric: „*am un vis foarte recent pe care îl voi pune în scenă, cu un număr imens de studenți la Medicină, printre care și eu, toți cu halate albe și roșu aprins. Tema ar fi obsesia reîntâlnirii și a reînceputului.*”³⁵

În fond, teatrul absurdului i-a conferit lui Ionescu identitate. O identitate de necontestat în dramaturgia mondială, o identitate care îl obseda într-atât încât o declama într-un fel aiuritor, încă de la primele sale creații literare: „*Hotărât, nu pot trece peste asta: mă numesc Eugen Ionescu (E-u-gen-io-nes-cu), am 23 de ani (de ce am 23 de ani?), mă mișc, sughit, citesc, mănânc, gândesc! gândesc! cum gândesc în fața perdelei! și mă întorc încet, pe piciorul drept și sunt tare deștept!*”³⁶

---

³³ Eugen Ionescu, *Victimele datoriei*, în *Cîntăreța cheală*, p. 245-246.

³⁴ Idem, *Jurnal în fărâme*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 34.

³⁵ Idem, *A rupe tăcerea*, București, Editura Humanitas, 2008, p. 70.

³⁶ Idem, *NU* p. 182-183.

O contribuție la *Bibliografia Românească Modernă*:
Versul unui recrut

Dr. MIRCEA POPA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Abstract

A Contribution to the Modern Romanian Bibliography: The Verse of a Recruit

The Romanian Academy Library published 4 volumes of the Modern Romanian Bibliography, which is intended to continue the Old Romanian Bibliography. This exhaustive work contains all the titles of the books published in Romania between 1831 and 1918. Yet, there are still some flaws, including a small poem entitled **The Verse of a Recruit**, which was printed around 1847 in Sibiu or Brașov. The poem comprises 16 stanzas and deals with the harsh life of the recruits. The book can be found at the “Lucian Blaga” Central University Library in Cluj-Napoca.

Keywords: Modern Romanian Bibliography, verse, recruit, Transylvania, Romanian Academy Library

Una dintre marile realizări ale Bibliotecii Academiei Române a fost publicarea începând din 1984 încoace a patru volume din **Bibliografia românească modernă**, care inventariază cu mare probitate totalitatea titlurilor de carte apărute pe teritoriul românesc între 1831 și 1918, ducând astfel mai departe munca celor care au realizat **Bibliografia românească veche**. Acest repertoriu este deosebit de important pentru a marca producția noastră editorială din acest răstimp și a da o imagine cât mai exactă a nivelului spiritului creator românesc. Ultimul tom (al IV-lea) al acestei bibliografii a apărut în 1996 și cuprinde literele R-Z, încheind astfel un efort de redactare dintre cele mai impresionante, întrucât cărțile și broșurile repertoriate sunt luate din mai multe biblioteci importante din țară, în așa fel ca lipsurile să fie cât mai puține.

Și totuși, avem astăzi ocazia să semnalăm o mică plachetă în chirilică, apărută în jurul anului 1847 într-o officină tipografică din Transilvania, intitulată **Versul unui rekrut**, care lipsește din volumul IV al acestei bibliografii. Cartea semnalată de noi este scrisă în versuri (16 strofe), fiind scoasă, credem noi, la una din tipografiile din Brașov sau Sibiu și conține o mică poezioară despre viața grea a recruților, care erau luați, cum o spunea și Creangă, „cu arcanul” la oaste, chiar dacă recrutarea se făcea prin tragere la sorti: unul la zece familii de

țărani dintr-un sat, tânărul respectiv fiind lipsit cel puțin patru ani (uneori și mai mult, recte opt ani!) de bucuria de a participa la viața satului său, la horele și șezătorile din sat, la munca câmpului și la întâlnirile atât de mult dorite cu fetele îndrăgite. Pe scurt, autorul încearcă să surprindă sentimentele trăite de acest tânăr și modul barbar în care oamenii stăpânirii se purtau cu ei („*ne duc ca pe boți*” sau „*ca pe boi*,” cu mâinile legate cu funii), viața grea care-i aștepta acolo. Există și o parte de „*consolare civică*,” prin care autorul încearcă să arate că slujba la oștire este pentru binele tuturor și prosperitatea țării. Cât privește iubita rămasă în sat, el o sfătuiește să-l aștepte cu răbdare că va veni s-o ia de soție, petrecând la o nuntă de care se va bucura tot satul. Ideea este că, până la urmă, această „*slujbă la împăratu*,” care a dat naștere la o întreagă literatură a cântecului de lume sau ostășesc, ar fi o obligație necesară și care aduce folos tuturor.

Reproducem cântecul din broșurica aflată în fondul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, unde mica plachetă de doar patru pagini a fost înregistrată la cota 91480, titlul poezioarei fiind încadrat într-o vigneta de epocă, înfățișând o compoziție, având în partea de sus un mănunchi de drapele și arme, în partea stângă un nobil sau un principe, iar în partea dreaptă un soldat-luptător pentru apărarea țării. În spațiul dintre cei doi reprezentanți ai apărării, aflat în partea de jos a imaginii, se află îngrămădită mai multă tehnică militară, mai ales tunuri. La sfârșitul poezioarei, pe pagina a patra, este reprodusă o vigneta finală. Genul acesta de scrieri era folosit de oficialitățile din conducerea imperiului ca forme de stimulare a tinerilor recruți de a merge la oaste și de a-i convinge că acest lucru este spre beneficiul țării. Mica plachetă ar putea fi asociată circulelor, ordonanțelor și înștiințărilor diverse, reunite de Aurel Răduțiu și Ladislau Gyemant sub titlul ***Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română, 1701-1847***, carte apărută în 1981 la Editura Științifică și Enciclopedică. Aici, la poziția 616, găsim publicată ***Ordonanța guvernului Transilvaniei prin care publică legea în 10 puncte adoptată de dieta Transilvaniei la 6 noiembrie 1847, privitoare la noul sistem de recrutare prin tragere la sorți***. Poeziografia noastră ar fi un act corelativ acestei hotărâri.

Versul unui rekrut

*Aidați frați să tragem sorți,
Că nu ne duc ca pe boți,
Cu funii legați în spate
Prin orașe și prin sate.*

*Vie-apoi orice furtune,
Că românul le supune.
Mamă, nu plânge deloc,
Că d-oi merge și în foc,
Vor simți cumplit păgânii,*

Nu ne mai duc ca pe boi
Măcelarii dinapoi;
Ci noi mergem din iubire
Pentru a patriei fericire.

Fraților, de azi noi toți,
Sântem fii și patrioți!
Patria dar când poștește,
Noi sărim toți vitejește.

Mergem scumpilor mei soți
Colo la oala cu sorți:
Tragem ale noastre nume,
Să fim bravi ostași în lume!

Patria s-o apărăm,
De mai mari să ascultăm;

Puică, de ce te-ai mâhnit,
Au nu-ți am jăgăduit,
Că plinind și astă soarte,
Voi fi al tău până la moarte?
Dar întâi s-adeveresc
Că și post milităresc
Știu purta cu cuviință,
Cu dreptate și credință.

Crede-mă că-s fericit,
Când aceea-am împlinit,
Ce-mpăratul meu poștește
Și legea ne poruncește.

Opt ani trec ca și-o zi,
Ș-atunci, dacă voi trăi,

C-au a face cu românii!

De nu m-aș face soldat,
Tata n-ar fi apărat;
Holdele i-ar fi călcate
De dușmani și de-a lor gloate.

De-oi trăi, ori de-oi muri,
Tu nu blăstăma, ci zî:
Ține oamne-n fericire
Pe-mpărat, pe stăpânire!
Pe domni și pe dregători,
Pe-ai noștri apăraători,
Carii, prin legi înțelepte,
Vor din somn să ne deștepte.

Pun mondirul laoparte,
Că nu-s ostaș până la moarte.

Satul bani va aduna,
Și cu camătă-i va da,
Ca venind ostași acasă,
De lipsă să nu le pasă.

Ai nădejde-n Dumnezeu
Puiculță! cum am eu,
Că vrând să mă-ntorc cu bine,
N-o să te despart de mine.
Popa ne va cununa,
Și toți ne vom ospăta,
Închina-vom pentru țară
Și-mpărat, două păhară

Însemnările pe cărți ca formă de paratextualitate

Dr. TEODORA FÎNTÎNARU
Biblioteca Județeană „Duiliu Zamfirescu”
Vrancea

Résumé

Les annotations sur livres comme une espèce de paratextualité

Les annotations sur livres, une espèce paratextuelle très prolifique, représentent des véritables témoins de l'histoire, de la vie quotidienne, de la sensibilité humaine et de la mentalité de chaque époque historique. Ce type des annotations sur livres représente, aussi, une importante ressource documentaire, une particulière histoire du livre, spontanée, imprévisible, abondant en idées, où le rapport homme-livre a des multiples perspectives.

Keywords: *annotations, paratextualité, livre, information, auteur.*

Numeroasele studii dedicate până astăzi manuscriselor și cărții vechi românești au evidențiat însemnările pe cărți nu numai ca substanțială prezență textuală a acestora, ci și din perspectivă codicologică, filologică, istoriografică.

Faptul că nume mari ale culturii române au consacrat această specie textuală identificând-o și inventariind-o în corpusuri de referință, vorbește despre importantul rol documentar al însemnărilor pe cărți.

Structurate tematic ori cronologic, valorizate în funcție de zone geografice ca parte a specificului geo-cultural ori antologate în monografii monumentale, însemnările pe cărți prezintă o arie de cercetare care, chiar dacă nu produce mutații spectaculoase în interpretarea literaturii vechi, poate completa tabloul istoriografic, socio-economic și cultural al timpului, printr-o lectură și interpretare analitică și dătătoare de profitabile concluzii. Productivă și destul de extinsă tematic, această veritabilă specie textuală, pe care o încadrăm în *categoria livrescului de rang secund*,¹ cu un grad de standardizare bine conservat dar și cu numeroase zone de inovație și subiectivism, ne-a părut

---

¹ Numeroasele texte citate, de scurte dimensiuni, care nu au sursa menționată, fac parte din corpusul *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei: Un corpus*, vol. I-IV (1429-1859), editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009. Alte surse vor fi menționate ca atare.

interesantă nu numai prin insinuarea și prezența ei în anatomia manuscrisului sau a cărții, în impresionante ecuații textuale, nu numai prin consecvența ei însoțire cu textul-matrice de-a lungul secolelor, ci, mai ales, ne-a părut interesantă și plină de invitații de decodare, mai ales prin ceea ce par ele să spună dincolo de textul brut, prin tablourile patinate, de epocă, pe care le întrezărim dincolo de eșafodajul frastic al textului, prin luminile, palide ce e drept, prin care se descoperă, alături de foșnetul și neașezarea vieții de altădată, sub diferitele ei aspecte, ori prin abia percepute fragmente ale vieții private, ale experiențelor și trăirilor individuale sau familiale, dincoace de marea și cotidiană scenă a lumii.

Și toate acestea prin intermediul cărții, care, astfel, se dovedește că este nu un instrument amorf, nu doar un obiect printre altele, ci și unul care este investit cu puterea pe care o au marile și constantele simboluri ale omenirii, de atâtor și catalizator social. Dar până să devină oglinzile retrovizoare ale societății în trecerea ei prin istorie, însemnările pe cărți rămân niște scrieri care au nu numai specificul lor de conținut, ci și un bine determinat rol textual.

Însemnările ca text și ca paratext

În economia acestui capitol vom folosi sintagma *text-matrice* pentru a desemna corpusul manuscrisului sau al cărții și, după caz, termenii de *text / paratext*, cu aceeași valoare de semnificare, pentru *însemnări*, față de care instrumentalizarea acestor concepte aici, este susceptibilă de nuanțări, dacă nu de noi interpretări privind *însemnările pe cărți*.

Acestea vin să întărească, și ele, ideea de eterogenitate a paratextului, nu atât din punct de vedere taxinomic - unde paradigma acestuia, oricât de permisivă ar fi nu poate produce extensii spectaculoase - cât, mai ales, din acela al funcționalității și particularității unor elemente cum sunt, în cazul nostru, însemnările. Însemnările pe cărți la care vom face trimitere în continuare pot fi definite, în primul rând, ca texte, adică „*secvențe lingvistice scrise [...] formând o unitate comunicatională*”² și îndeplinesc cele „*7 standarde de textualitate: coeziunea, coerența, intenționalitatea, acceptabilitatea, informativitatea, situaționalitatea și intertextualitatea.*”³

² Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, *Noul Dicționar al Științelor limbajului*, traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vișan, Marina Păunescu, București, Editura Babel, 1996, p. 385.

³ Criterii conform definiției date *textului* de R. de Beaugrande și W. Dressler, în Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, București, Minerva, p. 15.

Așadar, ca secvență lingvistică, însemnările pe cărți îndeplinesc sau pot îndeplini condițiile de textualitate amintite, ca în acest exemplu comun, am spune chiar standard: „*Această carte au fost a mea și am dăruit-o fiului meu, Dumitrache, ca să o citească și să mă pomenească. 1826, ghenar. Andronache vistier*”, însemnare de pe un *Miscelaneu* apărut la sfârșitul sec. al XVIII-lea.⁴

În același timp, însemnările, considerate, astfel, drept texte sau corpusuri textuale care delimitează sau intersectează textul-matrice, manuscris sau tipărit funcționează și ca paratext, în măsura în care acceptăm cea mai esențializată definiție a paratextului: „*un ansamblu de producții discursive care însoțește textul sau cartea.*”⁵ În această definiție se observă utilizarea celor doi termeni text/discurs cu funcție de relaționare centripetă față de *text* pentru cel din urmă, referindu-se sau raportându-se la aceeași temă.⁶

Cum bine se știe, Gérard Genette aprecia paratextele ca „*producții verbale sau non-verbale [...] despre care nu știm întotdeauna dacă îi aparțin sau nu (unui text dat, n.n.), dar care îl înconjoară și, în orice caz, îl prelungesc, tocmai pentru a-l prezenta [...], pentru a-l face prezent, pentru a-i asigura materialitatea, „receptarea” și consumul, sub formă de carte,*”⁷ autorul calificând drept paratexte o întreagă serie de asemenea „*producții*”: „*titlul, subtitlul, intertitlul, prefața, postfața, nota editorului, cuvântul înainte etc.; notele marginale, cele de subsol, finale; epigraful; ilustrația, textul de prezentare, banda, supracoperta [...]*”⁸

Fără să ne propunem o incursiune sistematică în dialectica nuanțată a paratextului, amintim aici și punctul de vedere al lui J. Derrida care definea indicațiile de lectură de tipul prefeței, introducerilor ș.a., drept „*spațiul dinafara cărții,*”⁹ iar J. Dubois, referindu-se tot la granițe textuale, le include în conceptul de „*metatext.*”¹⁰ La noi, mai aproape de viziunea lui Derrida, Paul Cornea clasifică parte din indicațiile de lectură în categoria „*discursurilor de escortă*”¹¹ al

---

⁴ Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, B.A.R., 1-1600, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 277.

⁵ Philippe Lane, *Periferia textului*, Iași, Institutul European, 2007, p. 11.

⁶ Textul, „*În acord cu utilizarea noțiunii în cadrul pragmaticii textului, acesta va fi definit ca o secvență lingvistică scrisă sau vorbită formând o unitate comunicatională, fie că este vorba de o însiruire de fraze, o singură frază, sau un fragment dintr-o frază,*” în Oswald Ducrot, Jean-Marie Shaeffer, *op. cit.*, p. 384.

⁷ Gérard Genette, *apud* Philippe Lane, *op. cit.*, p. 15.

⁸ *Ibidem*, p. 19.

⁹ J. Derrida, *apud* Philippe Lane, *op. cit.*, p. 16.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Paul Cornea, *op. cit.*, p. 158.

căror rol este de „*adjuvanți textuali*,” folosiți „*în scopul explicitării, condensării, comentării ori conectării cu alte texte*.”¹²

Fiecare dintre aceste corpusuri discursive ale însemnărilor intervine conform nivelului și specificului său de comunicare, nu numai în construirea tectonicii unei cărți, ci și în mecanica receptării acesteia, relaționează, intermediază, *exploatează* textul-matrice pentru a-l pune în valoare, pentru „*a informa și a convinge, a aserta și a argumenta*.”¹³ Paratextele, înțelegând aici și însemnările pe cărți, se transformă în sateliți textuali investiți cu diferite grade de reprezentare a acestuia, care sunt actualizate odată cu lecturarea și cu diferitele ocurențe de interpretare, astfel încât să acționeze asupra „*reprezentărilor sau sistemelor de așteptări*” ale cititorilor.¹⁴

Apropiind conceptul de paratext¹⁵ de intenția noastră demonstrativă cu trimitere la însemnările pe cărți, distingem *producțiile discursive* grupate în *categoria text*, implicită textului-matrice, pe același tip de suport și augmentându-l formal și *producții non-discursive*, grupate în *categoria iconografie/anexe* (ilustrații și alte componente iconografice, scheme, hărți, multimedia, semne de carte ș.a.) care pot avea sau nu, un alt tip de suport decât textul-matrice, augmentându-l structural.

Important este faptul că și o categorie și cealaltă respectă criteriul convergenței și al interrelaționării tematică - condiție implicită de funcționare a paratextului - sau formale cu textul-matrice. Unitatea și focalizarea tematică, referirea sau raportarea la același text-matrice, exploatarea și valorizarea lui reprezintă liantul între acesta și paratexte, adică ceea ce face să funcționeze relația de atracție dintre ele. Cu titlu de exemplu din punctul de vedere al relației spațiale și de conținut, trimitem la câteva dintre acestea. *Prefața* sau alte texte de prezentare și contextualizare a unei cărți, oricât de analitică sau digresivă ar fi, are ca nucleu substanța cărții care se atomizează în tot atâtea părți, câte tipuri de paratext va produce o carte; *adnotările, notele de lectură marginale* prezintă opinii, impresii, reacții spontane ale cititorului față de ideile

¹² *Ibidem*, p. 158.

¹³ Philippe Lane, *op. cit.*, p. 21.

¹⁴ *Ibidem*, p. 21.

¹⁵ Paratextul este alcătuit, după G. Genette, din complementarele *peritext* - genuri discursive care înconjoară textul în spațiul aceluiași volum: peritextul editorial (colecțiile, coperta, materialitatea cărții), numele autorului, titlurile, textul de prezentare, dedicațiile epigrafele, prefețele, intertitlurile și notele și *epitext* - producții care înconjoară cartea și se situează la exteriorul ei: epitextul public (epitext editorial, interviuri, dialoguri), epitextul privat (corespondența, jurnalul intim), *vezi* Philippe Lane, *op. cit.*, p. 20.

exprimate în cartea respectivă. *Dedicațiile* (acelea care fac parte din intimitatea textului-matrice, precedându-l, consecutive, de regulă, paginii de titlu) exprimă o reacție afectivă a autorului prin care cartea aceea, care îl exprimă la un moment dat, și nu alta (în sensul de produs intelectual, nu de obiect) este dedicată unei sau unor persoane (*d.e.: fiului meu...*). Aceeași situație, cu deosebirea că un text succint, mai mult sau mai puțin standardizat, sau unul elaborat și cu „efecte” stilistice, „personalizează” o carte, prin *autograf* - formă de curtoazie auctorială, care reprezintă o specie olografă a paratextului. *Autograful* se oferă cuiva pe una și aceeași carte, care devine, astfel, singulară prin această însemnare doar a ei, spre deosebire de dedicație care apare la fel pe toate cărțile.

Însemnările pe cărți reprezintă și ele o specie paratextuală, totdeauna olografă, cu autori anonimi sau cunoscuți, pe care le considerăm ca *producții discursive* din categoria *text*. Ele prezintă variante și particularități care le desemnează ca pe una dintre cele mai interesante specii ale paratextului.

Astfel, paratextul reprezintă efectul de halou al textului-matrice prin numeroasele sale subspecii, unele obligatorii, altele dobândite prin logistica editorială sau prin hazard cum este cazul însemnărilor pe cărți.

Însemnările pe cărți vechi - subspecie paratextuală

Și în literatura română veche, ca și în alte literaturi ale secolelor din urmă, aspectul paratextualității este unul deosebit de productiv, în sensul diversității, consistenței numerice și al capacității diferitelor structuri ale acestuia de a *comunica* un text-matrice și de a se conforma sistemului de markeri textuali.

Astfel, alături de predoslovii, versuri la stemă, dedicații, titluri, subtitluri, intertitluri, ilustrații miniaturate, gravate, litere ornate, alte aspecte iconografice, amprente sigilare, ex-librisuri, numele și semnătura autorilor/copiștilor, numele legătorului, traducătorului/-torilor ș.a., *însemnările pe cărți reprezintă un tip particular de notații cu un loc bine definit în familia paratextului.*

Iată cum arată structura paratextuală de tip *peritext*, la ediția a doua a *Istoriei Imperiului Otoman* de Dimitrie Cantemir, tradusă de N. Tindal și tipărită la Londra în 1756:¹⁶ o inscripție cu titulatura autorului (la note), titlul cuprinzând cele două părți ale cărții, numele traducătorului, informații de colajune. După pagina de titlu urmează: lista de subscriere pentru volum deschisă de Regina Angliei și Prințul de Wales, nota traducătorului, prefața

---

¹⁶ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Română Veche 1508-1830*, tomul II, 1716-1808, București, Atelierele Socec & Co., Soc. Anonimă, 1910, p. 133-134.

autorului, un tabel de transformare a anilor. La diferite pagini mai apar: indice de cuvinte turcești, de nume de sultani, errata, o notă biografică a autorului.

Mai apar paratexte de natură iconografică: portretul autorului și stema sa, înaintea titlului, portrete ale sultanilor și un plan al Constantinopolului. Autorii *BRV* nu ne precizează prezența unor însemnări marginale, dar, chiar și fără ele, această combinatorică textuală, din ce în ce mai variată multiplicată până spre secolul al XIX-lea, creează o suprastructură care respectă un protocol editorial complicat, dar care în epocă reprezintă elemente indispensabile în practica diplomatiei editoriale așa cum se întâmplă în alte spații culturale, dar și la noi.¹⁷ De altfel, această schemă paratextuală este destul de complicată, până spre începutul secolului al XIX-lea, în toată aria culturală europeană, distingându-se în mod deosebit secvența dedicatorie, vădit encomiastică, dar și plină de informații despre spiritul epocii.

Revenind la extinsa familie a însemnărilor pe cărți, acestea pot fi grupate în *note de lectură* sau *glose* (N1), *note privind proprietatea asupra cărții* - referindu-se la *vânzarea/cumpărarea* sau donația de carte, întâmplări cu și despre proveniența cărților, circulația sau lectura lor (N2), numeroasele *note ale copiștilor* ori *legătorilor*, cu trimitere la diferitele etape ale procesului de scriere/legare a unei cărți (N3) și *note diverse* (N4), acestea din urmă sunt notații despre cronologii și întâmplări istorice, fenomene meteo-geologice, astronomice, epidemii, sau despre evenimentialul individual și familial - aspecte de stare civilă sau de fapt divers domestic.

Exploatarea câmpului lor semantic și textual și statutul de documente veritabile al acestor însemnări ne-au ajutat, ca argument și suport, și în capitolele precedente. Rolul acestei abordări, orientate exclusiv pe însemnările pe cărți, este de a le pune în valoare ca texte, ca documente, ca mesaj al acestora, ca *succedanee ale cărții* - definiția dată mai sus succedaneelor este cu atât mai valabilă în cazul însemnărilor. Așezate pe cărți de oameni și generații ale trecutului, însemnările marginale (care, structural, nu trebuie considerate marginale *stricto sensu*) spun, cu ajutorul cărții, care și de această dată este un vehicul al istoriei, mai multe despre omul trecutului, despre viața lui obișnuită, despre omul care suferă, despre acela care se integrează în comunitatea lui, despre omul care rămâne atât de impresionat de ceea ce nu înțelege încât notează această stare a lui pe cărți, în fine, despre omul care citește și care își construiește un rost în jurul cărții.

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 191, unde, pe un *Comentar la gramatica lui Teodor*, din 1768, scris în grecește de Neofit Ierodiaconul, apar nu mai puțin de 10 tipuri de paratext, mai ales din categoria celor de întâmpinare. Nu sunt menționate și însemnări.

Însemnările marginale prezintă, în același timp, particularități care ne vor conduce, atât cât pot ele semnifica, la forme de exprimare a mentalităților prin carte și prin universul livresc pe care aceasta îl creează oriunde este prezentă.

Tipuri de relaționare cu textul-matrice

Aceste tipuri de însemnări la care, pentru simplificarea textului, vom face referire sub forma abreviată, au grade diferite de relaționare cu textul-matrice. Astfel, pentru N1, *relaționarea este directă*, presupunând o formă de glosare, cel mult de comentariu, cu trimitere la conținutul textului-matrice („*de atâtea nevoi și necazuri ce au pățit creștinii de la acest fel de neam varvar, turcii, foarte mult i-am căut pe bieții creștini,*” scrie Radu Golescu, logofăt de vistierie, la 6 martie 1816, pe un **Cronograf** din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.)¹⁸ Pentru N2, *relaționarea este tangențială*, amintindu-se titlul, proveniența, beneficiarii, eforturile de achiziție și miza acesteia și, uneori, și o caracterizare globală a cărții, dar nu și a conținutului ei („*Eu, un sărman și neputincios, popa Ionașco din Bălani a cumpărat această carte de la călugărul Efrosim pentru 5 zloți, cu legătură. Și a fost acolo la înțelegere Burea din Gulpău și cumnatul cu Pașca din Tristia și popa Blaga din Rașcaz,*” pe un **Octoib**, datat din secolul al XVI-lea.)¹⁹ Aceași *relaționare tangențială* este valabilă și pentru N3 la care trimiterea la text subliniază aspecte de natură formală - dificultăți de traducere, intervenții pe text, impedimente, de regulă fără aprecieri asupra conținutului („*această copie ce să vede mai jos o am tălmăcit cât am putut cuvânt în cuvântu... cum s-au găsit la moșul Stănilă, nepotul popii Dragomir din Hațag. Dar să știi că unde au fost hărtia ruptă din vehimea ei și de ținută rău, am lăsat loc. Iar unde lipsesc întregi rînduri iarăși le-am lăsat netălmăcite după zisa moșului Stănilă că se temea...*” pe **Istoria Țării Românești** de Mihail Cantacuzino.)²⁰ Acest efort al traducătorului rămâne evidențiat în literatura română veche aproape exclusiv ca apanaj al predosloviilor.

În ceea ce privește N4, *relaționarea este eșuată*, ocultată de însuși conținutul acestora (situându-se la *nivelul 0 de relaționare* cu textul-matrice), încalcând, așadar, sistematic, criteriul reciprocității și al unității tematice și de conținut.

De exemplu, iată ce este notat, de un anonim - alegere aleatorie, dintre numeroasele exemple - pe o **Psaltire slavo-română**, scrisă în Brașov chiar în

---

¹⁸ Dan Buciumeanu, *Comori de carte veche românească și străină în Biblioteca I. G. Bibicescu din Turnu Severin 1921-1996*, cu o prefață de Dan Simonescu, [Craiova], Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 71.

¹⁹ Anca Opaț, *Repertoriul manuscriselor slavone - Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2009, p. 68-69.

²⁰ Dan Buciumeanu, *op. cit.*, p. 83

anul precizat în însemnare: „Cînd îmbla văleatu 1739, în 3 zile la sfîrșitul lui martie, au nins în 1 zi a lui prier. Și cînd s-a dus zăpada cea mare, au rămas holdele frumoase. După aceea au ninsu puțină zăpadă și au perit săcara.”²¹

Însemnarea este într-un alt registru, așa cum sunt mare parte dintre aceste tipuri de paratext, așadar, fără nici o legătură cu textul-matrice, desolidarizată de conținutul acestuia.

Totuși, această categorie de însemnări, chiar dacă nu oferă informații despre cartea-suport care le găzduiește, ea poate oferi - la o lectură interpretată și de adâncime - informații la fel de importante, despre viața cotidiană comună și privată. Astfel, însemnările de tip N4, cu *nivel 0 de relaționare* cu textul-matrice au, într-un fel, un statut paradoxal: pe de o parte sunt dependente de textul-matrice, în absența căruia nu se pot reprezenta singure și nu-și pot construi o identitate proprie și, pe de altă parte, ele nu explicitează nimic din conținutul textului matrice, nu sunt prelungiri semantice și nu ajută lectorul în decodarea acestuia, nerecunoscându-și condiția de paratext, nesupunându-se în totalitate regulilor acestuia.

În această situație de relaționare ideatică eșuată, *însemnările* de tip N4, care performează condițiile de textualitate, îndeplinesc și condiția de paratext?

Revenind la definiția dată de Genette, aceasta include în categoria paratextului din jurul unui *text*, producțiile verbale sau non-verbale „despre care nu știm întotdeauna dacă îi aparțin sau nu” (subl.n.). Este posibil ca Genette să fi trimis prin această formulare la *hipertext sau chiar la intertext*,²² dar considerăm că nu trebuie excluse nici situațiile atipice în care includem și N4.

Care dintre acești parametri legitimează prezența N4 ca paratext?

Acest tip de însemnări își poate adjuceca criteriul *spațialității*, întrucât face parte din periferia textului-matrice, îl (de)limitează, „îi asigură materialitatea” cum spunea Genette, deja citat, după cum și acesta, prin forma și structura sa, asigură însemnărilor suportul și spațiul de care au nevoie. La fel în cazul criteriului *temporalității*, cu mențiunea că N4 sunt contemporane sau posterioare

²¹ Florian Dudaș, *Memoria vechilor cărți românești: însemnări de demult*, cuvânt înainte de Prea Sfințitul Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, Oradea, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, 1990, p. 197.

²² *Hipertextualitate* - pastișă, parodie, transpunerea dintr-o sursă literară anterioară sau dintr-un mit, în Bernard Valette, *Romanul: introducere în metodele și tehnicile moderne de analiză literară*, [București], Cartea Românească, 1997, p. 16; *intertextualitate*, considerată de G. Genette ca „la présence effective d'un text dans un autre” sau de Julia Kristeva ca „l'ensemble social considéré comme un ensemble textuel,” în *Le Grand Atlas des Littératures*, edité par Encyclopaedia Universalis, France, Encyclopaedia Universalis S.A., 1990, p. 28.

textului-matrice, niciodată anterioare, fiind, astfel, dependente de materialitatea acestuia.

Cât privește *substanțialitatea* tipului N4, am precizat mai sus că acest tip de însemnări reprezintă producții verbale, texte de dimensiuni diferite, care îndeplinesc condițiile textualității. Facem și aici precizarea că între N4 și textul-matrice nu există nici măcar o tangențialitate de conținut. Acest lucru face și deosebirea între tipurile de însemnări, cele din N4 aflându-se într-o simbioză și unică relație spațială cu textul-matrice, ceea ce ne determină să le considerăm *paratexte pasive*, a căror prezență pe lângă textul-matrice este aleatorie.

Cât privește parametrii *pragmatic* și *funcțional*, în toate categoriile de însemnări, aceștia trebuie să expliciteze întrebările: cine, ce, unde, când, cum, în ce scop? Vom aplica demonstrației noastre câteva din aceste repere și vom vedea că și din acest punct de vedere tipul de însemnări N4 încalcă regula afinității tematice impusă de paratext.

Cine „vorbește” și cui?

Însemnările pe cărți oferă o sumă de informații importante despre **autorii** acestor însemnări din toate tipurile menționate mai sus N 1-4. De multe ori, una și aceeași însemnare avea un autor moral și un autor propriu-zis, copistul, care nota însemnările pe cărți, la cerere.

Se numără printre acești autori, copiii de cancelarie, cei mănăstirești, mai târziu copiii independenți, diecii, colportorii, legătorii de carte, pentru care scrisul devenise o îndemânare, o ocupație, adică o sursă de trai, de vreme ce multe din însemnări se referă chiar la aspecte ținând de preț, durată, loc, dificultățile întâmpinate în finalizarea acestor operațiuni.

Ei trebuie să fi fost, desigur, mai întâi cititori, pentru care lectura era una instrumentală, mai ales în litera, dar și în spiritul textelor pe care le multiplicau sau scriau. Termenul operabil, global, pentru acești autori rămâne acela de *copiști*.

Altă categorie a autorilor de însemnări o constituiau, desigur, **cititorii**, în sensul modern al termenului, familiarizați cu scrierile timpului, editate în spațiul românesc sau care circulau în spațiul nostru. Elitele ecleziastice, politice sau cele ale unor stări boierești, cronicarii - limita dintre aceste categorii ambiguizându-se uneori - constituiau această redusă categorie de cititori care lăsau, prin însemnări, urme ale lecturii sau diferite alte feluri de informații.

Pentru aceștia, până să devină o plăcută „zăbavă,” lectura era o obligație venită din respectarea canoanelor bisericesti sau din responsabilitatea traducerilor, așadar, lectura era un instrument obligatoriu de informare, sursă de cunoaștere, de adaptare, dar și de construire a propriei imagini.

Treptat, mai ales după eforturile de editare și difuzare a cărții religioase ale câtorva generații de domnitori, după apariția cărților populare sau din alte domenii, a miscelanelor care circulau frecvent și la noi, mereu insuficiente, căutate și multiplicare prin manuscriere în scopuri publice sau private, apar și **alte categorii de cititori** pentru care lectura înseamnă loisir, socializare ori rol utilitar, așa cum am încercat să evidențiem și noi (v. cap. I), cu trimitere la public.²³

Numărul acestor diverși cititori va crește și lectura se va diversifica, odată cu intensificarea schimburilor economice în Țările Române, dincoace și dincolo de Carpați sau de alte granițe, în care cartea, hârtia, auxiliarele scrisului devin o marfă căutată, acestea devenind adevărate importuri culturale - de idei, de informații de orice fel. La granița cronologică pe care o păstrăm cărții vechi românești, modernitatea societății începea să-și facă vizibile semnele și prin circulația informației multifuncționale căutată, așteptată de cititori și care ajungea la aceștia prin intermediul cărților autohtone sau traduse, al periodicelor, al corespondenței, al calendarelor sau cu prilejul vizitelor, studiilor, darurilor, împrumuturilor sau schimburilor interpersonale de carte.

De asemenea, odată cu înmulțirea breslelor, ale căror reglementări juridice de funcționare determină pentru mai buna cunoaștere și aplicare, citirea lor, sau odată cu apariția manualelor, se formează **cititori de texte specializate**, despre care amintesc și unele însemnări. Un astfel de text, scris după 1753, scrie: „*fericesc pă unul care va ști și va pricepe toate cele ce cuprind într-aceasta cărticică, care este mică și cu mâna scrisă, dar adâncă,*”²⁴ fapt care arată că lectura începea să cunoască și dimensiunea sa interpretativă.

Astfel, cititul pătrunde, mai ales în apropierea și după începutul secolului al XIX-lea și în rândul târgoveților, meșteșugarilor, copiilor de casă, comercianților, ofițerilor ș.a. O parte dintre aceștia fac însemnări pe cărți pentru că obiceiul transformase aceste texte într-un gen „popular”, un procedeu mimetic, aproape o modă, *am scris să se știe că am citit și eu*, care a creat o cutumă (întâlnită, *mutatis mutandis*, până în zilele noastre), dar și pentru că, unii dintre ei, martori ai timpului lor, au simțit nevoia să noteze, pe margini de

²³ Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în familiile boierești retrase temporar în reședințe rurale, cărțile erau nelipsite, de vreme ce în familia Brătienilor, la Golești, „*Pe terasă, pe fotoliile de paie, se citea, se broda și se stătea la vorbă,*” în Elena Olaru, **Mentalități și morăvuri la nivelul elitei din Muntenia și Moldova (secolul al XIX-lea)**, București, Editura Universității din București, 2006, p. 177.

²⁴ **Catalogul manuscriselor românești**, vol. IV (1062-1380), întocmit de Gabriel Ștrempel (redactor responsabil), Fl. Moisil, L. Stoianovici, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 74.

cărți sau pe foile încă nescrise ale miscelanelor, o adevărată istorie a fragmentarului comun sau individual.

În felul acesta, cartea, ca obiect și semnificație, în sensul cel mai cuprinzător al termenului, nu era numai un instrument cultural, uneori și politic, la nivel macrosocial, ci a devenit un obiect care dovedea și conferea un statut, a devenit un liant comunitar așa cum aveau să o dovedească, printre altele, numeroasele danii colective de carte către biserici ori lectura publică.

De asemenea, când cineva notează despre proprietatea unei cărți sau despre lectura ei, scriind, de exemplu, „*această frumoasă carte,*” el transmite, odată cu această opinie și bucuria, mulțumirea cu privire la acest fapt, dar și nivelul de apreciere a unei cărți ori lecturi în ansamblul epocii, în fapt, o atitudine lectorială.

Când, dimpotrivă, notațiile sunt din categoria N4, ele atestă mai mult atitudinea unui martor, conștientizarea unui eveniment sau a altuia cu implicațiile și deznodămintele sale, cu sentințe moralizatoare din partea autorilor sau doar cu descrieri, uneori extrem de analitice, ale subiectului însemnărilor.

Și într-un caz și în celălalt, însemnările pe cărți reprezintă o expresie a evenimentelor personale și colective, a sentimentelor omului și a raportării lui la diverse situații de viață.

Atunci când un anonim notează pe un **Sbornic**: „*†Dumin(i)ți, august 4, când Maria a murit fecioară, în mijlocul zilei, în anul 7194 (1686),*” autorul însemnării²⁵ nu înregistrează doar un fapt de stare civilă (însemnările cu privire la mortalitatea infantilă ori la vârste tinere sunt destul de numeroase), de empirică evidență demografică așa cum arată însemnările preoților pe unele dintre cărțile de practică religioasă ale timpului. Cititorul de astăzi percepe această însemnare, în ciuda laconismului și a aspectului standardizat al ei, mai mult decât o informație și devine sensibil la întâmplarea de un omenesc zguduitor care depășește prin tragismul ei granițele unui fapt divers comunitar, devenind un reper al excepției familiale ori sociale.

Dar pentru cine notează autorul însemnării de mai sus, ca și mulți alții, aceste cuvinte ale implacabilului cotidian, sau atâtea altele? Pentru sine, pentru cineva anume din prezent sau din viitor? Au aceste însemnări un destinatar/cititor bine precizat căruia i se poate anticipa o utilizare imediată și de lungă durată a cărții? Relativ puține însemnări sunt adresate direct, prin utilizarea vocativului, unor contemporani cunoscuți, probabil în schimbul de cărți sau în situații de solicitare a unor servicii, sau de lectură a aceleiași cărți

---

²⁵ *Însemnări de pe manuscrise...*, p. 306.

aflată în circulație limitată, interpersonală: „*Cu multă plecăciune mă închin, c(u)c(oane) Apostole...*” Altele sunt adresate unor membri ai familiei pe linie descendentă, în situații de dar sau de moștenire, iar unele sunt scrise pentru „*preaiubiții cititori*,” „*pravoslavnici cititori*,” conștientizând o firească întâlnire dintre carte și cititorii ei *de facto*, mai ales în cazul N3 (de exemplu copiștii).

În aceste situații vorbim de un **cititor implicat**, ca și în aceea a numeroaselor însemnări pe cărți de tip N2 - cu temă contractuală, care au caracter de înscrisuri, de zapise cu titlu executoriu și definitiv și unde beneficiarul, cunoscut, al unei activități de tipul donație, dar, schimb, moștenire, împrumut de carte trebuie să ia act de conținutul însemnării, mai ales că, în astfel de situații, zăpisiul era prevăzut cu clauze pe care trebuia sau era solicitat să le respecte.

În acest caz, între cititorul implicat și beneficiar se poate stabili o relație de echivalență, bazată pe substratul factual al însemnării, cititorul fiind nevoit să „*ia aminte*.”

Cine „vorbește” și în ce scop?

Cele mai multe însemnări sunt scrise, însă, *ca să se știe*, fără ca ele să se adreseze în mod explicit cuiva. În formule în care apare pronumele nehotărât *cine* („*cine s-a tîmpla a cetî*”) sau în însemnările de fapt divers de tip actanțial, unde acestea reprezintă relatări de întâmplări sau evenimente diverse, vorbim de absența unui destinatar, situație în care cel care se va întâlni cu textul însemnării în situații imprevizibile de lectură va reactualiza, de fiecare dată, statutul unui **cititor atemporal, ipotetic**, pe care autorul doar îl poate presupune, conștientiza ca posibil, la momentul scrierii însemnării.

De fapt, această formulă, „*ca să se știe*,” este, într-un fel, modul de adaptare și de participare al autorului de însemnări la istoria imediată, căreia îi este martor și cronicar - avem în vedere și pe autorii morali ale căror însemnări erau făcute, la solicitare, de cunoscători ai scrisului între care puteau apărea diferențe dacă nu divergențe de opinie: „*De aceea înainte scriu ce mi-au poruncit, iar nu ce am crezut*,” Transilvania, pe la 1762.²⁶

Ce ar mai putea ascunde, în afară de importanța evenimentului, formule cu funcție argumentativ-integratoare, globalizantă, țintind un scop ce exclude, de regulă, paradigma concretului în formule ca acestea: „*ca să se știe*,” „*să fie știut*,” „*pentru știință*,” „*ca să nu se uite*,” „*spre amintire*,” „*spre știința vreamilor viitoare*,” dar și „*ca să se fie minte*” nașterea (adică să se înregistreze data, uneori și

---

²⁶ Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, Minerva, 1984, p. 72.

ora exactă a acesteia) unui fiu sau fiice? Pe de o parte, este vorba de o funcție mnemotehnică *sine die*, care funcționează ca o structură motivațională implicită, presupus indispensabilă, căreia se subsumează motivații mult mai aproape de interesul și/sau obligațiile de relaționare, adesea contractuale, între reprezentanți ai claselor sociale ale timpului. Pe de alta, este vorba de funcții pragmatice care au rol reglator, de fixare a unor obligații statuate de cutume la nivelul evenimentului personal sau interpersonal (notații cu funcții testamentare, schimburi de obiecte, plăți, împrumuturi, danii, notații contractuale de vânzare/cumpărare, însemnări de stare civilă, impresii de lectură, reflecții cu caracter general, frecvente însemnări ale unor evenimente ș.a.) sau care fixează evenimente comunitare, cu putere mare de iradiere a efectelor la nivel social (schimbări de domnii, bătălii, cutremure, incendii, invazii, schimbări spectaculoase ale climei într-un anotimp sau altul, epidemii ș.a.).

Această formulă, prezentată alteori aproape ca un anunț public „*dăm înștiințare tuturor boierilor*” are, așadar, și rolul de a fixa nu numai un fapt oarecare, ci și un context, capacitatea de contextualizare fiind, de fapt, incursiunea pe orizontală în straturile istoriei și ale socialului pe care o fac însemnările pe cărți.

Unele însemnări exprimă în mod explicit aspecte ținând de persoana autorului, de participarea acestuia la activități care țin de viața privată sau publică - tranzacții, moșteniri, activități domestice, surse de existență, negoț, mențiuni de stare civilă, pricini și altele, în care devine parte, se implică sau este implicat, cum vom vedea în exemplele de mai jos. Altele, cu preponderență cele din N4, exprimă, sub marca evenimentului, o stare de lucruri la un moment dat, prezentată sub forma unor observații, cronici ale unor momente istorice, narațiuni ale unor întâmplări, sau informații diverse, bazate pe verbe și succesiuni de verbe („*s-au cutremurat pământul*,” „*au căzut brumă*,” „*au ars cetatea*,” „*s-au cumpărat de la...*,” „*au perit Soaril*” etc.), fiind scrise, de regulă, sub impulsul trăirilor imediate.

De menționat aspectul *neobișnuitului, al spectaculosului*, al ieșirii din fire a lucrurilor - care sunt implacabile sau de neexplicat - și pe care oamenii simt nevoia să-l consemneze, în calitate de martori pasivi sau implicați, multe dintre însemnări referindu-se la același eveniment ieșit din comun și care se caracterizează prin raritate, amploare, consecințe, de regulă nefaste, grad ridicat de impresionabilitate: „[...] *Apoi iarna 1795 au nins așa cât au nămețit case de tot le-acoperit, cât oamenii pe coș au eșit, alții au săpat și pe sub nămete au eșit din căși. Vacile*

pe nămeți mâncau vârful pomilor [...]”²⁷ sau: „...Tot în acel an s-au aflat și o măsa de uriaș la mănăstire Războienilor, tot într-acest ținut, cari era numai den gingină de sus,” la 1781.²⁸

Autorii însemnărilor nu resimt, declarativ, cu excepțiile de rigoare (copierea, traducerea textelor - pentru care autorii cer binecunoscutele iertări pentru greșeli, întâlnite cu preponderență și în predoslovii), responsabilitatea cronicarilor care sunt conștienți că pot „da samă” de scrierile lor, în sensul de corectitudine a informației și de bună credință. Acest aspect al responsabilității autorilor de însemnări, care nu sunt pândiți de capcanele retroactivității informației, este implicit, totuși, în cazul însemnărilor de tip juridic-administrativ, cu privire la statuarea unor proprietăți, inclusiv asupra cărților.

În astfel de situații textele trebuie să fie fără echivoc, să urmeze „standardele” epocii, cu atât mai mult cu cât situațiile de falsificare a acestui tip de înscrisuri erau întâlnite și constituiau motive de judecată.

Asumându-și părți ale memoriei colective și individuale în formule de tipul „ca să se știe,” însemnările pe cărți pot părea un exemplu de efort gratuit, dacă nu ar ascunde, dincolo de informațiile pe care le cuprind, ideea de statuare a unei realități irepetabile, uneori cu valoare de reper existențial, conștientizată de autor.

Uneori, ele par discrete frânturi de suflet cuprinse în cuvinte care „nu sunt lipsite adeseori de o oarecare poezie”²⁹ și care aduc mai aproape de noi figurile acestor mici cronicari ai vremurilor care au fost.

Astfel, pentru oamenii secolelor din urmă, care se cantonau încă, la nivelul mentalităților, într-un lung Ev Mediu, pe care copiii i-au ajutat să-și exprime crâmpie din viața privată sau publică, o însemnare pe cărți putea să devină o efemeridă sau o efigie.

²⁷ Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 266.

²⁸ *Însemnări de pe manuscrise...*, p. 340.

²⁹ Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, București, Editura Academiei RPR, 1959, p. XXXIII.

Rolul literaturii de specialitate, presei de profil și al receptării curentelor europene de pedagogie în evoluția școlilor pedagogice românești din Transilvania (1867 - 1918)

Dr. NICOLAE FOLA
ALIN MARIUS MIHĂILESCU
Colegiul Tehnic Târnăveni

Abstract

The Role of the Specialty Literature, the Profile Press and the Reception of the European Pedagogic Trends in the Evolution of the Romanian Pedagogic Schools in Transylvania (1867-1918)

The concerns to improve the curriculum and to integrate the innovation in the area of psychology, pedagogy and other different subjects including the improvement of the strategies and of the methods of teaching were features of the education from 1867 - 1918.

Another aspect refers to the contradictory influences of the Hungarian legislation in this domain (those from 1868, were liberal as form) but their application was declarative, after the death of the "dualism's parents" and, from 1879 the conservative tendency was clear.

This tendency was due to the politics lead by the different governs of "homogenization" of Hungarian nations and to the school financing and to the surveillance of the confessional schools, all these amplified the national sensibility, not only for Romanians, but for the Germans.

The secularization of the education was done relatively slowly and partially due to the traditional Hungarian Church resistance, where as the No-Hungarians Churches, naturally, endeavored to preserve their autonomy.

Keywords: *curriculum, pedagogical innovation, modernization, professional training and improvement.*

Preocupările privind înființarea, respectiv optimizarea activității școlilor primare („poporale”), în funcție de un cadru legislativ european se situează în Transilvania în anii absolutismului luminat austriac (Legea *Allgemeine für die deutsche Normal Haupt und Trivial Schulen* din anul 1744 și o lege cu același nume din anul 1774). Ultima prevedea folosirea limbii germane în instruire și modernizarea educației pentru școlile triviale, majore, principale și normale, fiind inițiată de piaristul Ignaz Felbinger. Din anul 1781, în școlile Transilvaniei se aplica *Norma Regia*, reglementare aparținând altui cărturar piarist, Grazian Marx, prevăzându-se ca instruirea fiecărei „națiuni” să se facă în limba maternă, învățământul primar fiind unic și egal pentru toți cetățenii,

indiferent de religie și de starea socială. Încă din anul 1759, o dispoziție imperială urmărea reglementarea învățământului săsesc și menționa asigurarea drepturilor de retribuție ale învățătorilor. O altă dispoziție din anul 1777 stipula frecventarea regulată a școlilor primare până la vârsta de 12 ani, în timpul iernii, iar până la 20 de ani/respectiv până la căsătorie, frecventarea în zilele de duminică și sărbători a școlilor de repetiție.

Episcopul unit, Ioan Bob, venea în 1785 și în 1789 cu propuneri către responsabilii de resort ai Guberniului Transilvaniei, pentru organizarea instruirii și salarizării învățătorilor, nu numai prin colaborarea enoriașilor greco-catolici cu cei ortodocși (unde erau comunități mai sărace), dar și prin contribuții ale domnilor de pământ. A propus înființarea Gimnaziului din Năsăud, dar și a școlilor primare din Hațeg, Făgăraș și Solnocul de Mijloc. Același prelat solicita în anul 1810 sprijinul autorităților (din Fondul școlilor normale) pentru a se înființa în comunitățile mai mari „școli triviale principale.” Se cunosc eforturile directorilor școlari români de a dezvolta școli normale, în paralel cu tipărirea de manuale și lucrări didactice și metodice (inițial tipărite la Viena și mai ales la Buda, iar din anul 1787 și în Transilvania). Semnificativ este faptul că, din anul școlar 1795-1796, în Școala principală din Târgu-Mureș, debutează studierea psiho-pedagogică a elevilor. Școala primară cu limba de predare română funcționează în Târgu-Mureș din anul 1782, iar la Sighișoara și Gherla din anul 1805.¹

În anul 1816, un rescript imperial, dar și circularele episcopale revin asupra obligațiilor de ridicare și întreținere a școlilor rurale încadrate cu cantori și dascăli și salarizarea acestora. În februarie 1803, Radu Tempea deschidea la Brașov un curs de pregătire pentru preoți, dascăli și cântăreți, iar un decret guvernamental din ianuarie 1809 preciza pentru învățători obligativitatea participării la cursuri de pregătire de 6 luni; în mai 1837, pentru zona Năsăudului, Ioan Marian iniția un curs pedagogic de 6 luni. În anii 1838 și 1840, episcopii Moga și Lemeni susțineau ca necesară participarea la întreținerea școlilor și a domnilor de pământ. Guberniul Transilvaniei obiectează ca acest lucru să implice și introducerea limbii maghiare ca limbă de predare, alături de limba maternă. Cercetări contemporane arată că în Transilvania, în preajma revoluției, aproape 60% din parohiile românești nu aveau școli proprii, adică peste jumătate din parohiile existente și doar o treime

---

¹ M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *Învățământul românesc în date*, Iași, Editura Junimea, 1979, p. 21-82; pentru episcopul Ioan Bob, la L. Gyemant, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848*, București, Editura Enciclopedică, 1986, p. 289.

din cele unite dispuneau de școli. În anul 1845 se introducea normativul austriac *Systema Scholarum*, care, în linii mari, s-a aplicat până la introducerea legilor maghiare din anul 1868.²

S-a remarcat faptul că, prin conținutul învățământului, prin activitatea profesorilor și elevilor, școlile au fost pârgăhii importante în procesul de iluminare, în ridicarea culturală și a nivelului de civilizație al oamenilor. Este cazul (prin excelență - n.n.) al școlilor blăjene, care, prin funcțiile îndeplinite - propedeutică, profesională și ideologică - au slujit idealurile românilor transilvăneni și revendicările lor politice și culturale,³ lucru valabil și pentru alte institute de învățământ ale timpului.

Trecerea la „a doua modernitate” este marcată de legea școlară *Entwurf der Organisation...*, publicată încă din anul 1849 de ministrul Thunn-Hohenstein (definitivă în anul 1854), lege care, deși se referă la licee și școli reale, respectiv la cursurile pregătitoare intrării în facultate, indirect se adresează și învățământului primar, datorită prevederilor de îmbunătățire a activității școlilor medii⁴ (respectiv a pregătirii institutorilor și a cadrelor care îi învățau, efectiv, pe aceștia - n.n.). Pentru românii transilvăneni, problema școlilor preparandiale (pedagogice) a constituit un punct nevralgic în educație, mai ales când s-au aplicat de guvernanți politicile lingvistice și principiul „omogenizării” (maghiarizării de fapt), pentru dorita națiune „unitară,” fapt care, pentru nemaghiari, s-a tradus în condiționarea multiplă a finanțării școlilor și intensificarea controlării lor, deși școlile confesionale se susțineau din fondurile proprii, chiar dacă la un nivel mai modest.

În noiembrie 1849 se deschid preparandiile din Năsăud și Orlat, iar circulara guvernatorului Transilvaniei, Wohlgemuth, reclama, într-un fel, necesitatea dezvoltării lor. Episcopul unit Alexandru Sterca Șuluțiu, conform dispoziției, le-a înființat cu cursuri de numai 6 luni. Cea de la Orlat era desființată în decembrie 1851, astfel dispărea singura școală de acest fel din sudul Transilvaniei. Mai era un motiv, sesizat de contemporani, faptul că era școală interconfesională și, pe lângă lipsa susținerii financiare necesare, se pare că nu avea nici personal corespunzător. În anul 1850 își începe activitatea

---

² M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 72-83, 123-143; acțiunea episcopilor români, la L. Gyemant, *op. cit.*, p. 293 și 310.

³ Iacob Mârza, *Școala și națiunea (Școlile din Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 205-206.

⁴ Lettner Rainer, *The Reform of Austrian Secondary Education in 1849, L'enseignement des Elites en Europe Centrale (19-20 siècle)*, Cracovia, s.n., 1999, p. 68-70.

Institutul teologico-pedagogic de la Sibiu dar, conform protocoalelor de clasificare, absolvenții lui au dubla calificare numai din anul școlar 1853-1854. În anul 1853, vicarul Ștefan Moldovan, din Hațeg, solicită Episcopiei greco-catolice din Lugoj să aranjeze trimiterea unui valoros om năsăudean al școlii, Petru Anca, iar școala preparandială începe să funcționeze din anul următor, sub conducerea lui Beniamin Densușianu. În ianuarie 1859 își începe activitatea Institutul Pedagogic (național?) Român din Năsăud, fiind transferată Preparandia din Gherla. În anul 1857, un alt institutor de prestigiu, Vasile Petri, este numit învățător la școala trivială din Năsăud; din 1860 până în 1868, este profesor și director al Institutului Pedagogic năsăudean, iar între anii 1871-1875 a fost inspector școlar pe teritoriul fostului regiment grăniceresc. În anul 1863 la Năsăud se înființa Gimnaziul Superior (Liceul fundațional) greco-catolic, iar la Gherla în anul 1866 începe să funcționeze Școala Centrală.⁵

În octombrie 1857, Guvernul Transilvaniei cere autorităților districtuale, cercuale și comunale să-și îndeplinească îndatoririle de îndrumare și control privind școlarizarea și să sancționeze pe cei care rețin copiii, folosindu-i la munci. Funcționau ca inspectori școlari supremi, la greco-catolici inițial Gabriel Dorgo, apoi avocatul dr. Ioan Maior, iar la ortodocși dr. Pavel Vasici, însă autoritățile guberniale dispun numirea de inspectori locali dintre laici, care au în atenție „edificiile școlare,” dar și ridicarea de „școli centrale” comunale. Printr-o dispoziție a Locotenenței Transilvaniei din 1858, se stabilește definitiv susținerea școlilor primare de comunități și culte.⁶

Dr. Ioan Maior, după cum arată documentele referitoare la activitatea lui, se dovedește a fi un funcționar lucid și energic, atașat cauzei învățământului românesc (ca și Dr. P. Vasici). Sesizează lipsurile materiale ale școlilor rurale, dar și insuficienta pregătire a unor învățători (slab retribuți), existența unei fluctuații mari de cadre și sugerează constituirea unui fond bănesc central pentru salarii, care să permită angajarea definitivă de episcopi, fără contribuția comunităților. Recomandă organizarea de colecte, taxe suplimentare pentru serviciile bisericesti, sume provenite din amenzi, din donații, donarea obligațiilor marelui împrumut de stat din anul 1854 (la care au fost constrânse satele), pentru a forma un „fond scolastic.”

Propune concentrarea forțelor comunităților mici, pentru ridicarea și întreținerea localurilor, să se aplice instrucțiunile școlare de către preoții-

---

⁵ M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 153-227; pentru Institutul teologico-pedagogic Sibiu, la Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului Seminarial teologico-pedagogic „Andreian,”* Sibiu, s.n., 1911, p. 28.

⁶ M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 152-156.

directori și protopopi, pentru a se înlătura umilitoarele contracte anuale între sate și învățători. Concluziile sale au fost adoptate integral de Guvernul Transilvaniei care, în ședința din 7 mai 1864, se adresa în acest sens Ordinariatelor din Blaj, Gherla și Oradea.⁷ Emancipate din iobăgie, în anii liberalismului liberal („*epoca care surâde*” - cum o denuțește Simion Retegan), satele românești au făcut eforturi în acest sens și și-au constituit fonduri proprii.

Legea XXXVIII, votată în Parlamentul Ungariei dualiste în anul 1868, stipula faptul că se puteau înființa școli de către stat, comunitățile locale, persoane particulare și culte, pentru a conduce școlile primare, să elaboreze propriile programe analitice, să numească învățătorii și să le stabilească salariile. Limba de predare în școlile de stat trebuia să fie limba comunității. Dar, indiferent de partidul politic, respectiv coaliția aflată la guvernare, atât școlile primare, cât și cele secundare au fost considerate mijloace de formare a unor cetățeni utili, dar și de promovare a unui patriotism așa cum îl concepeau oficialii Ungariei. După moartea părinților dualismului, dar și a mitropolitului Șaguna (a cărui influență era în scădere), școlile românești erau privite ca piedici în calea consolidării statului.⁸

Fruntașii politici români erau deranjați mult de faptul că, din cele 20 de preparandii publice înființate conform legii din anul 1868, doar 5 funcționau în Transilvania și aveau limba de predare maghiară; numai la Deva a funcționat, până în anul 1873, un curs paralel în limba română. În anul 1869, cu acordul vicarului Mihai Pavel, Preparandia română din Sighet devenea școală de stat. S-au înregistrat imixțiuni și în viața bisericească (tentativa desființării vicariatului Rodnei și prelungirea vacanței Episcopiei de Gherla), după cum nemulțumea și lipsa de reprezentanți români în administrația Solnocului de Mijloc.⁹ În august 1873 se întrunea o comisie de analiză a manualelor școlare, condusă de un consilier imperial și, nu după mult timp, s-a interzis folosirea multora, ca dăunătoare intereselor publice.¹⁰

La sfârșitul deceniului în care s-a inaugurat dualismul, respectiv în anul 1870, în toată Transilvania erau doar 5 preparandii românești. Una dintre ele

---

⁷ S. Retegan, *Politică și educație în epoca liberală austriacă*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, vol. XX, 1990-1991, p. 73-74.

⁸ K. Hitchins, *Afirmarea națiunii: mișcarea națională a românilor din Transilvania 1860-1914*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 188-190.

⁹ S. Retegan, *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1867-1875)*, Cluj-Napoca, s.n., 1994, p. 20.

¹⁰ M. Bordeianu, P. Vladchovschi, *op. cit.*, p. 218-219.

era cea arhidiocesana a Blajului, care s-a deschis în anul 1865 (fără local propriu) și prin care, până în anul 1920, au trecut un număr de 3838 cursanți (calificați cu titlu definitiv au fost 1459, iar un număr neprecizat, dar considerabil (n.n.) au funcționat cu titlu provizoriu).¹¹ De fapt, școlile medii românești (ca și ale sașilor, slovacilor, sârbilor), au cunoscut obstrucțiile autorităților, deoarece li s-a refuzat autorizarea de înființare (ca institute profesionale), căutându-se cu insistență „statalizarea” celor existente, iar școlile bilingve, respectiv trilingve au devenit școli de limbă maghiară. În privința învățământului superior, până la Marea Unire nu funcționau pentru naționalități decât seminariile/facultățile teologice. Academia de Drept a sașilor de la Sibiu era desființată deceniul al optulea.

Manualele folosite pentru ciclul primar în acești ani erau diverse. Ioan V. Rusu, cleric de bază și un bun dascăl al Blajului (un timp a fost și învățător la „norme”), care a predat mult timp la Sibiu (unde era protopop), este autor al *Elementelor de istorie a Transilvaniei pentru învățători și școlile populare românești*, Sibiu, 1885, al unei *Cărți de lectură*, Sibiu, 1877 (ediția a II-a, 1886), dar și al cunoscutului *Compendiu de istorie a Transilvaniei*, Sibiu, 1864. A colaborat și la *Amicul școlii*, redactat de Visarion Roman, comentând chestiuni de didactică și metodice, dar și delicata problemă a alegerii între școala publică și cea confesională-națională, cea care a fost supusă atâtor presiuni ale autorităților, până în anul 1918.¹²

În anul 1854, bucovineanul Samuel Andrievici publica la Viena *Micul Comenius pentru clasa a I a a școlilor populare*, iar în anul următor *Carte de citire (Legendariu)*.¹³ În anul 1859, A. T. Laurian publică la București manualele școlare *Elemente de istoria românilor pentru clasele primare* și *Elemente de cosmografie pentru clasele primare*¹⁴ (este posibil să fi fost cunoscute în unele școli transilvănene, pentru că s-au făcut donații, cuprinzând și lucrări ale lui - n.n.). Tot lui Laurian îi aparține manualul *Geografia Daciei moderne* (ediția a II-a, 1861), care, desigur, a fost interzis, datorită titlului. În anul 1874 apare la Gherla manualul lui Ioan Papiu *Abecedariu pentru școlile*

¹¹ Statistica, din anexa privind absolvenții Preparandiei Blajului, în *Anuarul Liceului „Sfântul Vasile cel Mare,”* Blaj, anul școlar 1921-1922.

¹² N. Comșa, T. Seiceanu, *Dascălii Blajului*, Blaj, Editura Demiurg, 1994, p. 85 și copie manuscrisă după *Amicul școlii*, nr. 25 și 32/1861, Arhivele Alba, *Fond Gimnaziul Superior Greco-Catolic Blaj*.

¹³ M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 101.

¹⁴ *Ibidem*, p. 182-183, 193.

confesionale greco-catolice din diecesa Gherlei (deși cu defecte, a fost folosit până în anul 1900), iar Ioan Popescu, profesorul sibian supranumit „*primul herbaritian român*” a tipărit *A doua carte de lectură și învățătura pentru școlile populare române*, lucrare îmbunătățită și retipărită de profesorul Petru Span, în anul 1911.¹⁵ Este și autor al *Abecedarului* cu litere latine și al „manducerii” ca metodică la întrebuițarea acestuia, dar și a unei *Cărți de citire* în două părți, a *Elementelor de istorie* și a *Elementelor de geografie, Elementelor de istoria naturei, Fizică* (pentru cursul primar) și *Catehismului mic ortodox*.¹⁶

Visarion Roman, personalitate dinamică, unul dintre primii economiști români, publicist și fruntaș politic român, în pofida faptului că a trăit puțin,¹⁷ este, în cursul agitatei sale existențe, autor și traducător de manuale (între anii 1855-1857 a funcționat ca învățător la școala din Rășinari/Sibiu); a prelucrat din limba germană, în anul 1854, *Aritmetica cu cifre pentru pruncii începători*, iar în anul 1855, *Geografia Monarhiei austriece* (primul manual a fost aprobat de Andrei Șaguna și din dispoziția prelatului a fost scos în tipografia arhidieceșană). Manualul a fost refăcut și întrebuițat în școlile populare timp de 10 ani, până când Ioan Popescu a publicat *Computul în școala poporală* (manual pentru învățători), în anul 1865. În anul 1862, Visarion Roman publică *Carte de lectură românească pentru școlile române primare (lecturarii)*, cu caractere latine. Lucrarea concentrează povestiri cu conținut literar, moral și științific (zoologie, fizică, chimie, istorie națională, dar și elemente de agronomie), împărțite în 126 de lecții. Cartea a fost recomandată și de Astra, iar Visarion Roman publică în anul 1873 cea de-a patra ediție. Timp de 17 ani (1861-1877) a publicat calendare, sub titlul *Istoria Ardealului cu privire la români*. Pentru școlile primare, ca editor, a tipărit lucrările năsăudeanului Vasile Petri - *Sistemul metric, manual pentru învățători și toți cărturarii noștri* și *Sistemul metric*. Atunci când a suplinnit catedra de pedagogie a Institutului din Sibiu a întocmit (în anii 1854-1855) și un *Metod* (lucrare generală? - sursa nu precizează), rămas în manuscris.¹⁸

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 234-235.

¹⁶ *Ibidem*, p. 193 și Eusebiu Roșca, *op. cit.*, p. 96.

¹⁷ Bujor Surdu, *Visarion Roman (1833-1885)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, *passim*.

¹⁸ Ioan N. Ciolan, V. V. Grecu, *Visarion Roman, pedagog social*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 70-76.

Autorii pe care îi cităm evidențiază și ampla sa activitate de publicist, ca redactor al revistei pedagogice *Amicul școlii* (1860-1865), precum și la calendarul *Amicul poporului* (1861-1882), revista *Progresul* (1866), revista *Albina Carpaților* (1877-1880), însă a colaborat și la *Românul* din București (1868-1870), *Gazeta Transilvaniei* (1870-1872), *Albina* și *Federațiunea* din Pesta.

Ioan Micu Moldovan, profesorul cărturar blăjean, membru al Academiei Române, a publicat două manuale foarte apreciate în epocă: *Istoria Ardealului și Geografia Ardealului* pentru școlile populare (reeditare). A redactat lecții de istorie universală (după anul 1860) privind: Franța, Grecia, Roma, Italia, Austria etc. Spațiu mai extins a acordat revoluției franceze și perioadei napoleoniene. Arată simpatie față de lupta spaniolilor contra armatelor franceze, ca și războiului de eliberare al grecilor contra Imperiului Otoman. Sesizează motivul principal al rupturii dintre români și unguri în războiul civil din 1848-1849, intransigența elitelor ungurești, după cum urmărește și implicațiile războiului Crimeii.¹⁹ Petru Solomon și George Munteanu, pedagogi și institutori de vârf ai Blajului, au redactat un *Abecedar pentru clasa a I a a școlilor populare*, respectiv *Computul mental și cu cifre și Educațiunea și instrucțiunea generală*, iar Ștefan Pop (cel care a scos la Blaj revista *Economul* și suplimentul *Foaia școlastică*) a publicat manualul *Legendariu pentru școlile populare*, Blaj, 1887, *Metodul predării legendariului*, Blaj, 1872.²⁰

Ioan Fekete Negruțiu, primul reprezentant al „dinastiei” de dascăli blăjeni cu acest nume, a publicat, pentru folosul elevilor de ciclu primar, *Catehism, Istorie biblică, Abecedar, Aritmetica pentru școlile primare*, ca și o *Gramatică maghiaro-română* (Cluj, 1852).²¹

Ungureanu Petru, absolvent al unei școli pedagogice din Cluj, colaborator permanent al *Foii școlastice*, a fost un valoros practician (a predat

---

¹⁹ Ioana Botezan, Ioan Micu Moldovan, *Catalog*, Cluj-Napoca, 2002 și V. Vesa, *Lecții de istorie universală propuse de I. Micu Moldovan la Gimnaziul din Blaj*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, Fasciculus 2, 1967, p. 73-75.

²⁰ N. Comșa, T. Seiceanu, *op. cit.*, p. 98-100.

²¹ *Ibidem*, p. 82 și *G. Barițiu și contemporanii săi*, vol. III, București, Editura Minerva, 1986, p. 131-136, 183-184 și 196-197.

și la Institutul preparandial din Blaj) și este autor al unor abecedare, atât în limba română, cât și în maghiară.²²

Dr. Ilarion Pușcariu, profesor de frunte al Institutului teologico-pedagogic din Sibiu a redactat un manual de limba română și o lucrare *Principii din Pedagogie*. Este animatorul grupului de tineri profesori care, fiind în relații cu junimiștii de la *Convorbiri literare*, au popularizat ortografia fonetică prin *Foișoara Telegrafului Român* și au militat pentru utilizarea ei.²³ Sibianul Ioan Candrea (un timp a predat și la Preparandia din Deva) a publicat în anul 1876 în *Școala română*. Dr. Daniil Popovici Barcianu, pe lângă lucrări de pedagogie, a redactat *Elemente de istorie naturală, Lucrul de mână...* (1885), *Istoria naturală* și *Povești* pentru clasa a I-a (1901), *Carte de cetire* II și III și, împreună cu dr. Barcian, dr. I. Stoia și D. Comșa, a redactat, între anii 1897-1899, *Foaia pedagogică* și, singur, *Vatra școlară*.²⁴

S-a remarcat faptul²⁵ că metoda intuitivă de învățare devine omniprezentă în strategiile transilvănene ale secolului al XIX-lea, grație asimilării metodei lui Comenius și Pestalozzi, consecința fiind înlăturarea memorării mecanice, însușirea simultană a lecturii și scrisului, folosirea metodei fonetice și înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin. Manualele anterioare anului 1850 (*Bucoavna, Ceaslovul, Octoihul, Catebismul*), care confereau un caracter exclusiv religios învățământului, sunt înlocuite după anul 1866 de primele manuale de geografie, istorie și istorie naturală, fapt ce constituie o veritabilă revoluție. Ca urmare, se folosesc manuale anterior menționate, ale lui Z. Boiu, V. Petri, I. Popescu etc. Treptat, s-a conturat un curriculum școlar modern, care avea în vedere chestiuni didactice și educative, care să reflecte nu numai progresele din domeniu, dar și necesitățile practice ale societății acelor ani, însă în parametrii legislativi de atunci (n.n.).

Școlile române s-au dezvoltat sub protecția autonomiei bisericești. Evident, au existat unele schimburi de opinii, indiferent de confesiune. Sibienii au dezvoltat o veritabilă școală de pedagogie, pregătirea lor fiind strâns legată de facultățile de profil din Germania. Este cazul lui Ioan Popescu, P. Șpan, D. Pop Barcianu, Vasile Bologa, Grigore Patriciu, Onisifor Ghibu. Pe de altă parte, năsăudenii au avut practicieni și metodiști de marcă: Vasile Petri și Vasile

---

²² N. Comșa, T. Seiceanu, *op. cit.*, p. 111-112.

²³ Eusebiu Roșca, *op. cit.*, p. 99-100.

²⁴ *Ibidem*, p. 101-102, 106-107.

²⁵ Rodica Ianoș, *Modernisation du discours didactique dans l'enseignement primaire roumain de Transylvanie au milieu des XIX siècle*, în *Transylvanian Review*, nr. XVII, 1, 2008.

Gr. Borgovan. Sibienilor li se datorează, între altele, apariția *Abecedarului românesc*, publicat pe baza ideilor herbarto-zilleriene. Dr. Petru Șpan (care și-a făcut o parte a liceului la Blaj) publică, în *Foaia școlastică, Prelegeri din psihologia empirică lucrute după treptele formale* (ale lui Herbart și Ziller - n.n.), *Simțuri, senzații, mișcare, Despre asociativitatea ideilor și memorie, Verbalismul în școală* (toate în cursul anului 1903).²⁶

Onisifor Ghibu, în teza de doctorat,²⁷ urmărește starea școlilor din Alsacia și Lorena, situația copiilor francezi care trăiau sub regim german, prezentând similitudini cu cea a copiilor români din Ungaria. Această lucrare, din anul 1910, o aprecia ca „*filosofie a educației*,” dar și un mijloc în slujba cauzei naționale. *Planul de învățământ pentru școlile primare ortodoxe* ale Eparhiei Sibiului se bazează pe principiul național în educație și pe principiul „*educației armonice*” (după Rein), urmărind adaptarea la condițiile specifice Transilvaniei acelor ani. *Îndreptarul metodic* al planului evidențiază obiectivele educației intelectuale și cele estetice, pentru educația fizică, dar și cu scopul pregătirii pentru viață. Aceste preocupări de sistematizare și perfecționare se întâlnesc și în *Planul de învățământ și îndrumar metodic pentru școlile unite*, Blaj, 1909.

Reprezentanții elitelor românești, comparativ cu populația românească, erau relativ puțini (deși în creștere față de anii anteriori), o bună parte trăiau în mediul rural. În general, făceau parte din prima generație de la țară, profesau și în mediul urban, însă ultimul le era în parte înșelător și ostil. Dacă maghiarii și sașii (ultimii erau mai cosmopoliți) aveau legături mai strânse cu lumea urbană, românii întrețineau mai puține, inclusiv pe plan administrativ și comercial. Aplicarea Legii Apponyi a redus cu 16.000 numărul elevilor români, cu 428 cel al cadrelor și cu 438 al școlilor. În anul 1910, românii aveau un număr de 3.670 institutori (învățători) și 1.029 învățătoare și 270 de educatoare. Din totalul de 30391 de intelectuali, intelectualitatea didactică reprezenta 27,4%.²⁸

²⁶ T. Gall, *Petru Șpan. Activitatea și gândirea pedagogică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, s.a., p. 160-161.

²⁷ O. Ghimbu, T. Gall, *Onisifor Ghibu ca istoric al pedagogiei*, în *Revista de pedagogie*, nr. 5, 1983, p. 27; Șt. Bârsănescu, *Onisifor Ghibu*, în *Revista de pedagogie*, nr. 6, 1983, p. 90-91 și I. Păun, *Onisifor Ghibu sau pledoaria pentru o pedagogie modernă*, în *Revista Consiliului Național Român pentru UNESCO*, nr. 1, 1983, p. 149-150.

²⁸ V. Dobrescu, *Elita românească în lumea satului transilvan 1867-1918*, Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior,” 1996, p. 39-49, 61-69 și Irina Liveanu, *Cultură și naționalitate în România Mare 1918-1930*, București, Editura

Treptat, apar și se înmulțesc unele componente ale societății civile: asociații, reuniuni diverse, casine etc. Din anul 1861 își începe activitatea *Asociația transilvană pentru literatura și cultura poporului român*, care-și stabilește sediul la Sibiu; alături sunt însă și asociațiile din Arad, Banat etc. Între multele inițiativă / hotărâri ale Astrei, Despărțământul Blaj al Asociațiunii, în anul 1879, are un proiect pentru dezvoltarea școlilor de meserii, pentru a mări numărul celor cu preocupări „industriale,” cum li se mai spunea în epocă.²⁹ Preocupările pentru școlile primare sunt timpurii, astfel că în adunarea de la Șomcuța Mare (Maramureș), din anul 1869, s-a discutat problema redactării și tipăririi de cărți „poporale,” dar și problema înființării unei tipografii proprii. În anul 1900, în adunarea de la Băile Herculane s-au ales membrii secției școlare a Astrei (care a avut sediul la Blaj), având în frunte pe preotul-profesor blăjean Vasile Hossu.³⁰ Din anul 1904 se cunosc preocupările privind organizarea „școalelor de repetiție și adulți,” pentru tinerii cu vârsta între 15 și 17 ani, inclusiv tipărirea de broșuri și cărți, corespunzătoare „trebunțelor” țaranului român, dar și în domeniul asociat al consolidării conștiinței naționale. Finanțarea urma să se facă prin contribuții colective, cadrul activităților fiind „reuniunile,” șezătorile din timpul iernii (incluzând broșurile din categoria „cunoștințe folositoare” și conferințe ale specialiștilor în agronomie, creșterea animalelor, medicilor), dar și „declamațiuni,” producții de teatru etc.³¹

Un rol important pentru școli l-a avut activitatea reuniunilor de învățători, care, chiar cu unele deficiențe, și-au făcut datoria cu responsabilitate civică și națională, căci au apărat interesele membrilor în fața politicii agresive a autorităților. Proiectul Reuniunii învățătorilor greco-catolici, din anul 1875, prevedea faptul că scopul ei este „instruirea tuturor învățătorilor pentru înaintarea culturală a poporului, prin înălțarea școlii populare...promovarea și lățirea științelor și cunoștințelor pedagogice, metodice și didactice... conform pedagogiei moderne.” La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, întreg teritoriul Transilvaniei era

---

Humanitas, 1998, p. 167-168; situația școlilor și intelectualității didactice la I. Chiorean, *Aspects regardant la dynamique et la intellectualite didactique de la Transylvanie*, în *Transylvanian Review*, an III, nr. 2, 1994, p. 65 și 71.

²⁹ V. Dobrescu, *Astra în viața social-economică a românilor din Transilvania (1861-1918)*, în *Marisia*, vol. VIII, 1978, p. 195.

³⁰ Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga,” 2005, p. 35 și 73.

³¹ T. Pavel, *Activitatea Astrei pentru dezvoltarea învățământului românesc din Transilvania (1861-1918)*, în *Sargetia*, nr. X, 1973, p. 30.

acoperit de aceste reuniuni, mai active fiind cele din Sălaj, Gherla, Sătmar, Bistrița-Năsăud, Hațeg și Lugoj.³²

Încă din anii 1871-1872, episcopiile erau avertizate în legătură cu controalele, începute de inspectori în anul 1876. La Blaj, sub conducerea episcopului dr. Vancea și a lui G. Barițiu, se organizează un Congres/consfătuire, căutând soluții salvatoare în fața pretențiilor de dotare a școlilor. S-a hotărât constituirea unui fond diecesan, pentru a sprijini plata învățătorilor, dar și cele 237 de sate, care numai în colaborare își puteau întreține școlile (mai energice fiind cele din Eparhia Gherlei), fiind vizați și cei care își rețineau copiii la munci. Sinodul din Sibiu, din aprilie 1873, cere oficialităților ca plata învățătorilor să se facă din trezoreria locală, iar controlul activităților să se facă de trimișii săi.³³

În anul 1877, o adresa a Mitropoliei Sibiului (care relua o dispoziție oficială - n.n.) menționa un număr de 48 de lucrări interzise, cu tematici diverse (26 în limba română, restul în slovacă, croată, sârbă, ruteană și rusă). Între cărțile românești se numărau *Catehismul greco-catolic* din anul 1860, *Istoria patriei* a lui Micu Moldovan, *Elemente de geografie fizică și politică*, 1866, de S. Mihail Mihăescu, *Lepturariul românesc* al lui A. Pumnu, *Elementariu sau Abecedariu pentru școlile românești*, Sibiu, 1874, dar și *Carte de computu pentru școlile elementare*.³⁴ Se adaugă și alte titluri editate în Croația, Serbia, Slovacia, dar și lucrări didactice tipărite în Germania, Austria, fiind agreate pentru publicare traduceri și prelucrări din limba maghiară.³⁵

În pedagogia europeană a acestor ani, un loc central l-a avut opera germanului J. Fr. Herbart (1776-1841), stârnind luări de poziție pro și apoi contrare. Până la anumite „decantări,” în legătură cu separarea pedagogiei de psihologie, s-au generalizat „treptele formale” și s-au experimentat în practica pedagogică europeană, dar și în SUA. Dar, unii adepți i-au acceptat anumite teze, iar alți pedagogi germani, dar și din alte școli naționale europene, l-au contestat, într-un context mai general, al contradicției între ceea ce s-a numit „școala veche” și „școala” (de fapt școlile, ulterior) activă(e).

³² *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, București, Editura Academiei, 2002, p. 306-307 și V. Popeanga, *Asociațiile învățătorilor din Transilvania în secolul al-XIX-lea*, în *Revista de pedagogie*, nr. 1, 1969, p. 80.

³³ S. Retegan, *Sate și școli...*, p. 36-37.

³⁴ N. V. Fola, *Școlile Blajului între anii 1850-1918 (Evoluția instituțională și contribuții la dezvoltarea elitelor intelectuale românești)*, Târgu-Mureș, s.n., 2009 p. 24-28.

³⁵ *Ibidem*, p. 36.

Evidențiem faptul că pedagogii și oamenii școlii românești au „extins” tratarea teoretică la practica școlilor elementare și pedagogice, în colaborare cu cei de peste Carpați, între transilvănenii cu stagii îndelungate de muncă în „Țară” fiind S. Mihail Mihăescu, Șt. Pop, dar și pedagogii Vasile Gr. Borgovan și bănațeanul Ștefan Velovan, ultimii doi au condus mult timp școli pedagogice.³⁶ Lui Șt. Velovan i se datorează apariția unor valoroase lucrări de pedagogie (apreciate de Titu Maiorescu), dar și lucrări de psihologie și metodică. El a condus Școala pedagogică din Craiova, iar V. Borgovan la Năsăud, Bârlad, Sf. Sava (București) și la Turnu Severin, activitatea fiindu-i apreciată de T. Maiorescu, Al. Odobescu, Take Ionescu. De făcut precizarea că un valoros învățător al Blajului, Toma Cocișiu, va activa în anii interbelici în cadrul Școlii experimentale de la Blaj, realizările sale fiind comparate cu ale belgianului Decroly și apreciate de francezul A. Ferriere (în 1937).

Pedagogii maghiari din această perioadă și-au adus contribuții, de importanță locală. Este cazul lui Sami Laszlo (Zalău), care a avut și preocupări de sociologie, Hauch (Karpathy) Endre (a profesat la Baia Sprie, Iglo și Győr, Bistrița și Locse), lucrările de metodică fiind și pentru limba română, germană și sârbă, Emericzy Geza (a fost colaborator al dr. Chr. Fr. Dittes, cunoscut antiherbartian) sau Revai Lajos Kozma Ferencz etc., importanți prin faptul că au manifestat deschidere spre noutățile din domeniu.³⁷

În același context se integrează și pedagogii germani ai timpului, cel mai important fiind Joseph Capesius, absolvent al învățământului teologic, respectiv filosofic și pedagogic la universitățile din Berlin și Leipzig, adept critic a lui Herbart. Manualul lui de psihologie este scris sub influența lui W. Wundt, unul dintre corifeii didacticii experimentale germane (alături de Lay, Meissner etc). Capesius a scos revista de profil *Schule und Kirchenbote* și are preocupări de aplicare a realizărilor moderne de pedagogie (în anul 1896 a reorganizat Școala de aplicație de la Sibiu), însă are și preocupări de psihologie, alături de metodică, fiind adept al experimentării și permanenței perfecționării a

---

³⁶ Pentru Șt. Velovan, apud Constantin Brătescu, *Ștefan Velovan - pedagog și filosof român (1852-1932)*, Caransebeș, s.n., 2000, passim.

³⁷ După *Magyar Írok Élete és munkái. A Magyar Tudományos Akadémia Megbizabol*, írta Szinnyei József, vol. V, 1987, p. 115 și 111; *Révay Nagy Lexikona*, vol. XVI, Budapesta, 1924, p. 53 și *Pedagógia Lexikon* (coordonator Nagy Sandor), Budapesta, Editura Academiei, 1976, p. 358. Mulțumim încă odată d-lui prof. univ. dr. doc. Molnar Károly din Szombáthely (Ungaria), pentru expunerea opiniei privind valoarea contribuției pedagogilor menționați.

actualului didactic și educativ.³⁸ Concluzionăm că, în predarea pedagogiei în școlile transilvănene s-au recepționat nuanțat (și critic, în unele situații) curentele europene de pedagogie, cele de sorginte germană având preponderență.

În activitatea școlară, *Legea Trefort* (XVIII), din anul 1879 a introdus obligativitatea pentru preparanșii nemaghiari ca învățătorii să poată utiliza corespunzător limba maghiară, atât în scris, cât și oral (din anul 1882 nu se mai acordă atestatul de învățător fără îndeplinirea acestor condiții).³⁹

A urmat cea de-a doua *Lege Trefort*, pentru școlile medii (1883). În anul 1898, ministrul Wlassics urmărea elaborarea unui proiect de lege pentru etatizarea preparanșilor românești, întreținute de cele două Biserici, pentru a mări presiunile de deznaționalizare.⁴⁰

Și următoarea lege școlară, Apponyi, din anul 1907, era profund discriminatorie. A asimilat învățătorii confesionali și pe cei din școlile comunale cu funcționarii publici. Confesiunile romano-catolică, calvină, unitariană și mozaică primeau ajutorul liber al statului, iar „ascușul” (n.n.) legii l-au suportat românii, șvabii, sârbii, rutenii, dar și sașii.

În anul 1914, ministrul Jankovich Bela dispune învățarea limbii materne ca auxiliară în primele două clase primare, în celelalte două limba maghiară se învața ca obiect distinct, pentru mai buna însușire. Conform *Legii XXXVII* din anul 1913, elevii clasei a V-a, în urma unui examen special, puteau să voteze la vârsta maturității, dacă cunoșteau limba maghiară.⁴¹

În anul 1917, în condițiile escaladării supravegherii polițieneste și a restricțiilor generate de starea de război, constituindu-se „zona culturală,” activitatea preparanșilor din Arad, Sibiu, Caransebeș este grevată, în școli sunt numiți comisari ministeriali. Consistoriile, dar și întrunirea Sinodului ortodox erau supravegheate de detectivi, iar în perspectiva apropiată se urmărea

³⁸ C. Gollner, Joseph Capesius, în *Pedagogi germani progresiști din România*, București, 1969, p. 108-109, 112-114, 120-123.

³⁹ S. Retegan, *Sate și școli românești...*, p. 36-37.

⁴⁰ *Istoria României. Transilvania*, vol. II, Cluj-Napoca, 1999, p. 26-28 și M. Păcurariu, *Politica statului maghiar față de Bisericile românești din Transilvania 1867-1918*, Sibiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 166-167, 171-175.

⁴¹ L. Maior, *Politica școlară a guvernelor maghiare față de români (1900-1914)*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, vol. XXX, 1990-1991, p. 123-131; *Legea Apponyi*, în *Istoria României. Transilvania*, vol. II, p. 275-276.

„statalizarea” clădirilor și bunurilor școlilor confesionale (la Blaj, ordonanța s-a revocat abia în noiembrie 1918).⁴²

Doar odată cu disoluția instituțiilor regimului dualist din Transilvania au încetat măsurile vexatorii, urmând perioada de tranziție, în care a funcționat Consiliul Dirigent, iar cadrele didactice se vor putea întruni, în noile condiții și vor discuta probleme profesionale, odată cu anul 1919.

---

⁴² L. Maior, *Contribuții la istoria raportului biserică-putere în Transilvania (1867-1918)*, în vol. *Convergențe europene. Istorie și societate în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 1992, p. 180-182.

BIOGRAFICA

**Protopopul și pedagogul mureșean Simeon Popescu (1848-1919).
Un ultim omagiu adus de Liga Culturală prin
savantul Nicolae Iorga și preotul-profesor Gheorghe Cotenescu**

RADU PETRESCU
București

Abstract

The Protopope and Pedagogue Simeon Popescu (1848-1919). A Final Tribute Paid by Nicolae Iorga from The Cultural League and the Priest-Professor Gheorghe Cotenescu

Simeon Popescu, born in Râpa de Jos in 1848, was educated both in Romania, at Sibiu and Blaj, and also abroad, at Leipzig. He was a priest and teacher in Sibiu and later on in Bucharest.

*He played an important part in the creation of the Cultural League (a league promoting the cultural unity of all Romanians) in Bucharest. Nevertheless, when he died, in 1919, this event was hardly mentioned by the newspapers of the time. An important exception was Nicolae Iorga, who published a brief, but pertinent, article in **Neamul Românesc**. A very impressive article, praising the activity and personality of Simeon Popescu, was also written and published by Gheorghe Cotenescu.*

Keywords: *Simeon Popescu, Transylvania, The Cultural League, Nicolae Iorga, pedagogy, Gheorghe Cotenescu*

Prin compromisul din februarie 1867, Imperiul Austriac multinațional se reformează și se transformă într-un regim dualist, cunoscut și sub numele de Imperiul Austro-Ungar (Imperiul cezaro-crăiesc). În dubla monarhie, Ungaria avea dreptul de autogovernare, națiunile germană și maghiară erau dominante, iar drepturile politice, economice și cultural-religioase ale celorlalte naționalități se restrâng treptat. La sfârșitul secolului al XIX-lea, problemele cu care se confruntau pe toate planurile cele peste 3,5 milioane de români din Austro-Ungaria și în special cei din Transilvania erau din ce în ce mai mari.

Ieșită victorioasă din războiul de independență, România regelui Carol I cunoaște o dezvoltare fără precedent în istorie și oferă o rază de speranță ardelenilor. Mulți intelectuali, dar și tineri dornici de învățatură și de afirmare, trec Carpații și acolo unde ajung nu-și uită frații.

La îndemnul lui Ioan Slavici, Ioan Russu-Șirianu (nepot de soră al scriitorului) și al unor importante personalități din țară (Alexandru Orăscu, V. A. Urechia, Ionel Grădișteanu, Christu Negoescu, D. Marinescu-Bragadiru

etc.), activa studențime bucureșteană (printre care și mulți ardeleni) va discuta în ședințe furtunoase ținute în perioada octombrie-decembrie 1890 și va reuși să înființeze Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor, asociație care va duce o bogată activitate culturală și politică pentru întărirea unității românilor din România și Transilvania.

Printre persoanele care au jucat un rol important în cadrul Ligii Culturale la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului XX se numără și protopresbiterul și pedagogul mureșean Simeon Popescu, legat de scriitorul Ioan Slavici printr-o prietenie statornică.

Cercetând prin arhive și periodice îngălbenite de trecerea nemiloasă a timpului, ca să însăilez o micromonografie dedicată vieții și activității bunicului meu, preotul-profesor mușcelean Gheorghe Cotenescu, nu mică mi-a fost mirarea să constat înalta prețuire și respectul acestuia față de mureșeanul Simeon Popescu.

Verificând cu atenție cam tot ce s-a scris în timp despre Simeon Popescu, mi-am dat seama că mărturia preotului Gh. Cotenescu nu este cunoscută.

Ca absolvent al Liceului „Gh. Lazăr” din București, consider o datorie de onoare pentru mine ca mureșenii să beneficieze în premieră de această mărturie peste timp. Iar ei să știe că numele profesorului de religie Simeon Popescu este trecut pe placa omagială închinată în 1933 de Comitetul Școlar al liceului bucureștean.

Simeon Popescu, demn urmaș în spirit și în faptă al mitropolitului Andrei Șaguna, a fost un cleric carismatic, un polemist de temut, un publicist cu mare dăruire și un pedagog de mare valoare.

S-a născut la 6 august 1848 în Râpa de Jos (azi Vătava), la poalele Călimanilor, în familie de preot. Școlit la Blaj și Sibiu, este trimis de Andrei Șaguna la Leipzig, unde urmează simultan cursurile facultăților de teologie și filosofie, obținând doctoratul în 1877. Revine la Sibiu și devine profesor la Institutul Teologic-Pedagogic Andreian (1878-1883), preot la vechea biserică Catedrală și protopop al Sibiului (1883-1888). E perioada în care Sibiu devine centrul mișcării naționale ardeleni.

Fermitatea opiniilor și respingerea oricăror compromisuri determină alegerea sa în repetate rânduri ca delegat la conferințele naționale române anuale. Membru important al tinerilor grupați în jurul ziarului *Tribuna* din Sibiu, intră rapid în conflict cu gruparea pasivistă din jurul avocatului Partenie

Cosma, directorul Băncii „Albina,” protejată de Mitropolitul Miron Romanul (cumnatul lui Partenie Cosma). Vizibil deranjat de acuzele ridicate pe linia colaborării sale accentuate cu autoritățile timpului în defavoarea românilor, Mitropolitul Miron manevrează Sf. Sinod, obținând sancționarea drastică și alungarea lui din eparhie. Afectat profund, psihic și material, acceptă imediat să contribuie la îmbunătățirea activității tinerei Facultăți de Teologie din București, la îndemnul lui Titu Maiorescu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Intervențiile discrete ale Mitropolitului Miron Romanul se soldează și aici cu scoaterea sa de la catedră, cu tot sprijinul lui Maiorescu, care îi va mulțumi. Alte instituții culturale și bisericești bucureștene se grăbesc să apeleze la serviciile sale: profesor de religie la Școala Normală de Institutori (1888-1900), la Seminarul Pedagogic Universitar (1899-1900) și la Liceul „Gheorghe Lazăr” (1901-1918), corector al internatului Liceului „Sf. Sava” (1894-1895), director al Bibliotecii Centrale de Stat (1891-1894), preot-duhovnic la Azilul de fete „Elena Doamna” (din 1901 până la dispariția sa fizică).

Se cunoaște rolul decisiv al ardelenilor, studenți și nestudenți, la înființarea Ligii Culturale, dar nu se pune suficient accent pe includerea lui Simeon Popescu în cadrul primului comitet de conducere al celei mai importante organizații a societății civile românești din Vechiul Regat.

La 17 decembrie 1890, în prezența a 305 de membri cu drept de vot, a fost ales un comitet compus din 21 de persoane (11 studenți și 10 nestudenți), condus de profesorul universitar Alexandru Orăscu (1817-1894), fostul rector al Universității București.

Studenții aleși erau următorii (în ordine alfabetică): Constantin Cernescu, Mihail Dragomirescu, Petre Flor, Ion Lupulescu, Simeon Mehedinți, George Murnu, Petre P. Negulescu, Petru I. Patriciu, Alexandru Tălășescu, Alexandru Teodor și Nicolae Vicol.

Lista membrilor nestudenți includea personalități din diverse domenii de activitate, ardeleni și regățeni, respectiv: academicianul Vasile Maniu, profesorii Nicolae Barbu, Christu Negoescu, Alexandru Orăscu și Simeon Popescu, deputații Ionel Grădișteanu și Nicolae Ionescu, avocatul Grigore T. Brătianu, industriașul Dumitru Marinescu-Bragadiru și hotelierul Ion Mihalcea.

Ca membru de seamă al comunității ardelenilor din București, ia parte la numeroase manifestări oficiale (de ex. este invitat la ședința solemnă a Academiei Române cu prilejul discursului de recepție ținut în 1900 de Episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului; în numele comunității ardelenilor din București, depune jerba de flori în 1901 la înmormântarea lui V. A. Urechia, președinte al Ligii Culturale; participă la ceremonia sfințirii noii biserici Catedrale a Sibiului în 1906; ține unul din discursurile de bun venit în

onoarea primarului Vienei, Karl Lueger, sosit pentru a participa la deschiderea Expoziției Generale jubiliare din 1906 etc.).

Adorat de elevii și studenții săi, prețuit de cărturarul Nicolae Iorga, de eruditul arhimandrit Iuliu Scriban și de vicarul patriarhal Veniamin Pocitan, Simeon Popescu se stinge din viață după o grea suferință la 11 februarie 1919, fiind înmormântat la Cimitirul Sf. Vineri din București.

Primul și singurul ziar care își informează publicul la rubrica **Informațiuni** este **Neamul Românesc** din 15 februarie 1919 (stil nou): „*Se anunță moartea preotului SIMEON POPESCU. Răposatul, fost profesor multă vreme la Sibiu și mai apoi și protopop, venise în țară ca specialist în chestiile bisericești și a ocupat aici multe și însemnate funcții, amestecându-se și în pasionantele discuții privitoare la afacerea Ghenadie [caterisirea Mitropolitului primat Ghenadie Petrescu în 1896, acțiune cu substrat politic - n.a.]. Foarte înalt și slab, cu o siluetă vulturească, era un om care se impunea și prin înfățișare.*”

Cunoscându-l foarte bine ca student naționalist și funcționar în cadrul centralei Ligii Culturale din București, preotul-profesor Gh. Cotenescu, aflat la Sibiu în calitate de confesor militar remobilizat în campania de dezrobire a Ardealului, îi aduce un ultim omagiu în ziarul **Patria** din 5 martie 1919 (stil nou), deplângând ignorarea tristului eveniment atât de presă, cât și de autoritățile de resort.

Prezint în continuare, in extenso, articolul scris de preotul-profesor Gh. Cotenescu, izbitor de actual și după atâția ani de când a văzut lumina tiparului.

„*Moartea protopresbiterului Simeon Popescu*

Zilele trecut s-a stins, ca lumina pe sfârșite a unei candelă, profesorul de religie de la Liceul Lazăr din București, protopresbiterul Simeon Popescu.

Moartea lui ar fi fost ignorată cu desăvârșire, dacă n-am aminti faptul că d. Nicolae Iorga, în Neamul Românesc, a scris duioase rânduri, scurte, despre personalitatea acestui vrednic român și preot.

La urma urmei, ce l-ar fi interesat pe gazetarul român din București asemenea dispariție odată ce defunctul n-a fost stâlp de club [club de partid politic - n.a.] ori „om al zilei” - expresie curentă de care se învrednicesc toți cari s-au cocoțat ca să însemneze ceva... Încă o mențiune și recunoșcătoare a faptului că trăim într-o vreme de scepticism și obscurantism, când stomacul este Eul - Axa împrejurul căreia se învârtesc cele mai vulgare interese !

De regretat această omisiune, ales că defunctul n-a fost un orice profesor de religie, ci un ales învâțat, precizând în scrisul său, în forme lapidare, credințele și convingerile sale.

Titlurile și ocupațiile publice pe cari le-a avut Simeon Popescu în viața sa au fost expresia muncii și cinstei. Peste tot și-a împlinit datoria cu sfințenie.

A fost un polemist de temut și, fără a jigni separatismul confesional existent între Români, n-a iubit intențiile de pescuit în apă tulbure ale Romano-catolicilor.

Aud că înmormântarea a avut-o, urmat fiind de către elevii Liceului și numai de către 2-3 profesori...

Cred că autoritățile școlare trebuiau să-i cinstească memoria într-o formă mai solemnă bine însemnat, acestea pentru veșnica sa amintire.

Preot Gh. I. Cotenescu”

Într-o lume bulversată de răsturnarea valorilor tradiționale, este vitală identificarea și prețuirea oamenilor valoroși care pot servi generațiilor tinere ca modele veritabile și trainice.

Iar pentru că Biserica și Școala au colaborat, colaborează și vor colabora în permanență pe linia consolidării educației morale a tineretului, protopresbiterul și dascălul Simeon Popescu reprezintă un model demn de urmat prin cele două laturi semnificative ale personalității sale.

Anexă. Scurtă biografie a preotului-profesor Gh. Cotenescu

Cotenescu, I. Gheorghe (n. 1886, Izvoarele, Dâmbovița - 1965, Câmpulung Mușcel).

Preot, psalt, compozitor, profesor, publicist, militant politic. Stabilizat în Mușcel din 1912.

Seminarul Central, București (1905), Facultatea de Teologie, București (1910), Conservatorul de Muzică, București (1912). Animator cultural în cadrul concertelor și șezătorilor societăților studențești, ale coralelor *Carmen* și *Hora* și ale Ligii Culturale (București, Craiova, Turnu-Severin, Constanța, Iași, Cernăuți, Chișinău, Cetatea-Albă, Vălenii de Munte, Câmpulung-Mușcel). Preot: parohiile Conțești (1912 - 1913) și Stoenеști, ambele în județul Mușcel (1913-1965). Econom-stavrofor, cu dreptul de a purta pe viață brâu roșu și cruce patriarhală. Confesor militar în spitale de evacuare a răniților și în Regimentul 9 Vânători (1916 - 1919). Căpitan în rezervă, decorat cu ordinul militar „Coroana României.” Activitate didactică, învățător Stoenеști (1919-1922), profesor secundar de muzică (1922 - 1940), seminariile: Câmpulung, Curtea de Argeș, Cernica-Ilfov (printre elevii pe care i-a format: Patriarhii Justin Moisescu și Teoctist Arăpașu). Compoziții cu tematică religioasă. Membru al Ligii Culturale (secțiile București și Câmpulung-Mușcel). Membru

fondator, Partidul Naționalist - Democrat (1910), președinte organizația Mușcel (1922 - 1924). Deputat guvernamental de Mușcel în Parlamentul României din partea Uniunii Naționale (1931 -1932). Președinte: Asociația Preoților Musceleni (2 mandate); cooperative și obști forestiere, Stoenеști. Vicepreședinte: Cămin Cultural Stoenеști. Conferențiar, Universitatea de vară „N. Iorga” Vălenii de Munte, Prahova (1931 - 1943). Primul secretar al Asociației Cântăreților Bisericești din România (1910-1912). Primul redactor-șef al revistei Asociației, *Cultura*. Publicist, cu articole în: *Curentul*, *Neamul Românesc*, *Patria*, *Universul*, *Vremea nouă*, *Cultura* și în presa mușceleană. Susținător pe partea logistică a grupării anticomuniste Haiducii Muscelului (col. Gh. Arsenescu), deținut politic (1949 - 1950). Cător principal, cu tablou votiv, al Bisericii Stoenеști, Mușcel (realizată prin subscripție publică, 1919-1939).

Anii 50. Cazul Zaharia Husarescu, fost inspector general al Siguranței din Basarabia

Prof. NICOLAE BALINT
Gimnaziul „Sfântu Gheorghe”
Sângeorgiu de Mureș

Abstract

*The Fifties. The Case of Zaharia Husarescu, Former Inspector General
in the Bessarabian Secret Service*

Born in 1876 in Bessarabia and graduate of Law School, Zaharia Husarescu was included in the Romanian Police prior to the First World War. Later, during the war, he came into contact with the work of military information and counter-information, becoming a famous and acknowledged expert. His work in this field was appraised with several orders, medals and decorations of the Romanian, French or Czechoslovakian states, such as „Courage and Belief”, „Legion of Honor” or „The White Lion”.

As chief of the Police and Safety Inspectorate in Bessarabia, he managed to set up several information networks in the USSR, but also to destructure networks set up by the Soviets on Romanian territory, until 1930, when he had to retire.

In 1930, he was investigated by a Ministerial Commission, there being 19 charges issued against him, none of which was however entirely proved. These charges issued in 1930 were to be resumed in the 50s and used, partly, in his being investigated by the communist Security, in Târgu-Mureș. Zaharia Husarescu spent the last years of his life in prison in Făgăraș.

Keywords: *Zaharia Husarescu, Bessarabia, Secret Service, USSR, investigation.*

A făcut parte dintr-o generație românească de intelligence, alături de un Mihail Moruzov, Eugen Cristescu, Constantin Maimuca sau Nicky Ștefănescu.¹ Cu unii dintre ei a colaborat, alții i-au fost subordonați sau au ajuns să-l judece disciplinar, iar alții „l-au lucrat” informativ.

A fost decorat cu cele mai înalte ordine și medalii ale statului român, dar și ale unor state străine: „Bărbăție și credință” în grad de comandor (de către

---

¹ Pentru a avea o imagine edificatoare asupra evoluției serviciilor speciale românești, inclusiv a personajelor enumerate de mine, a se vedea lucrarea lui Alin Spănu, *Istoria serviciilor de informații și contrainformații românești, în perioada 1919-1945*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010.

statul român), „Legiunea de Onoare” a statului francez sau „Leul Alb” de către cehoslovaci...

Zaharia Husarescu,² un om de excepție al serviciilor speciale române - *eroul principal al acestei comunicări* - era în 1930 anchetat de o Comisie specială a Ministerului de Interne, ca mai apoi să fie deferit unei Comisii disciplinare.

Zaharia Husarescu

Împotriva sa au fost formulate atunci 19 capete de acuzare. Urmare a hotărârii pronunțate de Comisia disciplinară, Husarescu a fost suspendat temporar, apoi, după un proces anevoios pe care l-a intentat ministerului în care lucrase, simțindu-se dezonorat și dezamăgit, deși a avut în final câștig de cauză, a preferat să treacă în rezervă pentru a se pensiona.

La mai bine de 20 de ani de la acel moment, respectiv în anii '50, aflat deja la o venerabilă vârstă, Zaharia Husarescu a fost arestat, anchetat și condamnat. De data aceasta, ancheta sa o făceau comuniștii, la Târgu-Mureș, bazându-se în parte și pe documentele anchetei din 1930 și care - *peste 1000 de file* - se găsesc azi la Serviciul Județean Mureș al Arhivelor Naționale³.

Acuzațiile din dosar și... „informațiile obținute pe surse”

1865-1936

Constantin Stere

În 1930, după o anchetă derulată destul de rapid, împotriva lui Zaharia Husarescu au fost formulate, așa cum spuneam anterior, 19 capete de acuzare de către Gheorghe Olărașu, inspector general în Ministerul de Interne. Rivalitate, ură personală sau poate Olărașu a fost „mâna” cuiva din afara sistemului? Poate și una și alta. Greu de spus deocamdată cu certitudine. Se cuvine însă menționat faptul că acest inspector, Gheorghe Olărașu, l-a instrumentat pe Husarescu cu o înverșunare greu de înțeles. Este aproape de necontestat faptul că în cazul lui Husarescu, a existat și o imixtiune politică. Cea a

² Despre arestarea lui Zaharia Husarescu din anii '50 și anchetarea sa la Târgu-Mureș, precum și a unui grup de foști colaboratori de ai săi, a se vedea Nicolae Balint, *Zece ani de teroare. Procuratura Militară Principală Mureș (1954-1964)*, vol. I, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, p. 41-44.

³ SJMAN, *Fond Direcția Regională a M.A.I. Mureș Autonomă Maghiară*, dosarele 154, 161, 162, 163 / 1956.

lui Constantin Stere,⁴ cunoscut om politic al timpului, care apare de altfel frecvent menționat în dosarul anchetei disciplinare din anul 1930. Chiar și Husarescu îl menționează de câteva ori, ca fiind una din cauzele anchetei sale. De ce ajunsese oare, un om ca Husarescu să-l deranjeze atât de mult pe Stere? Timp de câteva luni, inspectorul general din Ministerul de Interne, Gheorghe Olărașu, a fost o prezență discretă la Chișinău, dar și în alte localități din Basarabia, pentru a obține declarații despre presupusele abuzuri comise de Husarescu.

În acest timp, Husarescu funcționa încă în Serviciul de Siguranță, nefiind suspendat - *curios fapt!* - așa cum cereau uzanțele timpului pentru funcționarii superiori care făceau obiectul unei anchete.

În ceea ce privește dosarul de anchetă disciplinară din 1930 a lui Husarescu, de la învinuirile comune care apar în dosar, precum, citez: „*a abuzat de automobilele Inspectoratului.... pentru interesele sale personale,*” „*a autorizat și permis să se facă diferite rețineri din salariile funcționarilor...*” „*a întrebuințat diferiți funcționari pentru serviciile sale particulare...*” se ajunge la altele de o gravitate extremă. Astfel, apar acuzații deosebite, dar insuficient documentate, precum, citez: „*și-a însușit sume însemnate de bani....*” „*Este reclamat la Ministerul Armatei - Marele Stat Major, că a lăsat nesupravegheat pe spionul Macovei Vladimir...*” sau foarte grava acuzație că ar fi sustras două broșuri conținând cifrurile folosite în comunicările cu caracter special.

De altfel, această ultimă acuzație - *niciodată dovedită* - avea să transpară și în presa timpului din România, dar chiar și în presa din Franța. Cel ce are răbdarea să parcurgă documentele acestui caz, inclusiv pe cele întocmite în 1930, își va pune desigur o întrebare firească: cine dăduse informații presei, în timp ce ancheta nu era încă finalizată? Se aflase oare „*pe surse,*” folosind un limbaj ceva mai actual? Trebuia oare ca acuzațiile să-l discrediteze numai pe Husarescu sau și instituția din care acesta făcea parte? Cine ar fi avut acest interes?

Husarescu, o biografie de excepție

⁴ Constantin Stere (1 iunie 1865 - 26 iunie 1936), om politic, jurist și scriitor român. În tinerețe, a făcut parte din mișcarea narodnicilor, iar ulterior a devenit militant activ pentru drepturile românilor din Basarabia. A fost al doilea președinte al Sfatului Țării din Basarabia (2 aprilie - 25 noiembrie 1918), iar pentru scurt timp, circa trei ani, a fost și rector al Universității din Iași. A fondat și condus revista ***Viața românească***, apărută la 1 martie 1906. Despre activitatea sa pentru cauza românismului în Basarabia și a grupului din care făcea parte, a se vedea volumul lui Vasile Pascu, ***Istoria modernă a românilor (1821-1918)***, București, Editura Clio Nova, 1996, p. 204-205.

Născut la 6 iulie 1876 în comuna Chitaiu Moldovenesc din Basarabia, Zaharia Husarescu a absolvit Facultatea de Drept, iar în 1903 a fost încadrat ca și comisar în Poliția portului Galați, funcționând apoi prin diferite localități de graniță. În timpul primului război mondial a condus serviciul de informații și contrainformații al poliției române, ținând în același timp legătura cu Armatele a IV-a, a VI-a și a IX-a ruse pe probleme de informații și contrainformații militare.

Chiar Husarescu în dosarul său de anchetă din 1930, făcea câteva mențiuni autobiografice. „În 1918 - scria el - am primit ordin să trec în Basarabia cu Diviziya a XIII-a română, la Bolgrad, apoi cu Diviziya a XI-a, la Cetatea Albă, unde am fost însărcinat în mod special și personal, să înființez Poliția și Siguranța românească... În 1919, am fost numit Prefect de poliție... În 1920 mi s-a încredințat conducerea și organizarea Inspectoratului General de Siguranță din toată Basarabia, fiind înaintat și numit Inspector General al acestei regiuni...”⁵

A fost cu siguranță un om eficient, de vreme ce a contribuit la arestarea a peste 200 de spioni ruși comuniști și trimiterea lor în fața Curții Marțiale. Totodată, a contribuit în mod esențial la înființarea în anul 1924 a mai multor centre de informații în orașele Tiraspol, Odessa și Harkov. Tot el a fost cel care i-a descoperit și arestat pe membrii organizației comuniste de tineret din Chișinău condusă de Pavel Tcacenco și de Chirilov, precum și a organizației cunoscute sub numele conspirativ *Bundo*.

În 1930, în fața Comisiei de disciplină numită de guvern, Husarescu s-a apărat cu multă demnitate și argumentat. Nu va fi scos din cadrele permanente, dar se vor lua mai multe măsuri disciplinare. Va ataca în justiție hotărârea pronunțată de Comisie și va avea câștig de cauză în cea mai mare parte. Va demonstra că cele 19 acuzații erau nefondate și că aveau, de fapt, substrat politic. Așa cum am mai spus anterior, Husarescu se va pensiona, iar ulterior acestui moment, se va apropia de liberali, în mod deosebit de omul politic Gheorghe Tătărăscu.⁶ Din momentul pensionării, Husarescu va deveni însă „obiectiv de urmărire informativă,” dar intensificarea urmăririi sale se va produce abia după 23 august 1944. Prin experiența sa profesională, dar și ca depozitar al unor informații deosebite, Husarescu devenise probabil un potențial pericol pentru noile autorități urmând a fi arestat la momentul cel mai potrivit.

„Politicienii pătimiși” împotriva funcționarilor de carieră

---

⁵ SJMAN, *Fond citat*, dosar 161/1956, f. 48-49.

⁶ Gheorghe Tătărăscu (22 decembrie 1886 - 28 martie 1957), jurist, om politic, lider marcant al P.N.L., membru de onoare al Academiei Române din 22 iunie 1937. A fost vice-prim-ministru și ministru de externe în guvernul condus de dr. Petru Groza.

Acuzațiile aduse de Gheorghe Olărașu,⁷ inspector general în Ministerul de Interne, cel ce coordonase ancheta împotriva lui Husarescu, au fost luate în dezbateră de o Comisie de disciplină constituită prin hotărâre de guvern. Comisia, formată din 5 membri - printre care și Eugen Cristescu,⁸ viitorul șef al spionajului românesc din perioada guvernului Antonescu - era condusă de Nicolae Radovici, președintele Curții de Apel din București. În intervalul 30 august 1930 - 5 noiembrie 1930, această Comisie s-a reunit de 11 ori. Abia pe data de 5 noiembrie 1930 s-a luat hotărârea definitivă. „Comisia - scria în hotărâre - *avizează a se aplica D-lui Zaharia Husarescu, inspector regional la Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău, pedeapsa excluderii din serviciu pe timp de șase luni cu pierderea salariului și mutare pe cale disciplinară.*”⁹

Pe tot timpul anchetei, Husarescu a fost supus unei presiuni media de neimaginat. Ziarele, în mod deosebit cele stipendiate de țărâniști, se întreceau în a-l denigra, deși încă împotriva lui nu se luase nici o hotărâre și nici una dintre cele 19 acuzații formulate nu a fost în final demonstrată.

„Numele trădătorului din Siguranță - titra grav, cu litere mari, nr. 129 din 29 mai 1930 al ziarului **Vocea Basarabiei** - este cunoscut guvernului. Agentul CEKEI (serviciul de informații al U.R.S.S. - n.a.), Ianovici, care a răpit pe generalul Kutepov, a fost la București. Frumusețea misterioasă care a furat cifrul secret român - se făcea referire la o rusoaică venită de la Paris, bănuită a fi spioană CEKA - a trăit la Chișinău, la Hotelul Londra. Suntem în ajunul unor noi divulgări.”¹⁰

Evident, ziarul aruncase doar o „bombă” de presă, care până la urmă se dovedise a fi doar o amărâtă de fumigenă. Zaharia Husarescu s-a apărat cu demnitate, atât împotriva hotărârii pronunțate de Comisie, pe care o va ataca în justiție, având în cele din urmă câștig de cauză,¹¹ cât și împotriva atacurilor nedemne și nefondate ale presei.

Husarescu nu va mai dori să se reîntoarcă în serviciu și, pentru că avea suficientă vechime în serviciu, se va pensiona. Cu regretul că, probabil la ordin politic, fusese denigrat, iar onoarea și probitatea sa îi fuseseră puse la îndoială. „Este regretabil că într-un asemenea serviciu de pură specialitate (Siguranța Statului - n.a.) - scria Husarescu în nota sa de apărare citită în fața Comisiei - *un serviciu cu atâtea subtilități, mai ales în Basarabia, ancheta s-a făcut de un organ superior străin cu totul de Siguranță...*”

⁷ SJMAN, **Fond citat**, dosar 161/1956, f. 5-17, 19-25.

⁸ Eugen Cristescu (3 aprilie 1895 - 12 iunie 1950), a fost șeful Serviciului Special de Informații al României în perioada 12 noiembrie 1940 - 23 august 1944. Se pare că, după ce a fost arestat de comuniști, ar fi murit în penitenciarul Văcărești.

⁹ SJMAN, **Fond citat**, dosar 161/1956, f. 26-40, f. 40-41.

¹⁰ **Ibidem**, f. 225-227.

¹¹ **Ibidem**, f. 160-161, f. 179, f. 192.

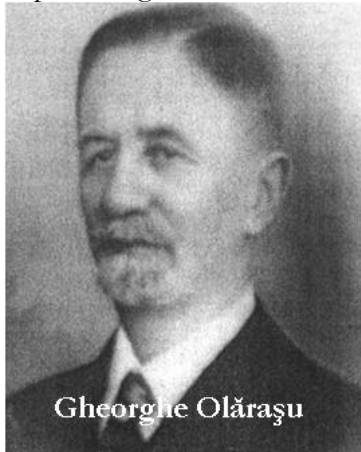
În aceeași notă, el mai scria, citez: „...sunt silit să arăt acte și fapte cari vor dovedi ușurința cu care s-a procedat cu scop de a-mi întuneca trecutul, cariera și viața mea, mergându-se până la acuzația de asasinat și bănuiele de trădare...”¹²

El reușește foarte bine să dea glas și gravității pericolului pe care îl reprezenta atunci - *fapt valabil și azi (n.a.)* - imixtiunea politicului în chestiuni de securitate națională, cu impact direct în ceea ce privește modul de exercitare al atribuțiilor de către funcționarii din Siguranța Statului. „Mă simt obligat deci - mai scria Husarescu în apărarea sa - *pentru stabilirea adevărului să arăt înaintea Onor. Comisiunii, sistemul inducerii în eroare care a sugrumat dreptatea în ochii acelor politicieni pătimiși, cărora noi, funcționarii de carieră, nu putem să le fim pe plac totdeauna....*”

Uzând de date concrete, ușor verificabile, Husarescu a demontat acuzație cu acuzație,¹³ arătând la final că reușise, în decursul carierei sale de ofițer de informații din Basarabia, să aducă în fața Curților Marțiale, dar și a unor instanțe civile de la Chișinău, Iași și Galați, un număr impresionant de acuzați, din care, spunea el, citez: „... un număr de peste 4.000 au fost condamnați.”

Zaharia Husarescu, obiectiv de urmărire informativă

O parte din afirmațiile pe care le făcuse Husarescu în apărarea sa, în 1930, în special cele care se refereau la comuniștii arestați, la spionii sovietici deconspirați sau la rețelele de informații pe care le constituise pe teritoriul U.R.S.S., vor cântări greu peste circa 20 de ani, când va fi arestat de comuniști. Însă importante informații despre Husarescu și activitatea lui au fost oferite Securității române și de către NKVD-ul sovietic, iar o altă parte au fost obținute din arhivele serviciilor secrete române ajunse pe mâna comuniștilor după 23 august 1944.

Însă la baza acuzațiilor împotriva lui Husarescu au stat - așa cum spuneam anterior -, în mod deosebit, informațiile din dosarul înaintat Comisiei Disciplinare a Ministerului de Interne, în 1930, de către inspectorul de poliție Gheorghe Olărașu.

În 1930, după terminarea anchetei, devenit om liber, eliberat de obligațiile de serviciu, dar și tânăr pensionar, Husarescu se va apropia de liberali și va fi șeful pazei omului politic liberal Gheorghe Tătărașcu. Din momentul trecerii sale în rezervă, a devenit însă și „*obiectiv de urmărire informativă.*”

---

¹² *Ibidem*, f. 46.

¹³ *Ibidem*, f. 45-79.

Fiecare nouă informație obținută despre el va fi notată meticolos de lucrătorii din Siguranță. De la cele mai banale evenimente, până la cele cu semnificație tragică

Astfel, citez: „*Duce o viață liniștită, primește rar vizite la domiciliu...*” sau „*A trecut de la confesiunea mozaică, la ortodoxism...*” ori „*A avut un fiu, locotenent de artilerie, care a murit pe frontul din Rusia, în 1941,*” sunt doar câteva din informațiile notate scrupulos în fișa sa personală de urmărire informativă.¹⁴

Casa, anturajul și activitatea sa vor fi intens monitorizate, mai ales după 23 august 1944. Un informator din anturajul său imediat nota, citez: „*Domnul Husarescu... actualmente apropiat al domnului Gheorghe Tătărăscu, a subliniat azi, 27 septembrie (1944 - n.a.), orele 8³⁴, într-un cerc de prieteni că fostul premier are intenția unei alipiri la partidul liberal de sub conducerea domnului Dinu Brătianu. În acest scop, dl. Gh. Tătărăscu, încearcă o seamă de contacte politice. De altfel, fricțiunile existente între partidele democratice liberale și țărăniste, subliniază domnul Husarescu, pot dăuna amintitelor partide și pot profita reușitei celorlalte ramuri politice...*”¹⁵ O parte dintre declarațiile care au stat la baza anchetei disciplinare pornite împotriva lui Husarescu în 1930 au fost obținute de Gheorghe Olărașu cu ajutorul a doi subalterni ai lui Husarescu, nemulțumiți de faptul că nu fuseseră promovați ierarhic, mai mult chiar, fuseseră sancționați de câteva ori pentru abateri disciplinare și le fusese diminuat salariul din dispoziția acestuia.

Unul dintre aceștia - *ce curios și implacabil este destinul!* - avea să-l „toarne” pe Husarescu pentru a doua oară, la Târgu-Mureș, atunci când acesta a fost anchetat de către Securitatea mureșeană și Procuratura Militară Principală Târgu-Mureș, pe baza acuzațiilor din 1930. Cel în cauză, fost comisar de Siguranță în anii '30, în Basarabia, și fost subordonat al lui Husarescu, trăia încă și era încarcerat în Penitenciarul din Făgăraș, împărtaşind aceeași soartă ingrată ca a majorității funcționarilor din aparatul de stat, ordine publică și siguranță, arestați de comuniști imediat după 1947.¹⁶

De menționat este și faptul că atât Olărașu, cât și soția sa, se aflau la momentul anchetării lui Husarescu de către comuniști, în penitenciarul Făgăraș. Olărașu, fostul anchetator din 1930, a fost un timp „coleg” de penitenciar cu Husarescu. De altfel, Gheorghe Olărașu avea să și moară în acel penitenciar, iar Husarescu să-i mai supraviețuiască încă câțiva ani.

¹⁴ *Ibidem*, f. 130.

¹⁵ *Ibidem*, f. 94.

¹⁶ Este vorba despre fostul comisar Grigore Costescu. Date despre activitatea și anchetarea sa, precum și cele declarate de acesta împotriva lui Zaharia Husarescu, se pot obține prin consultarea fondului citat, dosarele 78-80/1956.

Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă în anul 2010. Bibliografie

ANNA VINTILĂ
EMILIA CĂTANĂ

Abstract

Mureș County Library Reflected in the 2010 Written Newspapers. Bibliography

*The material below is a selection of 232 articles from local and national periodicals, published in 2010. From the local periodicals we have selected: **Cuvântul liber**, **Népújság**, **Zi de zi**, **Vásárhelyi Hírlap**, **Adevărul de seară**, **Libraria**, **Ziarul de Mureș**, **Punctul**, **Vatra veche** and, from the national ones, we have chosen **Új Magyar Szó** (Bucharest), **Familia română** (Baia Mare), **Krónika**, **ARChimia** (Cluj-Napoca) and **Millenium**, published in Italy. The articles described provide information about cultural events and other events the Mureș County Library has organized or attended during 2008. This bibliography does not include the on-line articles.*

Keywords: *Mureș County Library, newspapers, 2010, bibliography, cultural activities, cultural events.*

Cele 232 de articole descrise mai jos sunt selectate din publicații periodice locale și din țară apărute în 2010 și oferă informații despre Biblioteca Județeană Mureș (colecția ei de publicații, manifestări culturale pe care le-a organizat sau la care a participat, interviuri realizate de sau cu bibliotecari, lansările publicațiilor instituției, renovarea clădirii etc.)

În ce privește presa locală, unele cotidiene (**Cuvântul liber**, **Népújság**, **Zi de zi**, **Vásárhelyi Hírlap**) marchează cu regularitate evenimentele din viața bibliotecii, pe când la altele găsim mai puține referințe (**24 Ore mureșene**, **Adevărul de seară**).

În același timp, biblioteca este prezentă și pe paginile revistelor săptămânale și lunare locale cum ar fi **Punctul**, **Corso**, **Központ** și **Vatra Veche**, precum, evident, și în anuarul de bibliologie **Libraria**, editat chiar de Biblioteca Județeană Mureș.

Dintre periodicele publicate în afara județului Mureș am găsit articole referitoare la activitatea bibliotecii târgumureșene în revista de specialitate **Biblioteca** (București), precum și în **Új Magyar Szó** (București), **Krónika** (Cluj-Napoca) și **ARChimia** (Cluj-Napoca).

Dorința noastră de a dezvălui cât mai multe din articolele apărute ne-a făcut să apelăm nu doar la publicațiile existente în colecția bibliotecii, ci și la alte surse de informare. Astfel, am descris incomplet câteva articole publicate în periodice care, fie nu există în colecția bibliotecii noastre, fie numărul descris lipsește din colecția achiziționată.

Bibliografia, ca de obicei, este aranjată în ordine cronologică, alfabetică. Articolele care nu au titluri explicite cu referire la Biblioteca Județeană Mureș conțin adnotări.

Nu sunt incluse articole publicate on-line.

*

1. Könyvtár helyett egyetemi könyvesbolt ? / Simon Virág. În: *Vásárbelyi Hírlap*, 4., 2. sz. (2010. január 5.), p. 3, 1 foto. Filiala nr. 4 a Bibliotecii Județene Mureș se mută din clădirea Casei Tineretului „Mihai Eminescu.”

2. Biblioteca din cartierul Cornișa amenințată cu evacuarea de primărie / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1406, (11 ianuarie 2010), p. 6, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș a primit o somație din partea Primăriei Târgu-Mureș pentru a evacua spațiul din incinta Casei de Cultură „Mihai Eminescu.”

3. Unii se joacă de-a evacuarea, alții suferă... / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1406, (11 ianuarie 2010), p. 1. Patru instituții mureșene, printre care și Biblioteca Județeană Mureș (filiala Cornișa), au primit somații de evacuare din partea Primăriei Târgu-Mureș.

4. Dublă aniversare Eminescu / Ioana Florea. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 8 (5197), (13 ianuarie 2010), p. 2, 1 foto. Serata literară „Porni Luceafărul...” ediția a XXIV-a, organizată de Biblioteca Județeană Mureș, în colaborare cu Asociația Culturală Art Verba.

5. Poetul național omagiat la Biblioteca Județeană Mureș / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1408, (13 ianuarie 2010), p. 16, 1 foto. Manifestări culturale dedicate omagierii Poetului Național Mihai Eminescu, la Biblioteca Județeană Mureș.

6. A XXIV-a ediție „Porni Luceafărul...” / Lia Vințeler. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 9 (5198), (14 ianuarie 2010), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș organizează a XXIV-a ediție a manifestării „Porni Luceafărul...”

7. Orizontul Eminescu / Viorel Conțiu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 10 (5199), (15 ianuarie 2010), p. 6, 1 foto. Medalion literar-artistic, dedicat Poetului Național Mihai Eminescu, la Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș.

8. Csillagászati könyvek kiállítása. În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62., 11. sz. (2010. január 15.), p.[1]. Expoziție de cărți de astronomie cu titlul „Epur si muove” la Biblioteca Teleki.

9. Serată literară „Porni Luceafărul...” - ediția a XXIV-a / Marin Căldărariu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 11 (5200), (16 ianuarie 2010), p. 6, 2 foto. Cu ocazia celei de a XXIV-a ediții a manifestării literare „Porni Luceafărul...” prof. univ. dr. Gheorghe Doca din București

a prezentat noua sa lucrare, intitulată *Eminescu - o perspectivă dialogică*.

10. Fiecare generație a avut un Eminescu al ei / Marin Căldărariu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 14 (5203), (21 ianuarie 2010), p. 5, 1 foto. Invitat al Bibliotecii Județene Mureș la serata literară „Porni Lucafăruș...”, prof. univ. dr. Gheorghe Doca din București, a prezentat lucrarea cu titlul *Eminescu - o perspectivă dialogică*.

11. Milyen is városunk múltja? În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 18. sz. (2010. január 27.), p. 2. Bibliotecarul șef Spielmann Mihály de la Biblioteca Teleki în dialog cu Soós Zoltán, directorul Muzeului Județean Mureș, despre istoricul Târgu-Mureșului.

12. Korszerűsödik a Teleki Téka / Máthé Éva. În: *Krónika*, 12., (2010. január 28). Biblioteca Teleki se îmbogățește cu un nou aparat ultramodern „touchscreen” prin Rotary Klub.

13. Értékes adomány a Teleki Tékának / Nb. În: *Népújság*, 62., 22. sz. (2010. január 28.), p. 4, 1 foto. Biblioteca Teleki se îmbogățește cu un nou aparat ultramodern prin intermediul Rotaract și Rotary Téka Klub.

14. E bine să știți! În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 20 (5209), (29 ianuarie 2010), p. 4. „Philobiblon mureșean,” cea dintâi carte digitalizată din Biblioteca Județeană Mureș.

15. Betekintés a Téka kincseibe - érintőképernyőn keresztül / Szász Cs. Emese. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 20. sz. (2010. január 29.-31.), p. 2, 1 foto. Achiziționarea unui aparat „touchscreen” pentru Biblioteca Teleki.

16. Cărți nerestituite de cinci ani la Biblioteca Județeană Mureș / Cristina Gânj. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1420, (29-31 ianuarie 2010), p. 13, 1 foto. Scurtă incursiune în structura Bibliotecii Județene Mureș.

17. Bolyai Farkas négy receptje Kibéden / Ráduly János. În: *Népújság(Színes világ)*, 62., 24. sz. (2010. január 30.), p. 4. Cercetări făcute în Biblioteca Teleki Bolyai în legătură cu un manuscris aparținând lui Bolyai Farkas.

18. Biblioteca Județeană Mureș. Libraria. Studii și cercetări de bibliologie. Anuar, nr. 8, 2009, 350 p. [Recenzie] / drd. Raluca Man. În: *Biblioteca*, 21, nr. 1 (ianuarie 2010), p. 30-31.

19. Biblioteca „Târgu-Mureș” - locul de afirmare a relațiilor culturale româno-române / Claudia Șatravca, Directoarea Bibliotecii „Târgu-Mureș,” Chișinău. În: *Vatra veche*, 2, nr. 1, (ianuarie 2010), p. 15-16, 2 foto. Biblioteca Județeană Mureș, reprezentată de Liliana Moldovan, invitat de onoare la „Săptămâna Ușilor Deschise,” organizată de Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău.

20. Concurs [BJM] / Ioan A. Borgovan. În: *Punctul*, 5, nr. 257, (1-7 februarie 2010), p. 13. Concursul județean de istorie, „Uniți în cuget și simțiri,” ediția a VIII-a, a fost organizat de Biblioteca Județeană Mureș, director Monica Olivia Avram și de Școala Generală nr. 2 Târgu-Mureș, prof. Ioan Laslo.

21. Indiscreții în bibliotecă / A.J. În: *24 ore mureșene*, nr. 4146, (4 februarie 2010), p. 3. Biblioteca Județeană Mureș în colaborare cu Editura Nico, organizează lansarea volumului de biblioteconomie *Indiscreții în bibliotecă*, de Liliana Moldovan, vineri, 5 februarie, în Sala de

Lectură Generală a instituției.

22. *Rolul bibliotecii în dezvoltarea comunității* / Vas-Gál Lóránt. În: *24 ore mureșene*, nr. 4146, (4 februarie 2010), p. 4. Prezentarea unor date despre programul Biblionet, în care este cuprinsă și Biblioteca Județeană Mureș.

23. *Liliana Moldovan își lansează volumul „Indiscreții în bibliotecă”* / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1424, (4 februarie 2010), p. 8, 1 foto. Lansarea volumului de biblioteconomie *Indiscreții în bibliotecă*, semnat de bibliotecara Liliana Moldovan, la Biblioteca Județeană Mureș.

24. *Reflecții la... „Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură”* / Dorin Borda. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 25 (5214), (5 februarie 2010), p. 4, 1 foto. Recenzia cărții *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură* de Dimitrie Poptămaș, fostul director al Bibliotecii Județene Mureș.

25. *Liliana Moldovan: Indiscreții în bibliotecă [2010]* / Ioana Florea. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 27 (5216), (9 februarie 2010), p. 7, 1 foto. Lansarea cărții *Indiscreții în bibliotecă*, apărută sub semnătura bibliotecarei Liliana Moldovan, la Biblioteca Județeană Mureș.

26. *Bibliotecarii omagiați* / M.P. În: *24 ore mureșene*, nr. 4149, (9 februarie 2010), p. 1, 3, 1 foto. Lansarea cărții *Indiscreții în bibliotecă* de Liliana Moldovan, în Sala de Lectură Generală a Bibliotecii Județene Mureș.

27. *Integrama iubirii la Biblioteca Județeană Mureș* / Cristina Gânj. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1439 (11 februarie 2010), p. 3, 1 foto. Lansarea „Integramei iubirii” a rebusistului Alex Toth, în holul Bibliotecii Județene Mureș, cu ocazia Zilei Îndrăgostiților.

28. *Expoziție erotică*. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 475 (412), (12 februarie 2010), p. 3. Sala de lectură a Bibliotecii Județene Mureș, gazda unei alternative culturale la Ziua Îndrăgostiților: o expoziție a graficianului Gyulai Liviusz și expunerea etnografului Balazs Lajos, „Erotismul la țară.”

29. *Integramă a iubirii scrisă în 50 de limbi* / Ionuț Mărian. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 475 (412), (12 februarie 2010), p. 2, 1 foto. Mureșeanul Alex Toth a expus astăzi un inedit careu de cuvinte încrucișate în holul Bibliotecii Județene Mureș.

30. *Alex Toth și „Integrama iubirii”* / Florentin Deac. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 30 (5219), (12 februarie 2010), p. 5, 1 foto. În cadrul campaniei „Fii responsabil! Iubește cu grijă!”, Alex Toth a lansat „Integrama iubirii” în holul Bibliotecii Județene Mureș.

31. *Könyvtári erotika*. În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62., 35. sz. (2010. február 12.), p. 1. Activitate culturală organizată la Sala de lectură a Bibliotecii Județene Mureș cu ocazia Sfântului Valentin.

32. *Az erotika Bálint-napon [a Maros Megyei Könyvtárban]*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 30. sz. (2010.február 12-14), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș, gazda unei alternative culturale de Ziua Îndrăgostiților.

33. *Emeleti erotika* / Nagy Botond. În: *Népújság*, 62., 37. sz. (2010. február 15.), p. 3. Vernisaj de grafică, lansare de carte și întâlnire cu poezia erotică, toate la Biblioteca Județeană

Mureș cu ocazia Zilei Îndrăgostiților

34. *Újrapozicionált erotika a megyei könyvtárban* / Fancsali Attila. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 31. sz. (2010. február 15.), p. 14. Expoziție de grafică, lansare de carte, întâlnire cu poezia la Biblioteca Județeană Mureș cu ocazia Sfântului Valentin.

35. *„Te iubesc” în 50 de limbi!* / A.V. În: *24 ore mureșene*, nr. 4154, (16 februarie 2010), p. 1, 2, 2 foto. Biblioteca Județeană Mureș, gazda campaniei „Fii Responsabil! Iubește cu grijă,” organizată de Fundația „Alături de Voi” România, în cadrul căreia Alex Toth a prezentat o integrată de 1500 de definiții, numită „Integrata iubirii.”

36. *Az iskolaérettségről a megyei könyvtárban* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó. În: *Népújság*, 62., 38. sz. (2010. február 16), p. 2. Activitate interactivă la Biblioteca Județeană Mureș cu participarea specialiștilor de la Asociația „Kulcs.”

37. *Nicolae Băciuț: „Omul anului 2010 trebuie să se dezvețe de tot ceea ce înseamnă manelizare în cultură... Improvizatia și nonvaloarea fac mult rău”* / Alexandra Jinga. În: *24 ore mureșene*, 4157, (19 februarie 2010), p. 4, 5, 1 foto. Interviu cu Nicolae Băciuț, directorul Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Mureș, legat de activitatea culturală din județul Mureș în anul 2010, unul din proiectele de amploare fiind realizat în parteneriat cu Biblioteca Județeană Mureș.

38. *Viszonzatlan szerelem, avagy restaurációs munkaszünet a Tékában* / Nagy Botond. În: *Népújság*, 62. 41. sz. (2010. február 19.), p. 4. S-au întrerupt lucrările de restaurare la Biblioteca Teleki.

39. *Gyerekeprogram a Teleki Tékában*. În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62., 41. sz. (2010. február 19.), p. 1. Semnalarea programului de pedagogie muzeală organizat de Biblioteca Teleki.

40. *Iskolaérett-e a gyermekem?...* În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 38. sz. (2010. február 24.), p. 2. Activitate interactivă organizată de Asociația Sociopedagogilor „Kulcs” la Biblioteca Județeană Mureș.

41. *Un milion de lei pentru încălzirea Palatului Culturii* / Claudia Sas. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 489 (426), (26 februarie 2010), p. 3, 1 foto. Instalația de încălzire a Palatului Culturii va fi reabilitată. În incinta Palatului funcționează Biblioteca Județeană, Filarmonica de Stat, Muzeul Județean, Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Compozitorilor din Mureș, Centrul de Informare Turistică și Administrația Palatului Culturii.

42. *Bolyai Farkas vendégei* / Nagy Székely Ildikó. În: *Népújság*, 62., 47. sz. (2010. február 26.), p. 2. Activitate cu copii în cadrul programului de pedagogie muzeală organizată de Biblioteca Teleki.

43. *Mărțișorul, dedicat bucuriei și inocenței* / L.B. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 41 (5230), (27 februarie 2010), p. 2, 1 foto. Luni, 1 martie, spectacol cultural-artistic „Mărțișorul” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

44. *Ziua Mondială a Scriitorilor marcată și la Biblioteca Județeană Mureș* / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1443, (3 martie 2010), p. 1, 1 foto. Standul de carte al Editurii Tritonic, organizat de Biblioteca Județeană Mureș, cu ocazia aniversării Zilei Mondiale a

Scriitorilor.

45. *O zi de nouitate* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 44 (5233), (4 martie 2010), p. 5, 1 foto. Sărbătorirea zilei mărtișorului și omagierea lui Ion Creangă, de către elevii clasei I „Step by Step” de la Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu,” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

46. *Apróságok nagy lépése: Iránytű jövendő elsőökhöz* / Nagy Székely Ildikó. În: *Népújság*, 62., 52. sz. (2010. március 4.), p. 6. Întâlnire organizată de Asociația Sociopedagogilor „Kulcs” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

47. *Expoziție de desene, cu tema: „ORAȘUL MEU”* / Cora Fodor, istoric de artă. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 45 (5234), (5 martie 2010), p. 5. Expoziția de desene cu tema „Orașul meu,” realizată de elevi ai claselor V-VIII de la Școala Generală nr. 2, Gimnaziul Dacia și Gimnaziul „Nicolae Bălcescu,” găzduită de Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

48. *Olvasó nélkül maradhatnak a vidéki könyvtárak* / Gligor Róbert László. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4. , 45. sz. (2010. március 5-7), p. 4. Implicarea Bibliotecii Județene Mureș în Programul Biblionet și importanța acestuia în viața bibliotecilor comunale din județul Mureș.

49. *Mărtișorul, celebrat la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 46 (5235), (6 martie 2010), p. 2, 1 foto. Elevii Gimnaziului de Stat „Sf. Gheorghe” din Sângeorgiu de Mureș, cursanți ai unor cercuri de la Palatul Copiilor din Târgu-Mureș, au sărbătorit Mărtișorul la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

50. *Cărți la promoție, în Club Office și la Bibliotecă* / Alexandru Ramadan. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 504, (13 martie 2010), p. 4, 1 foto. Campania „Cartea mai aproape de cititor,” inițiată de Biblioteca Județeană Mureș și Club Office, cu lansarea volumului „Bloguri, facebook și politică,” scris de Tudor Sălcudeanu, Paul Aparaschivei și Florența Toader.

51. *Editura Tritonic își prezintă scriitorii la Biblioteca Județeană* / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1452, (16 martie 2010), p. 7, 1 foto. La Biblioteca Județeană Mureș, Grupul Editorial Tritonic aduce în fața publicului cititor trei autori reprezentativi pentru aparițiile editurii în anul 2009.

52. *Biblioteca „Târgu-Mureș” - o casă departe de casă* / Monica Avram, Biblioteca Județeană Mureș. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 53 (5242), (17 martie 2010), p. 6, 1 foto. Evocare Grigore Vieru la Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău, în prezența unei delegații târgumureșene.

53. *Podul de cărți. „Alb de duminică” a ajuns la Chișinău* / Claudia Șatravca, directorul Bibliotecii „Târgu-Mureș” Chișinău. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 53 (5242), (17 martie 2010), p. 6. Manifestarea culturală „M-a strigat cineva?” dedicată aniversării a 75 de ani de la nașterea lui Grigore Vieru, organizată la 16 februarie a.c., la Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău.

54. *O sărbătoare de duminică la filiala „Târgu-Mureș”* / Tatiana Șatravca, șef oficiu, Filiala „Târgu-Mureș.” În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 53 (5242), (17 martie 2010), p. 6. Săptămâna Grigore Vieru, 14 - 20 februarie 2010, la Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău.

55. *O nouă expoziție la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 54 (5243), (18 martie 2010), p. 6, 1 foto. Expoziția elevilor Școlii Generale Răzoare, comuna Miheșul de Câmpie, cu tema „Iată ce pot face două mâini dibace,” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene.

56. *Editura Tritonic în vizită la autorii târgumureșeni* / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1454, (18 martie 2010), p. 9, 6 foto. Turneu de promovare a Editurii Tritonic la Biblioteca Județeană Mureș.

57. *Conferința „Basarabie română”* / Ioana Florea. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 57 (5246), (23 martie 2010), p. 15. Conferința „Basarabie română” la Biblioteca Județeană Mureș, cu invitata Ludmila Coadă, autoarea volumului *Zemstva Basarabiei*, lansat cu această ocazie.

58. *Elemente de geografie a județului Mureș* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 57 (5246), (23 martie 2010), p. 9. Activitatea cu tema „Județul Mureș - Cunoașterea orizontului local,” organizată de Inspectoratul Școlar Județean Mureș prin Cercul Pedagogic al claselor a III-a secția română, a avut loc la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

59. *„Basarabie Română” la Biblioteca Județeană Mureș* / B.R. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1457, (23 martie 2010), p. 4. Întâlnire cu istoricul Ludmila Coadă la Biblioteca Județeană Mureș, pentru lansarea volumului *Zemstva Basarabiei. Aspecte istorico - juridice*.

60. *Expoziție: „Formele apei”*. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 58 (5247), (24 martie 2010), p. 2, 1 foto. Expoziția bibliotecarei Doina Vanca, intitulată „Formele apei,” la Biblioteca Județeană Mureș.

61. *A víz világnapja alkalmából...* În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 58. sz. (2010. március 24.), p. 2. Expoziție fotografică a bibliotecarei Doina Vanca la Secția de literatură a Bibliotecii Județene Mureș.

62. *Tékagyerek-program*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 59. sz. (2010. március 25.), p. 2. În cadrul programului de pedagogie muzeală, copiii au ocazia să cunoască publicațiile de botanică ale Bibliotecii Teleki.

63. *214 cărți donate Bibliotecii Mureș* / D.S. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1459, (25 martie 2010), p. 15. Un cetățean german donează 214 cărți pentru copii Bibliotecii Județene Mureș.

64. *Nu aud, nu văd și nu spun nimic!* / Tinu Mureșan. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 60 (5249), (26 martie 2010), p. 8, 1 foto. Reflecții pe marginea subiectului cultură, oameni de cultură, Biblioteca Județeană Mureș fiind o adevărată „uzină a culturii.”

65. *A víz formái*. În: *Népiújság(Műsorkalauz)*, 62., 71. sz. (2010. március 26), p. 1. Cu ocazia Zilei Mondiale a Apei, bibliotecara Doina Vanca expune la secția de literatură a Bibliotecii Județene Mureș fotografii cu titlul „Formele apei.”

66. *Lumină din lumină* / Nicolae Băciuț. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 62 (5251), (30 martie 2010), p. 6, 1 foto. Ediția a II-a a manifestării cultural-religioase „Lumină din lumină,” dedicată sărbătorilor pascale, organizată de Inspectoratul Școlar Județean Mureș, Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș, Școala Generală nr. 2, Parohia Ortodoxă Cipău, în Sala Mică a Palatului Culturii.

67. *Biblionet: runda a doua: 24 de noi județe au fost absorbite în programul*

Biblionet de informatizare a bibliotecilor publice / drd. Raluca Man, redactor șef Revista **Biblioteca**, Biblioteca Națională a României. În: **Biblioteca**, 21, nr. 3 (martie 2010), p. 95. Prin participarea Bibliotecii Județene Mureș, județul Mureș a fost inclus alături de celelalte 23 județe din România în programul Biblionet.

68. Ion Creangă, „Mărțișorul” literaturii românești / Viorel Conțiu. În: **Cuvântul liber**, 22, nr. 64 (5253), (1 aprilie 2010), p. 6, 1 foto. Manifestarea cultural-artistică „Dacă e martie, e Creangă” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

69. Könyvadamány és személycserék a megyei tanácsban / Gáspár Botond. În: **Vásárbelyi Hírlap**, 4., 164. sz. (2010. április 1.), p. 2. O donație de 214 cărți pentru copii în limba germană oferită Bibliotecii Județene Mureș de către un cetățean german.

70. Gyerekeket „dolgoztat” a könyvtárban / Hajnal Csilla. În: **Vásárbelyi Hírlap**, 4., 72. sz. (2010. április 15.), p. 14. Activitatea bibliotecarei Ilyés Claudia la Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș.

71. Nu lăsați limba română să moară! / Alin Zaharie. În: **Zi de zi**, 6, nr. 1472, (15 aprilie 2010), p. 16, 1 foto. Parteneriatul între Biblioteca Județeană Mureș și Platforma Culturală Așii Români, concretizat prin inaugurarea Centrului Româno-German și a Bibliotecii Românești „Ion Minulescu” la Nürnberg (Germania).

72. Boszorkányok, tudósok, Mások. În: **Népújság(Műsorkalauz)**, 62. , 87. sz. (2010. április 16.), p. 1. O nouă întâlnire cu copii în cadrul programului de pedagogie muzeală, organizată la Biblioteca Teleki.

73. Eszmecsere a könyvről. În: **Népújság**, 62. , 90. sz. (2010. április 20.), p. 2. Semnalarea mesei rotunde cu titlul „Cartea, patrimoniu cultural versus produs comercial,” organizate la Biblioteca Județeană Mureș în cadrul „Săptămânii Naționale a Bibliotecilor.”

74. Ziua a doua a Săptămânii Naționale a Bibliotecilor / A. Z. În: **Zi de zi**, 6, nr. 1475, (20 aprilie 2010), p. 7. Prezentarea activităților culturale organizate de Biblioteca Județeană Mureș, în cadrul celei de a doua zile a „Săptămânii Naționale a Bibliotecilor.”

75. „Schimb de cărți” la Biblioteca Județeană Mureș / B. R. În: **Zi de zi**, 6, nr. 1476, (21 aprilie 2010), p. 1. Biblioteca Județeană Mureș, gazda unei noi ediții „Schimb de cărți.”

76. Timpul în luptă cu generațiile / L. Bota. În: **Cuvântul liber**, 22, nr. 78 (5267), (22 aprilie 2010), p. 15. Manifestarea cu tema „Dacă tinerețea ar ști și bătrânețea ar putea...” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, în colaborare cu Școala Generală nr. 2

77. Ajánló: A könyv, nemzeti örökség, versus kereskedelmi termék. În: **Vásárbelyi Hírlap**, 4., 77. sz. (2010. április 22), p. 2. Semnalarea mesei rotunde cu titlul „Cartea, obiect patrimonial versus produs comercial” la Biblioteca Județeană Mureș în cadrul Săptămânii Bibliotecii

78. Săptămâna Națională a Bibliotecilor [2010] / B. Dorin. În: **Cuvântul liber**, 22, nr. 79 (5268), (23 aprilie 2010), p. 4. Prezentarea manifestărilor culturale care au avut loc la Biblioteca Județeană Mureș în perioada 19 - 23 aprilie, „Săptămâna Națională a Bibliotecilor.”

79. A Párbeszéd folytatódik. În: **Népújság(Műsorkalauz)**, 62., 93. sz. (2010. április 23.), p. 1. Asociația Sociopedagogilor „A Kulcs” și Biblioteca Județeană Mureș organizează la Secția

pentru Copii întâlnirea cu titlul „Dialog despre educație.”

80. Medicul-șef. În: *Punctul*, 5, nr. 269, (26 aprilie - 2 mai 2010), p. 4, 1 foto. Scurtă biografie a lui Kibédi Mátyus István, prim-medec al scaunului Mureș, primul medic oficial al Târgu-Mureșului. Cărțile din biblioteca sa, donate Colegiului Reformat, au ajuns la Biblioteca Teleki Bolyai sub denumirea de „Bibliotheca Medica Matyusiana.”

81. Dacă tinerețea ar ști și bătrânețea ar putea / Prof. Codruța Băciuș. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 81 (5270), (27 aprilie 2010), p. 6. La Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș, Ziua Internațională a Solidarității Tineretului a fost sărbătorită printr-un program inedit de către elevii clasei a V-a B de la Școala generală nr. 2 Târgu-Mureș.

82. Întâlnirea iubitorilor de poezie cu... creatorii ei / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 81 (5270), (27 aprilie 2010), p. 9, 1 foto. Manifestarea „Întâlnirea iubitorilor de poezie cu... creatorii ei,” organizată de Cenaclul „Zbor” de la Palatul Copiilor din Târgu-Mureș, la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

83. Párbeszéd a nevelésről. În: *Vásárbelyi Hírlap*, 4., 82. sz. (2010. április 29), p. 2. Dialog despre educație la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș, organizat de Asociația Sociopedagogilor „A Kulcs.”

84. Autorii Editurii Tritonic revin la Biblioteca Județeană Mureș / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1483, (30 aprilie - 3 mai 2010), p. 2, 1 foto. Întâlnire cu autorii Editurii Tritonic și cititorii mureșeni, la Biblioteca Județeană Mureș: eveniment dedicat Zilei Mondiale a Libertății Presei.

85. Memoriei celui mai iubit dintre poeți - Grigore Vieru împărtășania noastră cea de toate zilele / Raia Rogac. În: *Vatra veche*, 2, nr. 4, (aprilie 2010), p. 80-81, 3 foto. Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, a participat la manifestările de comemorare a unui an de la trecerea în eternitate a lui Grigore Vieru, organizate de Biblioteca Publică „Târgu-Mureș” din Chișinău.

86. Jurnalistul - personaj de roman polițist. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 85 (5274), (1 mai, 3 mai 2010), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș și Editura Tritonic organizează o întâlnire cu romanul polițist românesc, printre invitați fiind și Ivona Boitan, autoarea romanului *Hoții de timp*.

87. Întâlnire. În: *Punctul*, 5, nr. 270, (3-9 mai 2010), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș și Grupul Editorial Tritonic organizează lansarea romanului „Hoții de timp” de Ivona Boitan și dezbateră pe tema „Jurnalistul ca personaj de roman polițist.”

88. Întâlnire cu romanul polițist românesc / Marin Căldărariu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 87 (5276), (5 mai 2010), p. 6, 1 foto. Întâlnire cu scriitorii și romanul lor polițist, la Biblioteca Județeană Mureș.

89. Interes scăzut pentru autorii Tritonic din partea cititorilor mureșeni / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1485, (5 mai 2010), p. 15, 1 foto. Întâlnirea dintre cititorii mureșeni și autorii Editurii Tritonic, găzduită de Biblioteca Județeană Mureș, nu a trezit un interes prea mare.

90. Australia, la pensie. În: *Corso*, nr. 8 (7 mai 2010), p. 14. La Filiala nr. 3 a Bibliotecii

Județene Mureș cititorii pensionari vizionează filmul „Australia.”

91. *Dumnezeu nu dă cu zarurile.* În: *Corso*, nr. 8 (7 mai 2010), p. 14. Prezentare powerpoint despre teoria relativității organizată la Cartea tehnică a Bibliotecii Județene Mureș.

92. *Salariile funcționarilor publici, afișate pe site-ul instituțiilor?* / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1487, (7-9 mai 2010), p. 4-5, 19 foto. Reacțiile directorilor instituțiilor din județul Mureș [și a directorului Bibliotecii Județene Mureș] la propunerea, venită din partea *Ziarului Financiar*, ca fiecare instituție publică să afișeze pe site-ul propriu numărul de funcționari din organigramă, cu nume, prenume, funcție și salariu.

93. *Povești prin origami* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 90, (10 mai 2010), p. 2, 1 foto. Vernisajul expoziției „Povești prin origami” la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

94. *Specialistul în media și comunicare David Applefield vine la Târgu-Mureș* / Florentin Deac. În: *Cuvântul liber*, 21, nr. 94, (14 mai 2010), p. 5. Biblioteca Județeană Mureș, gazda seminarului „Making Media Matter: Increasing the impact of media products,” susținut de specialistul în media și comunicare David Applefield, cu participarea atașatului de presă al Ambasadei SUA, Julie Nickles.

95. *Egy főúri család mindennapjai.* În: *Népújság(Músorkalauz)*, 62., 110. sz.(2010. május 14.), p. 1. În cadrul Programului de pedagogie muzeală, la Biblioteca Teleki, de această dată copiii au prilejul să facă cunoștință la fața locului cu obiectele și însemnările personale ale membrilor familiei Teleki.

96. *Múzeumok éjszakája.* În: *Népújság(Músorkalauz)*, 62., 110.sz. (2010.május 14), p. 1. Biblioteca Județeană Mureș participă la „Noaptea muzeelor” organizată de Muzeul Județean Mureș.

97. *A Tékáról másképp.* În: *Népújság(Músorkalauz)*, 62., 110. sz. (2010. május 14.), p. 1. La întâlnirea organizată de Asociația Borsos Tamás și Biblioteca Teleki-Bolyai, istoricul de artă Orbán János prezintă clădirea Bibliotecii Teleki.

98. *Seminar media la Biblioteca Județeană Mureș* / S.T. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1493, (17 mai 2010), p. 4. Biblioteca Județeană Mureș, gazda seminarului interactiv „Making Media Matter: Increasing the impact of media products,” eveniment organizat de Ambasada SUA din România.

99. *Seminar [BJM].* În: *Punctul*, 5, nr. 272, (17-23 mai 2010), p. 2. Seminar cu tema „Probleme de marketing: „Creșterea impactului produselor media,” organizat de Ambasada Statelor Unite la Biblioteca Județeană Mureș.

100. *Strategii de supraviețuire în Media* / E.S. În: *24 ore mureșene*, nr. 4221, (20 mai 2010), p. 1, 3, 2 foto. Biblioteca Județeană Mureș, gazda seminarului organizat de Ambasada Statelor Unite ale Americii pe teme de strategii de supraviețuire în media pe timp de criză.

101. *A Teleki Téka nagytermében...* În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 97. sz. (2010. május 20), p. 2. Despre Biblioteca Teleki altfel, în interpretarea istoricului de artă Orbán János.

102. *Instituțiile media care inovează, vor supraviețui* / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1496, (20 mai 2010), p. 8, 1 foto. Interviu cu specialistul american în media și comunicare

David Applefield care a susținut la Biblioteca Județeană Mureș, seminarul interactiv cu tema „Strategii de supraviețuire pentru media în vremuri de criză economică.”

103. Doina Vanca: Pasionată de artă și lucrul cu copiii / Amalia Matei. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 572, (22 mai 2010), p. 16, 1 foto. Portret - interviu cu Doina Vanca, bibliotecar la Secția de Literatură a Bibliotecii Județene Mureș.

104. Schäffer Erzsébet Marosvásárhelyen / Hírszerkesztő: Menyhárt Borbála. În: *Népújság*, 62., 118. sz. (2010.május 25.), p. 2. Semnalarea întâlnirii cu scriitoarea Schäffer Erzsébet la Biblioteca Județeană Mureș.

105. [Ajánló]: Schäffer Erzsébettel... În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 99. sz. (2010. május 25.), p. 2. Semnalarea întâlnirii cititorilor cu publicista Schäffer Erzsébet la Biblioteca Județeană Mureș.

106. Vágyakozni az után, ami a miénk. În: *Népújság*, 62., 120. sz. (2010. május 27.), p. 6. Întâlnire cu ziarista ungară Schäffer Erzsébet la Biblioteca Județeană Mureș.

107. Bibliotecar pentru o zi / Corespondență de la Târgu Mureș: Ligia Voro. În: *Corso*, nr. 11 (28 mai 2010), p. 16. Semnalarea activităților organizate la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș cu ocazia zilei de 1 iunie.

108. Vezércikk helyett verseket olvas reggelenként / Szász Cs. Emese. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 102. sz. (2010. május 28-30), p.6, 1 foto. Întâlnirea cititorilor cu scriitoarea și publicista ungară Schäffer Erzsébet la Biblioteca Județeană Mureș.

109. Ziua Mediului Înconjurător marcată la Biblioteca Județeană / A.Z.. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1501, (1 iunie 2010), p. 12. Aspecte privind conservarea biodiversității mediului în județul Mureș, prezentate la Biblioteca Județeană Mureș, cu ocazia Zilei Mondiale a Mediului Înconjurător.

110. De Ziua Mondială a Mediului Înconjurător / L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 108, (3 iunie 2010), p. 1. Întâlnirea cu tema „Ziua Mondială a Mediului Înconjurător,” la Secția Documentară a Bibliotecii Județene Mureș

111. Programul „Biblionet” se va implementa și în Târnăveni / I. Târnăveanul. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 108, (3 iunie 2010), p. 16. Biblioteca Municipală Târnăveni, alături de Biblioteca Județeană Mureș, este câștigătoarea programului „Biblionet - lumea în biblioteca mea.”

112. Bibliotecă / Mircea Barbu. În: *Punctul*, 5, nr. 275, (7-13 iunie 2010), p. 15. Biblioteca Municipală Târnăveni, alături de Biblioteca Județeană Mureș, este câștigătoarea proiectului „Biblionet - lumea în biblioteca mea.”

113. Lansare de carte [Opțiunile au un preț]. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 117, (16 iunie 2010), p. 1. Biblioteca Județeană Mureș, gazda lansării cărții doctorului Onoriu I. Corfariu, *Opțiunile au un preț.*

114. „Opțiunile ca preț” lansată la Biblioteca Județeană / A. Z. În: *Zi de zi*, 6, nr. 1511, (17 iunie 2010), p. 2. Volumul *Opțiunile ca preț*, semnat de doctorul Onoriu I. Corfariu, lansat la Biblioteca Județeană Mureș.

115. Lift épül a Kulturpalotában / Gáspár Botond. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 124. sz.

(2010. június 29.), p. 2, 1 foto. Liftul din Palatul Culturii este proiectat în aripa în care funcționează Biblioteca Județeană Mureș.

116. Palatul Culturii va avea ascensor - investiție de 500.000 lei / Lia Vințeler. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 128, (1 iulie 2010), p. 15. Clădirea Palatului Culturii din Târgu-Mureș va fi dotată cu lift la inițiativa Consiliului Județean Mureș, luându-se în considerare normele europene cu privire la asigurarea accesului în clădiri a persoanelor cu dizabilități locomotorii.

117. Fântâna cântătoare din amintiri / Titus Ilovan. În: *Corso*, nr. 16 (2 iulie 2010), p. 29. Istoricul și șeful Bibliotecii Teleki, Spielmann Mihály despre memoria lui Bodor Péter și a fântânii cântătoare.

118. Adevărată Carte de Aur a Bucovinei! / Dorin Borda. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 132, (7 iulie 2010), p. 6, 2 foto. Interviu cu prof. Dimitrie Poptâmaș, președintele Fundației Culturale „Vasile Netea,” cu ocazia apariției volumului XIX al lucrării *Țara Fagilor*. Câteva volume ale lucrării au fost editate sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș.

119. Prinusul nostru de recunoștință! / Dumitru Covalciuc. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 132, (7 iulie 2010), p. 6, 1 foto. Referire la Societatea Culturală „Arboroasa” din Cernăuți și la editarea Almanahului cultural-literar *Țara Fagilor*, câteva dintre volume fiind editate sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș.

120. Gyerekszemmel a Teleki Tékában. În: *Népújság*, 62., 156. sz. (2010. július 8.), p. 2. Expoziție neconvențională la Biblioteca Teleki, în cadrul programului de pedagogie muzeală.

121. Könyv és könyvkészítés gyerekszemmel / Szász Cs. Emese. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 132. sz. (2010. július 9-11), p. 2. Istoria cărții în cadrul programului de pedagogie muzeală la Biblioteca Teleki.

122. Biblioteca de pe strada Trebely, inaugurată în luna aceasta / Ioana Anghel. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1530, (16-19 iulie 2010), p. 15. Interviu cu Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș.

123. Sute de bugetari mureșeni rămân pe drumuri / Claudia Sas. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 625, (22 iulie 2010), p. 3, 1 foto. Consiliul Județean Mureș va trebui să reducă 189 de posturi, atât din aparatul propriu, cât și din instituțiile culturale subordonate, printre ele , Biblioteca Județeană Mureș desființează 17 posturi.

124. Reducerile de personal de la CJ periclitează activitatea instituțiilor de cultură. În: *24 ore mureșene*, 4260, (22 iulie 2010), p. 5, 1 foto. Reducerea celor 189 de posturi de la Consiliul Județean Mureș va pune în pericol funcționarea unor instituții culturale subordonate, a declarat Lokodi Edita, președintele CJ, Biblioteca Județeană Mureș urmând să reducă 17 din cele 67 de posturi.

125. Lansare de carte [Memoria frunzelor]. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 146, (27 iulie 2010), p. 1. Biblioteca Județeană Mureș, gazda lansării cărții *Memoria frunzelor*, a poetului Zeno Ghițulescu.

126. O emoționantă lansare de carte / A.C.. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 148, (29 iulie 2010), p. 6. Lansarea volumului de versuri *Memoria frunzelor* al poetului Zeno Ghițulescu, la Biblioteca Județeană Mureș.

127. Plătește o bere pentru bufniță! Interviu cu Klara Lazok, voluntar Rotaract Téka Târgu-Mureș. În: *ARChimia*, nr. 17 (iulie 2010), p. 2, 3, 2 foto. Interviu cu bibliotecara Lázok Klára, inițiatoarea proiectului de strângere de fonduri pentru restaurarea bufniței, simbolul Bibliotecii Teleki.

128. „Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură” / Gheorghe Buluță În: *Biblioteca*, 21, nr. 7 (iulie 2010). Recenzia cărții lui Dimitrie Poptâmaș, fostul director al Bibliotecii Județene Mureș.

129. Vatra veche dialog cu Angela Pagano / Mirela Corina Chindea. În: *Vatra veche*, 2, nr. 7, (iulie 2010), p. 34-35, 1 foto. Moldovan Liliana, șef serviciu la Biblioteca Județeană Mureș, este director al Asociației culturale româno-italiene „Dialog” sucursala Târgu-Mureș și redactor șef adjunct al ziarelor *Millennium* și *Dialog cultural*.

130. Haideți să citim o carte! În: *Zi de zi*, 7, nr. 1541, (4 august 2010), p. 15, 1 foto. Despre lectura publică și programul Bibliotecii Județene Mureș.

131. Copiii, așteptați la Biblioteca Județeană Mureș / S.T. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1544, (6-9 august 2010), p. 2. Prezentarea programului Secției pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

132. Donație de cărți „Intact” la Biblioteca Județeană Mureș / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1544, (6-9 august 2010), p. 1, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș a primit 1100 de cărți de la Editura Intact, datorită parteneriatului dintre editură și Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național.

133. Desene de școală / Corespondență de la Târgu-Mureș: Ligia Voro. În: *Corso*, nr. 21 (20 august 2010), p. 16. Semnalarea expoziției de desen și grafică a elevilor Liceului de Artă la Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș.

134. Fotók a könyvtárban. În: *Vásárbelyi Hírlap*, 4., 162. sz. (2010. augusztus 20-22), p. 2. Vernisaj fotografic al lui Gál Márta Emese la Biblioteca Județeană Mureș.

135. Látogatók a Tékában: Visszanéző / b.d. În: *Népújság(Múzsá)*, 62., 194. sz. (2010. augusztus 21.), p. 2. Fragmente din jurnalul bibliotecarului de odinioară al Bibliotecii Teleki, Gulyás Károly, „Egy könyvtáros naplójából” 1933.

136. Légy a Téka Hangja! / Szem. În: *Vásárbelyi Hírlap*, 4. , 166. sz. (2010. augusztus 26), p. 14. Aparatură audioguide, o nouă achiziție a Rotaract Téka și a Fundației Teleki pentru Biblioteca Teleki.

137. Povestea unei beri transformată în revistă. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1554, (26 august 2010), p. 16, 5 foto. Lansarea revistei *Lectura*, la terasa „Backstage”; publicația va putea fi găsită și la Biblioteca Județeană Mureș

138. Îndreptarea culturii prin producții editoriale reprezentative: Interviu realizat de Liliana Moldovan, șef serviciu Biblioteca Județeană Mureș, cu conf. dr. Valentin Orga, redactor șef al Editurii Argonaut. În: *Biblioteca*, 21, nr. 8 (august 2010), p. 250-252.

139. Programul „Biblionet” susținut în Miercurea Nirajului / D. C. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1558 (1 septembrie 2010), p. 12. Programul „Biblionet - lumea în biblioteca mea” al Bibliotecii Județene Mureș, susținut de Consiliul local al orașului Miercurea Nirajului.

140. Școala de vară pentru tinerii bibliotecari / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1568, (16

septembrie 2010), p. 3. Cursurile primei ediții a Școlii de vară pentru tinerii bibliotecari în cadrul programului Biblionet - Bran, septembrie 2010. Bibliotecara Raluca Nuțiu a participat din partea Bibliotecii Județene Mureș.

141. *Universul lui George Coșbuc* / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 188, (23 septembrie 2010), p. 7, 1 foto. La Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș, montaj literar-artistic și vernisajul expoziției de desene a elevilor de la Gimnaziul „George Coșbuc,” cu ocazia împlinirii a 144 de ani de la nașterea poetului George Coșbuc.

142. *Bill Gates investește în bibliotecile mureșene* / Cătălin Hegheș. În: *Punctul*, 5, nr. 291, (27 septembrie - 3 octombrie 2010), p. 1, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș și alte 19 biblioteci publice din județul Mureș, cuprinse în programul „Biblionet - bibliotecă în lumea mea,” finanțat de Fundația Bill și Melinda Gates.

143. *Mihai Monoranu sau ce înseamnă tinerețea fără bătrânețe* / Nicolae Balint. În: *Zi de zi*, 7, nr.1576, (28 septembrie 2010), p. 15. Cartea profesorului Mihai Monoranu, *Take Ionescu, corespondența cu Adina*, bazată pe fondul de corespondență al acestuia aflat la Biblioteca Județeană Mureș, a fost lansată vineri, 24 septembrie la Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian.”

144. *Biblioteca Județeană Mureș ar putea participa la Programul „American Corners”* / În: *24 ore mureșene*, 4299, (29 septembrie 2010), p. 3. Biblioteca Județeană Mureș va fi inclusă în Programul „American Corners,” derulat de Ambasada Statelor Unite ale Americii, alături de alte instituții de cultură din șapte județe.

145. *A beszélgetésben van otthon: Az EMBER Nagy Miklós Kunddal találkoztak a Súrlott Grádics irodalmi kör [...] iránt érdeklődök* / Vass Gyopár. În: *Központ*, 5., 39. sz. (2010.szeptember 29-október 5), p. 6, 1 foto. În cadrul unui interviu cu Nagy Miklós Kund, scurtă referință la Biblioteca Județeană Mureș ca fiind unul din locurile de muncă ale publicistului.

146. *Biblioteca Județeană Mureș modernizată cu banii lui Bill Gates* / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1578, (30 septembrie 2010), p. 1, 4, 2 foto. Proiectul Biblionet, implementat în România de către Fundația IREX, este în derulare la Biblioteca Județeană Mureș.

147. *Momente din Istoria Lecturii Publice la Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad. Simpozion bienal național cu participare internațională* / Lucia Bibarț, Serviciul Marketing-Imagine și Animație Culturală Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad. În: *Biblioteca*, 21, nr. 9 (septembrie 2010), p. 285-286. Participarea bibliotecarelor Liliana Moldovan și Aurica Câmpean de la Biblioteca Județeană Mureș la cea de-a III-a ediție a Simpozionului Bienal Național organizat de Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad.

148. *Bill Gates dotează bibliotecile din Mureș* / Vas-Gál Lóránt. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 687, (1 octombrie 2010), p. 3, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș derulează proiectul Biblionet, finanțat de Fundația Bill & Melinda Gates, proiect ce vizează dotarea bibliotecilor cu aparatură modernă și cărți, dar și pregătirea profesională a bibliotecarilor prin cursuri de formare.

149. *„Colț” american deschis la Biblioteca Județeană Mureș* / Alin Zaharie. În: *Zi de*

zi, 7, nr. 1579, (1-3 octombrie 2010), p. 4, 1 foto. Acord încheiat între Ambasada Statelor Unite ale Americii, prin Centrul Cultural American și Biblioteca Județeană Mureș, ce prevede participarea în parteneriat la programul „American Corners” în vederea înființării unui centru de informare și resurse umane.

150. Bibliotecă [Proiectul „American Corner”]. / În: *Punctul*, 5, nr. 292, (1 - 10 octombrie 2010), p. 2. Ambasada SUA la București a propus un acord de colaborare cu Biblioteca Județeană Mureș, în programul „American Corners.”

151. Consiliul Județean Mureș restaurează Biblioteca Teleki / Claudia Sas. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 688, (2 octombrie 2010), p. 3. Consilierii județeni au aprobat suma necesară pentru restaurarea integrală a clădirii Bibliotecii Teleki.

152. Programul „Biblionet” a ajuns și la Biblioteca Județeană Mureș / Liliana Moldovan, șef serviciu - Biblioteca Județeană Mureș. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 196, (5 octombrie 2010), p. 6, 1 foto. Câteva informații referitoare la Programul „Biblionet,” care se desfășoară la scară națională, în care este inclusă și Biblioteca Județeană Mureș.

153. Sikeres pedagógus-szülő kapcsolattartás / În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 194. sz. (2010. október 5), p. 3. Întâlnire cu pedagogi și părinți organizată de Asociația Kulcs la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

154. Ateliere de creație ale copiilor la biblioteca din Dâmbu / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1582, (6 octombrie 2010), p. 3, 1 foto. Filiala din cartierul Dâmbu a Bibliotecii Județene Mureș găzduiește în fiecare după-amiază de luni atelier de creație pentru cei mici.

155. Drágul a kultúra / Vass Gyopár. În: *Központ*, 5., 40. sz. (2010. október 6-12), p. 6. Despre ședința din septembrie 2010 a Consiliului Județean Mureș, cu referire și la Biblioteca Județeană Mureș și Biblioteca Teleki.

156. Biblioteca din Cornișa, redeschisă / Ionuț Oprea. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1583, (7 octombrie 2010), p. 2, 1 foto. Filiala Bibliotecii Județene Mureș din cartierul Cornișa a fost redeschisă, ea funcționând acum în incinta Direcției pentru Protecția Copilului, pe strada Trebely nr. 7.

157. Biblioteca Județeană Mureș s-a digitalizat. De anul viitor, vor fi deschise Biblioteca Străină și American Corner / Valeriu Russu. În: *24 ore mureșene*, nr. 4306, (12 octombrie 2010), p. 5, 1 foto. Prezentarea celor mai noi proiecte ale Bibliotecii Județene Mureș: American Corner și Biblioteca Străină.

158. 165.000 eurónyi támogatás a megyei könyvtáraknak: Biblionet és Amerikai sarok / Nagy Botond. În: *Népújság*, 62., 244. sz. (2010. október 19.), p. 5. Directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram, despre cele două proiecte ale bibliotecii: Programul Biblionet și American Corner.

159. Viorel Bleabu - „Pentru mine, raiul este o bibliotecă” / Claudia Sas. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 704, (21 octombrie 2010), p. 16, 1 foto. Portret - interviu cu Bleabu Viorel, bibliotecar la Biblioteca Județeană Mureș.

160. Párbeszéd a nevelésről / Bodoni Ágnes, egyetemi tanársegéd, a Kulcs Egyesület alelnöke. În: *Népújság*, 62., 246. sz. (2010. október 21.), p. 6. A treia întâlnire a pedagogilor la

Biblioteca Județeană Mureș, organizată de Asociația „Kulcs.”

161. Cum dispar, în neant, valori universale / Ioan Dalban. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 209, (22 octombrie 2010), p. 1, 4. Spielmann Mihály este cercetat pentru dispariția a sute de cărți valoroase de la Biblioteca Teleki.

162. Medalii Aniversare UPM pentru zeci de personalități / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1594, (26 octombrie 2010), p. 4, 6 foto. Cu ocazia aniversării a cinci decenii de la înființarea instituției, zeci de personalități ale vieții științifice, culturale și politice au fost distinse cu Medalia Aniversară a Universității „Petru Maior” din Târgu-Mureș, printre care și Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș.

163. Zâna Norilor către copii: Fiți mereu într-un nor de fericire!” / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1594, (26 octombrie 2010), p. 10, 1 foto. Andreea Mihaela Stan și-a relansat cartea *Poveștile norilor*, în cadrul unui eveniment realizat de către Biblioteca Județeană Mureș, Palatul Copiilor din Târgu-Mureș și postul de Radio Târgu-Mureș, la Sala Mică a Palatului Culturii.

164. Zvonuri despre Biblioteca Teleki / Dan Apostol. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 214, (29 octombrie 2010), p. 2. Sunt semnalate zvonurile care circulă în oraș despre înstrăinarea, de către responsabilul Bibliotecii Teleki, domnul Spielmann Mihály, a numeroase cărți valoroase din fondul bibliotecii.

165. Gyerekprogram a Teleki Tékában (II). În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62., 253. sz. (2010. október 29.), p. 1. Semnalarea redeschiderii la Biblioteca Teleki a programului muzeal cu copii.

166. Relansare de carte [Poveștile norilor] / Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 215, (30 octombrie 2010), p. 6, 1 foto. În organizarea Secției pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș și Radio Târgu-Mureș, la Sala mică a Palatului Culturii a avut loc relansarea volumului pentru copii *Poveștile norilor*, într-un decor realizat de copii Cercului „Fantezie și pictură” de la Palatul Copiilor.

167. A hónap könyve a Teleki Tékában. În: *Népújság(Műzsa)*, 62. 254. sz.(2010. október 30.), p. 1. Prezentarea colecției lui Teleki József „Hunyadiak kora Magyarországon;” colecția aparține Bibliotecii Teleki.

168. Un producător de cărți mărturisește! Interviu cu doamna Lidia Bodea, directorul general al Editurii Humanitas / A consemnat Liliana Moldovan șef serviciu Biblioteca Județeană Mureș. În: *Biblioteca*, 21, nr. 10 (octombrie 2010), p. 314-316.

169. Irodabáz és könyvtár a szállodából. În: *Népújság*, 62., 259. sz. (2010. november 5.), p. 4. O parte a clădirii fostului Complex Parc va fi amenajată ca sală de lectură și de informare, constituind parte componentă a Bibliotecii Județene Mureș.

170. Moment aniversar la Biblioteca „Petru Maior” din Reghin / Dimitrie Poptămaș. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 220, (6, 8 noiembrie 2010), p. 12. Manifestări cultural-artistice la Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior” din Reghin, cu participarea unui grup de bibliotecari de la Biblioteca Județeană Mureș.

171. Előadás a spiritualitásról. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 219. sz. (2010. november 9),

p. 3. Semnalarea unei activități ce se desfășoară la Sala de lectură a Bibliotecii Județene Mureș.

172. 80 éves a Bolyai téri unitárius templom / Balogh Erzsébet. În: *Központ*, 2., 45. sz. (2010.november 10-16), p. 15. Participarea bibliotecarei Weisz Szidónia de la Biblioteca Teleki la manifestarea ocazională de aniversarea a 500 de ani de la nașterea lui David Ferenc și 80 de ani de la înălțarea Bisericii Unitariene din Târgu-Mureș.

173. Programul „Biblionet” inaugurat la Sărmașu / S.T. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1604, (11 noiembrie 2010), p. 5. Programul „Biblionet - lumea în biblioteca mea,” coordonat de Biblioteca Județeană Mureș, va fi inaugurat oficial în județul Mureș miercuri, 17 noiembrie, la Biblioteca Orașenească din Sărmașu.

174. Unitáriusok ünnepe. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 222. sz. (2010. november 12-14.), p. 2. Bibliotecara Weisz Szidónia de la Biblioteca Teleki participă la sesiunea științifică organizată cu ocazia a 500 de ani de la nașterea lui David Ferenc, fondatorul bisericii unitariene.

175. Zilele Bibliotecii Județene Mureș [2010] / D.B. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 225, (13 noiembrie 2010), p. 2. Programul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, ediția 2010, în perioada 15-19 noiembrie.

176. Colocviu profesional la Biblioteca Județeană / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1606, (15 noiembrie 2010), p. 7. În cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, marți, 16 noiembrie, va avea loc un Colocviu profesional la Sala de lectură generală, unde va fi prezentat și volumul 9 al anuarului Bibliotecii Județene Mureș *Libraria. Studii și cercetări de biblioteconomie*.

177. Insomniile cinefile, la Zilele Bibliotecii Județene / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1606, (15 noiembrie 2010), p. 3. La Zilele Bibliotecii Județene Mureș, două seri vor fi dedicate filmului, sub genericul *Insomniile cinefile*.

178. „Pacea sufletului meu” la Biblioteca Județeană / A. Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1606, (15 noiembrie 2010), p. 7. Manifestări cultural - artistice la Secția pentru Copii și la Filiala nr. 3, în debutul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

179. Programul Biblionet lansat oficial la Sărmașu / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1606, (15 noiembrie 2010), p. 3. Biblioteca Județeană Mureș și Fundația IREX România vor inaugura oficial programul Biblionet la Biblioteca Orașenească din Sărmașu, în ziua de miercuri, 17 noiembrie.

180. Zilele Bibliotecii Județene, între 15 - 19 noiembrie / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1606, (15 noiembrie 2010), p. 16, 1 foto. Interviu cu Monica Avram, Directoarea Bibliotecii Județene Mureș, la debutul ediției 2010 a Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

181. Lumea în biblioteca mea / Colectivul Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 226, (16 noiembrie 2010), p. 8. Biblioteca Județeană Mureș, Primăria Orașului Sărmașu și Biblioteca Orașenească „Liviu Rusu” din localitate anunță inaugurarea oficială a proiectului „Biblionet - lumea în biblioteca mea.”

182. Ünnepel a könyvtár (II). În: *Népújság*, 62. , 268. sz. (2010. november 16.), p. 2. Semnalarea programului Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

183. Drepturile omului, dezbătute la Biblioteca din Dâmbu / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1607, (16 noiembrie 2010), p. 7. Manifestările organizate cu ocazia Zilelor Bibliotecii Județene

Mureș, *Drepturile omului: Lecție de viață*, la Filiala din cartierul Dâmbu și manifestarea cultural-artistică *Toamna*, la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș. Ambele au loc în ziua de miercuri, 17 noiembrie.

184. Proiectul „Biblionet” inaugurat oficial la Sărmașu / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1607, (16 noiembrie 2010), p. 13, 1 foto. În cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, ediția 2010, un moment important îl reprezintă inaugurarea oficială, la Biblioteca Orășenească din Sărmașu, a proiectului „Biblionet - lumea în biblioteca mea,” proiect al cărui pilon de bază în județul Mureș este Biblioteca Județeană Mureș.

185. Serată literară „Hai, râzi copilărie!” / Viorel Conțiu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 227, (17 noiembrie 2010), p. 6, 1 foto. Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș a găzduit serata literară *Hai, râzi copilărie!*, cu participarea Cenaclului literar „Zbor” al Palatului Copiilor.

186. Miben segítetiink? În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 225. sz. (2010. november. 17.), p. 2. Csíki Emese, șefa secției Comunicarea colecțiilor de la Biblioteca Județeană Mureș, este invitată la Studioul de Radio pentru a răspunde la întrebări legate de bibliotecă, lectură și împrumutul cărților.

187. Bill Gates investește în biblioteca din Sighișoara / S.T. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1608, (17 noiembrie 2010), p. 5. Proiectul Biblionet, inițiat de Biblioteca Județeană Mureș, a fost lansat marți, 9 noiembrie, la Sighișoara.

188. Biblionet - o lume într-un calculator / V. Luca. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 228, (18 noiembrie 2010), p. 2. Proiectul Biblionet inițiat de Biblioteca Județeană Mureș și finanțat de fundația lui Bill și Melinda Gates, a fost lansat și la Biblioteca Municipală Sighișoara, marți, 9 noiembrie.

189. Invitație. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 228. (18 noiembrie 2010), p. 1. În cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, vineri, 19 noiembrie, la Sala de lectură documentară, vor fi prezentate cărțile regretatului istoric Grigore Ploșteanu, *Români în conștiința Europei*, vol. III și *Contribuții la cunoașterea vieții culturale și politice a românilor din ținuturile mureșene. Studii și portrete.*

190. Átadják a Pro Libro Senator okleveleket / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó. În: *Népújság*, 62., 271. sz. (2010. november 19.), p. 2. Semnalarea festivității de înmânare a *Diplomei Pro Libro Senator*, organizată de Biblioteca Județeană Mureș în cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

191. Madarokról a könyvtárban / Hajnal Csilla. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 227. sz. (2010. november 19-21), p. 5. Concurs despre păsări la Filiala nr. 3 a Bibliotecii Județene Mureș, organizat de bibliotecara Ilyés Claudia pentru copiii de la Gimnaziul „Dacia.”

192. A hónap könyve a Teleki Tékában: Temesvári Pelbárt: Stellarium coronae benedictae Mariae Virginis (A Boldogságos Szűz Mária csillagkoronája) / Weisz Szidónia. În: *Népújság (Múzsá)*, 62., 272. sz. (2010. november 20.), p. 3. Cartea prezentată se află în colecția Bibliotecii Teleki.

193. Biblionet. În: *Punctul*, 5, nr. 299, (22-28 noiembrie 2010), p. 8. Proiectul „Biblionet,”

inițiat de Biblioteca Județeană Mureș și Fundația lui Bill și Melinda Gates, a fost lansat la Biblioteca Municipală „Zaharia Boiu” din Sighișoara.

194. *Istoricul în durată eternă* / prof. Mihail Art. Mircea. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 231, (23 noiembrie 2010), p. 7, 2 foto. La Biblioteca Județeană Mureș, în cadrul manifestărilor *Philobiblon Mureșean - 2010*, au fost prezentate două volume postume ale prof. dr. Grigore Ploșteanu și au fost acordate Diplome de onoare *Pro Libro Senator* domnului prof. dr. Cornel Moraru, critic și istoric literar și doamnei Zsigmond Irma, bibliolog.

195. *Egy díjazott marosvásárbelyi könyvtáros: Agyagási Hajnal méltatása* / Csiki Emese. În: *Népújság*, 62., 274. sz. (2010. november 23.), p. 5. Agyagási Hajnal de la Biblioteca Județeană Mureș a fost premiată la secțiunea „Bibliotecarul tânăr al anului” în cadrul întâlnirii Asociației Bibliotecarilor Maghiari din România.

196. *Őszi könyvtárlátogatás* / Lokodi Anna könyvtáros és Szász Erika tanítónő. În: *Népújság*, 62., 274. sz. (2010. november 23.), p. 8.. Elevii clasei a IV-a D a Școlii Generale nr. 2 din Târgu-Mureș în vizită la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș, activitate organizată în cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

197. *Jaf la drumul mare, la Biblioteca Teleki*. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 733, (24 noiembrie 2010), p. 3, 1 foto. În urma inventarului de la Secția Teleki a Bibliotecii Județene Mureș, s-a constatat dispariția a sute de cărți a căror valoare este greu de estimat.

198. *Invitație [Biblionet - Gurghiu]*. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 232, (24 noiembrie 2010), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș, IREX-România, Primăria comunei Gurghiu, Biblioteca Comunală Gurghiu, lansează vineri, 26 noiembrie, proiectul „Biblionet - lumea în bibliotecă mea.”

199. *Ablak a világra a megye könyvtáraiban is* / B.E. În: *Központ*, 2., 47. sz. (2010. november 24-30), p. 7. Despre implicarea Bibliotecii Județene Mureș în Proiectul Biblionet.

200. *A könyv elbivatottjait díjazták* / Balogh Erzsébet. În: *Központ*, 2., 47. sz. (2010. november 24-30), p. 7, 1 foto. Cu ocazia „Philobiblon mureșean” s-a decernat la Biblioteca Județeană Mureș, titlul de *Pro Libro Senator* bibliotecarei Zsigmond Irma și criticului literar Cornel Moraru.

201. *Könyvek tüntek el a Teleki Tékából: A rendőrség vizsgálódik* / Antalfi Imola. În: *Népújság*, 62., 276. sz. (2010. november 25.), p. 4, 1 foto. Spielmann Mihály, șeful secției Bibliotecii Teleki despre dispariția unor cărți valoroase de-a lungul timpului din colecția Bibliotecii Teleki.

202. *Fosztogatják a Teleki Tékát*. În: *Új Magyar Szó*, (2010. november 25.) Poliția cercetează cazul dispariției cărților de la Biblioteca Teleki.

203. *Lansarea proiectului Biblionet, la Luduş* / Mircea Gheborean. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 234, (26 noiembrie 2010), p. 2. Proiectul „Biblionet - Lumea în bibliotecă mea,” coordonat de Biblioteca Județeană Mureș, a fost lansat și la Biblioteca Orășenească din Luduş.

204. *Teleki Téka: négyszáz könyvnek veszett nyoma*. În: *Krónika* (2010. november 26.) Deé Nagy Anikó, președintele Fundației Teleki, despre lipsa unor cărți valoroase de la

Biblioteca Teleki.

205. *Cine fură de la Teleki?*. În: *Ziarul de Mureș*, 8, nr. 432, (29 noiembrie - 5 decembrie 2010), p. 2. În urma inventarului de la secția Teleki a Bibliotecii Județene Mureș, s-a descoperit lipsa unor cărți și documente vechi de peste 500 de ani.

206. *Biblionet la Gurghiu* / Ștefan Brumar. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1617, (30 noiembrie - 2 decembrie 2010), p. 5, 1 foto. Proiectul „Biblionet” inițiat de Biblioteca Județeană Mureș, IREX, ANBPR, cu susținerea financiară a Fundației „Bill și Melinda Gates”, a fost inaugurat la Biblioteca din Gurghiu.

207. *Conferința Națională a ANBPR, ediția a XXI-a, Brașov, 21-23 octombrie 2010. Bibliotecile publice și dezvoltarea comunitară. Consemnări* / Ruxandra Nazare, bibliotecar, Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov. În: *Biblioteca*, nr. 11, (noiembrie, 2010), p. 344-347, 3 foto. Reprezentanții Bibliotecii Județene Mureș la Conferința ANBPR au prezentat *Școala de vară* și rezultatele ei, precum și formarea rețelei tinerilor bibliotecari din ANBPR.

208. *Lección americană* / Corina Ciuraru, bibliotecar Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila. În: *Biblioteca*, nr. 11, (noiembrie 2010), p. 341-343, 4 foto. Directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram, face parte din grupul Economic Task Force (ETF), grup format din bibliotecari și sprijinit de specialiști de la IREX.

209. *Alapvető emberi jogaink sérülnek* / Balogh Erzsébet. În: *Központ*, 2., 48. sz. (2010. december 1-7), p. 3. În contextul tăblițelor bilingve (româno-maghiare) ale instituțiilor publice târgumureșene, despre inscripțiile denumirilor secțiilor Bibliotecii Județene Mureș.

210. *Valóban a Téka baglya tudja az igazat ?* / Vass Gyopár. În: *Központ*, 2., 48. sz. (2010. december 1-7), p. 7, 3 foto. Șeful secției Bibliotecii Teleki, Spielmann Mihály și Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre cazul dispariției unor cărți din colecția Bibliotecii Teleki.

211. *Cultură și civilizație pe Valea Gurghiului - Biblionet la Gurghiu* / Dumitru Husar. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 237, (2 decembrie 2010), p. 4. Inaugurarea proiectului Biblionet, coordonat de Biblioteca Județeană Mureș, la Biblioteca Comunală Gurghiu.

212. *Pe drumul unității naționale* / Ioan Morariu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 237, (2 decembrie 2010), p. 6, 1 foto. Program artistic al elevilor de la Gimnaziul Dacia și Palatul Copiilor - cercurile de Artă textilă și Automodele, cu ocazia Zilei Naționale, desfășurat la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

213. *Párbeszéd a nevelésről - V. alkalom* / Bodoni Ágnes, Kulcs Egyesület. În: *Népújság*, 62., 281. sz. (2010. december 2.), p. 6, 1 foto. Despre cea de a 5-a întâlnire organizată de Asociația „Kulcs” la Biblioteca Județeană Mureș.

214. *Téka-ügy* / Kutı Márta. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 236. sz. (2010. december 3-5), p. 7. Comentariu despre fenomenul „cărților dispărute de la Biblioteca Teleki.”

215. *„Scrisori de suflet către Moș Crăciun” la Biblioteca Copiilor* / Alex Toth. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1619, (6 decembrie 2010), p. 10. Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș organizează concursul de creație literară „Scrisori de suflet către Moș Crăciun.”

216. Sprijin pentru biblioteca Teleki / S.V. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1619, (6 decembrie 2010), p. 2. Fundația Teleki face donații pentru întreținerea clădirii care adăpostește Biblioteca Teleki.

217. Moș Crăciun la Bibliotecă / Claudia Sas. În: *Adevărul de seară*, 3, nr. 744, (7 decembrie 2010), p. 4, 1 foto). Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș organizează un concurs de scrisori „Din suflet pentru Moș Crăciun.”

218. Pomul după roade se cunoaște, iar omul după fapte / Mariana Cristescu. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 240, (7 decembrie 2010), p. 6, 1 foto. Festivitate specială, cu ocazia pensionării directorului Bibliotecii Municipale „Petru Maior,” Marin Șara, în prezența a numeroase personalități, printre care și Dimitrie Poptămaș, fostul director al Bibliotecii Județene Mureș.

219. Ia-ți porția de COOLtură! / Nicolae Balint. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1620, (7 decembrie 2010), p. 15, 1 foto. Concursul de cultură generală cu tema *Ia-ți porția de COOLtură*, organizat de Biblioteca Județeană Mureș, Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu” și Școala Generală nr. 2, a avut loc vineri, 3 decembrie la Secția Documentară a Bibliotecii Județene.

220. E important să avem studenți care pun preț pe esența lor morală / Maria Manuela Dușa, elevă la Colegiul Național „Al. Papiu Ilarian.” În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 241, (8 decembrie 2010), p. 7, 1 foto. Interviu cu doamna conf. univ. dr. Corina Teodor, fost director al Bibliotecii Județene Mureș.

221. Eveniment la Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău / Claudia Șatravca. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 241, (8 decembrie 2010), p. 6, 1 foto. Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău, fondată de Biblioteca Județeană Mureș, în cadrul programului „Săptămâna ușilor deschise” a redeschis Secția pentru Copii, după o pauză de renovare și mobilare a sediului.

222. Expoziție foto deschisă la Biblioteca Județeană / A.Z. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1622, (9 decembrie 2010), p. 3. Expoziția foto „Contraste în dezvoltarea urbană,” la Secția de Împrumut a Bibliotecii Județene Mureș, în perioada 8-15 decembrie.

223. Kontrasztok a városfejlesztésben / G.B. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4, 242. sz.(2010. december 13.), p. 5, 1 foto. Expoziție fotografică organizată de Asociația Civitas Nostra la secția de împrumut a Bibliotecii Județene Mureș.

224. Expoziție de fotografii. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 245, (14 decembrie 2010), p. 14. Expoziția de fotografii *Eseuri fotografice* a doamnei profesoare Doina Coman, găzduită de Secția de împrumut Literatură a Bibliotecii Județene Mureș.

225. Az fáknak, füveknek természetéről... / În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62., 294. sz. (2010. december 17.), p. 1. Copiii, participanți la programul de pedagogie muzeală al Bibliotecii Teleki, vor face cunoștință cu publicațiile de botanică din colecția bibliotecii.

226. Mesekarácsony a Teleki Tékában / În: *Népújság(Műsorkalauz)*, 62. évf., 294. sz. (2010. december 17.), p. 1. În cadrul programului de pedagogie muzeală, în 21 decembrie, la Biblioteca Teleki copii au prilejul să asculte povești despre Crăciun.

227. Lansare de carte [Magister scripsit - I/2010]. În: *Cuvântul liber*, 22, nr. 249, (18 decembrie 2010), p. 2, 1 foto. Lansarea primului număr al Antologiei de literatură *Magister scripsit* la Secția documentară a Bibliotecii Județene Mureș.

228. *Preșcolarii de la Liceul de Artă, în revista „Greierașii”* / Alin Zaharie. În: *Zi de zi*, 7, nr. 1630, (21 decembrie 2010), p. 10, 1 foto. La Biblioteca Județeană Mureș a avut loc lansarea revistei *Greierașii*, a Liceului de Artă din Târgu-Mureș.

229. *A Teleki Téka Tékagyerekék programja*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 4., 249. sz. (2010. december 22.), p. 2. În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca Teleki organizează ultima întâlnire din acest an, unde copiii pot face cunoștință cu publicațiile botanice ale Bibliotecii Teleki.

230. *Eveniment semnificativ la Biblioteca „Târgu-Mureș”* / Tatiana Șatravca, șef Secție pentru Copii la Biblioteca „Târgu-Mureș” Chișinău. În: *Vatra veche*, 2, nr. 12, (decembrie 2010), p. 89, 3 foto. În cadrul programului *Săptămâna Ușilor Deschise*, Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău, fondată de Biblioteca Județeană Mureș, a sărbătorit redeschiderea Oficiului Copii, după o pauză de renovare și mobilare a sediului.

231. *Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă în anul 2009. Bibliografie* / Vintilă Anna; Emilia Cătană. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 9, 2010, p. 264-287.

232. *Liliana Moldovan, Indiscreții în bibliotecă, Târgu Mureș, Editura Nico, 2009, 390 p.* / Mirela Corina Chindea, Udine, Italia. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 9, 2010, p. 367-368. Autoarea cărții prezentate în această notă de lectură este Liliana Moldovan, șef serviciu la Biblioteca Județeană Mureș.

233. *Un „pomerio sommo theologo” în Biblioteca Teleki-Bolyai. Operele lui Pelbartus de Themeswar* / Weisz Szidónia. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 9, 2010, p. 101-108.

234. *Prezența și circulația Noului Testament de la Bălgrad în județul Mureș* / Elena Mihu. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 9, 2010, p. 128-142. Cu referire și la exemplarele păstrate la Biblioteca Județeană Mureș și Biblioteca Teleki.

235. *Schiță de portret. Bibliotecarul Gheorghe Câmpean la 80 de ani* / Dimitrie Poptâmaș. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 9, 2010, p. 260-263. Gheorghe Câmpean, fost bibliotecar la Biblioteca Județeană Mureș.

Schiță de portret

Au redefinit ideea de profesionalism în bibliotecă, și-au adus contribuția definitivă la dezvoltarea serviciilor oferite utilizatorilor, pe care i-au atras spre bibliotecă - cu un surâs pe buze, o vorbă bună și multă răbdare...

Sunt colegele noastre - Maria Mureșan, Emilia Vidican și Ana Todea - care și-au dedicat o mare parte din viață pasiunii pentru carte, lectură și lucrul bine făcut.

Este felul nostru de a le mulțumi...

Maria Mureșan

- *Bună ziua!...Doamna Maria?...*

Ușa secției Împrumut-științe Socio-Umane se deschide încetîșor... O tânără înaintează discret, încercînd să nu deranjeze cititorii aflați deja între rafturile secției.

- *Bună ziua!... Doamna Maria?*

Și ea, și alți cititori de toate vârstele, care au căutat-o în ultimele luni pe colega noastră Maria Mureșan, par surprinși de răspunsul nostru:

- *S-a pensionat!?*

Și rămân o clipă pe gânduri...

Venită în Biblioteca Județeană Mureș în urmă cu aproape 20 de ani, a devenit repede apreciată și preferată de cititorii de toate vârstele, începînd de la copii până la pensionari. A știut mereu să-i întâmpine cu zîmbetul pe buze și cu sufletul deschis, ajutîndu-i să pătrundă pe „tărîmul cărții.”

Fire dinamică și volubilă, cu spirit gospodăresc, a fost preocupată mereu să capteze interesul cititorilor pentru lectură. Știa că bibliotecarii au responsabilitatea de a-și educa publicul cititor, să-l facă să citească nu doar pentru distracție, ca să-și umple orele și zilele, ci și pentru îmbogățirea cunoștințelor, pentru dezvoltarea personală.

Ea însăși un perfecționistă, cu reale abilități de comunicare, a mizat în viața profesională, de-a lungul anilor în care destinul său s-a împletit cu biblioteca, pe dorința de a evolua, fiind mereu în centrul unor activități pentru popularizarea cărții. Stau dovadă sutele de afișe întocmite de Maria pentru expozițiile temporare de cărți de la secție.

Ca om care a crezut în puterea culturii, așa cum a învățat de la foștii săi colegi, pensionați deja de ceva vreme, a știut să nu renunțe la principiile și convingerile impuse de meseria de bibliotecar, că este bine să fii ca „*un elastic*.” tolerant, atent, dar și drastic atunci când este nevoie. A transmis mai departe colegilor tineri principiul că „*lucrul bine făcut este întotdeauna interesant și de aceea aduce bucurii*.”

Dacă ai norocul să faci ceea ce-ți place, viața este mai ușoară; nici nu simți efortul pe care trebuie să-l depui, nu simți oboseala.

Modestă, tăcută, muncitoare, uneori poate prea exigentă cu cei din jur (cu colegii), a încercat să-și educe tinerele colege, să le învețe ce înseamnă să faci o meserie cu suflet, să le învețe că în viață nu te ridici prin bani, ci prin ceea ce ești și ceea ce faci. Ne-a învățat că meseria de bibliotecar merită respectată, că succesul în această meserie cere pasiune, înțelepciune, îndrăzneală, perseverență și capacitate de dăruire.

S-a adaptat rapid la cerințele moderne ale lumii bibliotecare și a contribuit la modernizarea și implementarea unor programe și servicii noi aduse cititorilor, raportate la cerințele timpurilor noastre (internet, catalog on-line).

Prin modul ei de a fi cald, amabil, prietenos, a reușit să-și atragă de partea ei nu doar colegii, ci și cititorii, ca dovadă că o mai caută și azi după câteva luni de la pensionare.

Maria a fost mereu preocupată de ridicarea permanentă a nivelului profesional, a știut prin abilitatea și atitudinea ei pozitivă să-i mobilizeze și pe colegii cu care a lucrat la secție să-i calce pe urme, să-și focalizeze atenția spre performanță, să adopte toți principiul „*contează calitatea, nu cantitatea*.”

Acum, când s-a constatat o reducere a interesului pentru lectură, când oamenii au devenit mai grăbiți, obsedați de televizor, telefoane mobile și internet, au descoperit prin bibliotecara Maria Mureșan oaza de liniște și pace de care aveau nevoie câteodată și pe care și-o poate oferi biblioteca.

Maria știa să ajungă la sufletul oamenilor, știa că important nu este să știi să vorbești, ci să știi să-l asculți pe cel din fața ta!

Iar, prin cititorii ei, biblioteca a devenit pentru Maria locul în care a strălucit cu adevărat.

Anca Chircea
Biblioteca Județeană Mureș

Smerita doamnă - Emilia Vidican

Vine o vreme când se cuvine a fi *marcat* drumul trecerii prin această viață. Până la urmă rămâne doar o modestă chestiune de bun-simț. Asemenea acordării distinctive a numelor de străzi, instituții. Și care, totuși, au devenit necesitate existențială.

O persoană își împlinește traiectul, pe lângă familie, și profesional. Dacă facem calculul orelor petrecute la serviciu în decursul anilor, ne vom da seama de ceva uluitor... Că am suferit, fără să ne tratăm, de amnezia noțiunii de timp.

Sunt gânduri care mi s-au năzărit atunci când am simțit că trebuie să mărturisesc ceva despre și pentru **Emilia Vidican**, la comanda sentimentului colegial. Al *colegialității* pe care mi-a împărtășit-o această smerită doamnă a bibliotecii.

Se poate vorbi în fraze mai lungi despre un om decât lungimea frazelor pe care acesta le-a rostit, dar cel mai potrivit pare a fi citarea spuselor și faptelor sale.

Dacă aș fi prea laudativ, aș risca cultura zicalei cu pomul. Asemenea temerii acordării vreunei diplome, când, oarecum, ți se sugerează că *îți mulțumim, ai fost bun, de-acum poți să pleci...* CV-uri, chestionare și altele se pot realiza destule și servesc la evaluări ș.a.m.d. Din câte știu, acestea, în cazul Emiliei, au fost întotdeauna bine întocmite și binevăzute. Într-atât, încât numele ei se asocia cu cel al secției. Ajunsesse să sufere, să se simtă rănită, pentru o carte distrusă, pierdută!

Prin râvna sa cotidiană, Secția *Cartea Tehnică* (înființată în 1974) a devenit o expresie a legăturii dintre tradiție și noutate, ajungând la 31 de mii de volume. Emilia a conștientizat că nu va dispărea cartea iar biblioteca va avea tot mai mult un rol de mediator între tradiție și inovație.

A creat și perfecționat un instrument de informare deosebit de util: *catalogul analitic pe subiecte* din domeniile electronică, electrotehnică, informatică, management, marketing, construcții de mașini. Acesta îmbină tradiția cu modernitatea și cuprinde publicațiile apărute după 1975 și până în prezent, completând în mod fericit vedetele de subiect din baza de date. Catalogul pune în valoare conținutul cărții și oferă informații rapide.

Emilia a îndrumat cititorii printre rafturi, într-un mod *activ*. Sunt sigur că mulți studenți îi pot mulțumi pentru bibliografiile pertinente oferite întru realizarea lucrărilor de licență sau disertație.

Pentru a veni în sprijinul elevilor la întocmirea referatelor, a ținut la zi fișierul analitic *Personalități ale științei și tehnicii românești și universale* care a avut/are deosebită utilitate în realizarea unor medalioane dedicate, ca *Pierre Curie, Grigore Antipa, Emil Racoviță, Ziua Radiodifuziunii Române* ș.a. Tot aici, aș aminti și numeroasele rafturi și expoziții tematice de carte organizate cu rigurozitate și probitate, conform calendarelor anuale de aniversări culturale.

Când tehnologiile informaționale i-au determinat pe utilizatori să-și regândească cererile de informare și cititorii au venit la bibliotecă pentru a căuta informații într-o problemă personală, și nu numai cu scop cultural sau educativ, Emilia i-a ajutat să obțină cele mai variate informații din domeniile: inginerie, informatică, management, marketing, economie, cultura plantelor, reparații casnice, perseverând în a se informa despre noutăți.

Cumpăra din banii proprii reviste care puteau prezenta interes Secției *Cartea Tehnică*. Personal, cred că și acum, la pensie, mai cumpără și își informează/bucură nepoții, familia.

A fost nu numai o bună cunoscătoare a fondului de carte, ci și o specialistă în transmiterea informațiilor de specialitate, întotdeauna ghidându-se, probabil, după deviza că *utilizatorul este punctul de plecare și punctul terminus al fiecărei activități*.

Emilia Vidican a servit peste trei decenii biblioteca! E mult, e puțin?

Fie ca acel bilanț care nu operează cu contabilitatea, ci cu *instrumentele* bunătății - bătătorind drumul spre desăvârșire - să-i fie acceptat!

Horia Ioan Avram
Biblioteca Județeană Mureș

Bibliotecarul model - Ana Todea

Optimism, bunăvoință, toleranță, un zâmbet larg... toate îmbrăcate în haina profesionistului desăvârșit. Cred că aceasta ar putea fi cea mai scurtă, dar în același timp și cea mai complexă caracterizare a doamnei Ana Todea. Alte cuvinte sau apelative își pierd însemnătatea și riscă să transforme un demers ce se dorește a fi laudativ într-unul mult prea emfatic pentru a fi perceput la valoarea lui justă.

Se poate spune fără îndoială că Ana Todea s-a născut pentru a fi bibliotecar. Absolventă a Școlii Tehnice Postliceale de Biblioteconomie din București, în 1971, și-a început activitatea profesională la Reghin, la Biblioteca Orășenească, pentru a parcurge apoi un adevărat *cursus honorum* în cadrul Bibliotecii Județene Mureș, din anul 1981. Spunem *cursus honorum* pentru că *Ani* - așa cum ne-a îndemnat să-i spunem, indiferent de distanța care ne separa, în ani și cunoștințe - a parcurs toate stagiile unui profesionist care tinde spre perfecțiune: a coordonat activitatea Secției

Cartea Tehnică (1992-1999), apoi pe cea a Secției de Împrumut pentru Adulți (1999-2005), pentru ca din anul 2005 să-și desfășoare activitatea în cadrul Compartimentului de Informare Bibliografică.

Rezultatele eforturilor depuse de colectivele pe care le-a coordonat sau cele individuale - și trebuie să recunoaștem că Ana Todea nu a avut niciodată „*tăria de a spune NU*” sau de a renunța atunci când era în joc renumele bibliotecii - sunt vizibile și azi și vin să completeze zestrea Bibliotecii Județene, dar și a județului. Pentru că oare cine nu știe că Ana Todea a inițiat și elaborat dicționarul biobibliografic *Oameni de știință mureșeni* (2004)? Cine nu știe că și acum - deși îndelungata activitate i-a îngăduit să se retragă în seninătatea familiei și a propriilor gânduri, departe de tumultul cotidian și al programului strict de 8 ore - ea continuă să lucreze și chiar are deja pregătit pentru publicare un nou dicționar de mari proporții, *Portrete mureșene*, care completează trecutul istoric al județului nostru prin prisma personalităților care i-au făcut cinste? Cine nu a avut prilejul de a beneficia de vastele cunoștințe și de calmul ei molipsitor atunci când nevoia de lectură, de orientare sau de înțelegere a mersului lucrurilor în bibliotecă ne-a îndreptat spre Ana Todea? Cine nu a simțit fiorul binecuvântat al solidarității de breaslă atunci când, în calitatea ei de președinte al asociației bibliotecarilor mureșeni sau ca membru în consiliul de conducere al aceluiași organism național (ANBPR), ne-a convins că relațiile personale și profesionale ne transformă din bibliotecari izolați într-o forță care încă nu și-a spus pe deplin cuvântul?

Dincolo de toate acestea, Ana Todea este un reper... Un reper pentru toți cei care au cunoscut-o și au avut bucuria de a lucra alături de ea... Un model uman și profesional, care și-a pus amprenta asupra noastră.

Da, suntem subiectivi, dar nu putem fi altfel! Nu când vorbim de Ani! Și, oricum, nu numai noi am descoperit în ea ceea ce ne dorim să devenim la rândul nostru. Dovadă clară sunt recunoașterile pe plan local și național, care au înscris-o în rândul profesioniștilor cu adevărat dedicați meseriei: Diploma de merit din partea Bibliotecii Municipale „Petru Maior” (2000), Medalia „Meritul Cultural” clasa a III-a, Categoria A - Literatură (2004), Premiul „Traian Brad” - pentru merite deosebite într-un deceniu de activitate, din partea ANBPR (2006).

Dar ceea ce contează cel mai mult sunt calitățile umane și recunoașterea lor de către cei din jur. Ori Ana Todea este *Omul, Profesionistul și Mentorul* care ne-a influențat pe toți cei care am avut privilegiul de a-i fi aproape...

Monica Avram
Biblioteca Județeană Mureș

MISCELLANEA

Considerații privind politicul în lumea greacă în viziunea lui Tucidide, Platon și Aristotel

Dr. FABLÁN ISTVÁN
Universitatea „Petru Maior”
Târgu-Mureș

Abstract

Considerations About Politics in the Greek World in Thucydides, Plato and Aristotle Works

The paper entitled **Considerations About Politics in the Greek World in Thucydides, Plato and Aristotle Works** has as aim to emphasize the political ideology and their thoughts about the role of leadership, and of the laws in the state management. It is interesting to observe the evolution of these ideas, the parallels and the differences of opinions between this three great philosophers whose ideas are at the same time ancient and modern, being the basis of the ideological evolution of the modern state.

Keywords: *politics, state, laws, Pericles, democracy, assembly.*

Tucidide este unul dintre gânditorii antichi prin opera căruia se poate descoperi minunata civilizație greacă, dar nu numai. Prin opera sa **Războiul peloponesiac** se poate contura imaginea celui care a fost Pericle, cât și sistemul pe care acesta a încercat să îl impună în acea perioadă. Începând cu reformele lui Clistene, continuând cu activitatea lui Pericle, a apărut un nou regim, și anume democrația.

Tucidide vede forma de guvernământ a lui Pericle ca „puterea poporului,” „guvernământul poporului,” acest lucru deoarece guvernarea nu se face doar pentru câțiva, ci pentru mulți. Astfel, continuă explicația regimului: „În fața legii toți cetățenii, bogați sau săraci, sunt egali, iar reputația fiecăruia se stabilește nu după categoria socială căreia aparține, ci după serviciile pe care le aduce cetății, iar săracii nu sunt împiedicați de la conducerea treburilor obștești fiindcă sunt săraci. Cetățenii respectă atât legile scrise și organele de stat, care au scop să vină în ajutorul celor nedreptățiți, cât și pe cele nescrise.”¹

De asemenea, Tucidide evidențiază faptul că exista o **Constituție** „care nu imită legile vecinilor, ci mai degrabă noi înșine suntem un exemplu, fără să imităm pe alții.”²

---

¹ Tucidide, **Războiul peloponesiac**, București, Editura Științifică, 1966, p. 63.

² **Ibidem**, (II, 37, 1), p. 256.

Influența politică ce se putea exercita nu era deținută doar de câțiva, ci fiecare cetățean putea să se evidențieze în cetate după munca pe care o depunea sau după interesul lui. Acest cetățean nu era ales după categoria socială din care făcea parte, ci după *virtute*, deoarece un cetățean sărac, dacă poate să facă ceva pentru cetate, nu este împiedicat din cauza categoriei sociale.

În privința legilor, Tucidide observa că acestea erau cu strictețe respectate de către toți indivizii - fie cetățeni, fie non-cetățeni - normal, existând și anumite excepții, asupra cărora se intervenea prin judecată: „*nu călcăm legile, când chibzuim la treburile publice, mai ales din respect pentru legi, dând ascultare și oamenilor care sunt, în orice împrejurare, la conducere, și legilor, atât acelor care sunt promulgate, spre a veni în ajutorul oamenilor păgubiți, și legilor care, deși nu sunt scrise, comportă totuși un respect unanim consimțit.*”³

Cât despre gândirea politică a secolului al IV-lea a.Chr., aceasta este una foarte bogată, prin viziunile cunoscuților Platon, Aristotel și altor mari gânditori.⁴

Una din temele fundamentale abordate de către aceștia este aceea a regalității. Astfel, se poate face o clasificare a autorilor și a operelor lor - în materia interesată - cum urmează:

- Platon: *Gorgias, Republica, Politica, Legile, Scrisori*;

- Aristotel: *Etica nicomahică, Etica lui Eudemos, Retorica, Politica, Constituția ateniană*;

Acești doi gânditori nu sunt singurii în ale căror opere figurează ideea regalității, putându-se menționa și Xenofon sau Isocrate.

Textele despre regalitate sunt de o diversitate extremă în ceea ce privește genurile lor literare și nivelele de analiză. Astfel, Aristotel și Platon au fost interesați în conceperea operelor lor de regalitate în general; Isocrate adresa îndemnuri regilor contemporani, iar Xenofon schița portretul - în mare parte imaginar - al unui rege cuceritor.

Mai mult chiar, aceste texte sunt de o mare diversitate și în ceea ce privește luările lor de poziție. În legătură cu fiecare punct fundamental se disting păreri contradictorii. Se poate trage concluzia, astfel, că literatura politică a secolului al IV-lea a. Chr. deține un caracter net polemic. Se poate adăuga, totuși, faptul că gândirea aceluiași autor se schimba adesea de la o operă la alta și, uneori, chiar între pasaje aparținând aceleiași opere există nuanțe importante.

---

³ *Ibidem*, (II, 37, 2), p. 256.

⁴ Pierre Carlier, *Secolul al IV-lea grec*, București, Editura Universitas, 1998, p. 234-235.

Opinia publică greacă din secolul al IV-lea este mai greu de distins decât opinia publică ateniană din secolul al V-lea. Temele abordate de autorii dramaticei erau teme familiare publicului sau, pur și simplu, deveneau familiare după reprezentații.

Acești mari teoreticieni politici nu au putut sau nu au vrut să participe direct la viața politică a cetății lor. Chiar mai mult, publicul cărui îi erau adresate operele pare să fi fost destul de restrâns. *Politica* lui Aristotel este martoră a acestui fapt: prin natura sa ezoterică, nu era destinată oricui, iar celelalte texte - fiind publicate - ajungeau în câteva cercuri cultivate.

Opoziția dintre regalitate și tiranie este un loc comun al secolului al IV-lea; regalitatea reprezintă forma corectă a monarhiei, iar tirania - forma degenerată. Există câteva criterii prin care se pot distinge cele două regimuri, astfel:

- *originea socială* - regele era nobil sau bogat, iar tiranul de proveniență umilă;
- *atitudinea în luptele de clasă* - regele menținea ordinea tradițională și îi proteja pe cei săraci, pe când tiranul îi favoriza pe săraci prin măsuri revoluționare;
- din punct de vedere *instituțional* - regalitatea era o monarhie cu atribuții determinate și limitate, pe când tirania era fără limite;
- *acordul guvernanților*;
- *supunerea indivizilor* - supușii regelui o făceau de bunăvoie, pe când cei ai tiranului se supuneau contra voinței lor;
- *componenta gărzii* - regele era înconjurat de supuși, iar tiranul de mercenari străini;
- *atitudinea conducătorului* - regele lucra în interesul supușilor lui, pe când tiranul în interesul său.

În *Politica*, Platon încerca să arate că imaginea tradițională a regelui-păstor nu era una nepotrivită pentru un rege real.⁵ Nici un rege real, nici măcar filosoful-rege, nu va putea să își conducă supușii, ci putea doar să îi îngrijească. Oamenii nu au asupra lor un păstor decât atunci când divinitatea domnește direct asupra lor. Divinitatea conduce mișcarea lumii și se îndepărtează de ea; în această a doua fază apare munca, războiul și necesitatea unei guvernări umane.

Filosoful-rege nu este decât un om, dar se definește prin stăpânirea Științei (*episteme*). Se poate întâmpla, totuși, să existe mai mulți filosofi-regi, dar cum Știința nu este accesibilă decât unui număr limitat de oameni, aceștia nu

---

⁵ *Ibidem*, p. 237-238.

sunt niciodată numeroși. Dintre toți guvernânții, singurul care cunoaște *Binele* este filosoful, care, totodată este singurul care impune dreptatea și care va governa în interesul întregii cetăți. Știind mai bine decât guvernânții ceea ce le-ar putea face bine acestora, filosoful-rege nu are nevoie nici de legi imperfecte, nici chiar de acordul celor guvernați - cetățeni sau non-cetățeni. Singurul criteriu care desparte regalitatea filosofică de toate celelalte regimuri este realizarea interesului comun, datorită Științei.

Toate celelalte regimuri sunt guvernate de ignoranți: persoanele sau grupurile la putere își văd doar propriul interes, și nu pe cel al întregii comunități. Platon îi califică pe toți guvernânții ca fiind rebeli.

Unei ierarhii a regimurilor îi corespunde o ierarhie a criteriilor; în clasificarea regimurilor imperfecte stabilită de Platon, monarhia se găsește la cele două extremități: regalitatea este cel mai bun dintre regimurile legale, iar tirania cel mai rău dintre regimurile arbitrare:

<i>Zeul-păstor (din epoca de aur)</i>	-	-
Filosoful-rege	-	-
Imitațiile imperfecte „rebele”	<i>Regimuri legale</i>	<i>Deviații arbitrare</i>
Un guvernant	<i>Regalitate</i>	<i>Tiranie</i>
Un număr mic de guvernânți	<i>Aristocrație</i>	<i>Oligarhie</i>
Un număr mare de guvernânți	<i>Democrație legală</i>	<i>Democrație arbitrară</i>

Andre Bonnard îl califică pe Platon ca fiind „*educatorul tinereții și educatorul cetății*”⁶ și că, alături de Aristotel, a încercat să așeze pe baze noi vechea cetate greacă. În esență, Platon vroia să guverneze ca un om drept într-o cetate dreaptă, care trebuia refăcută, construită, dar nu „*o cetate de vis, o utopie, ci o cetate a rațiunii, la antipozii democrației delirante.*”⁷

Pentru a putea salva cetatea, susținea Platon în *Republica*, era nevoie de un rege sau suveran care să dețină atât puterea politică, cât și pe cea filosofică. Doar atunci vor deveni cu adevărat suverani, căci „*adevărata politică înseamnă pur și simplu a-i face mai buni pe cetățeni în cetăți.*”⁸

⁶ André Bonnard, *Civilizația greacă*, vol. III, București, Editura Științifică, 1969, p. 75.

⁷ *Ibidem*, p. 79.

⁸ *Ibidem*, p. 81.

După cum susține și autorul, regimurile politice răspândite la momentul respectiv în lumea greacă - democrația și tirania - îi erau odioase lui Platon. Punctul de plecare al cercetării lui Platon era acela al căutării celei mai bune forme de guvernare, pe considerația că democrația ateniană era o încercare nefericită.

În cetatea lui Platon există trei clase foarte inegale ca număr - chiar fără a ține cont de sclavi, care nu erau altceva decât materie musculară, sau rezervă de unelte.⁹ Existența acestor trei clase arată clar eșecul experienței democratice; ea demonstrează, de asemenea, extinderea plăgii sclaviei, contaminarea segregăției, care câștiga tot mai multe părți ale societății, pentru că nici clasa lucrătorilor, nici cea a soldaților nu participau la guvernare. La temelie edificiului social se afla clasa cea mai numeroasă, adică clasa lucrătorilor-negustori, mai ales meșteșugari și țărani. Această clasă avea obligația de a asigura prin munca lor toate nevoile materiale ale ansamblului comunității.

Deasupra acestei clase se afla clasa războinicilor pe care Platon îi numea și paznici, deoarece cetatea nu avea nevoie doar de îmbrăcăminte, hrană etc., ci și de a fi apărată.

Clasa cea dintâi era aceea a magistraților-filosofi, fiind însă în minoritate. Acești magistrați-filosofi nu intră în funcție decât după îndelungate studii, începând cu geometria, în care se forma raționamentul. Treceau apoi la toate celelalte științe cunoscute, la dialectică, care îi conduceau la studiul și contemplarea ideilor, adică existențele obiective: *Binele*, *Frumosul* și *Dreptul* - care constituiau singura realitate a universului filosofic al lui Platon.

Ei erau denumiți stăpâni ai statului și nu se îngrijeau de libertatea individuală, iar filosofi nu erau obligați să convingă pe fiecare cetățean de justetea fiecărei reforme.¹⁰ În acest sens, era de ajuns ca reformatorul să fie convins el însuși de normele introduse în reformă.

În *Republica* se găsește ca punct de plecare un principiu fundamental al gândirii lui Platon. El susținea că „*politica era declarată o cheie a psihologiei.*”¹¹ Nevoia de autocunoaștere era cea mai importantă înaintea unui demers politic, deoarece sufletul fiecărui individ se leagă de viața socială, iar viața particulară și cea publică sunt interdependente. Platon nu s-a lăsat influențat de vreo credință religioasă în conceperea operei sale, sau de judecata politică, astfel, nu a devenit un om de stat și gânditor politic prin vocație, ci din datorie.

⁹ *Ibidem*, p. 85-86.

¹⁰ *Ibidem*, p. 88.

¹¹ Ernst Cassier, *Mitul statului*, Iași, Editura Institutul European, 2001, p. 90-92.

Platon considera, în *Republica*, faptul că o *Justiție* nu se limitează doar la a plăti datoriile către stat, deoarece aceasta intervine atât în timp de pace, cât și de război. Formele de guvernământ sunt diferite, cunoscându-se tirania, democrația și aristocrația. Oricare ar governa dintre acestea, există întotdeauna puterea de stat concentrată în mâna unuia, câtorva sau tuturor¹².

Aceste forme diferite de guvernământ fac legile democratice, aristocratice sau tiranice, având fiecare câte o viziune proprie asupra lor. Aceste legi, care sunt create pentru propriul lor interes, sunt cu forță obligatorie pentru toți indivizii care se găsesc în cetate, iar nerespectarea lor atrage răspunderea în fața legii. În toate statele există acest principiu al justiției, prin care se înțelege, de fapt, interesul guvernului, care, presupunând că deține puterea, ia forma interesului străinului - străin prin normele pe care le impune, fără a fi interesat de bunăstarea poporului.

Aristotel, însă, își continuă viziunea asupra cetății - în general - și asupra regimului - în special. Pentru el, ideea reabilitării legilor și criticile regalității absolute intră într-o sferă mult mai aprofundată. În *Politica*, Aristotel se leagă direct de argumentația dezvoltată de Platon în a sa *Politică*; pentru cel dintâi, un regim legal este superior guvernării absolute, pentru că legile sunt inaccesibile pasiunii. Legile, susține Aristotel, prin definiție au un caracter de generalitate și nu dețin forța să rezolve toate cazurile particulare.¹³ Oricare ar fi regimul, cazurile particulare sunt oricum prin natura lor supuse deliberării.

Dacă regalitatea absolută substituie legii voința unuia singur, ea atrage după sine și urmarea de a priva de orice putere totalitatea cetățenilor, cu excepția unuia singur: în această privință, ea este în contradicție cu idealul tradițional al *isonomiei*, care nu înseamnă numai egalitate în fața legii, ci și o repartitie egală a puterilor și a onorurilor.

Pentru Aristotel, regalitatea absolută este radical incompatibilă cu natura însăși a cetății, care nu este altceva decât o comunitate a egalilor. În capitolul I al *Politicii*, Aristotel stabilește o distincție radicală între puterea politică și puterea regală; reia, de asemenea, asimilarea tradițională a autorității regale cu autoritatea paternă. Regele este în mod fundamental tatăl supușilor săi. Oricare ar fi virtuțile acestei domnii patriarhale, ea se bazează pe o profundă lipsă de egalitate naturală: ca și tatăl în relația cu copiii săi minori, regele din timpurile străvechi își exercita autoritatea asupra supușilor săi incapabili să se guverneze singuri. În această privință, puterea regală este, în sensul strict al termenului, un

---

¹² Platon, *The Republic*, sursa: <http://www.demonoid.com>, Book I, p. 41.

¹³ Pierre Carlier, *op.cit.*, p. 240-242.

mod de guvernare *prepolitică* ce nu se potrivește decât familiilor, comunităților din alte timpuri.

Pentru Aristotel, toți indivizii sunt alăturați în gospodărie; toate aceste gospodării formează cetatea, iar în fiecare gospodărie - ca să fie completă - se găsesc sclavi și oameni liberi.¹⁴ Comunitatea completă formată din mai multe sate este cetatea, în cadrul căreia indivizii trăiesc pentru bunăstare. Oricare cetate „*există prin natură, odată ce așa există și primele comunități. Ea - cetatea - este finalitatea lor - a comunităților.*”¹⁵

Le fel ca și la Platon, se găsește și în opera lui Aristotel o clasificare a regimurilor guvernante, dar cu unele diferențe:¹⁶

	Public	Privat
Conduce o persoană	<i>Monarhie</i>	<i>Tiranie</i>
Conduc câțiva	<i>Aristocrație</i>	<i>Oligarhie</i>
Conduc mulți	<i>Politeia</i>	<i>Democrație</i>

Asupra oligarhiei, Aristotel¹⁷ susține că nu reprezintă altceva decât concentrarea puterii de stat în mâna câtorva oameni. Pentru a veni în ajutorul guvernării, s-au instituit legi, după care oamenii să se ghideze în anumite acțiuni pe care le fac sau vor să le facă. Acestea „*erau scrise pe bucăți de lemn și expuse în fața porții regelui, trebuind să jure supunerea față de ele.*”¹⁸

Totul în cetate pornește de la puterea instituantă. În stat, legea fundamentală - **Constituția** - este aceea care organizează sistematic toate puterile, dar mai ales puterea suverană. Suveranul cetății, în toate locurile, nu este decât guvernământul, iar el însuși reprezintă **Constituția**.

Înainte de a se putea vorbi despre vreo formă specială de guvernământ - în viziunea lui Aristotel - trebuie să fie explicat termenul de stat. Este posibilă o explicație, în vorbirea obișnuită, a termenului de stat, prin care unii indivizi înțeleg că un anumit act emană de la stat, dar pentru alții înseamnă actul unei minorități oligarhice, ori al unui tiran. Cu toate acestea, omul politic și legiuitorul de asemenea, au în vedere numai statul în toate lucrările lor, iar

¹⁴ Aristotel, *Politica*, București, Editura Paideia, 2001, p. 8.

¹⁵ *Ibidem*, p. 7.

¹⁶ Terrence Ball, Richard Dagger, *Ideologii politice și idealul democratic*, București, Editura Polirom, 2000, p. 38.

¹⁷ Aristotel, *The Athenian Constitution*, sursa: <http://www.demonoid.com>

¹⁸ *Ibidem*.

guvernământul nu este altceva decât o oarecare organizare impusă tuturor membrilor statului. Statul, prin sistemul său organizat și format din părți numeroase, este format - mai întâi - din cetățeni. Aceștia sunt *liberi* sau alte categorii - în care intră metecii, femeile și sclavii. Dintre aceste categorii, virtutea unui cetățean - sau bunătatea lui - se deosebește, iar calitatea de cetățean ar aparține doar omului politic, care este capabil, fie singur, fie prin alții, să se îngrijească de afacerile publice.

Pentru o bună guvernare și respectare a principiilor politice de către toți indivizii societății - a cetății - este nevoie de o constituție. În viziunea lui Aristotel, Constituția este formată din trei părți: partea deliberativă (*to buleuomenon*), magistraturile (*arkhai*) și tribunalele. Partea deliberativă este aceea care decide în mod suveran asupra războiului și păcii, asupra alianțelor sau ruperii lor, asupra legilor, a pedepsei cu moartea și a exilului, asupra confiscării bunurilor, alegerii magistraților și dărilor lor de seamă.

Se poate observa, astfel, că atribuțiile *părții deliberative* depășesc cu mult domeniul legislativ, deoarece ele includ și deciziile cele mai importante din politica externă și judecarea cauzelor foarte grave. Prin această delimitare, Aristotel redă structura instituțională a celor mai multe dintre cetățile grecești:

- *partea deliberativă* - este organul colectiv care, în cele mai multe dintre cetăți, ia deciziile cele mai importante - militare, diplomatice, legislative și judiciare. Democrația ateniană cunoaște prin această caracterizare instituția *Ecclesia*.

- *magistratura* înseamnă de fapt conducere; înseamnă puterea de a decide, dar mai ales de a da ordine. Alcătuirea sa este cu mult mai restrânsă decât *Ecclesia*, iar modul democratic de a fi ales magistrat este tragerea la sorti.

- *tribunalele* - nu sunt singurele instituții care au ca obligație judecarea unor fapte. Tribunalele variază ca număr în funcție de cetăți, iar competențele lor sunt diferite. Modul de desemnare a judecătorilor diferă în funcție de regim - ca și în cazul magistraților.

Plecând de la aceste premise, societatea - statul - nu poate exista fără a fi instituită, fără legi. În societatea greacă antică, un termen reține atenția, și anume *nomos*. El reprezintă ceea ce este particular fiecărei societăți sau grupuri etnice, iar prin natura sa este opus lucrului natural. În același timp *nomos* este legea, fără de care oamenii nu pot exista și nu exista un *polis* fără lege sau comunitate politică. Aristotel susținea că în afara *polis*-ului omul nu poate fi decât o bestie sălbatică, ori un zeu, plecând de la premisa că omul se umanizează în cadrul, și prin, *polis*.

Aspecte sociale și economice în activitatea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra)

Dr. VASILE DOBRESCU
Universitatea „Petru Maior”
Târgu-Mureș

Abstract

The Social and Economic Aspects of Astra's Activity

The activity of Astra is usually referred to as an important moment that decisively influenced the cultural and national life of the Romanians in Transylvania, the focus being on the educational aspects. Nevertheless, Astra also paid much attention to the process of the social and economic modernization of the Romanian society.

The preoccupations for the social and economic aspects can be seen as a natural component of the general programme of this Association in its attempt to promote and support a national culture and civilisation. Astra organized popular lectures on economic issues of general interest and also published articles and studies related to this, all these with the help of some important banks of the time.

Keywords: *Astra, Transylvania, economy, banks, newspapers*

Activitatea *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român (Astra)*, întemeiată în 1861, la Sibiu, a fost, adeseori, relevată în literatura de specialitate, în lucrări mai vechi sau mai noi, ca un moment de seamă și ca un fenomen ce a influențat decisiv viața culturală și națională a românilor transilvăneni, insistându-se, cu precădere, asupra valențelor culturale, a atribuțiilor formative și de educare a identității naționale. Dar, în egală măsură, Astra s-a implicat în procesele de modernizare social-economică a societății românești, proiectele și proiecțiile sale în această privință fiind deosebit de cuprinzătoare, necesitând eforturi materiale și spirituale deosebite, contribuind, alături de manifestările culturale propriu-zise la conturarea solidarității naționale.

Preocupările de factură social-economică ale Astrei au fost înțelese ca părți componente în programul general unitar al acestei societăți culturale ca valori intrinseci în opera de promovare și constituire a unei culturi și civilizații naționale. Agregarea corelației dintre starea culturală și dezvoltarea economică sporea percutanța planurilor Astrei, conferind acțiunilor sale un caracter cuprinzător și deosebit de democratic. Dacă nu toate proiectele și acțiunile

concrete din sfera socio-economică înfăptuite de elitele românilor transilvăneni s-au derulat în cadrul patronatului sau subvenționat direct de către Astra, aceasta a reprezentat, totuși, instituțional, prin prestigiul și structurile sale de organizare, forul cel mai îndreptățit să susțină, să aprobe și să dea curs manifestărilor de modernizare a domeniilor social-economice. Nu întâmplător, Astra a reușit să strângă și să implice în proiectele sale de valoare economică cvasitotalitatea elitelor românești, beneficiind de cunoștințele și experiența unor cunoscuți economiști, agronomi, juriști sau talentați publiciști cu predilecte preocupări spre literatura economică, dornici să participe activ la diseminarea elementelor economice esențiale pentru valorificarea lor în practica curentă. Astfel, agronomi ca George Vintilă, Ștefan Pop, Eugen Brote, Demetriu Comșa, Ioan Fechetă Negruțiu, George Maior, Danil Popovici Barceanu, George Moianu, Nicolae Aurel Coșciuc, Iosif Iancu, Vasile Osvadă, Gavril Todică etc. cu studii la Academii de Agricultură din Imperiul Austro-Ungar sau din străinătate,¹ cărora li se alătură publiciști implicați în susținerea proceselor de modernizare economică ca Ioan Moța, Ioan Berescu, Bartolomeu Baiulescu, Romul Sinu, Ioan Georgescu, Nicolae Costin, Victor Păcală, Suetoniu Popovici, de profesie învățători, profesori sau preoți, integrați în organele centrale ale Astei sau în acele ale despărțămintelor ce desfășoară o vie și rodnică activitate editorială de lucrări sau articole în periodicele vremii și o susținută și eficientă propagandă social-economică, cel mai adesea, pe seama propriilor resurse materiale, Asociațiunea, asigurând, de regulă, până la începutul secolului al XIX-lea, logistica organizațională și mijloacele de răspândire și de popularizare a lucrărilor acestora. În activitatea de popularizare a cunoștințelor economice s-au implicat aproape toate elitele intelectuale ale românilor, juriști, medici, economiști în domeniile comercial sau bancar, ingineri și evident preoții și învățătorii, profesori dintre care mulți își compun propria tematică și conținutul prelegerilor într-un mod original, pe lângă suportul unor numeroase broșuri editate special pentru difuzarea diferitelor probleme social-economice destinate publicului auditor din localitățile Transilvaniei.

Conducerea Astei, în repetate rânduri, îndeamnă despărțămintele să folosească toate mijloacele de persuasiune pentru atragerea maselor, printre care enumeră și abordarea problemelor de factură economică: „...*despărțămintele ar face bine dacă ar îmbrățișa tot mai mult chestiile economice. Prin aceasta, Asociațiunea ar deveni mai populară, dat fiind că chestiile economice sunt mai potrivite a atrage atențiunea poporului țăran și a-l angaja astfel la lucrarea noastră culturală. Promovând prin viu grai și*

---

¹ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, passim.

fapte bunăstarea materială, promovăm totodată și cultura.”² Cu un conținut asemănător în diverse variante mai mult sau mai puțin dezvoltate, numeroase alte apeluri și inițiative concrete se vor constitui treptat într-un proiect extrem de cuprinzător și de ambițios fundamentat pe sondarea și cercetarea amplă și aprofundată a structurilor socio-economice ale populației românești a Transilvaniei din perspectiva modernizării și dezvoltării tuturor ramurilor economice și a ridicării standardului de civilizație materială și culturală a românilor. Este semnificativ faptul că, încă de la întemeierea Astrei în 1861, George Barițiu, în calitatea sa de secretar al Asociațiunii, a conturat un amplu program menit a reforma cultivarea pământului, pornind de la faptul că marea majoritate a românilor transilvăneni aveau ca principală preocupare agricultura. Mai întâi, acesta socotea ca necesară o lucrare fundamentală menită a releva „*starea agriculturii la românii transilvăneni?*” în acel moment pentru a emite apoi judecății și proiecții de dezvoltare reale, concrete și pertinente pentru a depăși stadiul agrar tradițional extensiv și neproductiv. Apoi se pronunță asupra diversificării ocupațiilor agricole prin încurajarea practicării horticulturii, sericiculturii, apiculturii, îmbunătățirea raselor de animale și de păsări, precum și asupra alcătuirii unor lucrări ce trebuiau să investigheze calitatea vieții țărănimii (locuințe, hrană, îmbrăcăminte, igienă etc.) să se pronunțe asupra produselor etnografice și folclorice.³ Cu prilejul următoarelor adunări generale, paleta propunerilor și hotărârilor de ordin social-economic se diversifică în sensul că sunt luate în calcul pe lângă agricultură și domeniile industriei și comerțului, relevându-se totodată necesitatea implicării școlilor pentru educația practică a tineretului prin înființarea unor „*școli de pomărit, vierit și grădini școlare model.*”⁴

Extensia activităților de factură economică solicită îmbunătățirea structurilor organizatorice ale conducerii centrale a Astrei, propuneri în această direcție venind din partea despărțămintelor începând cu anul 1874,⁵ ele concentrându-se însă mult mai târziu după o schimbare a statutelor Asociațiunii la sfârșitul secolului al XIX-lea și cu hotărârea din anul 1900 de a se înființa o secție economică de sine stătătoare pe lângă celelalte secțiuni existente cu un program extrem de cuprinzător din care se desprindeau inițiativele pentru înființarea unor școli profesionale și societăți economice, organizarea de expoziții economice naționale și regionale, editarea unor

² *Transilvania*, an XXXI, 1900, partea oficială, p. 129.

³ *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Sibiu, 1869, p. 5-6.

⁴ *Regularea mijloacelor spre atingerea scopului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1869, p. 5-6.

⁵ *Transilvania*, an VIII, 1874, nr. 18, p. 230.

publicații proprii. De asemenea s-a hotărât editarea unei colecții speciale pentru cărțile de știință și literatură sub denumirea „*Biblioteca populară a Asociațiunii*.”⁶

Proiectele de activitate ale Astrei s-au fundamentat pe o investigare relativ sistematică continuă, adeseori cu mijloace de sondare sociologice moderne a stărilor socio-economice, culturale și morale, fie la nivelul întregii Transilvanii, fie la nivelul despărțămintelor.⁷ Încă din 1870, conducerea Astrei solicită despărțămintelor să studieze starea intelectuală, materială, etnografică, să sesizeze ce ramuri de producție s-ar putea promova cu mai mare succes,⁸ rugându-le să raporteze frecvent rezultatele constatărilor efectuate pe teren. Mai mult, în 1903, Romul Simu, membru al Secției economice este însărcinat să pregătească un proiect pentru „*culegerea datelor statistice cu privire la starea economică a românilor*” în vederea formulării unor măsuri adecvate pentru organizarea în viitor a întregii vieți economice a românilor transilvăneni.⁹ Investigații sociologice de teren sunt efectuate și de Vasile Osvadă, în anul 1911, în vederea declanșării așa numitei „*acțiuni cooperative*”¹⁰ prin care Astra se va implica, ulterior, în mod direct în procesul de înființare și organizare a cooperației în mediul rural.

Pornind de la informațiile culese pe întreg teritoriul Transilvaniei, conducătorii Astrei au inițiat și condus o vastă și susținută campanie propagandistică pentru modernizarea structurilor societății românești organizând sistematic, cu sprijinul și implicarea directă a membrilor despărțămintelor sale, cicluri de conferințe, care anual se ridicau la mii de prelegeri, multe însoțite de acțiuni și demonstrații practice în domeniile cultivării pământului, practicării pomiculturii sau viticulturii. Pentru dirijarea și sistematizarea tematicii acestora, cât și pentru stabilirea conținutului adecvat stadiului de cultură și percepție al sătenilor, Astra va angaja chiar din 1910 un conferențiar agronomic în persoana agronomului Aurel Coșciuc. De asemenea, se va implica inițial în pregătirea unor suporturi model de tematică, înlesnind publicarea periodică a unor conferințe, mai apoi în pregătirea publicației *Transilvania*, unde bunăoară Ioan Petric, Ioan Tincu, George Vintilă, Ștefan Pop își publică o parte din prelegerile susținute în localitățile Transilvaniei, Ștefan Pop susținând de altfel o rubrică specială cu titlul *Epistole agronomice*.

---

⁶ *Idem*, an XXXI, 1900, partea oficială, p. 106.

⁷ Florin Ciotea, Vasile Dobrescu, *Din activitatea de cercetare socială a „Astrei”. 1861-1918*, în *Viitorul social*, an VIII, 1979, nr. 4, p. 757-761.

⁸ *Transilvania*, an III, 1870, nr. 12, p. 146-147.

⁹ Arhivele Naționale. Direcția Județeană Sibiu, *Fond Astra*, Pachet 306, oct. 670 / 1903, p. 7-26; *Transilvania*, an XXXIV, 1903, nr. 5, p. 174-185.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 448, oct. 1644 / 1911, p. 1-4.

În sprijinul acțiunilor propagandistice derulate de către membrii elitelor despărțămintelor, Astra va încuraja, adeseori prin sprijin financiar, editarea unor lucrări ce prelucrau cunoștințele tratatelor de specialitate la un nivel mediu, accesibil și nespecialiștilor, contribuind la conturarea unei literaturi economice diversificate prin contribuțiile unor specialiști sau practicieni cunoscuți precum: Ștefan Pop, George Moianu, Ioan Georgescu, Ioan Costin, George Pop de Băsești, Constantin Dimianu, Romul Simu, Ioan F. Negruțiu, Eugen Brote, Vasile Cornea, N. Albeni etc. Apoi, pe lângă revista *Transilvania*, membrii marcați ai Astei colaborează frecvent sau sunt chiar editori ai unor periodice care inserează sistematic articole cu conținut economic. Astfel, periodicele *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful român*, *Amicul poporului* (editor Visarion Roman), *Observatorul* (editor George Barițiu), *Foaia Poporului*, *Libertatea* își înscriu rubrici speciale cu sfaturi economice. De asemenea sunt editate și publicații speciale economice, ca *Economul* (editor Ștefan Pop), *Cărțile săteanului român*, *Bunul econom* (editor I. Moța), *Tovărășia* (editor V. Osvadă), *Spicuri economice* etc., la care se adaugă numeroase ediții de calendare, precum *Calendarul bunului econom* (editori D. Comșa și E. Brote), *Calendarul plugarului* (editor I. Georgescu), *Calendarul săteanului* și, nu în ultimul rând, *Calendarul Asociațiunii Astra*.¹¹

Din dorința permanentizării și selectării conținuturilor tematice a viitoarelor apariții editoriale, dar și a răspândirii acestora la nivelul unor cercuri cât mai largi de cititori, în condițiile organizării sub egida Astei, în toate despărțămintele și agenturile sale, a unor „biblioteci populare” permanente sau, în unele cazuri, ambulante, s-a trecut, după îndelungate solicitări și inițiative ale unor conducători ai despărțămintelor, la înființarea unei colecții editoriale proprii, în anul 1900, care va reuși, după o planificare sistematică, să tipărească lucrările necesare atingerii complexelor obiective culturale, social-economie și spirituale ale Astei. Ideea de bază era de a se sprijini și urmări „publicarea de scrieri populare, îndrumătoare, însuflețitoare, informative și instructive”¹² prin prelucrarea unor dizertații într-un limbaj popular, accesibil mării mase a cititorilor. Tirajul broșurilor populare cu diverse subiecte (literare, istorice, morale, economice, științifice) a crescut de la câteva sute la peste 10.000 pe an per titlu, după 1910. Lucrările mai solicitate erau adeseori reeditate la cererea cititorilor și a despărțămintelor, iar răspândirea lor a fost asigurată îndeosebi prin abonamentele membrilor susținători (adică a celor care achitau suma de cel puțin 2 coroane), dar și prin donațiile frecvente acordate bibliotecilor populare

¹¹ Vasile Dobrescu, *Elita românească în lumea satului transilvănean. 1867-1918*, Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 1996, p. 70-92.

¹² *Transilvania*, an XXIII, 1890, nr. 2, p. 58.

și adesea unui număr însemnat de țărani participanți la conferințele organizate de despărțăminte sau agenturi.

A existat o preocupare permanentă a Comitetului Asociațiunii pentru alegerea subiectelor broșurilor, cât și pentru limbajul adecvat în care urmau a fi scrise. Dacă membrii secțiilor Astei solicitau și apoi selectau viitoarele materiale editoriale, secretarul literar al acesteia intervenea adesea în stilizarea textelor. Apoi, Biroul Asociațiunii a hotărât ca toate manuscrisele propuse spre a fi tipărite să fie în prealabil studiate și cenzurate de specialiști și apoi de către secretarul literar, din punct de vedere gramatical și mai ales al stilului și să se aprobe tipărirea numai a acelor lucrări ce îndeplineau condițiile cuprinderii unor informații clare și corecte și mai ales al folosirii unui stil pe înțelesul poporului.

Dintre lucrările cu conținut socio-economic editate în colecția *Biblioteca populară* s-au impus și s-au bucurat de o largă popularitate și răspândire cele referitoare la economia agrară concepute de: Aurel Coșciuc despre cultivarea pământului; Nicolae Iosif despre pomicultură; I. F. Negruțiu despre cultivarea porumbului, a nutrețurilor, a legumelor și practicarea asolamentelor moderne; Vasile Osvadă despre necesitatea organizării băncilor populare etc. Li se adaugă apoi lucrările de educație morală semnate printre alții de Ioan Borgovan și Ion Popea sau cele de medicină de popularizare semnate de cunoscuții medici Aurel Dobrescu și Ilie Beu, lucrarea lui A. Dobrescu *Cum să trăim?..* bucurându-se nu numai de aprecierile unor cunoscute personalități transilvănene cât și din partea publicului, fapt care impune reeditarea sa.¹³

Prin promovarea literaturii social-economice chiar și sub forma sa popularizantă, Astra va contribui la conturarea unor creații nu lipsite de originalitate. De asemenea, prin intermediul producției sale editoriale, va reuși să răspândească principiile de economie modernă și să introducă la nivelul culturii și limbajului popular termeni noi din domeniul agrotehnic și științific, îmbogățind astfel nu numai cunoștințele zecilor de mii de cititori, ci și vocabularul curent folosit de către aceștia. Constatările reprezentanților Astei din despărțăminte, agenturi sau cercuri culturale privind frecvența solicitărilor producției editoriale ale Asociațiunii, și deci și ale numărului de cititori, sunt destul de mulțumitoare, în sensul că marea majoritate a abonaților și a cititorilor ce frecventează bibliotecile populare sunt țărani și meseriași,¹⁴ urmând în ordine descrescândă învățătorii și preoții. Aceste introspecții statistice relevau în fond faptul că obiectul primordial de ordin editorial, al

---

¹³ Eugenia Glodariu, *Din activitatea editorială a Astei: Biblioteca Populară a Asociațiunii*, în *Acta Musei Napocensis*, an VIII, 1971, p. 313.

¹⁴ *Ibidem*, p. 316-317.

răspândirii producțiilor proprii spre mediile socio-profesionale țintă, era în parte atins. În acțiunile de susținere financiară și de diseminare a producției editoriale patronate de către Astra și nu numai de aceasta, o contribuție însemnată și-au adus și băncile românești, unele dintre ele prin achiziționarea frecventă a unui număr de broșuri și distribuirea dirijată și gratuită a acestora spre bibliotecile populare sau spre participanții de la conferințele și prelegerile organizate de conducătorii despărțămintelor, excelând în această privință băncile „Albina,” „Bihoreana,” „Economul,” „Ardeleana,” „Mercur,” „Timișoara,” „Crișana” etc., care cumpărau, anual, sute de exemplare din colecția *Biblioteca populară*.

Preocupările Astei de a susține, prin mijloace proprii, o activitate editorială prin care s-a vizat, pe lângă aspectele culturale generale, și domeniile sociale, se înscrie și se integrează organic în proiecțiile sale de ansamblu care ținesc înaintea spirituală și materială a românilor transilvăneni. Ele se conjugă firesc, bunăoară în domeniul economic cu acțiunile de propagandă realizată sistematic prin organizarea ciclurilor de prelegeri populare, a unor cursuri sezoniere speciale privind practicarea unei agriculturi raționale, a unor meserii sau a unor îndeletniciri care vizau componentele așa numitei *industrii de casă*. La aceste activități se vor adăuga preocupările pentru înființarea unor școli de agricultură și meserii în limba română, activități rămase însă în faza unor proiecte minuțios conturate, din cauza lipsei resurselor financiare necesare implementării lor.¹⁵ Chiar dacă nu toate inițiativele lansate de către Astra s-au conturat pe deplin, împlinirile majore, printre care și eforturile de susținere a unei serii de publicații proprii, oglindesc capacitatea de organizare, atragere și influențare a mediilor elitare spre îndeplinirea unor obiective de interes național general în consonanță cu dezideratele unei societăți moderne pe cale de afirmare și consolidare.

---

¹⁵ Vasile Dobrescu, *Astra în viața social-economică a românilor*, în *Viitorul social*, an XXXIX, noiembrie-decembrie 1986, p. 539-546.

Radioul românesc în primul deceniu (1928 - 1938): democrație și cultură

Dr. RODICA PĂVĂLAN

Biblioteca Județeană „Al. și Aristia Aman” Dolj

Abstract

Romanian Radio During the First Decade (1928-1938): Democracy and Culture

The first radio phonic broadcast belonged to the Italian Guglielmo Marconi, in 1896 - 1897 and had a strong echo in Romania too. During the research, I found publications of the time which signaled with great interest the new discoveries.

Documents of the time found that it was the moment to move into a new era of communication, from individual to mass communication, through the radio.

Contrary to expectations, the First World War led to a rapid development of radiophony in the whole world, our country included, ascertaining the usefulness of this means of communication, in military terms. It was precisely this utility which made the combatants in the Second World War to target bombing relays installed in the country. Introducing the wireless communications was, at the beginning, of great importance for Romanian military institutions, especially for the Romanian Navy and the engineering units.

The radiophone field immediately aroused interest in the civil life of Romania, numerous associations of amateurs existing long before the establishment of radio as an institution and the first radio broadcast on November 1st, 1928. It is to be mentioned that one of the largest amateurs associations existed in Craiova, documents of the time noting it before 1925.

The Romanian radio was inaugurated on November 1st, 1928. The number of listeners has grown every year, but unevenly, and remained, however, always behind the development of Western European countries. The figures from the documents of the time show that, in 1928, the number of radio owners registered was 14.487, and in 1938 it reached 274.314. The percentage of population who owned a radio was by 1%, while in Denmark, even since 1932, it was 13,7%, in the USA 10,9%, in England 10,3%, and in Sweden 9,3%.

In terms of programs, the Romanian broadcasting was anything but inferior to broadcasters in other European countries, yet with the handicap of reduced number of frequencies allocated to Romania at specialized international Conferences, the low power transmitters, which hindered the radio from being received everywhere in the country and the still small number of radio owners.

Keywords: *Romanian Radio, communication, radiophony, democracy, radio broadcast*

Apariția Societății de Difuziune Radiotelefonică din România a constituit un real eveniment în viața lumii culturale și politice românești, împlinind dorințe și nevoi de comunicație deja rezolvate de câțiva ani în țările Europei

Occidentale și îngăduind speranțe privind posibilitatea transmiterii mesajelor către oameni din cele mai răzlețe colțuri ale țării. Chiar după prima emisiune au apărut ecouri în presă, unele aparținând unor cunoscute personalități culturale ale vremii. Tudor Arghezi, de exemplu, scria că „*De la 1 noiembrie aerul este liber și Bucureștii au intrat în concertul european. Respinse ani de zile, insistențele au reușit să spargă păretele din urechea statului.*”¹

O mărturie mai timpurie, extraordinar de sugestivă privind impactul noului mijloc de comunicație, aveam deja de la Mihail Sadoveanu, referitoare la prima sa audiție la radio. Sadoveanu se afla într-o vizită la profesorul Ion Simionescu și, audiind un program artistic la radio, a fost foarte puternic impresionat și a încercat să povestească ulterior impresiile într-un articol intitulat **Radiofonie**, publicat în revista **Lumea** și republicat de revista **Radio Român** în 1926.² Mihail Sadoveanu scria: „*Aseară, la un ceas destul de târziu, ne-am adunat câțiva intelectuali la profesorul și prietenul nostru Ionel Simionescu, având între noi și pe Brătescu-Voinesti (...). Ne-am adunat ca să ascultăm un haut-parleur (receptor), un instrument ultramodern de radiofonie instalat într-o frumoasă odaie națională, conservatoare, veche și patriarbală - amintind vremurile bunicelor noastre, a crinolinelor, a droștelor, cu rezervoare de Viena și cu 4 cai înaintași, a surugilor și slujitorilor în costume albaneze, a lenei și taclalelor orientale, a muzicii lui Barbu și a celor dintâi valsuri revoluționare. Contrastul între decor și instrumentul acela simplu și straniu a pus în mine cea dintâi împunsătură de ac ager: un fel de nedumerire. Domnul locotenent Zapan, specialist în asemenea drăcării, a întors puțină vreme spre noi masca lui de zămbet și tăcere, atât cât i-a trebuit să ne răspundă la salutări, apoi a pipăit lădița misterioasă căutându-i anume inele, butoni și încheeturi. Dintr-odată, în cornetul mort, vopsit și lăcuit, percepurăm o voce vie. O voce care suspina melodios și dulce romanța regelui din Thule. O cânta în aceleași clipe o soprană, în actul al doilea din Faust, la Opera din Viena. Și noi o auzeam la Iași, în Sărărie... Trebuie să mărturisesc că eram nou, la cea dintâi audiție... Armonia și simfonia moale a orchestrei s-au izolat în urechea mea și simultan a lucit în mine conștiința minunii... Nu-i mașinăria gramofonului, nu sunt umbrele cinematografului - ci e vibrarea vieții, e contact direct cu omul, fratele meu din depărtare. Deci e suprimat spațiul. Dar aceasta e numai o formulă de fizică... Că nu este spațiu decât pentru neștiință și nemărginirea noastră, pare evident. Că și timpul va fi fiind o convenție iarăși se poate. Că poate noi înșine de la începutul părinților celor de demult și până la cel din urmă din viitorul convențional nu suntem decât o undă ori un fîor din marele tot - iarăși de ce nu s-ar putea?... Desigur. S-ar*

¹ Tudor Arghezi, **Acum 10 ani**, în **Radio-Adevărul**, nr. 499, 10 aprilie 1938, pag. 3.

² Mihail Sadoveanu, **Radiofonie**, în **Revista Radio Român**, nr. 24-25, 28 martie 1926.

putea auzi tot ce-i sunet. Și dacă undele acestea trec în spații infinite - atunci ce auzim noi acum sună în veșnicie; nu se stinge niciodată. Nu se vor stinge nici glasurile noastre. Și nici imaginile noastre; curând vom avea lângă aparatul radiofonic și aparatul care să ne înfățișeze imaginile și mișcarea. Lucrul e realizat în laborator... Și imaginile ca și sunetele sunt tot nemuritoare, în raport cu infinitul în timp și-n spațiu.” Toate aceste emoții le-a trăit Mihail Sadoveanu în seara „fără pereche,” cum el însuși a numit-o, din 8 martie 1926.

Marele muzician George Enescu își puna, firesc, mari speranțe în rolul pe care urma să-l aibă radioul pentru dezvoltarea și diseminarea culturii, gândindu-se, bineînțeles, în primul rând la muzică. „Un muzician - zicea el - care a muncit toată viața poate fi ascultat cu ajutorul radiodifuziunii de milioane de oameni, care vor asculta pe talentatul executant, beneficiind, în mod gratuit, de munca și talentul lui.”³ Continuând ideea, muzicianul atinge și problema faptului că artiștii care se produc la radio trebuie să fie remunerați, aducând în argumentație și opiniile altor muzicieni ai timpului: „Radiodifuziunea trebuie legiferată astfel ca profesionistul muzicii să fie plătit și nu numai aplaudat de milioane de amatori. Vă rog să atrageți atențiunea opiniei publice că este o necesitate imperioasă ca radioul să fie legiferat. Haifețz, Thibaud, Kunwald, Kreisler și alții sunt de aceeași părere cu mine în privința legiferării radioului.”⁴

La rândul său, D. Panaitescu-Perpessicius considera radioul „o cutiună pe care o deschizi și devii cetățean al universului (...),” iar dacă radiofonia „este un rău, apoi este unul necesar, mai mult, chiar, util.”⁵

Fără îndoială că nu era chiar unanimă părerea asupra posibilităților oferite de radio. Profesorul Emil Pangratti, de exemplu, nu avea mare încredere în folosirea radioului pentru receptarea conferințelor de tip prelegeri universitare. „Opinia mea este destul de pesimistă. N-ascultă studenții cursurile la fața locului, cum oare le vor asculta la radio?”⁶

Dincolo de rolul acesta, însă, al posibilităților pentru răspândirea culturii, alte probleme rețineau atenția specialiștilor și decidenților vremii. Radiofonia, la fel ca multe alte invenții și descoperiri ale umanității, arată istoricul Eugen Denize, a fost o sabie cu două tăișuri. Pe de o parte ea putea fi folosită pentru

---

³ George Enescu, *Muzica și radiofonia*, în *Revista Radio Român*, nr. 5, 11 octombrie 1925.

⁴ *Ibidem*.

⁵ D. Panaitescu-Perpessicius, *Memorial de ziaristică*, Editura Minerva, București, 1970, pag. 202.

⁶ Filaret Acatrinei, *Radiodifuziunea Română de la înființare la etatizare*, Editura Tritonic, București, 2005, pag. 26.

propaganda mincinoasă, îndoctrinare și intoxicare a opiniei publice din țara de emisie și din multe alte țări, dar pe altă parte, ea putea fi folosită pentru divertismentul și relaxarea publicului ascultător, pentru ridicarea nivelului de cunoștințe și de cultură al societății, pentru consolidarea unității naționale și spirituale a unui popor și a unei țări. Acest al doilea aspect, „*aspectul pozitiv cum am putea să-l numim, a fost cel care s-a impus categoric în concepția de alcătuire a programelor de către Societatea Română de Radiodifuziune în primul deceniu al existenței sale, între noiembrie 1928 și februarie 1938. A fost prima și, până în decembrie 1989, singura perioadă democratică din istoria Societății și acest lucru se poate constata cu ușurință din calitatea programelor difuzate. (...) Aproape pe nesimțite întreaga țară a devenit o mare aulă universitară.*”⁷

După prima emisiune, difuzată la ora 21⁰⁰ a acelei zile de 1 noiembrie, s-a realizat un program cadru de transmisiuni, cu emisiuni difuzate între orele 6³⁰ - 8³⁰, 12⁰⁰ - 15⁰⁰ și 18⁰⁰ - 23⁰⁰. Semnalul de identificare a postului era un fragment din melodia populară *Lelița*, completat cu acordurile *Imnului Regal* și de cântatul cocoșului, iar programul propriu-zis era deschis de rugăciunea *Tatăl nostru*. Semnalele de identificare a postului și de început a emisiunilor au rămas neschimbate pentru Radio București până la rebeliunea legionară 21-23 ianuarie 1941. În urma evenimentelor ce au avut loc atunci, melodiile *Deșteaptă-te române!* și *Hora Unirii* au devenit semnale de început și de închidere a programului postului Radio București.

Faptele care rezultă cu claritate din studiul unor documente aflate în Arhiva Societății Române de Radiodifuziune sunt acelea că în primii 10 ani de existență ai acestei instituții a existat suficientă libertate în alcătuirea programelor difuzate, din conducere au făcut parte mulți oameni de cultură marcantă, iar pentru ascultători au fost introduse treptat emisiuni de larg interes, cu caracter informativ sau educativ.

Statul însuși, care deținea 60 de procente din capitalul de 50 milioane lei,⁸ se afla într-o perioadă de deschidere și de manifestare a unor considerabile libertăți democratice, încă existând accente puternice ale entuziasmului creat de evenimentul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și dorința certă de modernizare a societății românești. Asta nu înseamnă că statul nu a avut și un rol de tergiversare, ca să nu spunem împiedicare, a apariției Radiodifuziunii, cu

⁷ Eugen Denize, *Istoria Societății Române de Radiodifuziune*, București, Editura Casa Radio, 1998, pag. 185.

⁸ Gheorghe Enciu, *Poșta și telecomunicațiile în România. Transmisiunile militare, expresie a dezvoltării mijloacelor de comunicare la distanță*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, pag. 331.

6-7 ani față de statele occidentale, dar, din punctul de vedere pe care îl urmărim în această parte a demersului nostru, este foarte important faptul că statul a lăsat o considerabilă libertate de mișcare în alcătuirea programelor de radio.

Pe de altă parte, deținătorii capitalului privat, în majoritate instituții bancare,⁹ aveau interesul difuzării unor informații cât mai utile, care să determine dezvoltarea societății și mișcarea capitalului.

Printre personalitățile care s-au aflat în consiliile de administrație ale primilor ani s-au numărat Dragomir Hurmuzescu (considerat creatorul radioului românesc și al Radiodifuziunii Române), Dimitrie Gusti, Ion Buzdugan, Alexandru Brătescu Voinești, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Gheorghe Ionescu-Sisești, Eugen Botez, Ion Simionescu, iar ceva mai încolo vom nota și personalități la fel de mari, care au participat la realizarea emisiunilor.

Prin preocupările acestor oameni, chiar dacă nu a atins, ca modalitate de exprimare, cotele liberal-libertine ale radioului american, radiofonia românească nici nu a fost afectată puternic, așa cum mai spuneam, de imixtiunea statului. De altfel, există documente din care reiese clar manifestarea programatică a Consiliului de Administrație pentru cultură și informație de larg interes. Unul dintre membrii Consiliului de Administrație, Emil Bucuța, spunea, la una dintre ședințele respectivului organism: „*Concepția unei radiofonii petrecărețe sau comerciale, cu un program de music-hall sau de publicitate (aluzie clară la conținutul programelor radiofonice americane - n.n.) ar fi mai mult decât o erezie. (...) Fără să ne didactizeze sau să ne moralizeze, un post de radio trebuie să stea în slujba celor mulți și să împărtășească pe această cale neașteptată și tainică din darurile culturii, potrivite cu înțelegerea și treburile lor permanente.*”¹⁰

Dacă în cele două luni ale anului 1928 au fost transmise în general buletine de știri și muzică, nu pot fi trecute cu vederea materialele sau emisiunile radiofonice care se adresau direct unor anumite categorii de public. Astfel, la 10 noiembrie se difuza prima *emisiune pentru copii*, la 8 decembrie

---

⁹ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 162. Procentul de 40 la sută capital privat la SDRTR era deținut, în majoritate, de Societatea Națională de Credit Industrial, Banca Românească, Banca Marmorosch Bank, Banca Crisoloveni, Banca de Credit Român și Banca Generală a Țării Românești. O singură persoană fizică, Eugen Balasinovici, deținea 20 de acțiuni, în valoare de 10.000 lei și a făcut parte din primul Consiliu de Administrație al societății.

¹⁰ Arhiva S.R.R., *Procesul Verbal* al Ședinței din 8 aprilie 1937, dosar 1/1937, fila 17.

prima conferință pentru femei, la 10 decembrie primele *sfaturi medicale*, iar la 18 decembrie primele *emisiuni umoristice*.¹¹

Anul 1929 a fost primul an calendaristic complet de activitate radiofonică în România și a însemnat apariția unei largi palete de emisiuni, a crescut semnificativ numărul de conferințe și s-a diversificat tematica abordată.

Din grilele de programe ale timpului se desprind emisiuni ca: *Ora copiilor* (12 ianuarie), *Ora veselă* (17 ianuarie), prima *transmisiune de teatru* (23 ianuarie), *Cronica muzicală* (susținută de Constantin Brăiloiu) și *Cronica literară* (susținută de Perpessicius), ambele din 3 februarie, *cursuri de limba franceză și de limba germană* (din 3 și, respectiv, 7 februarie), *Cronica dramatică* (din 8 februarie).¹² Din luna martie sunt de reținut *Cronica modei* (susținută de ... Tudor Arghezi, alături însă de rubrica *Prezentări literare*)¹³ și *Săptămâna literară și artistică*¹⁴ (susținută de Tudor Teodorescu Braniste), iar din luna aprilie cursul de *limba engleză*,¹⁵ prima conferință susținută de Nicolae Iorga (la 10 aprilie), prima *transmisiune în direct de la Opera Română* (*Aida*, de Verdi) și introducerea emisiunii *Săptămâna artistică europeană*, susținută de Felix Aderca.¹⁶

Încheiem lista emisiunilor care au fost introduse în program pe parcursul anului 1929 prin consemnarea, la 28 octombrie, a *primei transmisiuni directe de la Ateneul Român*, iar în luna noiembrie *primele cronici sportive și cinematografice*.

Anul 1930 este considerat anul apariției *radio-reportajului și radio-interviului*. La 1 martie se inaugurează *Universitatea Radio*, celebra emisiune care, în fiecare zi, între orele 19⁰⁰-20⁰⁰, transmitea conferințe din cele mai diverse domenii. La început nu s-a ținut cont de tematică, ci de imperativele momentului, dar după foarte puțină vreme de la difuzarea primelor radioconferințe s-a trecut la o sistematizare a prezenței acestora în programe, pe domenii, astfel: luni - *știință*; marți - *literatură, limbă și folclor*; miercuri - *științe sociale* (probleme economice, agrare, financiare, sociale, juridice etc.) și *politică externă*; joi - *muzică, folclor muzical și artă*; vineri - *filosofie, viață religioasă*; sâmbătă - *istorie, geografie, turism*; duminică - *educația sănătății și cultura poporului*. Au susținut conferințe personalități ale culturii și științei precum Nicolae Iorga, Artur Gorovei, Sextil Pușcariu, Eugen Lovinescu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ovidiu Papadima, P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, Radu

¹¹ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 311.

¹² *Ibidem*.

¹³ Revista *Radio și Radiofonia*, nr. 28, 21 martie 1929, pag. 7.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 36, 26 mai 1929, pag. 7.

¹⁶ Arhiva S.R.R., dosar 5/1929, fila 17 și următoarele.

Vulpe, Demostene Botez, Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Eliade, Constantin Noica, Ion Lupaș, Dan Botta și mulți alții.¹⁷

În legătură cu această emisiune, *Universitatea Radio*, care începea la 1 martie 1930, a vorbit pe larg chiar Dimitrie Gusti, președintele Consiliului de administrație, într-o conferință radiodifuzată, intitulată *Menirea radiofoniei românești* și publicată în revista **Radio și radiofonia** din 9 martie 1930. În acea conferință, Gusti arăta că „...în ultima instanță, scopul radiofonic trebuie să fie în același timp distractiv și educativ. Menirea înaltă a radiofoniei constă tocmai în totalitatea condițiilor ce o determină a transforma și a crea în noi trebuințe spirituale, pe care ea singură are calitatea de a le satisface (...) Organizarea programelor de radio nu poate fi deci un product întâmplător, arbitrar, capricios și subiectiv, ci ea trebuie să fie o bine chibzuită instituție, căci programul radiofonic trebuie să corespundă întocmai satisfacerii necesităților sociale și naționale ale vieții noastre românești de stat. Ne trebuie, cu alte cuvinte, o radiofonie națională, și nu una copiată ori împrumutată din alte țări.”¹⁸

De o foarte bună primire din partea publicului s-au bucurat emisiunile *Ora sătenilor* (din 15 aprilie), *Leția de șab* (din 24 aprilie) și *Ora școlarilor* (din 3 mai). Din categoria transmisiunilor în direct mai reținem, pentru luna august, prima transmisiune în direct a unei ședințe a Academiei Române, iar pentru luna octombrie prima transmisiune în direct a unui miting aviatic.¹⁹

Cu această atât de largă paletă de preocupări Societatea de Difuziune Radiotelefonică din România urma linia unora dintre cele mai liberale radiodifuziuni europene, linie care va fi îmbogățită în anii următori. Astfel, la 13 decembrie 1931 a avut loc primul *concurs de scenarii radiofonice*, iar pe parcursul anului 1932 au apărut emisiuni noi, susținute de asemenea de mari personalități ale timpului, precum *Cronica dramatică* (Ion Marin Sadoveanu), *Cronica agricolă* (Const. I. Ciulei), *Actualități financiare*, *Cronica externă* (Eugen Filotti), *Cronica sportivă* (Nicolae Albescu), *Cronica cinematografică* (I. Cantacuzino). O adevărată culme pentru vremea aceea considerăm a fi fost faptul că în luna martie 1932 a fost programată *Săptămâna Goethe*, la 9 aprilie o seară întregă a fost dedicată evocării *Unirii Basarabiei cu România*, iar la 21 aprilie avea loc o *Seară radiofonică italiană*.²⁰

Cu asemenea programe, Radiodifuziunea Română nu era cu nimic mai prejos decât radiodifuziunile din celelalte țări europene, având însă handicapul

---

¹⁷ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 312.

¹⁸ Dimitrie Gusti, *Menirea radiofoniei românești*, în V. Crăciun, *Manuscrise și voci*, București, Editura Eminescu, 1977, pag. 64.

¹⁹ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 311.

²⁰ *Ibidem*.

numărului redus de frecvențe alocate României la Conferințele internaționale de specialitate, puterea redusă a emițătoarelor, ceea ce făcea ca radioul să nu poată fi recepționat pe întreg teritoriul țării, și numărul încă mic al deținătorilor de aparate de radio.

Până prin 1935 - 1936 programele au păstrat în bună măsură caracterul informativ, cultural și educațional descris mai devreme, după care, treptat, prin modificarea legislației radioului, prin trecerea acestuia din subordinea Ministerului Poștelor în cea a Ministerului de Interne și, mai ales, prin măsurile dictaturilor carlistă și antonesciană, radioul a căpătat un pronunțat caracter de mijloc de comunicație folosit pentru propagandă.

Dezvoltarea tehnicii radio și creșterea numărului de ascultători

Imediat după prima emisiune a Radiodifuziunii, Dragomir Hurmuzescu, președintele acesteia, publica articolul-program al noii reviste **Radiofonia**, intitulat **Chemarea revistei**, în care, după ce făcea un scurt istoric al apariției radiofoniei în România, arăta necesitatea existenței unei publicații proprii, „*prin care să comunice direct cu toți contribuabilii săi, adică cu toți cei ce posedă autorizațiunea unui post de recepțiune*” și își exprima speranța că va crește numărul de ascultători, pentru că „*peste câteva luni ne va fi instalat postul cel mare la numita societate.*”²¹ Se mai explica, în respectivul articol, că noul post permitea recepția emisiunilor până „*în colțul cel mai depărtat al țării*” cu un grad de claritate superior celor străine și, implicit, președintele radioului făcea cititorilor recomandarea de a deveni abonați ai societății. Noul post la care se referea Hurmuzescu, de 18 KW pe unde medii (364,5 m lungime de undă) comandat firmei Marconi în anul 1928, a intrat în funcțiune în a doua jumătate a anului 1929 (1 septembrie), fiind instalat pe un teren de 10 ha din comuna Băneasa, cumpărat de societate, unde s-au construit cei doi piloni de 90 m înălțime și clădirile necesare; studioul din strada Berthelot era legat cu complexul de la Băneasa printr-un cablu subteran de 10 km lungime cu 7 circuite.²²

După punerea în funcțiune a acestui emițător, numărul abonaților a crescut vertiginos, astfel că la 1 ianuarie 1930 ajunsese la 60.000.²³ Poate fi considerată deja o cifră rezonabilă, dacă ne gândim la faptul că în 1925 numărul abonaților radiofonici din România era de 173,²⁴ cu toate că puteau fi

²¹Dragomir Hurmuzescu, *Chemarea Revistei*, în *Radiofonia*, 9 noiembrie 1928.

²²Gheorghe Enciu, *op. cit.*, pag. 334.

²³*Ibidem.*

²⁴Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 16

recepționate în acel moment 17 posturi de radio străine.²⁵ Eram mult în urma altor țări, care ajunseseră, în 1925 deja, la sute de mii de ascultători. Austria, de exemplu, avea 160.000, Suedia peste 102.000, în timp ce Germania ajunsese la un aparat de radio pentru fiecare 80 de locuitori, iar Statele Unite la un aparat pentru 32 de locuitori.²⁶ Din acest motiv, avea mare dreptate Dragomir Hurmuzescu atunci când dorea înființarea de noi posturi de radio.²⁷ Pe de altă parte, este de subliniat că ascultătorii programelor Radio România erau situați doar în zonele unde audiția era bună, emițătorul Băneasa nereușind să acopere uniform teritoriul național.

Amplasarea emițătoarelor radio era însă o problemă care cerea studii și experimente pentru găsirea celor mai bune locuri de montare a echipamentelor. Aparatura era destul de scumpă, realizată de numai câteva firme din Europa, iar lucrările de montaj trebuiau executate, tot pe mulți bani, numai de către firma furnizoare. Pe lângă caracteristicile echipamentelor, terenul avea însă o foarte mare importanță, nefiind vorba de altitudine, ci de anumite particularități în propagarea și reflectarea undelor radio.

Aceste emițătoare erau cu atât mai necesare cu cât postul de la Băneasa a fost destul de repede depășit din punct de vedere tehnic și bruiat de posturi străine mult mai puternice. La vremea aceea aparatele de radio nu puteau separa foarte clar frecvențele și posturile mai puternice acopereau pe cele mai slabe din frecvențe apropiate.

Radiodifuziunea primește memorii prin care se solicită extinderea ariei de acoperire, iar Departamentul Aviației Civile propune unele soluții. „*Pentru a intensifica propaganda națională în Basarabia este nevoie de instalarea unui post de emisiune la Chișinău, care să contrabalanseze propaganda contra intereselor noastre, ce se face prin conferințe ținute în limba română, de la posturile din Tiraspol și Odesa. Crearea unui astfel de post se poate face prin transformarea postului TFF de circa 300 wați antenă al Aviației Civile de la Chișinău,*” se arată în memoriu, mai specificându-se că aviația deține

---

²⁵ *Ibidem.* Posturile de radio care puteau fi recepționate în București și în majoritatea zonelor țării, cu aparate de calitate bună, erau: Viena, Budapesta, Roma, Moscova, Zurich, Toulouse, Hamburg, Lemberg, Daventry, Paris, Breslau, Berlin, Königswusterhausen, Leipzig, Barcelona, Milano.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Facem precizarea că în limbajul vremii „post de radio” însemna ceea ce numim astăzi emițător, în sensul strict tehnic, de echipament pentru transmiterea semnalului radio pe o anumită zonă. Tânăra radiodifuziune românească dorea, de fapt, să aibă cât mai multe emițătoare, amplasate în diferite zone ale țării, de care studiourile centrale erau legate prin cablu, astfel încât să poată transmite semnalul către cât mai mulți potențiali ascultători.

stații TFF și la Galați și Cernăuți.²⁸ Consiliul de Administrație a analizat propunerea, chiar a trimis un inginer la fața locului, în persoana lui Mircea Georgescu, dar, în urma Raportului prezentat de acesta, a dat aviz negativ solicitării Departamentului Aviației Civile, apreciind însă bunele intenții ale acesteia. „Păreră noastră - se arăta în răspuns - este că această încercare de transformare a postului n-ar da rezultatele dorite, ba, din contră, ar da posibilitate populației din Basarabia să facă o comparație dezastruoasă între emisiunile românești și rusești, atât din punct de vedere al calităților tehnice ale emisiunii, cât și al programului. Societatea noastră studiază actualmente posibilitatea înființării unui post care să permită să se întreprindă în Basarabia o propagandă eficientă românească, întrebându-se în acest scop un emițător modern și suficient de puternic pentru a putea contracara cu succes propaganda rusească.”²⁹ Preocuparea pentru Basarabia a fost pusă de societate pe același plan cu aceea pentru Transilvania, unde, de asemenea, emițătorul de la Băneasa nu era recepționat în condiții bune, iar posturile maghiare foarte puternice făceau o continuă propagandă antiromânească.

Soluția adoptată de Societatea Română de Difuziune Radio-Telefonică a fost aceea de a comanda la firma Marconi emițătoare mobile, care se montau pe vagoane de cale ferată. Erau necesare patru vagoane, două pentru pilonii de antenă, înalți de 40 de metri, unul pentru generatorul de curent și grupul de baterii acumulatori, iar unul pentru instalația propriu-zisă de radioemisie, însemnând, în fapt, recepția programului de la Radio București și retransmisia acestuia.

„Trenurile experimentale” au fost folosite pentru studierea zonei Blaj, la Crăciunelu, și a zonei Brașov, la Feldioara și Bod.³⁰

Locul ales a fost până la urmă la Bod, așezare situată la numai trei kilometri de Brașov. Aceasta era o zonă foarte umedă, care în anotimpurile ploioase devenea mlaștină, dar tocmai asemenea zone asigură cele mai bune condiții pentru „antenele de împământare.” Din acest motiv construcția, contractată cu firma Marconi's Wireless Telegraph Company din Londra, a durat mai mulți ani. Compania a fost aleasă în urma unei licitații la care au participat, alături de firma câștigătoare, și altele la fel de prestigioase: Telefunken, Société Française Radioélectrique și Standard Electric.³¹

²⁸ Arhiva S.R.R., *Dare de seamă a Consiliului de Administrație*, Exercițiul 1929, Dosar 5/1928-1929, fila 5.

²⁹ Arhiva S.R.R., dosar 2/1931, fila 2.

³⁰ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 37-38.

³¹ *Ibidem*, pag. 44

Punerea parțială în funcțiune a avut loc pe data de 15 ianuarie 1934, cu un emițător de 20 de wați, suficient însă ca pe o bună parte din Transilvania să poată fi recepționate programele de la București. Cu acest prilej, subdirectorul general al Societății Române de Difuziune Radio-Telefonică, Gh. D. Mugur, spunea că „prin necesitatea pătrunderii pretutindeni a cuvântului românesc, pentru o unitate de gândire, de simțire și de înfăptuire, s-a întemeiat postul național de la Bod-Brașov. (...) acest ceas trebuie să ne bucure, pentru că prin noul post nimeni nu se mai simte izolat în depărtarea sau în singurătatea lui; acest post pune în contact sufletul centrului cu țara vastă, până la limitele ei.”³².

Punerea în funcțiune a emițătorului integral, la puterea de 150 kilowați, s-a făcut în ziua de 1 ianuarie 1936, prin comandă de la distanță, butonul de pornire fiind acționat de regele Carol al II-lea, din castelul Peleşor de la Sinaia. De altfel, prima transmisiune pe noul emițător a fost mesajul de Anul Nou adresat națiunii române de către regele Carol al II-lea.³³ La rândul său, Gh. D. Mugur a transmis regelui mulțumirile pentru inaugurarea „postului național” și urări pentru românii din țară și din străinătate, care aveau de acum posibilitatea de a asculta în condiții bune emisiunile societății naționale de radiodifuziune.³⁴ Acesta este momentul în care se poate spune că Radio România devine o realitate în peisajul radiofonic european. În anul 1937 au fost instalate cabluri de acționare de la distanță din studioul București.³⁵

În ceea ce privește postul de la Chișinău, lucrurile au fost tergiversate destul de mult, conducerea radioului negăsind prea multă înțelegere la guvern. Abia în anul 1936 a fost pregătit pentru a fi transferat acolo emițătorul de 20 kilowați care funcționase provizoriu, timp de doi ani, la Bod. Pentru clădirea postului, Consiliul Municipal Chișinău a donat, la 1 noiembrie 1937, Auditoriul Pușkin și terenul grădinii publice a pompierilor, în suprafață de circa un hectar.³⁶ Primele emisiuni au putut fi însă preluate și retransmise de la Radio România abia în anul 1939.³⁷

Din punct de vedere tehnic, mai este totuși de notat că aceasta este etapa primilor pași în domeniul transmisiei radio în unde scurte, care puteau duce recepția programelor până în colțuri îndepărtate ale globului pământesc.

---

³² *Inaugurarea postului național „Radio România,”* în *Radio-Fonia*, nr. 279 din 21 ianuarie 1934, pag. 7.

³³ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 49

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Gheorghe Enciu, *op. cit.*, pag. 335.

³⁶ Arhiva S.R.R., dosar 20 /1937, filele 30,31.

³⁷ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 89.

Istoricul Eugen Denize reține că în iunie 1930 a intrat în funcțiune un post pe unde scurte al Institutului Electrotehnic Universitar, cu o putere de 250 de wați, care a emis însă cu intermitențe și doar vreo doi ani, iar în 1936 societatea a construit un post mobil pe unde scurte, intitulat la început „Radio Experimental II.” A funcționat la Băneasa și în zona Arcului de Triumf, i-a fost schimbată denumirea în „Dacia Română,” dar a început să funcționeze regulat abia de la 1 ianuarie 1940.³⁸

Aceasta era situația după peste 10 ani de eforturi deosebite pentru înființarea și dezvoltarea radiodifuziunii din România. Existența a numai trei stații de radiodifuziune explica de fapt lipsa de preocupare a statului, la început din anume temeri, apoi din neincluderea acestei probleme între prioritățile stringente. Și aceasta când în alte țări, emițătoarele de radiodifuziune erau cu zecile și sutele, iar receptoarele cu milioanele.

Entuziasmul radioamatorilor și bunele intenții ale majorității componenților consiliilor de administrație din acea perioadă n-au fost suficiente. Solicitățile repetate către guvern de a se construi emițătoare în toate centrele regiunilor istorice ale României au rămas fără rezultat și tot o simplă hârtie a rămas și un program adoptat de guvern în anul 1933. Prin acel **Program de dezvoltare a rețelei naționale de radiodifuziune**, adoptat de guvern și publicat în Monitorul Oficial din 4 martie 1933, era scoasă în evidență importanța radiodifuziunii din punct de vedere cultural, social și al apărării naționale. Se prevedeau două etape. Prima era cea menționată, de constituire a unei rețele de posturi de radio în centrele regiunilor istorice, iar cea de a doua de instalare a unor emițătoare în orașele de graniță Tighina și Oradea.³⁹

În ceea ce privește numărul de ascultători, acesta a crescut în fiecare an, dar în mod inegal și rămânând, oricum, mereu în urma dezvoltării pe care o cunoșteau majoritatea celorlalte țări europene. Cifrele pe care le păstrează documentele vremii arată că în anul 1928 numărul deținătorilor de aparate de radio înregistrați era de 14.487, iar în anul 1938 ajunsese la 274.314.⁴⁰ Cea mai redusă creștere anuală s-a înregistrat în anul 1933, de numai 3.000 de abonați,

---

³⁸ Arhiva S.R.R., dosar 7/1939. *Darea de seamă a Consiliului de administrație și a Consiliului de cenzori către Adunarea Generală ordinară a acționarilor din 21 august 1940. Exercițiul 1939*, pag. 12.

³⁹ *Ibidem*, pag. 87.

⁴⁰ Arhiva S.R.R., *Dare de seamă a Consiliului de Administrație, Exercițiul 1938*, anexa 3; *Documentar privind trecutul Radiodifuziunii*, pag. 24.

iar cea mai mare în anii 1937 și 1938, de circa 56.000 de abonați pe an.⁴¹ La sfârșitul perioadei în discuție, procentul populației care deținea un aparat de radio abia se afla către 1%, în timp ce încă din anul 1932 în Danemarca era de 13,7%, în Statele Unite de 10,9%, în Anglia de 10,3%, iar în Suedia de 9,3%.⁴²

Interesantă este și o analiză a răspândirii abonaților radio pe regiunile geografice ale țării, care arată astfel⁴³:

Provincia	Număr aparate la 1 ianuarie 1935	Număr aparate la 1 ianuarie 1936
Muntenia	41.233	56.100
Moldova	7.339	8.904
Basarabia	3.115	3.759
Oltenia	2.864	3.005
Transilvania	21.188	25.504
Banat	11.623	13.303
Crișana, Maramureș	12.226	14.048
Dobrogea	2.265	2.741
Bucovina	3.864	4.548

Revista *Radio Adevărul* din 7 martie 1937 arăta că un procent de abonați mai mic decât România, dintre țările europene, aveau doar Iugoslavia, Bulgaria, Grecia și Turcia, ceea ce autorul anonim al articolului nu își explica decât prin calitatea programelor, din moment ce emițătorul de la Bod acoperea practic tot teritoriul țării.⁴⁴ Istoricul Eugen Denize, care consideră că programele radioului în epoca respectivă erau bune, caută însă mult mai atent la rădăcinile cauzelor și scrie: „Această evoluție, pe care am putea-o califica negativă, a numărului de abonați, avea mai multe cauze și explicații, dintre care patru ni se par a fi mai importante. Este vorba, în primul rând, de restricțiile legale, de numeroasele formalități care trebuiau îndeplinite pentru a intra în posesia unui post de recepție radiofonică, restricții atenuate parțial abia prin legea din 4 aprilie 1936. Apoi, în al doilea rând, trebuie avut în vedere prețul unui aparat de recepție radiofonică, preț ridicat, care permitea numai unui segment social redus, mai ales din mediul urban, să intre în posesia sa. În al treilea rând, este problema contingentării importurilor de aparate de radio și de piese de schimb necesare, contingentare care limita dramatic oferta de aparate de radio de calitate și mărea exagerat

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² *O statistică interesantă*, în *Radiofonia*, nr. 209, 18 septembrie 1932.

⁴³ *Radio Universal*, nr.160, 6 noiembrie 1937.

⁴⁴ Auditor, *O cifră semnificativă: 162.766*, în *Radio Adevărul*, nr. 442, 7 martie 1937.

prețul lor, iar în al patrulea rând era problema clandestinității radiofonice, a folosirii unui aparat de recepție radiofonică fără a se plăti Societății taxele datorate.”⁴⁵

Oricât de încet ar fi crescut numărul ascultătorilor și chiar dacă nu au fost dezvoltări spectaculoase ale echipamentelor tehnice, primul deceniu din istoria radiodifuziunii, singurul mijloc de comunicație audio în masă la vremea aceea, a însemnat mai mult decât un succes, a însemnat racordarea României la circuitul modern al informației și crearea unui canal de comunicație prin care s-au făcut pași reali spre civilizație.

Chiar dacă un jurnalist al vremii observa că „în România anului 1934 existau 2 aparate de recepție radiofonică la 100 de orășeni, dar numai 3 astfel de aparate la 1.000 de săteni,”⁴⁶ tot este de luat în seamă că radioul pătrunsese și în lumea satelor și că „deceniul cultural” al radioului românesc avea un remarcabil impact asupra oamenilor de la sate. Revista *Radiofonia* din 8 mai 1932 scotea în evidență, într-un articol, tocmai dorința sătenilor de a asculta radioul. „Primim numeroase scrisori, mai ales de la învățători, care tratează chestiunea radioului la sate, cerând sporirea programului sătesc. (...). Primim din sate scrisori prin care sătenii vor conferințe. Desigur că înregistrarea satelor cu aparate de recepție se face greu, criza fiind mare. Analfabetismul nu poate fi negat, dar radiofonia e o rază foarte puternică, proiectată în întunericul satelor.”⁴⁷

Curând însă, pe fondul unor frământări politice interne și semnelor războiului, Radiodifuziunea avea să fie smulsă din drumul pe care pornise, al servirii interesului public, și direcționată pe un altul, preponderent al propagandei politice și de război, din care nici nu va apuca să-și revină, la încheierea celei de a doua conflagrații mondiale, că s-a și trezit în vâltoarea unui alt regim care a subordonat-o total, cel comunist.

⁴⁵ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 94.

⁴⁶ I. Trandafir, *Radio la țară*, în *Radiofonia*, nr. 308, 12 august 1934.

⁴⁷ *Sătenii nu ascultă radio?*, în *Radiofonia*, nr. 190, 8 mai 1932.

Artiști români interbelici selectați din patrimoniul de artă târgumureșean*

Drd. CORA FODOR
Muzeul Județean Mureș
Muzeul de Artă

Abstract

Romanian Interwar Artists Selected from the Art Heritage of Târgu-Mureș

The Romanian interwar period was rather specific in terms of art. At the level of this period, there was a composite of stylistic options and depending on the nature of each artist, the assimilation and the filtering of style influences coming from the Western Europe, the approaches were different, too. But there are three main sources from which the interwar Romanian art is derived, namely the sentimentalism of Grigorescu, the new European trends and the appeal to the medieval-Byzantine tradition and folk with modern element insertions. Hence, the manifold and often singular ways of artistic expression: the antithetical tandem of Gh. Petrașcu and Theodor Pallady, „the Group of the Four” made up from Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu, Francisc Șirato and Oscar Han, the Balchik painters - the colorists with Impressionist shades: Nicolae Dărăscu, J. Al. Steriadi, Samuel Mütznner, Lucian Grigorescu etc. and the vanguardists: Victor Brauner, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Corneliu Michăilescu, Hans Mattis Teutsch etc., to cite just a few of the active exponents of this period and their course of expression. With this selection of artists and their works, owned by the Museum of Art of Târgu-Mureș, namely Gh. Petrașcu, Theodor Pallady, Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu, Francisc Șirato and Oscar Han, the study aims to provide a brief insight into what the interwar period meant for the Romanian art.

Keywords: *Romanian art, interwar period, painters, Art Museum of Târgu-Mureș, artistic expression*

Perioada interbelică românească a avut un aspect specific și în ceea ce privește arta. La nivelul acesteia, a existat un mozaic de opțiuni de ordin stilistic și în funcție de natura fiecărui artist, de asimilările și filtrările influențelor stilurilor venite dinspre apusul Europei, și abordările au fost distincte. Acest lucru se datorează și studiilor făcute în marile centre artistice occidentale ca

---

* Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/107/1.5/S/76841, cu titlul „Studii doctorale moderne: internaționalizare și interdisciplinaritate.”

Paris, Viena sau München. Mulți dintre ei au debutat înainte de primul război mondial dar în perioada interbelică, sunt în plină fază de maturitate și de schimbare a concepției și stilului atât în ceea ce privește tematica cât și cromatica.¹ În spatele temelor clasice pe care le abordează majoritatea (natură statică, peisaj sau portret) se simte parcurgerea lecției artei moderne, asimilarea ei și revenirea la o atitudine mai clasicizantă de esență postimpresionistă, cézanniană. Însă există trei mari surse² de la care se revendică arta românească interbelică și anume sentimentalismul grigorescian, noile curente europene și recursul la tradiția medieval-bizantină și populară cu inserarea unor elemente de actualitate modernă. De aici au rezultat variatele și de multe ori singularele sensuri de exprimare ale artiștilor: tandemul antitetic Gheorghe Petrașcu-Theodor Pallady, *Grupul celor patru* format din Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu, Francisc Șirato și Oscar Han, pictorii Balcicului - colorisții cu nuanțe impresioniste: Nicolae Dărăscu, J. Al. Steriadi, Samuel Mützner, Lucian Grigorescu, etc. și avangardiștii: Victor Brauner, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Corneliu Michăilescu, Hans Mattis Teutsch etc., menționând astfel doar câțiva dintre autorii reprezentativi, activi în această perioadă și tendințele lor de exprimare. Prin artiștii selectați și lucrările lor aflate în patrimoniul Muzeului de Artă din Târgu-Mureș, studiul își propune să sugereze câteva repere din ceea ce a însemnat perioada interbelică în arta românească.

Gheorghe Petrașcu (1872- 1949) provine dintr-o familie cu înclinații culturale, pe care și le va cultiva prin studiile sale la München și Paris, prin peregrinările în marile centre de civilizație și prin căutările asidue în muzeele europene, generate de nevoia de a cunoaște. Expozițiile numeroase, cu o mare bogăție de sensuri, îl vor consacra încă din timpul vieții transformând banalul în opere de o prețioasă eleganță. Chiar dacă la început se va afla sub influența lui Grigorescu, aceasta este percepută în mod constructiv, nu dominant. Este vorba de o influență în modul de a „vedea”, cu rectificări favorabile lui Petrașcu, constând în iluminările cromatice, în potențarea tensiunii, în raportul aspru cu obiectul. Are loc o adaptare voită a artistului la căutările picturii moderne, o asimilare și interpretare personală în urma contactului cu viața artistică europeană, lucruri surprinse și menționate și de mari istorici de artă ca

---

¹ Amelia Pavel, *Pictura românească interbelică - un capitol de artă europeană*, București, Editura Meridiane, 1996, p. 6.

² *Ibidem*, p. 15.

Lionello Venturi (1885-1961),³ cu ocazia participării la Bienala de la Veneția din 1938⁴ și 1940.

„Fără noblețe nu e artă” spunea artistul, iar creația sa o dovedește din plin. Lucrările aflate în muzeul nostru aparțin diferitelor stadii în evoluția artistică și sunt manifestarea coerenței ascensiunii sale printr-o continuă perfecționare a mijloacelor de expresie.

Ferma (Fig. 1), datând de la începuturile creației, conține note cézanniene în construcția compozițională robustă, cu mici pete de lumină care înviorează și care le anunță pe cele uzitate în mod curent în perioada interbelică.

Fig. 1. Gheorghe Petrașcu, *Ferma*, ulei pe pânză, 45,9 x 60,9 cm, semnat stg. jos George Petrașcu, (1)900, nr. inv. 762

*Natură moartă*⁵ (Fig. 2) aparținând probabil perioadei cromatice mai restrictive - 1913-1925 - în care obiectele parcă devin personaje, denotă fidelitatea față de arta țărănească, iar prezența și interpretarea lor, au un caracter grav și sobru, cu un puternic substrat simbolic, depășindu-se aparența obiectului. Construcția compozițională păstrează reminiscențe cézanniene.

---

³ Critic și istoric de artă italian.

⁴ Lionello Venturi, *Întâlnire cu Petrașcu*, în *Gândirea*, mai 1938.

⁵ Paula Constantinescu, Doina Schobel, *Catalog de expoziție Gheorghe Petrașcu - 1872-1972*, București, 1972, p. 69.

Fig. 2. Gheorghe Petrașcu,
Natură moartă, ulei pe pânză,
46,5 × 60,6 cm, semnat dr. jos G.
Petrașcu, [1915-1916], nr. inv.
763

Ulterior, revine la un colorit luminos, stăpânind o orchestrație cromatică bogată și savantă, caracterizată prin prezența unor tușe puternice de roșu și alb, intensificate de prezența negrului, așa cum o relevă și pânza *Veneția* (Fig. 3), aducând parcă un omagiu vechilor „meșteri” - marii colorişti italieni. El caută să pătrundă tainele zidurilor lagunei, surprinse într-o compoziție care urmărește contrastul și efectele de armonie între apă și clădiri. Viziunea are rezonanțe orifice, caracterizată de o fastuoasă materialitate, relevând noblețea și veșnicia Veneției în ciuda precarității temporare a materiei.⁶

Fig. 3. Gheorghe Petrașcu, *Veneția*, ulei pe pânză,
46,3 × 38 cm, semnat dr. jos G. Petrașcu, (1)934,
nr. inv. 1186

⁶ Eleonora Costescu, *Gheorghe Petrașcu*, București, Editura Meridiane, 1975, p. 47-50.

Maniera originală de a așeza pasta groasă, densă în contraste de lumini și umbre care îmbogățește picturalitatea, o regăsim și în pânza *Casă țărănească* (Fig. 4).

Fig. 4. Gheorghe Petrașcu,
Casă țărănească, ulei pe
pânză, 35,4 x 50 cm, semnat
stg. jos G. Petrașcu, [1935-
1938], nr. inv.747

La Petrașcu, culoarea parcă smălțuită are carnalitate obținută prin suprapuneri succesive de pastă. Efectele valorice cu trimiteri la universul teluric evită staticul și sunt străbătute de o vibrație fluidă. Portretele se prezintă într-o solemnă severitate în tonuri întunecate ale unui regim cromatic fără excese în care se resimte invocarea tactilității. Chiar dacă nu este genul său preferat, ocazional întâlnindu-ne cu ele, portretele demonstrează o acută observație a expresiei, fără a marja pe o interiorizare profundă, exersând savuros calitățile materiei picturale.⁷ Efectele rembrandtiene de clarobscur, antitetice, nu se desfășoară doar la nivel de culoare, el folosind frecvent dualitatea, încleștarea contrariilor: moderație și totuși dramatism latent, senzualitate cromatică și totuși concizie, aparentă severitate care maschează o melancolie reținută, clasic-modern; preocupat mai degrabă de rezolvarea problemelor picturale decât de subiect. Receptiv la sensibilitatea materiei coloristice, în *Portret de femeie*⁸ (Fig. 5), negrul bituminos contrabalansează echilibrul compoziției, în care alburile vitrificate și griurile colorate puse cu șpaclu, construiesc fără ezitări un portret stenic, deloc languros.

---

⁷ *Ibidem*, p. 72.

⁸ Paula Constantinescu, Doina Schobel, *op. cit.*, p. 55.

Fig. 5. Gheorghe Petrașcu, *Portret de femeie*, ulei pe pânză, 41,5 x 33 cm, semnat stg. jos G. Petrașcu, [1935-1936], nr. inv. 628

Portretul de fată (Fig. 6) conține culorile caracteristice, preferate de Petrașcu: albastru de Prusia în fundal, roșul carmin al buzelor în degrade până la rozul delicat al obrajilor, ocrul și terra di Siena, acestea câștigând o mare elocvență în prezența negrului și a albului, cel din urmă, vibrând pânza tocmai prin folosirea sa parcimonioasă.

Fig. 6. Gheorghe Petrașcu, *Portret de fată*, ulei pe pânză, 39 x 32 cm, semnat dr. sus G. Petrașcu, [1935-1937], nr. inv. 598

Petrașcu este pictorul lucrurilor simple, condensate în esențe puternice.

De multe ori numele lui Petrașcu este asociat prin antiteză cu cel al lui **Theodor Pallady** (1871-1956), unul având cultul materiei picturale solide, prețioase, cel de-al doilea pe cel al ideii și al reflecției regăsite în modul de compunere al imaginii.

Pallady a avut ascendență nobilă, a fost crescut și educat în ambianța unei vechi familii de boieri din Moldova, manifestându-se toată viața ca un adevărat

aristocrat, refugiindu-se în artă, pe care o considera o necesitate, nu o îndemânare.

La Theodor Pallady, linia este instrumentul unui arhitect care construiește, iar suprafața și volumul formelor sunt stabilite de multe ori cu ajutorul liniilor anguloase. Întâlnim la Pallady o rivalitate între culoare și desen cu trimitere evidentă la cea dintre „materie și spirit,” prevalând cel din urmă. Uneori, după cum afirmă, pare că poate să renunțe întru totul la culoare.⁹

Simbolismul perceput la început din perspectiva profesorului său,¹⁰ **Gustave Moreau** (1826-1898)¹¹ este substratul multora din lucrările sale de unde și predilecția pentru nud și natură statică în alegerea subiectelor, filtrate printr-o înțelegere modernă a picturii și prin propriile reflecții.

Pallady evocă universul vieții mondene, în care intimitatea se restrânge iar omul se întoarce spre sine, spre lucrurile familiare din imediata apropiere. O lucrare din perioada de început este *Fată citind* (Fig. 7) în care descoperim lirismul profund interiorizat declanșat de măiestria tonurilor estompate, dând la iveală latura senzitivă a maestrului. Linia nu are fermitatea de mai târziu, ci este subordonată unor tonuri de roz, verde sau roșu ușor voalate de o lumină filtrată, atenuată.

Fig. 7. Theodor Pallady, *Fată citind*, ulei pe carton, 64,6 x 53,8 cm, semnat dr. jos Pallady, [1908-1910], nr. inv. 1709

Nudurile sale par a fi într-o permanentă întrepătrundere cu atmosfera interioarelor. Femeia apare ca un simbol al iubirii și mai puțin al dorinței, ca o meditație asupra destinului. Și aici liniile alcătuiesc armătura de bază care susține savantele armonii cromatice, pentru că în viziunea sa: „Desenul poate fi de

---

⁹ Eugen Schileru, *Theodor Pallady*, în *S.C.I.A.*, nr. 3-4, 1956, p. 212-213.

¹⁰ Raoul Șorban, *Theodor Pallady*, București, Editura Meridiane, 1968, p. 60.

¹¹ Pictor, gravor și desenator francez, care, prin opțiunea sa pentru literaturizare și ilustrativism, aparține mișcării simboliste. Tehnica sa se caracterizează printr-o factură suavă, care redă lumea onirică, plină de simboluri. Compozițiile sale sunt pretexte pentru afirmarea unui stil bazat pe decorativism și pe acorduri subtile de culoare.

sine stătător... în timp ce culoarea fără desen rămâne ceva nevertebrat...”¹² În **Nud în fotoliu** (Fig. 8), verdele fotoliului în armonie complementară cu roșul draperiei decorative și cel aprins al covorului, pun în valoare luminozitatea ocrului. Conturul oscilează permanent, îngroșându-se ca apoi să se stingă: „nudurile ne seduc din pânzele cu atmosferă de amiezii languroase.”

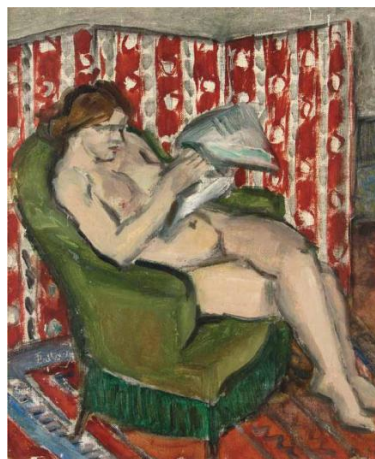

Fig. 8. Theodor Pallady, **Nud în fotoliu**, ulei pe pânză, 45,5 x 37,8 cm, semnat stg. jos Pallady, [1935-1937], nr. inv. 602

În naturile moarte obiectele își pierd realitatea, câștigând sensuri subtile. Armoniile sale vizează capacitatea privitorului de a realiza în imaginație viața secretă a culorilor și formelor. **Natură moartă** (Fig. 9) este pânza în care galbenul și verdele produc un sentiment fortifiant într-o formă clară, luminoasă, cu aluzie la vigoarea fovistă, iar compoziția demonstrează știința de a alcătui savant, fiecare obiect fiind în dialog cu cel de lângă el. Un oranj solar și un verde frust, gradații de alb în contrast cu negrul greu conturează armonia contrariilor acestui autor, demonstrativă fiind și pânza **Natură statică** (Fig. 10). Aceste lucrări fac parte dintr-o perioadă mai târzie, când paleta se luminează, iar tentele de culoare sporesc în claritate, îndreptându-se spre alte orizonturi decât cele de început, când se simțea însușirea lecției nabiștilor francezi.

¹² Raoul Șorban, *op. cit.*, p. 87.

Fig. 9. Theodor Pallady, **Natură moartă**, ulei pe carton, 61,8 x 48 cm, semnat centru jos Pallady, [1938-1940], nr. inv.779

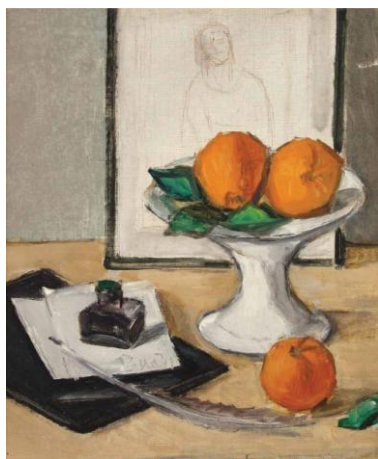

Fig. 10. Theodor Pallady, **Natură statică**, ulei pe pânză, 45,6 x 37,8 cm, semnat centru jos Pallady, [1940-1942], nr. inv. 1670

În acest univers restrâns, al întoarcerii la obiectele simple, familiare, ele capătă noi însușiri date de imaginar și se încarcă de o valoare și o vibrație tainice. Dacă la alți artiști obiectele sunt folosite în sens pur decorativ, lipsite de încărcătura semnificației profunde, la Pallady ele au o muzicalitate lăuntrică. Această lume a materiei și a liniilor e străbătută de o frumusețe sufletească, ascetică.

În pictura sa, liniile alcătuiesc armătura oricărei pânze, structura solidă pe care își etalează savantele îmbinări cromatice. Aceste acorduri singulare sunt atent controlate, pictorul aducându-le ușor, de departe, din vremuri moldave de demult.¹³ Astfel, ele nu ne apar zgomotoase, ci sunt strunite cu delicatețe în acorduri fine, de aici apărând și efectul spiritualizat. Pallady a fost un

---

¹³ Raoul Șorban, *op. cit.*, p. 57.

temperament interiorizat și grav, crezând întotdeauna în rigoarea compoziției, în perfecțiunea operei de artă văzută ca fuziune între rațiune și trăire.

Strânsa prietenie cu pictorul francez **Henri Matisse**¹⁴ (1869-1954), susținută de corespondența bogată între cei doi, a fost benefică de ambele părți în sensul unui schimb intens de opinii constructive și principii călăuzitoare în artă, dublate de un profund respect reciproc.

Într-o perioadă în care se caută asiduu specificul național, Pallady aduce savoarea originală a operei sale, cu rădăcini profunde în tradiția picturii românești și în special a ținuturilor moldave, nu prin motiv ci prin preeminența folosirii liniei, prin aplatul culorii și hieratismul compoziției cu ecouri bizantine. Toate caracteristicile creației sale fac din Pallady un pictor singular în epocă.

Mulți sunt cei care în perioada interbelică încearcă să se afilieze diferitelor grupări, în general pe perioade scurte și fără programe estetice definitorii. De multe ori liantul principal îl constituie prietenia și apartenența geografică. Acesta e și exemplul *Grupului celor patru* constituit în 1926,¹⁵ având ca nucleu prietenia sinceră dintre Nicolae Tonitza și Ștefan Dimitrescu, ambii artiști moldoveni. Lor li se vor alătura, din aceleași considerente ale buneii înțelegeri și ale rezonanțelor comune în gândire, sculptorul Oscar Han și pictorul Francisc Șirato. Grupul încetează să existe în 1934, când are loc ultima expoziție, Ștefan Dimitrescu figurând cu o lucrare postumă.

Personalitate de mare complexitate a manifestărilor artistice: pictor, grafician, comentator intuitiv și profund al fenomenului plastic, **Nicolae Tonitza** (1886-1940) s-a format în mediul artistic münchenez și parizian. A debutat în grafică, ale cărei teme aveau un pronunțat caracter social-militant în formă expresionistă. Ulterior va schimba această orientare, dovedindu-se un demn urmaș al lui Luchian, pe linia abordării stilistice, a colorismului ca funcție hotărâtoare și a sensibilității senzoriale.

Ecourile expresioniste de început, date de factura cromatică și liniară aspre, se fac simțite în lucrările cu saltimbanci,¹⁶ în a căror condiție autorul se regăsește moral. Lucrarea *Pagliacci* (Fig. 11) sugerează prin caracterul ambivalent al măștii, pe de-o parte amuzament în fața caricaturii comice, pe de

---

¹⁴ Pictor francez, considerat șeful de școală al curentului fov. În această postură de artist fov renunță la modelul, colorează umbra, pune culoarea în suprafețe mari, în aplăt, conturate de linia desenului, cultivă contrastele dintre culorile primare și cele secundare cu mare îndrăzneală și folosește perspectiva inversă de factură bizantină. O altă sursă de inspirație este miniatura persană și chiar folclorul românesc cu ia specifică.

¹⁵ Raoul Șorban, *Nicolae Tonitza*, București, Editura Meridiane, 1965, p. 75.

¹⁶ *Ibidem*, p. 45-47.

altă parte descoperirea ființei umane tragice din spatele posturii dedublate, pândită de gravele primejdii ale însingurării.

Fig. 11. Nicolae Tonitza, *Pagliacci*, ulei pe carton, 70 x 70,3 cm, semnat stg. sus Tonitza, [1924], nr. inv. 583

Portretul de femeie (Fig. 12) este interpretarea unei subtile feminități, caracteristică la Tonitza. Capul plecat, cu pleoapele închise, gest învăluit de o undă de melancolie, sugerează intimitate și resemnare, o împăcare cu destinul. Linia de contur delimitează formele în care freamătă tonalitățile matisate de ocru și brunuri, iar delicatele pete de roz accentuează starea de tristețe.

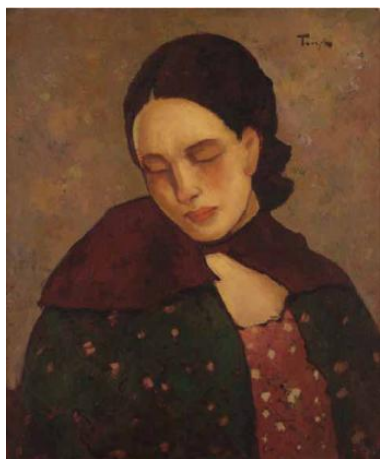

Fig. 12. Nicolae Tonitza, *Portret de femeie*, ulei pe pânză, 60 x 50 cm, semnat dr. sus Tonitza, [1921-1925], nr. inv. 704

Făcând parte din ultima perioadă de creație, cea marcată de interferențele oriental-japonizante, lucrarea *Japoneză* (Fig. 13) declamă delicatețea spiritului feminin asiatic cu accent pe verticala filiformă a corpului. Decorativismul vibrat al fundalului este susținut de jocul complementarelor roșu și verde, amplificat de accentele de negru. Inconfundabilă este tușa oscilantă prinsă-n contururile ferme specifice acestui pictor, a cărui operă rămâne definitivă în epocă.

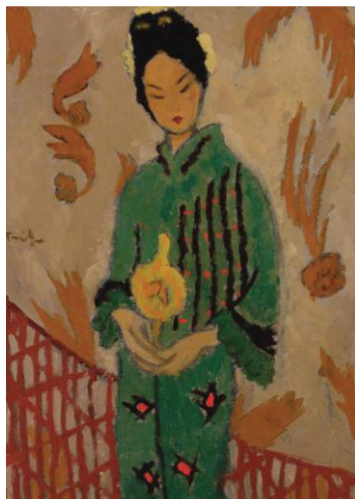

Fig. 13. Nicolae Tonitza, **Japoneză**, ulei pe carton, 68 x 49,3 cm, semnat centru stg. Tonitza, [1926-1927], nr. inv. 716

La Tonitza, portretul și, în cadrul acestuia, universul copilăriei a găsit o materializare cu valoare de simbol, prilejuindu-i numeroase experiențe plastice. El va relua această temă până spre sfârșitul vieții trecând-o prin diferitele etape de maturizare a copilului. Punerea în valoare a subiectului reliefează figura centrală, oprindu-se cu precădere asupra expresivității ochilor. În lucrările **Portret de băiat** (Fig. 14) și **Portret de fată** (Fig. 15), sentimentul dominant al inocenței e dispersat în îmbinările cromatice ale întregii suprafețe, în pete sau tonuri de culoare, de griuri, ocruri sau carmin deschis, de-o maximă puritate a intonației.

Fig. 14. Nicolae Tonitza, **Portret de băiat**, ulei pe pânză, 49,5 x 41,5 cm, semnat stg. sus Tonitza, [1925-1928], nr. inv. 759

Fig. 15. Nicolae Tonitza, *Portret de fată*, ulei pe pânză, 42 x 36,5 cm, semnat stg. sus Tonitza, [1926-1927], nr. inv. 581

Asemenea lui Tonitza și **Francisc Șirato** (1877-1953) debutează ca grafician în presă, după o ședere de „ucenicie” la Düsseldorf și studii la București. Va fi unul din comentatorii fenomenului artistic, având un punct de vedere solid în critica de artă a timpului. Cercetările conceptuale îi vor rafina agerimea în pictură, arta sa desfășurându-se pe două trasee ample. Unul este cel al construcției riguroase, de natură postimpresionistă cézanniană,¹⁷ în care volumele fațetate sunt alcătuite din linii sigure și zone de culoare conferind formei monumentalitate.

Această monumentalitate deriva dintr-un deosebit respect față de arta țărănească. Un al doilea traseu urmat a fost de natură intimistă, în care imaginea ia ființă din pete difuze de culoare¹⁸, care se interferează. Decantări rezultate din dizolvarea conturilor liniare ale formelor se scaldă într-o baie de lumină translucidă. Pe această ultimă direcție se înscrie și pânza *Portul Balcic* (Fig. 16), din perioada „întâlnirii” sale cu Balcicul,¹⁹ atât de drag multora din aceeași generație. Coborât parcă dintr-o lume suspendată-n timp, totul e împresurat de o atmosferă tamizată din care răzbate zvâcnirea roșului ambarcațiunilor acostate la malul arid.

---

¹⁷ Dan Grigorescu, *Francisc Șirato*, București, Editura Meridiane, 1967, p. 6.

¹⁸ Vasile Drăguț, *Francisc Șirato*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 30.

¹⁹ Doina Păuleanu, *Balcicul în pictura românească*, București, Editura ARC 2000, 2003, p. 305.

*Fig. 16. Francisc Șirato, **Portul Balcic**, ulei pe carton, 39,8 x 49,8 cm, semnat dr. jos Șirato, 1936, nr. inv. 796*

Ștefan Dimitrescu (1886- 1933), format și el la Școala de Belle Arte din Iași, unde se împrietenește cu Tonitza, va fi sedus și captivat în timpul șederii la Paris de construcția tehnică solidă a lui Cézanne, pe care o vom regăsi adaptată lucrărilor sale. El se înscrie vastului „curent” al creării unei arte cu pregnant specific național, cu o viziune robustă, impunându-se ca un subtil interpret al realității românești. În acest sens va face numeroase călătorii de studiu prin țară, dragi fiindu-i peisajele Moldovei, Transilvaniei și Balcicului.

În cadrul tematicii țărănești de factură realistă, se înscrie lucrarea **Copii din Făgăraș** (Fig. 17) a căror expresie surprinde o oarecare mâhnire și maturitate prematură determinată de condiția umilă. Desenul bine încheiat, coloritul sobru de brunuri și negru, e întrerupt de acorduri de roșu ferm, aluzie la arta populară. Abordând o temă ai cărei protagoniști sunt copiii și copilăria, dezvăluie însă o fațetă fără tonuri îndulcite, diferită total de cea surprinsă de Tonitza. Interesul său pentru cei umili și chinuți rămâne constant și sub soarele crud al nisipurilor de aur, așa cum o demonstrează lucrarea **Barcagiu** (Fig. 18), unde vom întâlni fresca unei realități epurate de metafore.

Fig. 17. Ștefan Dimitrescu, **Copii din Făgăraș**, ulei pe carton, 57,5 x 47 cm, semnat stg. jos St. Dimitrescu, [1924-1925], nr. inv. 636

Fig. 18. Ștefan Dimitrescu, **Barcagiu**, ulei pe carton, 44,5 x 35 cm, semnat dr. jos St. Dimitrescu, [1931], nr. inv. 585

Fascinat și el de lumea și ambianța țărmului Mării Negre²⁰, se va dedica în special în ultima perioadă de creație, surprinderii acestui peisaj, dovedindu-se un excelent colorist care-și luminează paleta. Culoarea pusă în straturi devine mult mai consistentă, creând jocuri complementare de verde și roșu - **Vedere din Balcic** (Fig. 19). Albastrul intens al cerului răspunde tonurilor însorite de ocră într-o lumină transparentă și clară ca aceea a dimineații, contribuind la alcătuirea unei compoziții bine construite plastic, de factură cézanniană, opusă pitorescului facil.

Fig. 19. Ștefan Dimitrescu, **Vedere din Balcic**, ulei pe carton, 49,6 × 64,8 cm, semnat dr. jos St. Dimitrescu, [1930-1933], nr. inv. 780

Elev al lui Dimitrie Paciurea (1873-1932), fără a urma stilul maestrului, **Oscar Han** (1891-1976) rămâne în sfera tradiției dar nu ajunge la sintezele obținute de mentorul său. În același timp a fost un admirator și un discipol al lui **Antoine Bourdelle** (1861-1929),²¹ căruia îi dedică o carte. Exponent și el al *Grupului celor patru*, Oscar Han va fi prezent la saloanele oficiale ale timpului, agreat fiind de comanditari. Tonalitățile grave și sobrietatea, pe linia lui Corneliu Medrea și Ion Jalea, caracterizează opera sa, atât în portret, cât și în monumentele de for public. Pornește de la influențe impresioniste în modelaj, așa cum o demonstrează și prima lucrare pe tema sărutului (numită **Sărutul**), din care transpare contactul cu lucrarea lui Rodin, pentru a ajunge la o epurare a detaliilor, în sensul stilizării, în lucrarea **Întâiul sărut** din 1926, varianta în ghips aflându-se în patrimoniul mureșean (sub denumirea de **Sărut**) (Fig. 20). Personajele ingenuncheate ca pentru închinăciune aduc o rugă dragostei într-o îmbrățișare ce dă compoziției epurate

²⁰ *Ibidem*, p. 271.

²¹ Sculptor francez, discipol al lui Rodin, se va îndepărta de viziunea acestuia adoptând o viziune artistică de monumentalist. Lucrările sale se caracterizează prin echilibru și vigoare, plasticitate a volumului și patetismul mișcărilor, cu apel la sculptura greco-romană, frizând de multe ori eclecticul.

aspect unitar. Dar sculptorului îi lipsește darul de a insufla viață personajelor sale. Acest lucru ține atât de tehnică cât și de viziune.

Fig. 20. Oscar Han, **Sărut**, ghips, 31 x 19 x 11 cm, semnat stg. jos Oscar Han, [1925-1926], nr. inv. 226

În efervescenta de curente și tendințe artistice a primei jumătăți a secolului al XX-lea, atât Gheorghe Petrașcu și Theodor Pallady, cât și cei din *Grupul celor patru*, rămân ancorați în termenii de exprimare ai unui modernism temperat. Ei se înscriu în termenii propuși de ei, însă fără a polemiza cu trecutul, pe linia deschisă în arta românească de Theodor Aman.

The Economic „Booming” or Economic Booming of a City during Communism

ROZETA BICI
Aleksandër Xhuvani University
Elbasan, Albania

Abstract

The Economic „Booming” or Economic Booming of a City during Communism

Communism as all the regimes has got its own pros and cons in terms of various fields of life. The party- state had its own objectives on different cities and on different fields. As such many cities started to specialize in specific branches of industry. Concretely, Elbasan, one of the cities which will be in the focus of this paper, became a center of heavy industry. Thus, this paper will give an overview of economic development during communism based on local history. As such, the paper will start with a slight geographical and historical overview of Elbasan. It will continue with the transformation of Elbasan after communist takeover. I have concentrated on the fields of industry developed and on the Metallurgical Plant, as one of the most important works of the time. Done with that the paper gives an overview of what the situation of Elbasan is after the communist collapse. The materials I have accessed vary from oral history, interviewing the leader of the communist regime, Mr. Alia, various directors as well I have analyzed documents from the enterprises and books too.

Keywords: *Albania, communism, economy, Elbasan, heavy industry*

Communism is one of the regimes mostly blamed due to the massive crimes countries underwent. But when it comes to the economic field, this becomes a topic of discussion. Taking this into account, I will focus in my paper on a case study, reflecting the economic transformation a city underwent. Therefore, Elbasan comes into the limelight. This is due to the fact that Elbasan underwent a total transformation during communism, thereby becoming the most industrialized city. A contribution to this was surely heavy industry that the former leaders decided to settle there. Elbasan was chosen by authorities as a pilot project of modernization due to its location, population and natural resources.

First, the soil of Elbasan and the other small towns pertaining to it was rich in various natural resources, and especially coal, chrome and iron in

Elbasan,¹ oil in Cërrik,² water potentials in Banjë etc. Second, its geographical position was strategically linked to all the other cities of Albania from where it imported some of the raw materials needed in the Metallurgical Plant. For instance, as Mr. Alia explained, Elbasan was linked through railway to Pogradec from where it imported pyrites, then to Durrës from where it imported chemicals and as such the transportation was made possible at a low cost.

„We chose Elbasan because of the working force, the natural resources, but also due to the strategic perspective. Elbasan was the one which needed construction, as it had the raw material, or the raw material was near, so for instance we sent pyrites from Pishkash, Pogradec, the chemicals were sent from Durrës to Elbasan by train and we did not spend much.”³

By 1962, as Mr. Alia asserts, they had built all the railways. Whereas Pipa stresses that public roads had been added to the existing network along with a fragment of railroad connecting the capital with the city of Elbasan.⁴ This made Elbasan approachable from many cities, where there was the raw material and the transportation was easy due to the state enterprises, which covered it. Thus the cost of the product was low and the profit was guaranteed for many industrial state enterprises and factories. Consequently the geographical position of Elbasan strategically linked with the other cities through various means of transportation was the other reason Elbasan was chosen for the settlement of heavy industry.

Third, Elbasan disposed a potential of work force for industrialization. Just talking about urban population in Elbasan city we can realize that it was increasing considerably. Thus Derek Hall points out that in 1960 the population number of the city of Elbasan was 29.800 and in 1970 it increased to 41.700, this applies to the urban population only.⁵ This is what in the

---

¹ Ramadan Marmullaku, *Albania and the Albanians*, London, C. Hurst, 1975, p. 130.

² Miranda Vickers, *The Albanians*, London, Printer Publishers, 1995, p. 195.

³ Ramiz Alia, ex-President of Albania, interview by the author, April 27, 2007, tape recording, Tiranë. Ramiz Alia: „E zgjodhëm Elbasanin sepse kishte dhe fuqi punëtore, pra kishte vendin dhe fuqinë punëtore, dhe nga pikëpamja strategjike ishte Elbasani që kishte nevojë pasi lëndën e parë e kishte afër piritin nga Pishkashi, por kishte nevojë dhe për një lëndë kimikate, nga Durrësi në Elbasan silleshin me tren e nuk shpenzonim shumë.”

⁴ Arshi Pipa, *Albanian Stalinism: Ideo-Political Aspects*, New York, Columbia University Press, New York, 1990, p. 130.

⁵ Derek Hall, *Albania and the Albanians*, London, Printer Publisher LTD, 1994, p. 143.

municipality of Elbasan is recognized as being within the yellow line that demarcates the city boundary from the village. But these numbers do not exclude the fact that people living in the villages in the outskirts of Elbasan did not work in the industrial building, as the cement factory workers were mostly from the village situated next to it. As seen from the figures, industrialization led to an increase of the city population. Consequently Elbasan became a clear example of the impact of communist plans, the most industrial settlement of Albania due to the working force and the other reasons previously mentioned.

On the basis of the materials gathered I have argued in this paper that Elbasan underwent a total transformation thanks to the dedication of attention on heavy industry and the settlement of all the heavy industrial branches of industry. I have divided this paper into three sections aiming at demonstrating the economic transformation of Elbasan.

Consequently the first section deals with the economic circumstances of Elbasan before the communist takeover, where I have introduced the city, revealed the stratification of the society and the economic circumstances. The second section is concerned with the communist period and the transformation of the city. The main industrial enterprises and plants in Elbasan during communism are a part of the focus for this section. Additionally, I have concentrated on the outcome of the communist economic policies implemented in Elbasan. The last section is related to the ways all these transformations were linked to politics and reflected in the media. Concluding I have sorted out the destiny of the state-enterprises or plants after the collapse of communism aiming at highlighting the economic improvement Elbasan reached during the communist period.

The Economic Circumstances of Elbasan before the Communist Takeover

Elbasan is situated in the center of Albania and dates back to antiquity, when it was known as Scampini, one of the first fortresses built by the Romans. On the course time, the city overcame different invasions of Bulgarians, Ostrogoths and Slavs. Various historical events took place in Elbasan, but it was always known for the educational aspect since earlier times, when several congresses attempting to settle the Albanian language were held. It became the center of political resistance as well, starting from 1914 against the decision to position Prince Wilhelm zu Wied on the throne of Albania, and during the World War as well. But the relevant period for my research is the

---

Anti-Fascist Liberation War, 1942-1945, when Elbasan became the center of resistance due to the forces led by Enver Hoxha.⁶

As I will deal with the economic aspect of life, it is of relevant importance to consider the economic circumstances of Elbasan during the interwar period. What needs to be stressed about the economic specter is the fact that the Elbasani people were well known for trading during the interwar period. Anyway, the economic circumstances of Elbasan, as in the case of entire Albania before liberation were desperate. Despite the fact that its objective conditions were very favorable, such as the naturally prosperous land and a hardworking population, factors that explained its cultural development since the ancient times, the district of Elbasan, as far as its economic, social and political circumstances on the verge of the National Liberation War, was characterized from important feudal debris.⁷ The decay of the latter had advanced in other Albanian regions faster than in Elbasan where the debris were more profound.⁸

During the interwar period, the population was divided into strata in Elbasan in accordance to their wealth. Thus, the ruling class was the estate owners and the beylers. The beylers would be hit gravely from Zogist regime, but they were still strong to resist at the time, as they would resurrect during the invasion. The other stratum of the population of Elbasan before the establishment of communism was the rich bourgeoisie, composed of the traders who actually had their small establishments. Middle bourgeoisie mainly engaged in craftsmanship, tailoring and shoemaking predominated the society and social life in Elbasan.⁹ They played an important role in employing people in their own private establishments like apprentices, employees or as servants as well. The employed in these establishments came from the poor stratum or from mid-bourgeoisie as well.¹⁰

But what were the beginnings of industrialization in Elbasan? The industrial development began in the Zogist period when tobacco and alcohol beverage factories were built and went on in the communist period.¹¹ The period of Zog was the first step of industrialization for Elbasan due to the fact

---

⁶ Petro Kito, *Elbasani në Luftën për Çlirim*, in *Elbasan in the War for Liberation*, Tiranë, Mihal Duri, 1971, p. 12.

⁷ *Ibidem*, p. 15.

⁸ *Ibidem*, p. 12.

⁹ *Ibidem*, p. 12-23.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 55.

that in 1913-1914 corn was the main crop production of the zone and industrialized goods were mainly imported from other countries. From 1914-1924 the process of partition of the land properties of the Elbasani beylers giving the first signs of industrialization and controlled economy.¹² Before the communist takeover, Elbasan had progressed to some extent in hydro-energy as well. Thus Edwin E. Jacques argues in his book that one of the testimonies of this last event claims that they would „*never forget the screams of delight rising and falling all over the city of Elbasan as the electric street lights were turned on and off while being tested for the first time one evening in 1934.*”¹³

It would be of relevant importance to emphasize the fact that Elbasan was a war field and consequently most of the factories stopped working and the industrial output was menial.

Taking into account the economic circumstances of Elbasan as the entire Albania's ones, the communist government implemented various economic policies, characterized from the distributive character. These policies were mostly focused in the construction of heavy industry and the decision taken for Elbasan aimed at specializing the city mainly in heavy industrial aspect. The reason for the development of heavy industry as it was claimed in the media from the leaders was as Schnytzer argues that in reality the urge of heavy industry was related to the economic independence of the country¹⁴. We must add to this the desire of the leaders to exploit the Albanian minerals and the hope in the progress of Albania. That is what the party members always claimed when discussing industrialization. The development of Elbasan was attributable to this reason.

After the establishment of the communist regime in Albania its political direction would lead to the transformation of the city and the entire district as well, meaning a conglomerate of small cities, depending upon Elbasan economically and administratively and being classified as constituents of Elbasan.

The Case of Elbasan after the Communist Takeover

---

¹² *Ibidem*, p. 14.

¹³ Edwin E. Jacques, *The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*, London, McFarm, 1995, p. 220-250.

¹⁴ Adi Schnytzer, *Stalinist Economic Strategy in Practice, The Case of Albania*, London, Oxford University Press, 1982, p. 89.

Enver Hoxha: „*In this Five-Year our industry will be empowered more. The Metallurgical Plant of Elbasan will start in a wide range the production, which by melting our minerals, will give to the fatherland apart from cast-iron and steel of high quality, nickel and cobalt, which have a great value in the world's market as well.*”¹⁵

In the report to the seventh congress of PPSH (Partia e Punës së Shqipërisë-Albanian Labor Party) Enver Hoxha launched a comprehensive plan for the industrialization of Elbasan. In the following, I argue that Elbasan underwent a total transformation and from an agricultural city it became the most industrialized Albanian city, encompassing almost all types of industry. Elbasan is a clear example of a flourishing economy under communism thanks to the particular attention dedicated to the development of heavy industry and a declining economy under the transition period to democracy and it is still undergoing the same decline. This was due to the fact that the state sponsored the establishment and development of state plants, factories and enterprises. They were vital as they supplied the entire Albania with goods, but they ceased acting as such after 1991, as a result of the collapse of communism.

The administrative division of Albania consists of: district, city, municipality, commune. Thus, in accordance to the division of that time, it was named District of Elbasan (Qarku i Elbasanit) and it included the city of Elbasan (Rrethi i Elbasanit) and the other small towns like Peqin, Cërrik, Gramsh and Librazhd respectively named as Rethi i Peqinit, Rrethi i Cërrikut, Rrethi i Gramshit, Rrethi i Librazhdit. But each of the cities consisted of the main town and the villages in its outskirts. The governing unit of the villages was the commune and in the case of the towns it was the municipality.

The Municipality of Elbasan was the coordinator for all the other cities including their villages. Hence all the small towns surrounding Elbasan and the respective villages were regarded by the socialist government as part of Elbasan. Consequently the decisions taken were for all the constituents of Elbasan.¹⁶

As all the other cities of Albania, Elbasan was an agricultural city as well. Thus, the industrialization process started with collectivization. In a report, the secretary of the Party for Elbasan, Mr. Azen Kërxfhalu, asserted:

---

¹⁵ Enver Hoxha, *Raport në Kongresin VII të PPSH*, (Report in the Seventh Congress of PPSH), Tiranë, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, 1976, p. 49. Enver Hoxha: „*Në këtë pesëvjeçar industria jonë do të fuqizohet shumë. Do të fillojë në shkallë të gjerë nga prodhimi kombinati metalurgjik i Elbasanit, i cili duke shkrirë mineralin tonë, do t'i japë atdheut, përvec gëzës e çeliqueve të cilësive të larta, edhe nikel e kobalt, që kanë vlerë shumë të madhe dhe në tregun botëror.*”

¹⁶ Municipality Documents, Elbasan.

„Collectivization opens the way to the entrance of the new and development. The beginnings of collectivization in the villages of Elbasan has been one of the most marked events in their entire life.”¹⁷ By the term development, he meant industrialization as the Albanian government was attempting to copy the same models of economic development of the Soviet Union.

The outcome of the regime’s plans was the creation of an industrialized town, Elbasan whose climate and mineral resources facilitated the plans of the communist regime to concentrate the majority of industrial branches in it and in its surrounding regions. The desire of the leading forces was proclaimed in national newspaper, organ of PPSH. But in reality, the progress of Elbasan did not imply just its development, meanwhile the entire district, including the villages. Thus, referring to two villages of Elbasan, the leaders announced: „Balëza and Bradashesh will be well-known and Elbasan will be the center of industry...The subject of the talk of people in the bars will not be about wheat, but about iron, petrol and people’s horizon is growing.”¹⁸

But when did the process of industrialization begin for Elbasan? Whenever discussing industry in Elbasan, the common association is with the Metallurgical Plant. The third five-year plan denotes the beginning of heavy industry. The special credentials given to heavy industry led to the construction of the heavy industry plants during this period. The construction plans for this period grew 16 per cent compared to the first five-year plan, the yield increased 44 per cent, the cost decreased 16 per cent.¹⁹ The construction of the Metallurgical Plant commenced by this time and it was supposed that it would end up in 1962.

Actually, it did end up in 1962 but it could not function in its full potential by 1962, due to the political split with the Soviet Union. The realization of this plant was made possible by Albania’s new privileged economic and political relations with China. The aid from China consisted in technical help and expertise: „the Chinese specialists were hand in hand with the Albanians for the construction of the metallurgical plant, sharing the responsibilities of the work with the Albanian workers. This was a testimony of the great friendship of the two

---

¹⁷ Azen Këxhaliu, *Elbasani në Vite* (Elbasan in the course of Years) in *Shkumbini*, July 4, 1967, p. 2. Azen Këxhaliu: „Kolektivizimi hap rrugën për futjen e së resë përparimtare. Futja në rrugën e kolektivizimit të fshatarësisë të fshatrave Elbasanase ka qenë një nga ngjarjet më të shënuara gjatë gjithë jetës së saj.”

¹⁸ Zëri i Popullit, *Ndryshime që nuk do t’i bënin as Shekujt* (Changes that neither Centuries could do), February 25, 1950, p. 1-3.

¹⁹ *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, (Construction in Socialist Albania), Tiranë, 8 Nëntori, 1980, p. 27.

peoples and our parties.”²⁰ Heavy industry was very much reflected in the metallurgical plants and the one of Elbasan is the most well-known one named as the „Steel of Party.”²¹ Thus, the leader of the country declared the plan of construction in the Congress as it further on follows: „*The Metallurgical Plant that will be built in Elbasan is a gigantic work that will strengthen the independence and the self-action of our economy, will provide the necessary raw material for the development of mechanic industry and for the progress in the future towards the production of the machinery, will enforce very much the material basis of the construction.*”²²

Actually, the construction of the Metallurgical plant was interrupted due to the lack of funds and it was finished with the cooperation of the Albanian government and China. The plant was built according to the „*Stalinist heavy industrialization and dogmatic notions of self-reliance.*”²³ The Metallurgical Plant in Elbasan was regarded as the „*grandiose deed,*” attributed to the „*people’s work.*” Subsequently, Mr. Enver Hoxha declared in order to praise in this way the workers’ outcome: „*Thanks to the golden hands, to the decisive will and cleverness of our workers, the biggest metallurgical plant of Elbasan started to give the first steel in the history of Albania.*”²⁴

The outcome of this plant for Elbasan would be its economic growth as well apart from the entire country’s profits.

The population of Elbasan continued to increase in accordance to the economic development of the city. The Metallurgical Plant started to attract most of the people, who settled as well in Elbasan, without forgetting the ones who lived in the outskirts of Elbasan, especially in the villages next to the Metallurgical Plant. Thus during this period the population of the city grew

---

²⁰ Aleko Hysi, *Elbasani i Ri në Marshimin e madh Socialist*, (*The new Elbasan in the big Socialist March*), in *Zëri i Popullit*, June 9, 1966, p. 2-3.

²¹ Enver Hoxha, *Raport në Kongresin e VI të PPSH*, (*Report in the Sixth Congress of PPSH*), Tiranë, 8 Nëntori, p. 67.

²² *Ibidem*. Enver Hoxha: „*Kombinati Metalurgjik që do të ngribet në Elbasan është një vepër gigante, e cila do të fuqizojë pavarësinë e vetveprimin e ekonomisë sonë do të sigurojë në vend lëndën e parë të domosdoshme për zhvillimin e industrisë mekanike dhe për kalimin në të ardhmen në atë të prodhimit të makinave, do të forcojë shumë bazën materiale të ndërtimeve.*”

²³ Derek Hall, *op. cit.*, p. 405.

²⁴ Enver Hoxha, *Raport në Kongresin VII të PPSH*, (*Report in the Seventh Congress of PPSH*), Tiranë, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, 1976, p. 4. Enver Hoxha: „*Me duart e arta, me vullnetin këmbëngulës e mendjen e mprehtë të punëtorëve, kombinati i madh metalurgjik i Elbasanit filloi të derdhë çelëkun e parë në historinë e Shqipërisë.*”

38,3 per cent.²⁵ Derek Hall gives further accounts as far as the population number is concerned.

Year	Population	Year	Population
1938	12.700	1970	41.700
1945	34.300	1979	61.100
1960	29.800	1990	83.300

*Population of Elbasan*²⁶

Furthermore, it employed a great number of people and the majority of the plants depended on it completely. People from other cities were deported to Elbasan by the regime to work in the Metallurgical Plant and just in 1974 there were 859 workers from other cities and they were engaged as simple workers, mechanics, plumbers, solders and engineers.²⁷ The entire plant was composed of various yards. In 1966-1967 the following yards had the respective number of workers:

Yard	Number of Workers
Construction Yard No. 1	1,113
Construction Yard No. 2	3,202
Cement Factory	1,617
External Yard	701
Black Metallurgy Yard	723

*Number of Workers
in the Metallurgical
Plant in 1966-
1967*²⁸

As seen from the table, this plant employed a big part of the population of Elbasan. Whereas according to Mr. Biba, who worked in the Metallurgical Plant from 1970, there were 12,000 people working in this plant.²⁹

As always, there was one main problem, that of the technical training of the workers. Consequently as in the other cases the party would project the training of workers. Various professional schools were opened for the young generation to develop their professional skills, in order that when someone would see a worker of metallurgy and his friends in uniforms everybody could

²⁵ Ramadan Marmullaku, *op. cit.*, p. 130.

²⁶ Derek Hall, *op. cit.*, p. 405.

²⁷ Documents in the Municipality of Elbasan about Metallurgical Plant, 1974.

²⁸ Documents in the Metallurgical Plant in the Municipality of Elbasan, 1966-1967.

²⁹ Mr. Kozma Biba, Director of the Metallurgical Plant, for the correspondent of BBC, May 19, 2005.

think that they were the future of the industry of black metallurgy.³⁰ The 1970 would mark the completion of the specialization in a high degree of all the workers.³¹ The second phase of the production in this plant was related to the embezzlement of the processes of work.³² Due to this specialization of the workers the yard of the steel forging was completed. This yard was composed of two assembly lines, which would also get engaged in steel rolling in thin strands planning imported to add some more steel products, such as round rods, previously imported.³³ Thus the productions of this plant would discontinue the importing of these elements.³⁴

A special role in the development of the Metallurgical Plant played the inventors of the rationalizations. As the main aim was the improvement of the work and moreover the enlargement of the production, the workers and the engineers got engaged in inventing rationalizations. In accordance to the Act 330 of Albanian Constitution: „*Rationalization is the solution that improves the technique of production, increases the volume of production, its variety, produces new output, increases the yield and decreases the cost of the product. Rationalization is also the solution that improves the organization of the work and the administration of economy, when it led to a great economic outcome. It is not called rationalization the fulfilling of the appointed tasks on basis of the approved plans or of the tasks given from the enterprise, institution or organization.*”³⁵

In order that the incomes of the Metallurgical Plant increased its workers and engineers attempted to improve the processes of work through various rationalizations. It is worth mentioning that in the third year plan there were 8,869 proposals for rationalizations from them tens of spare parts, which were

---

³⁰ Aleko Hysi, *Elbasani I Ri në Marshimin e madh Socialist*, (*The new Elbasan in the big Socialist March*), in *Zëri i Popullit*, Tiranë, June 9, 1966, p. 2-3.

³¹ *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, p. 43-44.

³² Aleko Hysi, *op. cit.*, p. 2-3.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Byroja Politike pranë Këshillit të Ministrave, Kodet e Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë*, (*Codes of the Socialist People's Republic of Albania*), Tiranë, Mihal Duri, 1982. Neni 330: „*Racionalizim qubet zgjidhja që përmirëson teknikën e teknologjinë e prodhimit, që shton vëllimin e prodhimit, të llojshmërisë, nxjerr prodhime të reja, rrit rendimentin e ul koston e prodhimit. Racionalizim qubet gjithashtu, zgjidhja që përmirëson organizimin e punës dhe administrimin e ekonomisë, kur ka sjellë dobi të madhe ekonomike. Nuk qubet racionalizim zgjidhja e detyrave të caktuara në bazë të planeve të miratuara ose porosive të dhëna nga ndërrmarja, institucioni ose organizata.*”

previously imported, had the nation seal saving to the people 5 million leks.³⁶ Whereas during the fourth five year plan there were 1.632 proposals.³⁷ By 1980's Albania was processing most of its minerals and producing its own machinery and industrial equipment including factories and plants.³⁸

This plant provided steel and nickel for the entire Albania and thus it was the main provider for many other factories and many people were employed in this plant controlling the domestic production. „Annual output of nickel outraged 7200-9000 tons in the 1980.”³⁹

As all the state owned, the metallurgical plant had its own administrative structure approved by the government. One of the directors of the Metallurgical Plant I interviewed asserted: „... the structure was approved from up, the personnel was appointed from up well and we had to look after the plan, the methods, the expenditure of the plant, and to fulfill the plans we were sent from the State Planning Commission. We would be evaluated when overfilling the plan and that was our target.”⁴⁰

Depending on this, there were other organisms that controlled each of the processes of work. These were the other administrative organisms according to the Council of Ministers:⁴¹ 1 - *Technical Branch*; 2 - *Planning and Organizational Branch*; 3 - *Financial Branch*; 4 - *Cadres Branch*; 5 - *Administrative Branch*; 6 - *Secretary*.

All these actors cooperated together for one aim, the fulfilling and overfilling of the plans in order that the incomes of the plant could increase. On one hand this plant led to the development of Albania and especially of Elbasan; on the other hand it had some side effects in terms of expenditure to keep it functioning and the atmospheric pollution. As far as state expenditure is concerned for the functioning of the Metallurgical Plant the most important one was related to the electricity used from the „13 million kWh that Albania produced per day the metallurgical plant of Elbasan exhausted 1 million kWh per day, that was a huge expenditure,”⁴² as Mr. Alia confirms. Nowadays Alia regards the

³⁶ Aleko Hysi, *op. cit.*, p. 2-3.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Elez Biberaj, *Albania, A Socialist Maverick*, San Francisco, Westview Press, 1990, p. 135.

³⁹ Raymond Zickel, *Albania, a Country Study: Area Handbook Series*, Washington DC, Library of Congress Press, 1994, p. 200-220.

⁴⁰ F.H. ex-Director of the Metallurgical Plant in Elbasan, interview by the author, April 15, 2007, transcript, Tiranë.

⁴¹ Council of Ministers, File I01965, Archives of PPSH.

⁴² Ramiz Alia, ex-President of Albania, interview by the author, April 27, 2007, tape recording, Tiranë. „Ai kombinat neve na merrte 1 milion kilovatorë energji elektrike nga

construction of the Metallurgic Plant and also the development of heavy industry as a mistake of the regime.

„Thus as I can say, we have made mistakes in industry, the mistake is the heavy industry as it was not essential for us. We could have developed more light industry, as we did not need heavy industry, but not at that time it was a mania to have heavy industry. Why did we need heavy industry, we were a small country, we did not produce cars or tractors, but we hoped we could. Our mistake was heavy industry, as the industrialization of Albania was right.”⁴³

The other negative side of the metallurgical plant is related to the extent of air pollution in Elbasan and in the areas next to it. Especially in the surrounding Bradashesh valley the air pollution degree is pretty high, as it was denied access to the original plans and to the pollution control technology to the majority of the people and to the workers as well.⁴⁴

Elbasan did not become one of the most industrialized cities only due to the Metallurgical Plant but also thanks to other branches of industry, such as heavy industry, hydro-energy, refineries, brick kilns and cement factory. „The regime’s rapid industrialization policy had led to the creation of the relatively modern multi-branched industry, which by 1985 was generating more than 40 per cent of national income”⁴⁵ and quite all the branches of industry had their basis in Elbasan as well.

Which were the main factories and enterprises in Elbasan functioning during communism and what was their potential? Elbasan’s soil was rich in chromites and this gave rise to the Ferrochrome Plant, which struggled to walk on the same footprints of the Metallurgical plant and it succeeded during communism. It employed a considerable number of Albanians and the workforce controlled the domestic production. The beginnings of this plant’s functioning date one year after the metallurgical ones, as due to the practice that the Albanian personnel gained from the Chinese. First it commenced as a

---

13 milion këorë në ditë që ne prodhonim, edhe sot, se ajo sasi që ne prodhojmë në hidroçentralet tona është e vogël, pra nga 13 milion që ne prodhonim 1 milion na e merrte vetëm kombinati metalurgjik.”

⁴³ Ramiz Alia. „Pra si të thuash, kemi bërë gabime në industri, aty e kemi bërë gabimin te industria e rëndë se ne sna dubej, mund të kishim zhvilluar më shumë industrinë e vogël, se sna dubej e ne skishim atëberë, ç’na dubej neve industria e rëndë, po ajo atëberë ishte si mani të kishim një industri tërë rëndë, po can dubej ne ajo ne ishëm një vend i vogël se ne sprodhonim makina, traktorë jo, po hë se i prodhojmë dhe ne po ç’prodhonim ne? Gabimi jonë ishte vetën industria e rëndë se industrializimi i Shqipërisë ishte i drejtë.”

⁴⁴ Derek Hall, *op. cit.*, p. 410.

⁴⁵ Elez Biberaj, *op. cit.*, p. 180.

yard of the Metallurgical Plant but one year later it had its own building. The first examinations of the ovens in the Ferrochrome plant were completed in a few days and the deed was successfully put in exploitation.⁴⁶

The other example of prosperity in the field of industry was the Cement Factory in Elbasan, which produced the highest amount of cement in the entire Albania and it became a source for the other cities. The Cement factory was the product of the fourth five-year plan. In 1979 the cement factory in Elbasan started functioning in full capacity.⁴⁷ As the other factories of the time its number of workers was growing and just in 1966 there were 1617 workers.⁴⁸

The Brick Kiln Factory was an important budget-raising unit in the period of communism. It employed a wide range of people⁴⁹ and supplied various plants and cities, as there were very few brick kiln factories in Albania during communism. In reality the development of industry revealed the necessity of developing construction industry.⁵⁰ Thus the necessary was supplied from the factories within Albania.

The other contributive plant to the constructive industry was the wood factory „Nako Spiru” in Elbasan built in the third five-year plan. To this, a new factory of fiber slates was added in 1976, which was supplied with modern technology for the time. Additionally all the processes of work were automatic.⁵¹ The appointed structure of the Wood Plant was the following: 1. *The Branch of Wood Delivery*; 2. *Mechanic branch*; 3. *The Metallic Production Branch*.⁵²

Elbasan became the center of industry and as such the Albanian Electric Enterprise (KESH-Korporata Elektro-energetike Shqiptare). For Elbasan, the communist period meant economic growth and increasing importance in Albania, as the city was the most industrialized one, KESH was supposed to provide electricity for the developing industry in Elbasan, and the regime did not want to have losses during the transportation of the electricity from other cities. Hydro energy became important and developed thanks to the water potential, high-tension transmission lines from Elbasan to all Albania.⁵³ It was

⁴⁶ *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, p. 47.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 45.

⁴⁸ Documents in the Cement Factory, Essential Register of Workers, 1966.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Vladimir Misja, *Krijimi dhe Zhvillimi i Industrisë në RPSH (The Creation and Development of industry in People's Republic of Albania)*, Tiranë, N. Frashëri, 1963, p. 55.

⁵¹ Bashkimi, April 25, 1976.

⁵² J. B. ex-Minister of Industry of Albania, interview by the author, April 20, 2007, transcript, Tiranë.

⁵³ Documents in KESH.

built in 1950 and it remained important for the period of communism. Its importance was much visible in terms of the electricians working in KESH for any necessities from the power plant in Banjë, in the surroundings of Elbasan.⁵⁴ The administrative structure was composed of the director, the main engineer and the other branches as juridic, economic, division of delivery, division of production and division of controlling.⁵⁵

Another progressive branch of industry during communism was the Oil Refinery Factory. It was one of the most important potential natural resources of Albania and it helped in making good use of these resources. The main oil refinery was situated in Cërrik. As some industrial works the refinery as well was an outcome of the fourth five-year plan. In the first years the country mainly imported or used to buy the equipment to use in the refinery, thus the expenses were high, until Albania started producing some by itself.⁵⁶ The Albanian government did not hide this fact, especially when booking a probe, where the leader of the country did ask from the specialists to think about the importance of this equipment before booking it.⁵⁷ Surprisingly, he always used to praise the workers, and in this time as well. Mr. Hoxha always showed respect towards workers, in a carefully orchestrated propaganda. In this meeting, held in 1970, he sends his congratulations and best regards to the workers of the refinery.⁵⁸

Përrenjas, situated in the surroundings of Elbasan was the center of mines and railways. Thus, mines developed to some extent but they were never at the same degree as the other mines of the country. The railways of Elbasan-Përrenjas were mostly built through volunteer work in order to make the connection of Elbasan to the other cities, especially Pogradec from where the import of pyrites would be done.⁵⁹

The other direction of the Albanian State in terms of the development of industry was also focused on the armament industry and Elbasan could not escape without one being constructed within its territory. One of the most

---

⁵⁴ Council of Ministers, File E0581, Archives of PPSH.

⁵⁵ KESH, 1966.

⁵⁶ *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, p. 45.

⁵⁷ Vladimir Misja, *op. cit.*, p. 22.

⁵⁸ Enver Hoxha, *Vepra 66 (Work 66)*, Tiranë, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, 1978, p. 78.

⁵⁹ Enver Hoxha, *Raporte e Fjalime 1974-1975, Mbi Revolucionarizmin e Mëtejshëm të Partisë dhe të Gjithë Jetës së Vendit (Report and Speeches 1974-1975, on the Further Revolution of the Party and the Entire Life of the Country)*, Tiranë, Shtëpia Botuese 8 Nëntori, 1977, p. 7.

important was settled in Mjekës, a village in the outskirts of Elbasan. It functioned in full capacity supplying with arms the military unit of Mjekës and the other ones at the republic level.⁶⁰ The existence of this factory was essential during communism. As seen it was equipped with modern machinery and the work was divided in accordance to the specialization of the workers.⁶¹

In line with the industrialization plan for the city, Elbasan was well connected to the other areas that were economically related.

The Political Reflection of Elbasan's Industrialization

The process of industrialization of Elbasan was amply reported in the communist media. The beginnings of the industrialization project for Elbasan would be notified as „*a big socialist march*” or „*the bright perspectives*.”⁶² The same happened in all the other enterprises or plants. Apart from this, the dedication of the people who helped at the construction and the beginning of these plants. The First Secretary of the Party Committee of the city asserted that: „*The Elbasani intelligentsia has always answered to the call of the party to serve to the people where the interests of the fatherland have requested them.*”

Simultaneously the role of the party is overestimated. Thus, the party played the role of the mobilizer of the people and simultaneously the role of the educator of the people. They claim that: „*The party has pasted with special consciousness, who prioritize the interests of the fatherland and socialism.*”⁶³

The case of the metallurgical plant was specially heralded as the „*never heard industry*.”⁶⁴ Furthermore the information given to the ordinary people about the economic development of Elbasan was always present in the media including even the production range and the new plans for the metallurgical plant. Surely, not even the metallurgical plant could be separated from the political development of Albania as it was preached by the leaders. Consequently, the development of Elbasan and the metallurgical plant would be contextualized in the framework of the „*political revolution of Albania*.”⁶⁵

„*This is the big socialist march of new Elbasan in this evolutionary pulse when our party goes to the elections with great victories...*”⁶⁶

---

⁶⁰ *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, p. 27.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Aleko Hysi, *op. cit.*, p. 2-3.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*.

The rationalizations were the other topic to be revealed to the people in order to testify the economic transformation of the city and its areas. Special attention was paid to the volunteer work of students or high school children who were volunteering in the construction of the cement factory. The young students who came just to observe the process of building an enterprise or a factory was not left aside, because this demonstrated the importance of the country for the future generation.⁶⁷

The most important news to be revealed remained always the capital gained in one specific period of time. This was encouraging for the Albanians. The completion and overfilling of the norms was very much discussed about. For instance „*the norms were completed 112 per cent and the yield was 107 per cent*”⁶⁸ in the case of the cement factory.

The regime was always pretty much concerned in controlling how the process went. Thus, the meetings of the directors and engineers in order that they could report about the achievements of the enterprise. Furthermore the praising of some of the workers was also evident in such meetings where stimuli were delivered to them.

The most striking were the comparisons done in Elbasan every each anniversaries. The contrast was pretty clear and the leaders and also the directors of the plants and factories were very much appreciated for this change. Despite of the fact that, as one of the directors of the metallurgical plants affirms, the directors were very passive in the processing of the work.⁶⁹

The premises of the metallurgical plant were to such wide extent that the profiles of the products were completely published in the media and in the reports in schools or at work in order that people could have accessibility in all the projects implemented.⁷⁰

The city was supposed to develop every year and as such various other initiatives were taken and published in all the media. In reality there was a wide range of economic progress in quite all the areas falling under the district of Elbasan.⁷¹

Simultaneously with the economic progress of Elbasan, it became the example of the other cities, and it was prioritized as far as budget sharing per year. Thus, this prosperity in economic terms led to the increase of the role

---

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ Zëri i Popullit, 1964

⁶⁹ H.F. ex-Director in the Metallurgical Plant in Elbasan, interview by the author, April 25, 2007, transcript, Elbasan.

⁷⁰ Bashkimi, 1978.

⁷¹ *Ibidem.*

and image of Elbasan as well, breaking the stereotype of an agricultural city, or as museum city. At the same time, it traced back in the history of Elbasan as it was always very well-known in trading. This period was also preached as a return in identity, an identity lost during the invasions, as the secretary of the party asserted.⁷² It is pretty clear that the development of Elbasan was always related to the political aspect of the entire country and the plans taken for it in order that it could develop.

Conclusions

An integral part of the Soviet-dominated communist block, implemented the same type of economic policies as the Soviet Union, transforming the Albanian economy into a „copy” of the Soviet one. Following the example of Magnitogorsks in the Soviet Union, Elbasan was transformed economically into the most industrialized city of Albania. As a result, Elbasan developed all branches of industry, including heavy industry, energy, mines, railways and constructive industry. State directed plants and state enterprises were spread all over Elbasan. Surely, the socialist industry benefited from the economic development of Elbasan. Yet, at the same time, the rapid and forced industrialization of the city had numerous negative sides, manifest at national level as well as at local level. The national one was related to expenditures, whereas the local one to environment and health.

The collapse of communism in late 1990 and beginning of 1991 led to the change of the political system, which brought a completely different view of Elbasan. It led to economic decline and a high rate of unemployment. This conclusion comes out of empirical facts. The new regime’s motto was „Let’s destroy the old.” For the new leaders, the old meant everything, including industrial works, as a result increasing unemployment in Albania.

But what happened to the main industrial works in Elbasan? Opening up its borders after a period of unprecedented isolation, post-communist Albania launched an ambitious program of economic development attracting foreign capital.⁷³ In this context, the industry of Elbasan was either privatized by foreign capital and private individuals or completely closed down, with hard social consequences for the survival of the local population.

The Metallurgical Plant was privatized in 1991 by a Turkish company, which reduced the number of workforce; moreover, although it promised to apply some filters to reduce the air-pollution, the new owners did not deliver

---

⁷² *Zeri i Popullit*, 1980.

⁷³ Elez Biberaj, *op. cit.*, p. 291.

on their promise.⁷⁴ The same happened to the Wood Factory, which was quite efficient during communism, when wood was the most used energy resource. After 1991, the population used preponderantly electricity and gas, and they abandoned the use of wood. The factory was completely destroyed, while workers became unemployed after its destruction and authorities did not pay attention to it.⁷⁵

The cut off of the energy and the economic chaos in 1990 led to the closing of ferrochrome enterprises in Elbasan and Burrel. The outcome was similar to that of the Metallurgical Plant: privatization and a reduction of the workforce, which led to the increase of unemployment in Elbasan after 1991.⁷⁶ The cement factory was privatized by a Lebanese company, which led to unemployment due to the policies implemented by the new owners. The state collects taxes and treats it as the other business enterprises.⁷⁷

The Brick Kiln Factory is at present managed by an Albanian entrepreneur. He has employed a small number of workers and they work more but the payment is lower. Mainly the workers are his acquaintances.⁷⁸

KESH underwent the same changes as all the other industrial state enterprises. As a conclusion, it was privatized and in the present days it is an anonymous company, privatized in shares by a wide number of people, mainly workers who were previously employed in the enterprise. The only difference between KESH and other state owned factories and plants: the Electric Enterprise is still functioning though in a poorer state compared to the period of communism.⁷⁹ The refinery of Cërrik ceased to exist, the same happened to the power plant in Banjë.⁸⁰ The same happened to the armament factory in Mjekës, which ceased to exist as well and the equipments or the arms that remained were spoilt and in 1997, due to the crisis, various International Organizations sent representatives to help the Albanian leaders to destroy their arms.⁸¹

The speeches of the governments have always claimed an economic and political development of Albania but in reality something else has happened during these years of political pluralism. Mr. Stefani, a political analyst, actually

---

⁷⁴ Documents in the Municipality of Elbasan.

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ Documents in the Municipality of Elbasan.

⁷⁷ *Ibidem.*

⁷⁸ *Ibidem.*

⁷⁹ Documents in KESH.

⁸⁰ Andrea Stefani, *Albanistan*, Tiranë, Toena, 2005, p. 250-260.

⁸¹ Koha Jonë, 1997.

sees no change in terms of the political issues related to economy as well. Thus, he states: „*The dictatorship established from Enver was flipped but the order “The party is me” survived infiltrating in the Albanian pluralism.*”⁸²

The Albanian politician Pëllumbi conducted research on the case of a city, Laç and he applies this pattern approximately to the other cities as well. His data about 1992 are: „*21.700 unemployed people, from 26 enterprises 18 do not function at all, over 400.000 active forces in the entire country, cannot work, 350.000 people are immigrants in the world and over 300 people knock on the doors of the Directory of Immigration.*”⁸³ Çupi, in his book, claims that every year that passes returns back in the past. He does not see any development from the establishment of the new regime, as the economic circumstances are growing worse and the intellectuals stay away from the parliament⁸⁴. Mr. Alia himself in the interview I conducted with him evaluated the achievements of the communist government in the 17 years after the communist takeover (1945-1962) and compared them to what the democratic governments accomplished since the communist collapse (1990-2007).⁸⁵ Until 1962 the achievements of Hoxha’s government were pretty high, there was electrification of the entire country, various heavy industrial works had started the work in full or partial capacities, eradication of illiteracy, railway construction was finished, mining was developing and they could not speak about unemployment as the government did not allow this. Nowadays, according to him, nothing new has been achieved.⁸⁶ The post-communism Albanian governments are still working with what the regime left them. He still considers the necessity of the previous works, such as the power plant in Banjë as a profitable one due to the low loss of energy.

It needs to be pointed out that Albania was not ready for the democratic regime to be established, as the Albanians themselves were not prepared for such change. Thus Gramoz Pashko, a deputy of the Democratic Party in Albania, also the formulator of the new economic system, observing the Polish models which were characterized according to him from privatization. Thus a total privatization of the enterprises would be pursued. The result was that the

---

⁸² *Ibidem*, p. 133. *Diktatura enveriane u përmbys por urdbëri Partia jam unë mbijetoi duke u infiltruar në pluralizmin shqiptar.*

⁸³ Servet Pëllumbi, *Dritëhije të Tranzicionit (Gloomy Light of Transition)*, Elbasan, Seiko, 2000, p. 149.

⁸⁴ Frrok Çupi, *Kthim në Vitin '91 (Return in the Year '91)*, Tiranë, Dita, 2000, p. 136.

⁸⁵ Ramiz Alia, ex-President of Albania, interview by the author, April 27, 2007, tape recording, Tiranë.

⁸⁶ *Ibidem*.

country's 2000 small enterprises were sold to their employees by 1991.⁸⁷ These employees in reality were not trained at all to manage a business, as a result, they failed increasing the number of unemployment. The other plans coming from the democratic leaders to be accomplished were the following: cause fast reform towards market economy; discontinue the pension payment of 80% to the unemployed; assure emergency food, electricity and water supply to people; privatize the enterprises now owned by the state; complete the distribution of collective land; encourage the creation of new private firms and foreign investments and joint ventures; lift controls on retail prices, excepting only electricity, oil production and telecommunication; liberalize foreign trade; integrate Albania into European political and economic structures.⁸⁸

But in reality they did not succeed in fulfilling all these plans. Consequently, the pension payment of the unemployed stopped being distributed in 1993, food, electricity, water is still a current issues, when the electricity and the water enterprises are privatized. Albania is supplied with electricity just from three power plants - Fierza, Koman and Vau I Dejës, and the three of them are under the level as far as the level of water is concerned. As a result, Albania still undergoes limitations of electricity supply.⁸⁹ The only stratum that profited from this were the peasants, although they are facing the high prices of cultivating the land. Nevertheless, they started to profit since the rule of Alia.

Furthermore, a quick balance of what happened to entire Albania that is applicable for Elbasan as well after the communist regime would be, as Champseix admits in her book, the exode of Albanians that would make 200.000 -350.000 Albanians fledding since Albania from 1991-1992 from 3 million and a half of the entire population.⁹⁰ The fact numbers of these people fledding from Albania do not demonstrate amelioration of the economic circumstances of Albania.

---

⁸⁷ Derek Hall, *op. cit.*, p. 222.

⁸⁸ Edwin E. Jacques, *The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*, London, McFarm, 1995, p. 699.

⁸⁹ *Kufizimet e thella të Energjisë Elektrike*, in <http://www.lajme.net>, (last visited June, 2, 2007).

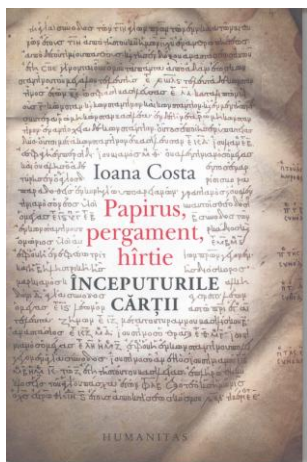
⁹⁰ Elisabeth et Jean-Paul Champseix, *L'Albanie ou la Logique du Désespoir*, (*Albania, the place of the Desperate Logique*), Paris, Édition la Découverte, 1992, p. 118.

NOTE DE LECTURĂ

Ioana Costa, *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții*, București, Editura Humanitas, 2011, 124 p.

Volumul *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții*, publicat de prof. dr. Ioana Costa, apare la Editura Humanitas.

Ioana Costa este o specialistă în filologie clasică, conferențiar doctor la Catedra de Filologie Clasică a Facultății de Limbi și Literaturi Străine din cadrul Universității București. În 1996, a obținut doctoratul în lingvistică cu teza *Neflexibile indo-europene*. În prezent, predă cursuri de *Introducere în filologia clasică, Fonetică istorică latină și Lingvistică comparată indo-europeană* la Universitatea București.

Prezenta lucrare s-a născut din iubirea autoarei pentru filologia clasică, acea știință a Antichității greco-latine caracterizată de Ioana Costa ca „*domeniul în care își are locul cuvenit tot ceea ce alcătuiește viața omului.*” Din bogăția culturii clasice au ajuns până la noi fragmente. Aproape tot ceea ce se știe despre lumea antică provine din textele care au călătorit în timp pe tablete de lut, pe lemn, pe vase și bijuterii, pe piatră, pe papirus, pe bronz sau pe plumb, pe pergament, în suluri, în fâșii de pânză, în

cărți, păstrate în teci, în coperte, în ferecături, mâncate de carii, de foc, de apă, protejate de lanțuri, de blesteme sau de legile bibliotecilor. Textul nu a rămas neatins în această călătorie, suferind deopotrivă din pricina copiștilor neatenți și a celor plini de zel.

Filologia, ca artă a citirii prin comparare și confruntare, apărută firesc odată cu cea dintâi bibliotecă, continuă să fie o nevoie și o bucurie a descoperirii. Volumul *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții* al Ioanei Costa propune o incursiune inedită în această disciplină, fiind o lectură utilă și plăcută atât pentru specialiști, cât și pentru cei care caută o introducere în domeniu.

Hârtia a fost adusă în Apus de arabi, care au „furat” secretul acestui produs ieftin și comod de la chinezi „*în timpul războiului din 751 d. Chr., de la Samarcand, prizonierii chinezi și-au răscumpărat libertatea prin livrarea secretului fabricării hârtiei. Rețeta a fost apoi preluată de arabi și, în timp, extinsă și în spațiul european.*”

Nici formatul cărții nu a fost dintotdeauna același. Astăzi, cartea are formă de codex cu zeci, sute și chiar mii de pagini. În vremea lui Platon, în vremea Sfântului Augustin, cartea avea forma unui rulou, a unui sul. Pentru a fi

citită, cartea trebuia desfășurată. Primii scribi nu puneau spații între cuvinte (*scriptio continua*) și nu foloseau nici semne de punctuație. Se citea cu voce tare. Semnele de punctuație, împărțirile pe capitole au apărut mai târziu. Forma actuală, de codex, devine curentă abia în secolele V-VI p.Chr.

Ce însemna lectura în primele secole creștine? Pentru a răspunde la această întrebare, oferim un citat: „*Critica de text se împlinește în trei momente distincte: recensio, examinatio și emendatio. Recensio constă în luarea în considerație a tuturor mărturiilor care servesc la reconstituirea unui text... Procesul de recensio conduce fie la un codex unicus care a supraviețuit, fie la un arbetip care se poate reconstitui cu un grad mare de precizie, fie la două seturi de variante, care ori au supraviețuit, ori pot fi reconstituite; aceste seturi de variante conferă textului statutul de arbetip numai atunci când concordă între ele. Trebuie să verificăm tradiția uniformă a cazurilor în care ele sunt de acord pentru a descoperi dacă reprezintă originalul. Ca rezultat al acestei examinatio, descoperim că tradiția respectivă se află într-una din situațiile următoare: este cea mai bună cu putință ori la fel de bună ca alte tradiții ori mai rea decât alte tradiții, dar acceptabilă, sau este inacceptabilă...*”

Nu există standarde absolute după care să ne ghidăm; în judecata chestiunilor de formă, este recomandabilă concentrarea atenției asupra stilului operei; în chestiuni de conținut, rețerele pot fi informațiile pe care le avem asupra autorului sau a punctului lui de vedere... După recensio și examinatio, se trece la emendatio, adică la corectarea erorilor rămase în urma recesiunii codicelor. Scopul este alcătuirea unui text cât mai puțin diferit de exemplarul de autor.”

Autoarea structurează această lucrare în trei capitole principale, și anume: **Constituirea textelor**, **Transmiterea textelor** și **Păstrarea textelor**. Fiecare dintre aceste capitole conține subcapitole în care informația oferită este structurată în așa fel încât să ilustreze cât mai bine titlul dat subcapitolului. Informațiile sunt concise, cu trimiteri la sursa principală.

La finalul lucrării ne sunt oferite imagini conținând: fragmente cu textul unui poem anonim scris pe papirus, fragment din **Evanghelia Mariei Magdalena** scris papirus, fragment cu texte de Nicardus al II-lea - pe papirus, suluri și capsae, **Tetraevangheliar** bizantin anluminat - codex pe pergament, manuscris bizantin cu textul **Chorografie** lui Theofanes - codex pe pergament, fațada Bibliotecii lui Celsus din Efes, Biblioteca din Timgad - Algeria, interior al Bibliotecii din Forul lui Traian în Roma.

Alina Dorina Borz
Biblioteca Județeană Mureș

Raluca Dună, *Eu, Autorul. Reprezentări auctoriale în literatură și pictură. Din Antichitate până în Renaștere*, București, Editura Tracus Arte, 2010, 401 p.

În lumea ultratehnicizată în care trăim, în compania inseparabilă a noilor media, cercetarea unui subiect în care pulsează modele culturale ale altor epoci pare la prima vedere ușor desuetă. Dar lectura unei atari investigații ne prilejuiește o dublă revelație: mai întâi, a autoarei, căci nu e puțin lucru ca o tânără cercetătoare să se aventureze cu încăpățănare să devoaleze structurile ideologice ale antichității și ale evului mediu. Mai apoi, fiindcă Raluca Dună, căci ea e autoarea, cochetează în mod elegant atât cu arta portretului, cât și cu cea a literaturii, într-o foarte documentată lucrare, la origine teza de doctorat susținută în anul 2009 la Facultatea de Litere a Universității din București, sub conducerea lui Mircea Martin.

Exigența în fața propriului demers și mai ales rigoarea metodologică, care o însoțesc la fiecare pagină, o provoacă pe Raluca Dună să-și expună, încă de la început, rețeta scenariului pe care l-a urmat: „*scopul acestei cercetări este de a urmări cum și de ce se reprezintă scriitorii și pictorii în propriile opere, cum evoluează modalitățile acestei reprezentări și cum se raportează cele două tipuri de reprezentare, vizuală și textuală, una la cealaltă, în interiorul sistemului cultural căruiia îi aparțin*” (p. 16). O cercetare care reflectă rigurile duratei lungi și este cu atât mai motivantă, cu cât la final se întrevăd continuitățile și discontinuitățile acestor reprezentări auctoriale, prin explorarea patrimoniului celor două „arte surori” (Dan Grigorescu), pictura și literatura.

Siguranța aserțiunilor formulate de Raluca Dună nu e deloc întâmplătoare, ci se bazează pe lecturi conexe, din domeniul istoriei ideilor, istoriei culturii, filosofiei, istoriei artelor, care, chiar dacă nu le reconstituie în detaliu, îi sedimentează propria cale urmată. Astfel, Michel Foucault, Georges Gusdorf, Louis Marin, Ph. Lejeune, Jean Starobinski, Georg Simmel, Pierre Francastel, Georg Misch etc. sunt vectorii de autoritate, de la care autoarea a preluat silogisme și concluzii, ipoteze și conexiuni ideatice. Autobiografia și autoportretul devin, în scriitura Ralucăi Dună, nu doar forme de expresie artistică, ci instrumente pentru a reconstitui „imaginea” sinelui, într-o călătorie imaginară spre originile Eului.

Analiza Ralucăi Dună se ordonează

cronologic, chiar dacă antichității nu i se rezervă un loc egal cu cel al evului mediu și Renașterii. Dar la originile reprezentărilor auctoriale, ea grupează modelele antichității, într-o logică a epocii în care documentul autobiografic presupunea fie un text istoriografic, unul retoric ori filosofic sau, de ce nu, un exercițiu epistolar. Conștientă de destinul ingrat al picturii antice, pe care trecerea timpului nu a scutit-o de eroziune, autoarea reface odiseea gestului artistic, apelând la felul în care voci emblematice ale antichității, precum Plinius cel Bătrân, au consemnat statutul artei și al pictorului. Complementaritatea cercetării întreprinse, în care documentul literar suplinește absența picturii, o conduce spre concluzii care au depășit frontierele judecăților consacrate: astfel, autoportretul nu este pentru Raluca Dună o inițiativă a Renașterii, originile sale fiind în antichitate, chiar dacă această constatare nu o poate întemeia decât pe referințe literare ori modele iconografice.

În traiectoria reprezentărilor auctoriale medievale, Raluca Dună pornește de la experiența autocunoașterii la Sf. Augustin, pentru a plasa cunoscutele-i **Confesiuni** într-un moment de turnură al acestui gen de literatură, „*prin forța introspecției, prin caracterul individual al confesiunii și meditația intensă asupra timpului și a relației personale dintre suflet și Dumnezeu*” (p. 67). Concepția augustiniană cu toată modernitatea ei ascunde și imposibilitatea revelării de sine, în formularea lui Gusdorf filosoful rămânând cel care „*își scapă mereu lui însuși?*” (p. 74). Dar, dincolo de a formula un simplu verdict, Raluca Dună caută înțelesurile ascunse ale înstrăinării de sine, în cazul Sf. Augustin, și le găsește în unitatea dintre suflet și Creator, ceea ce explică de ce căutarea de sine aduce revelația divinului din sine.

Călătoria înspre revelarea autorului din evul mediu a însemnat pentru Raluca Dună și o explorare a scrisului lui Abelard ori a abatelui Suger, străjuită de reflecțiile unor medieviști celebri, precum Le Goff sau Jean-Claude Schmitt, iar exemplele selectate au fost trecute prin filtrul a ceea ce semnifica binomul timp-Divinitate pentru omul medieval.

Scena Renașterii aduce modificări majore în privința reprezentărilor auctoriale, așa că acestora lucrarea le rezervă o mai amplă detaliere, căreia nu-i sunt străine teoretizările, ce au drept mobil raportul dintre sine și imaginea sau autobiografia despre sine. Analiza făcută are claritatea unei incizii chirurgicale, iar sonoritatea unor interogații din paginile de început ale capitoului (*Cui se adresează acea operă literară în care autorul scrie despre sine? Ce comunică aceste reprezentări? Cum se înscrie „eu” în opera despre sine? Ce îl îndeamnă ori îl îndreptățește pe artist să recurgă la aceste reprezentări auctoriale?* - p.111) par a o însoți pe Raluca Dună până la final. Dante, Petrarca, Montaigne devin prin fragmentele lor de „*cărți ale memoriei?*” studii de caz, pentru care o diagnoză nu se prescrie decât

după ce stările afișate de acești oameni noi ai Renașterii nu au fost comparate cu cele ale antecesorilor lor medievali ori cu modelele antichității. După ce evul mediu a traversat vârsta căutării individualității umane, arta Renașterii oferă, prin pleiada de autoportrete - „*modalitatea prin excelență de a se privi și de a se arăta sie însuși și apoi lumii?*” (p.118).

Evoluția compozițională a autoportretelor, în care reprezentarea individului se individualizează treptat, tot mai pregnant din mulțime, raportarea la modelele clasice ori eliberarea graduală de sub tutela bisericii, echivalează cu metamorfozele Eului renascentist. În paralel, genul autobiografic atrage și atenția artiștilor, iar Ghiberti ori Vasari îl experimentează cu entuziasmul cu care caută să-și descifreze statutul propriu într-o epocă în care se reordonează sistemele de valori. Evoluția autoreprezentărilor din secolul al XVI-lea devine pentru Raluca Dună nu doar sensul unei estetici formale, ci mai ales resortul de a pătrunde în psihologia artistului și în conștiința reflexivă a acestuia, motiv pentru care socotește reprezentarea mâinii sau a oglinzii piese simbolice în căutarea sinelui. Dar caută semnificația acestor simboluri chiar în înțelesurile care le-au fost conferite în epocă de personalități emblematice, artiști și teoreticieni deopotrivă, precum Leonardo.

Bogația patrimoniului artistic al Renașterii și complementaritatea artelor, așa cum era percepută chiar de creatorii epocii, îi permit autoarei un interesant exercițiu comparativ, între reprezentarea autoportretistică și accentele din jurnalul intim, așa cum au fost exersate de Leonardo, Dürer și Pontorno. Mai important decât ceea ce separă cele două tipuri de reprezentare auctorială este ceea ce le unește, iar Raluca Dună își concentrează scenariul interpretativ în jurul valențelor pentru sine ale eului, dar și a felului în care artiștii și literații au acceptat să exhibe o mască pentru public (p. 256), cu toții propunându-și să cucerească mai întâi scena lumii, abia în subsidiar scena interioară.

Traseului cercetării i se fixează un termen limită în secolul al XVII-lea, căci tocmai tiparul reprezentării auctoriale e cel ce declanșează inserția în alt orizont interpretativ, în momentul în care aceasta ajunge, sub penelul lui Rembrandt, la *vanitas*, „*care marchează simbolic un sfârșit, dar și un început - acela al unei reprezentări moderne a autorului?*” (p. 371).

Odiseea căutării esențelor auctoriale are un happy end, vizibil în maniera în care Raluca Dună sintetizează reprezentarea explicită a autorului prin propria creație, de la ideea medievală a construcției eului, prin raportarea la un *tu*, un celălalt chiar de esență divină, până la identitatea dintre eu și dublul său, căci „*je suis double?*” pare a fi crezul definitoriu al lui Montaigne. O carte care dincolo de această secvenționalitate cronologică a interpretărilor proiectează noi lumini asupra rosturilor interdisciplinarității, extrăgând esențe din mai multe tipuri de

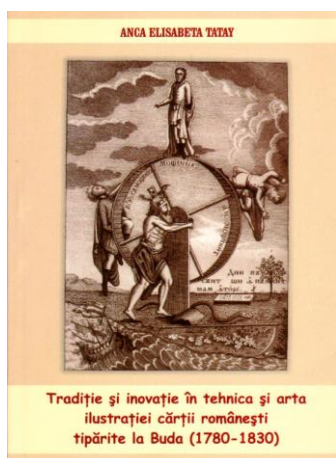
discurs, de la cel artistic, la cel literar și filosofic, chiar istoriografic, căci ceea ce ni se revelează este și o istorie a evoluției conștiinței de sine a autorului, din antichitate până în modernitatea secolului al XVII-lea.

Dr. Corina Teodor
Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Anca Elisabeta Tatay, *Tradiție și inovație în tehnica și arta ilustrației cărții românești tipărite la Buda (1780-1830)*, Alba Iulia, Editura „Altip”, 2010, 172 p.

Având la bază o etapă din cadrul cercetării doctorale ce vizează gravurile cărții românești vechi tipărite la Buda între 1780 și 1830, volumul tinerei cercetătoare Anca Elisabeta Tatay abordează extrem de sistematic, dar în același timp accesibil, domeniul tehnicii și artei ilustrative a respectivelor cărți, atât din perspectiva ideilor, formelor, conceptelor existente și perpetuate din zone diverse și timpuri trecute, cât și din aceea a noutăților intervenite în decorul imagistic al conținutului tipăriturilor avute în vedere, pe parcursul celor 50 de ani.

Ceea ce ușurează foarte mult munca cu volumul de față este faptul că structura acestuia este oarecum simetrică, paginilor de text corespunzându-le un număr aproximativ egal de pagini cu ilustrații, ceea ce ajută în înțelegerea fenomenului discutat atât publicul profan, cât și cercetătorii în domeniu. Chiar dacă lipsește un text de genul unui argument -cuvânt introductiv - prefață (ce nu ar fi avut nimic în comun cu lipsa de modestie, deoarece el ar fi fost necesar

pentru a reliefa munca deloc ușoară depusă de autoare, în condițiile în care o asemenea cercetare nu poate fi realizată din spațiul confortabil al unui birou), cine parcurge cu atenție paginile volumului își dă seama că analiza din punct de vedere iconografic și stilistic a gravurilor din cele peste o sută de cărți vechi tipărite la Buda, Blaj, Sibiu, Râmnic, Bălgrad, Viena, București, Neamț, Târgoviște, Iași sau Govora, nu este deloc o muncă facilă. Pentru a putea găsi modelele, influențele, asemănările și deosebirile dintre diferitele gravuri, teme, reproduceri, este necesară o vastă bază documentară ce nu stă la îndemâna oricui.

Cartea debutează cu un prim capitol intitulat *Din istoricul și istoriografia secției românești a tipografiei de la Buda* (p. 7-13), în care se oferă informații asupra evoluției tipografiei în discuție, de la înființarea ei în 1577 la Tîrnavia, trecând prin mutarea ei la Buda exact două secole mai târziu, ajungând la tipărirea primei cărți în limba română (1780), neomițând bineînțeles perioada celor 50 de ani de travaliu în domeniul editării cărții vechi, până la 1830 apărând de sub teascurile tipografiei din Buda peste 200 de titluri românești. Nu insistăm asupra activității oficinei de la Buda, dar e necesar totuși să remarcăm că autoarea dă dovadă de o cunoaștere temeinică a istoriografiei problemei, munca sa putând fi apreciată și din perspectiva cercetării de teren întreprinse în biblioteci precum cele din Cluj-Napoca, București, Sibiu, Alba Iulia sau Galați, ce a condus la sintetizarea concepției asupra „*modului în care au fost împodobite cărțile românești apărute în tipografia de la Buda*” (p. 12).

Spre deosebire de spațiul românesc, unde tehnica decorării cărților era aproape exclusiv cea a xilogravurii, în centrul maghiar sunt utilizate și alte două tehnici, respectiv gravură în metal sau litografia. De aceea, următoarele trei capitole, în fapt esența cărții, cuprind explicarea imaginilor realizate prin tehnica *Gravurii în lemn* (p. 14-37), *Gravurii în metal* (p. 38-65) și *Litografiei* (p. 66-70).

Astfel, capitolul dedicat gravurii în lemn debutează, ca și celelalte două de altfel, prin scurte considerații istorice și tehnice, cu rolul clar de a pregăti terenul în vederea discutării tematicii propriu-zise. Prima carte tipărită la Buda ale cărei ilustrații sunt analizate extrem de amănunțit este *Mineiul* apărut în 1804, deoarece, după cum ne spune și autoarea, între 1780 și 1804, „*cărțile din această oficină erau decorate doar cu frontispicii, viniete și inițiale ornamentate*” (p. 15). Pe parcursul celor 12 volume ale *Mineiului* apare însă un „*Cadru de foaie de titlu*” și șapte ilustrații (*Răstignirea, Bunavestire, Cei 40 de mucenici, Constantin și Elena, Adormirea Maicii Domnului, Samuil și Saul și Sfântul Nicolae*), având ca model, în mare parte, un alt *Minei*, imprimat la Râmnic, între anii 1776 și 1780. Descrierile fiecărei ilustrații în parte este completă, realizându-se identificarea influențelor și analogiilor, explicarea elementelor simbolice, mitologice, religioase etc., precum și interpretarea compozițiilor din punct de vedere artistic și/sau spiritual. Urmează apoi descrierea gravurilor din *Acatistul* din 1807 (în număr de cinci, în lemn: *Izvorul tămăduirii, Iisus în slavă, Emmanuel în potir, Bunavestire și Sfântul Nicolae*), cu înrăuririle artei apusene ori a celei bizantine și asemănările de rigoare, precum și enumerarea cărților ce conțin xilogravurile descrise până acum sau altele noi,

menționând aici *Cartea de rugăciuni* (1817), *Catavasierul* (1818), *Acatistul* (1819), *Octoiubul* (1811), *Triodul* (1816), *Strastnicul* (1816) ș.a.

Capitolul 3, dedicat gravurii în metal, urmărește același model ca și capitolul precedent, prima carte asupra căreia zăbovește autoarea fiind *Acatistul* menționat mai sus, tipărit în 1807, și care, pe lângă cele cinci xilogravuri analizate deja, mai conține și două gravuri în metal: *Imnul serafimilor și Îngerul păzitor*. Și aici, analiza tehnicilor, a temelor și compozițiilor întâlnite este foarte minuțios expusă, acolo unde este cazul insistându-se asupra aspectelor reprezentative. Alăturarea imaginilor realizate prin cele două tehnici o întâlnim și în alte volume tipărite la Buda, cum este cazul *Polustavului* din 1807, cu o ilustrație în lemn și trei în metal (*Bunavestire, Iisus Mare Arbiereu pe nori și Emmanuel în potir*), la care se adaugă și cadrul foii de titlu realizat tot în metal. Și exemplele mai pot continua atât pe cărțile religioase, cât și pe cele laice: *Psaltirea* din 1808 (cu un *David* realizat în aramă, alături de frontispicii și viniete lucrute în lemn), sau *Întâmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva* din 1814 (cu *Trecerea Berezinei* realizată în aramă, iar frontispiciile în lemn), sunt doar două lucrări ce ilustrează acest aspect. Bineînțeles, cazurile în care volumele sunt decorate doar cu gravuri în metal sunt și ele numeroase, însă „pe măsură ce ne apropiem de anul 1830, gravura în metal devine din ce în ce mai rară, litografia începând să o înlocuiască cu succes” (p. 64).

Această tehnică a gravurii pe piatră constituie, așa cum am amintit, subiectul capitolului 4, prima ilustrație în noua tehnică dintr-o carte tipărită la Buda, apărând, se pare, la 1821, în revista *Biblioteca românească* și reprezentându-l pe *Romulus, strămoșul românilor*.

Capitolul de *Concluzii* (p. 71-74), fără a avea o extindere prea mare, conține liniile definerii ale rezultatelor cercetării întreprinse de Anca Elisabeta Tatay până la acel moment. După ce a analizat principalele ilustrații realizate în cele trei tehnici amintite, autoarea stabilește că xilogravura o întâlnim doar în cărțile bisericești, „în timp ce acelea gravate în metal apar atât în cele cu conținut religios, cât mai ales în cele laice, iar litografiile apar numai în cărți cu conținut profan” (p. 71). Bineînțeles, anumite concluzii se pot trage și din punct de vedere iconografic și stilistic, ilustrațiile în cauză putând fi realizate în maniere diferite, influențate atât de tradiția bizantină (rusă sau balcanică), cât și de ideile artei occidentale, prin curentele ei esențiale. Spre deosebire de gravurile în lemn, care nu sunt semnate decât cu o singură excepție, la celelalte două tipuri de ilustrații autorii sunt îndeobște cunoscuți, iar rolul lor, pe lângă cel de opere de artă, a fost de a

contribui la o mai bună răspândire a cunoștințelor istorice, geografice, etnografice sau din alte domenii.

Urmează, în structura lucrării, rezumatele în limbile maghiară (p. 75-79), germană (p. 80-84) și engleză (p. 85-88), **Bibliografia** (p. 89-103), generală și specială, iar apoi două tipuri de indici, necesari pentru o mai facilă utilizare a volumului avut în discuție ca instrument de lucru în domeniu: **Indicele cărților românești vechi** (p. 104-109) și **Indicele tematic** (p. 109-112).

În sfârșit, ultima parte a lucrării conține nu mai puțin de 61 de **Reproduceri** (p. 113-172), cuprinzând atât ilustrațiile analizate ale cărților de la Buda, cât și certele ori posibilele modele ale respectivelor gravuri. Acest lucru asigură practic o nemijlocită perspectivă asupra lucrărilor studiate și implicit o mai bună înțelegere a fenomenului cercetat, cartea românească de la Buda fiind integrată astfel contextului mai larg al ilustrației de carte românească și europeană.

În final, mai dorim doar să apreciem faptul că rezultatele muncii depuse pentru realizarea respectivului volum aruncă mai multă lumină asupra temei cercetate, centrul tipografic maghiar, după cum arată și autoarea, punându-și amprenta asupra tehnicilor de gravură, asupra subiectelor redade, precum și asupra modului de interpretare a acestora, în multe cazuri fiind vorba de adevărate inovații în domeniu.

Daniel I. Iancu
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Florin Bogdan, *Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolele XVI-XIX*, Sibiu, InfoArt Media-Astra Museum, 2011, 333 p.

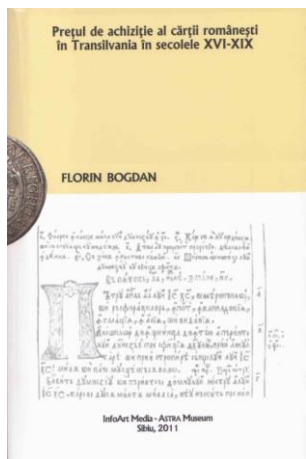
Cartea pe care ne propunem să o prezentăm în rândurile de mai jos reprezintă teza de doctorat cu același titlu, coordonată de prof. univ. dr. Eva Mârza și susținută la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, în anul 2010. **Prefața** volumului (p. 6-10) este semnată, așa cum se cuvine, de Eva Mârza, care subliniază, printre altele, că ne aflăm în fața unei realizări utile pentru bibliologia românească.

Autorul abordează o tematică puțin studiată, interesantă, deosebit de necesară în ceea ce privește istoria cărții românești. Apelând la o bogată bibliografie de specialitate, a reușit să întocmească o lucrare atent gândită și bine scrisă. Aceasta se impune prin ținuta științifică a redactării, prin bogăția informației și prin claritatea expunerii.

Logic structurată, cartea conține 6 capitole, precedate de un **Argument** și urmate de **Concluzii**, **Bibliografie**, **Anexe**, **Rezumat** în limba engleză, **Indici** de locuri și de nume.

După cum se știe, cartea românească veche a fost studiată din diferite unghiuri. Cercetarea de față, așa cum se arată în **Argument** (p. 11-18), „are la bază dorința de a cunoaște rolul cărților românești în schimburile comerciale din Transilvania realizate în perioada secolelor XVI-XIX, precum și aflarea valorii reale a cărții, prin comparație cu alte bunuri care făceau obiectul unor tranzacții în perioada menționată.” (p. 12).

În vederea realizării demersului său, autorul a cercetat cu multă atenție însemnările manuscrise existente în cuprinsul cărților, notele care menționează momentele în care au fost cumpărate, persoanele care le-au cumpărat și sumele cu care erau plătite. Respectivul însemnări au fost extrase din cataloage și lucrări științifice dedicate cărții românești vechi editate de-a lungul timpului. Așa cum se precizează în **Argument**, istoriografia cu

privire la prețul de achiziție al cărții românești din perioada supusă studiului „este deosebit de săracă” (p. 13).

Din cuprinsul Capitolului 1. **Prețul cărții în concepțiunea istorică** (p. 19-28) aflăm că, în Transilvania, primele mențiuni oficiale referitoare la prețurile unor cărți apar odată cu sinodul ținut la Cluj în anul 1571, deși unele referiri la comerțul cu cartea existau încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea. În spațiul românesc, prețul apare pe o carte pentru prima dată în secolul al XVII-lea. Este vorba de **Pravila** de la Govora, tipărită în anul 1640. Ulterior, mitropolitul Atanasie Anghel a hotărât ca un exemplar al **Chiriadromionului** de la Bălgrad din 1699 să fie vândut cu 20 de florini. Prețul cărții românești s-a menținut în Transilvania la un nivel „destul de mare” până la mijlocul secolului al XIX-lea (p. 27).

Date interesante întâlnim deopotrivă în Capitolul 2. **Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolul al XVI-lea** (p. 29-51). Se arată că în respectivul secol o carte costa destul de mult în comparație cu unele produse aflate pe piața comercială din Transilvania, cartea putând fi inclusă în categoria obiectelor de lux, alături de hainele confecționate din diferite piei de animale. Cartea tipărită era „simțitor” mai ieftină decât cea manuscrisă. De

pildă, o carte tipărită putea costa mai bine de 2 florini, iar una manuscrisă peste 4 florini.

În Capitolul 3, intitulat *Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolul al XVII-lea* (p. 52-96) se acordă o atenție specială cărților tipărite la Alba Iulia și modului în care acestea erau vândute. De exemplu, *Noul Testament* din 1648 era vândut în anul 1677 cu 9 florini. Prețul unei cărți raportat la acela al unei bijuterii era „relativ” mic. Astfel, prețul unei diademe din aur era echivalat cu 33 de exemplare ale *Evangheliarului*. Cartea rămâne în continuare un obiect de lux. *Chiriacodromionul* se vindea cu 20 florini, chiar în anul apariției acestuia -1699. În acea vreme, un preot din zona Hațegului câștiga într-un an aproximativ 20 de florini, un porc, 25 de clăi de grâu și un car de fân, după cum ne spune David Prodan în cartea sa *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*. Ca atare, un preot abia ar fi putut achiziționa un exemplar al *Chiriacodromionului* dacă ar fi renunțat la întreaga sa remunerație pentru un an de zile. Trebuie precizat că un exemplar al cărții de mai sus a ajuns să coste uneori chiar 30 de florini, ceea ce echivala cu valoarea a 2 boi.

Rareori, o carte aparținea în acel timp unei singure persoane. De regulă, ea constituia un bun al întregii comunități. Mai mulți oameni din sat se asociau pentru a procura o anumită carte, după care o ofereau bisericii.

În Capitolul 4. *Prețul de achiziție al cărții românești în Transilvania în secolul al XVIII-lea* (p. 97-229) se discută la fel de pertinent despre comerțul de carte tipărită îndeosebi la Blaj și Sibiu. Luăm cunoștință de faptul că *Evanghelia* de la Blaj din 1765 se vindea în 1772 cu 14 florini, iar în anul următor cu 12, 15 sau 20 florini. Se constată în această perioadă diferențe foarte mari între prețurile unor exemplare ale aceleiași tipărituri, o cauză a acestui fapt putând fi sistemul monetar impus de la Viena, în întreg Imperiul Habsburgic circulând deja și bancnotele. Amplul *Minologhion* de la Blaj din 1781, bogat ilustrat cu xilografuri, era vândut în anul apariției cu 37 de florini, o sumă destul de mare. Dacă *Biblia* de la Blaj din 1795, tradusă de Samuil Micu, se vindea în cadrul tipografiei blăjene, la 2 ani de la apariție, cu peste 20 sau 22 florini, în 1800 ea se cumpără în zona Satu Mare cu 26 de florini. *Liturgierul* de la Sibiu din 1798 se vinde în același an la Mănăstur (Cluj-Napoca) cu 5 florini și 30 creițari.

Suntem informați că pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, cartea rămâne în continuare scumpă. Prețul unui *Minologhion* era în 1795 de 26 florini, ceea ce echivala cu prețul a 26 de porci. *Biblia* era și ea o carte scumpă. Cu banii necesari achiziționării ei se puteau cumpăra 3 vaci.

Capitolul 5. *Contribuții la istoria comerțului cu cartea și a prețului de achiziție al cărții românești în Transilvania la începutul secolului al XIX-lea* (p. 230-258) evidențiază faptul că, datorită crizei financiare care a cuprins Europa, deci și Transilvania, cauzată de războaiele napoleoniene și dese emisiuni de monedă de hârtie, adică de bancnote, se declanșează o adevărată explozie a prețurilor. Prețul cărților crește de asemenea, deși interesul față de acestea s-a mai diminuat. Comparativ cu prețul altor produse, cel al cărților se află însă în scădere. Colportorii vindeau cărțile la un preț dublu față de cel existent în tipografie.

Capitolul 6. *Costuri pentru întreținerea cărților* (p. 259-267) se referă în primul rând la sumele de bani pe care unele comunități sau persoane au fost dispuse să le plătească pentru a relega o carte ale cărei coperti și legătură au fost deteriorate în timp. Procedul respectiv își avea motivația în faptul că era mai ieftin decât achiziționarea unei noi cărți.

Ne aflăm în deplină consonanță cu aserțiunea exprimată de autor în *Concluzii* (p. 268-274), potrivit căreia „obiectivele principale propuse în momentul inițierii cercetării, realizarea unui cadru istoric, politic, social, economic și cultural în care s-a desfășurat activitatea de tipărire a cărților și, mai apoi, comercializarea lor, cunoașterea monedei utilizate în tranzacțiile comerciale și echivalarea acesteia acolo unde a fost cazul, compararea prețurilor la care erau vândute cărțile cu cele ale altor produse existente la un moment dat pe piața comercială din Transilvania în intervalul de timp cuprins între secolul al XVI-lea și începutul secolului al XIX-lea au fost atinse pe parcursul celor 6 capitole pe care este structurată lucrarea” (p. 268-269).

Indiferent de centrul tipografic din care provenea cartea sau de perioada în care era vândută, ea a rămas scumpă.

Tabelele, graficele, bibliografia și anexele întregesc în chip armonios această carte pe care o recomandăm călduros, atât specialiștilor, cât și publicului interesat de cultură.

Dr. Cornel Tatai-Baltă
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Elisabeta Faiciuc, *Dicționar de calendare și almanahuri românești* (DCAR). Partea I. *Completări la bibliografia generală a calendarelor pentru perioada 1600-1918*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2011, 335 p.

Cei care urmăresc îndeobște lucrările din domeniul filologic s-au întâlnit în mod sigur cu numele doamnei Elisabeta Faiciuc în paginile revistei

Cercetări de lingvistică, unde dânsa a semnat mai multe bibliografii ale lingviștilor și filologilor aparținând Școlii clujene, culminând cu redactarea unei importante Biobibliografii închinată creatorului acestei importante școli lingvistice, Sextil Pușcariu. Totodată, ea a elaborat o monografie a satului Dragomirești din Maramureș și a publicat o colecție de versuri la morți, provenind din același sat. Acum, ea ne surprinde plăcut cu o amplă și documentată întreprindere bibliografică, publicată într-o prestigioasă editură clujeană, care vine să completeze în chip fericit lucrarea cu aceeași tematică devenită deja clasică a

soților Georgeta și Nicolin Răduică, bibliografi de renume care au semnalat printre cei dintâi importanța calendarelor și almanahurilor în cultura și literatura poporului nostru. Remarcabila lor lucrare n-a putut fi însă, cu tot efortul depus la momentul redactării, și exhaustivă, zeci și sute de calendare și almanahuri rămânând încă ascunse (sau poate neinventariate) prin biblioteci județene sau ale unor instituții felurite din spațiul transilvan, pe care autoarea cărții de față a căutat să le depisteze și să le descrie, în așa fel încât informația pusă la îndemâna cititorului să fie cât mai completă și să acopere practic întreaga zonă de cultură românească în care s-au elaborat și tipărit astfel de cărți de colportaj. La lista bibliotecilor investigate de cei doi cunoscuți bibliografi bucureșteni, Elisabeta Faiciuc a adăugat surse de informații noi din orașele Aiud, Arad, Brașov, Cluj, Covasna, Craiova, Deva, Oradea, Satu Mare, Sibiu, Timișoara, Târgu-Mureș etc., unde ea a depistat serii de calendare sau almanahuri, fie exemplare răzlețe de unicat, în limbile română, maghiară și germană, prin care producția noastră literară, folclorică, muzicală, științifică a fost îmbogățită cu noi date și elemente. E vorba de 127 de titluri cu 344 volume în limba română, dintre care 86 volume noi, de 105 titluri cu 535 de volume în limba maghiară, dintre care 85 titluri noi, de 68 de titluri cu 715 de volume în limba germană

dintre care 48 titluri noi, de 7 titluri cu 84 de volume în limba latină, de 1 volum în franceză și de 3 titluri bilingve și 2 titluri trilingve. În total, Elisabeta Faiciuc a identificat 324 de titluri care aparțin domeniului „popular” propriu-zis, precum și altele care aparțin domeniului enciclopedic.

Nu este cazul să vorbim acum de importanța literaturii calendarelor și almanahurilor, forme speciale ale cărții de colportaj în literatura și cultura națională, care au suplinit multă vreme specițiile de literatură cultă ale provinciei, atât prin circulație, cât și prin datele pe care le conțineau. Nu este un secret pentru nimeni că mai toți marii noștri poeți și prozatori se regăsesc cu colaborări dintre cele mai merituose în aceste cărțuții, fie că li s-a cerut direct colaborarea, fie că textele lor au fost reproduse din edițiile deja cunoscute ale volumelor lor. Calendarele și almanahurile ne oferă însă mereu surpriza de a conține de foarte multe ori texte și colaborări inedite, de a oferi cititorului poezii închinată acestora, de a oferi apoi o filmotecă importantă de fotografii de epocă, ca și comentarii și articole ocazionate de evenimente în derulare. Fără informațiile și textele pe care ni le oferă aceste producții, literatura și cultura noastră în genere (filologică, istorică, geografică, demografică, artistică, arhitecturală etc.) ar fi cu mult mai săracă, deoarece aceste calendare și almanahuri conțin uneori date de o importanță cu totul specială. Iată, de pildă, calendarul *Amicul soldatului* din 1911, de la Viena-Budapesta, conține texte de G. Coșbuc, un almanah german de la București din 1902 oferă portretul lui M. Eminescu și o prezentare a lui realizată de Aristide Blank, un calendar de la Cernăuți din 1889 înregistrează moartea poetului Eminescu, prin reproducerea poeziilor *Ce te legeni codrule?* și o variantă la *Mai am un singur dor*; *Calendarul „Aurorei”* de la Gherla din 1906 ne oferă fotografia Bisericii istorice din Feleac sau a Casei Economul din Cluj, iar cel din 1907 fotografia lui Maxim Gorki, după cum *Calendarul ilustrat pentru toți* de la Budapesta din 1911 conține mai multe poezii de Coșbuc (*În zori*, *La Paști*) și Eminescu (*Somnoroase păsărele*), același care traduce din Petőfi (*De ești bărbat, să fii bărbat*) și oferă informații despre Vittorio Emanuele al III-lea, regele Italiei și despre familia regală din această țară, despre emigrația în America și alte lucruri de acest fel.

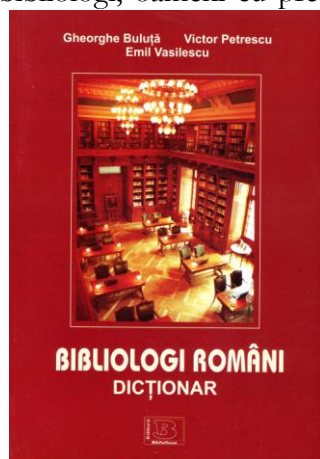
Calendarele și almanahurile din trecut abundă în material folcloric de primă importanță și multe texte inedite de lirică populară, de balade sau basme pot fi scoase la lumină și repuse în circulație. Același lucru despre o serie de scriitori „poporali” din Transilvania, în frunte cu Ion Pop Reteganul, N. A. Bogdan de la Bistrița sau Antoniu Pop din Bihor, Grigore Sima al lui Ion din Munții Apuseni, care colaborează cu predilecție la astfel de producții editoriale, activitatea lor literară de aici putând susține o schimbare de configurație.

Noul demers bibliografic al Elenei Faiciuc promite să continue. Partea I-a a acestuia, ne dă posibilitatea să examinăm cu atenție rezultatele la care a ajuns, organizarea materialului și modul de lucru. Astfel putem remarca faptul că bibliografia urmează de aproape modelul furnizat de soții Răduică în lucrarea lor, că ni se oferă apoi o listă a siglelor bibliotecilor de depozitare, indici de autori, de colaboratori și pseudonime, un indice geografic, unul tematic și unul cronologic, încât avem cele mai bune speranțe că munca sa va fi bine primită și apreciată de toți cei care se ocupă de istoria cărții și de istoria culturii românești.

Dr. Mircea Popa
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Gheorghe Buluță, Victor Petrescu, Emil Vasilescu, *Bibliologi români - dicționar*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2011, 322 p.

În 2011 a apărut la Editura Bibliotheca din Târgoviște lucrarea *Bibliologi români - dicționar*, semnată de binecunoscuții Gheorghe Buluță, Victor Petrescu și Emil Vasilescu. Autorii acestui dicționar sunt ei înșiși mari bibliologi, oameni cu preocupări în domeniul biblioteconomiei și bibliologiei, oameni care și-au dedicat și își dedică viața bibliotecii și problemelor ei.

Pentru a elabora prezenta lucrare, destul de voluminoasă - conține 322 pagini - autorii au muncit câțiva ani; nu a fost o muncă tocmai ușoară. Din argumentul lucrării aflăm că elaborarea prezentei lucrări a durat câțiva ani deoarece nu toate informațiile puteau fi găsite în documente tipărite. Autorii au fost nevoiți să facă cercetări documentare în arhive și biblioteci, în colecții și instituții, chiar și căutări „detectiviste” pentru a afla date biografice. Autorii au făcut adrese către conducerea instituțiilor, au întocmit Lista Biblos pe

care au publicat-o în revista *Biblioteca*, toate acestea și multe altele pentru a afla informațiile necesare întocmirii acestui dicționar.

Conform autorilor, „*Dicționarul este o oglindă care arată corpului profesional și istoricilor culturii că acest domeniu a produs studii, articole, lucrări, reviste ce pot fi consultate de cei interesați, că a acționat în condiții dificile pentru binele public, punând în joc multe*

competențe și nu arareori pasiune, așa încât el merită a fi reconsiderat în societatea românească”.

Dicționarul conține date despre bibliologi, dar și despre periodice și asociații. La sfârșitul lucrării, autorii prezintă și o vastă bibliografie ce a fost consultată pentru întocmirea acestei lucrări. Pentru a găsi cât mai ușor informația necesară, lucrarea dispune de un index bine întocmit cu ajutorul căruia putem ajunge foarte ușor la informația căutată.

Dicționarul este „o galerie de portrete”, el cuprinde date despre bibliologi din diverse generații, după opera lor scrisă sau activitatea practică prin care au pus în aplicare diverse principii ale bibliologiei.

Lucrarea conține date despre bibliofili, scriitori, oameni preocupați de lucrul cu cartea. Alături de bibliologi români sunt prezentați și colegi de-ai noștri din Republica Moldova.

Din datele prezentate în această lucrare, aflăm care sunt acele persoane cu preocupări ce țin de domeniul bibliologiei, de unde sunt, ce pregătire profesională au, ce studii au absolvit, domeniul de activitate, ce au scris și publicat.

Lucrarea prezintă bibliologi din întreaga țară: din Cluj, Iași, Constanța, Mureș, București, Brașov, Sibiu, Alba, Harghita, Dâmbovița, Olt etc. Printre personalitățile prezentate se numără și George Barițiu, Lucian Blaga, Aurel Filimon, iar printre personalitățile contemporane se numără și Sultana Craia, Elena Țîrziman, autorii lucrării în discuție, dar și Corina Teodor, Monica Avram, Liliana Moldovan, Dimitrie Poptămaș și mulți alții, în total peste 500 de personalități.

Printre periodicele prezentate, se numără și revistele de cultură *Axis Libri* și *Boabe de grâu*, revistele de bibliologie și științe ale informării *Biblio Polis* și *Biblioteca*, revistele de cultură și bibliologie *Curier* și *Odobesciana*, *Buletinul metodic-bibliologic de prezentare a cărții și bibliotecii - Bibliotecarul*, Buletinul de informații, analiză și bibliografie în *Ex Libris - Ex Libris Românesc*, dar și *Libraria*, *Revista Română de conservare și restaurare a cărții*, *Vox Libri*, *Revista Română de istorie a cărții*, *Biblioteca Bucureștilor* etc.

Asociațiile prezentate sunt: Asociația Bibliofilă Română; Asociația Bibliotecarilor din învățământ, România; Asociația Bibliotecilor Publice; Asociația Bibliotecarilor din România; Asociația Bibliotecarilor și Documentariștilor din București; Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor publice din România; Societatea de informare și documentare din România, Societatea Română de bibliofilie.

Prin succinta prezentare a calităților profesionale și morale ale bibliologilor români, Dicționarul reprezintă o sursă de informare, o temă de reflecție și - de ce nu? - o sugestie de modele.

Aurica Mureșan
Biblioteca Județeană Mureș

Vasile Iuga de Săliște, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar, 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale „Dragoș Vodă”, 2011, 1572 p.

Vasile Iuga patronează de multă vreme la Cluj-Napoca Societatea Culturală „Pro Maramureș” și Centrul Cultural „Dragoș Vodă,” societate care a editat până la ora de față numeroase cărți și monografii locale, cele mai multe închinat Maramureșului, cum ar fi celebrele *Diplome maramureșene* ale lui Ioan Mihalyi de Apșa, dar mai ales seria de volume *Maramureș - vatră de istorie*, devenită indispensabilă pentru cei care doresc să studieze istoria acestei părți de țară. Cea mai recentă apariție editorială a acestei harnice Societăți este un impresionant dicționar al oamenilor locului, intitulat *Oameni de seamă ai Maramureșului*, care adună la un loc cel puțin trei veacuri de istorie locală și pune în evidență puternica tradiție creatoare de tip intelectual a Maramureșului.

În anii '70-'80 ai secolului al XX-lea, presa noastră a ridicat problema lipsei acute de instrumente de lucru. După 40 de ani de socialism, lumea culturală românească nu dispunea de o istorie a literaturii române (ultima fiind cea din 1941, a lui George Călinescu), de un dicționar al scriitorilor români, de enciclopedii și dicționare, care să marcheze hiatusul cultural lăsat necercetat de după cel de al doilea Război Mondial. Subiectul a fost abordat câțiva ani în șir de majoritatea publicațiilor noastre culturale, disputa dintre „foiletoniști” și „enciclopediști” fiind resuscitată periodic de un spirit polemic ca Adrian Marino. Carențele de informație au început încet-încet să fie lichidate și, la sfârșitul anilor '90, dispuneam deja de o istorie (sau mai multe) a literaturii române, de un dicționar de scriitori români și mai multe dicționare regionale. Decalajul a fost lichidat mai ales în anii de după 1990, când au apărut mai multe dicționare

de personalități, enciclopedii cu caracter general sau parțial, dicționare de scriitori străini și chiar un *Who's who* la nivel național. Mai toate județele, mai ales prin grija bibliotecilor locale, s-au întrecut în a scoate dicționare de personalități zonale care, dublate de monografii ale satelor și orașelor, au sporit considerabil zestrea culturală a țării.

În această nobilă acțiune cu caracter restituiv se înscrie și ampla realizare editorială concepută și realizată de Vasile Iuga, care a dăruit din viața și preocupările sale câțiva ani buni muncii de informare, redactare, colaționare, ordonare, clasare și aranjare a fișierului până când lucrarea a ajuns în faza finală, cea de publicare. Tomul rezultat are dimensiunile impresionante de format mare și cântărind peste 7 kg, la fel ca „*Diplomele*” lui Mihalyi de Apșa, constituind o lucrare editorială de lux, cu exemplare numerotate, pe o hârtie specială, cu fotografii, chenare de pagină, cu o legătură de carte veche și chenar vopsit în roșu. Cartea se recomandă înainte de toate pentru aspectul ei bibliofil.

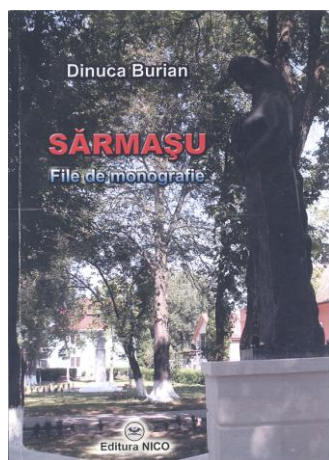
În dicționar își găsesc locul 2347 personalități de diferite calibre și profesii, organizate alfabetic, cu biografii de la A la Z, urmate apoi de mai mulți indici, între care amintim: *Indice de nume, Indice de personalități aranjate pe localități, Indice de personalități pe domenii de activitate, Indice de politicieni și oameni din administrația publică, funcționari ai comitatului Marmureș, membri ai Academiei Române și personalități eclesiastice*. La lista oamenilor nativi ai Maramureșului (1950, născuți și crescuți aici) s-a adăugat un număr de 177, născuți în alte județe, dar care au locuit și au muncit o vreme în Maramureș, Țara Lăpușului, Țara Chioarului și Țara Codrului, contribuind la ridicarea socială și culturală a satelor și orașelor ținutului. Totodată, în paginile dicționarului au fost incluse 199 de personalități din Transcarpatia și 21 născute în afara granițelor țării. Spațiul de tratare biografică a depins de importanța personalității respective, articolul de tratare conținând în mod obligatoriu secțiuni ca: studiile și activitatea, lucrările publicate, afilieri, distincții, în acest fel cititorul putând avea la îndemână o imagine cât mai completă a profesiei (medic, profesor, ofițer, sculptor, pictor, actor, economist, farmacist, preot, inginer, jurist, publicist etc.) și a realizărilor lui. Prin acest dicționar de mult așteptat, Vasile Iuga umple un gol de informație supărător, restabilind adevărul istoric privitor la viața unei importante provincii a țării și oferind „oamenilor de seamă” ai locului recunoașterea oficială pe care ei o meritau și o așteptau de multă vreme.

Dr. Mircea Popa
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Dinuca Burian, *Sărmașu. File de monografie*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 282 p.

Apărută la editura Nico din Târgu-Mureș, în anul 2011, cartea monografică a Dinucăi Buruian - *Sărmașu. File de monografie* - mi-a reținut atenția, având o introducere a scriitorului, publicistului și editorului Nicolae Băciuț; cartea debutează poetic: „*Sărmaș, Sărmaș, / Marginea mea de oraș, / Fă-mă toamnă / Timp colivie, / Rană ce-nvie, / Sărmaș, Sărmaș.*”

Autoarea cărții descrie începuturile și dezvoltarea acestei localități, începând cu așezarea geografică și evoluția istorică, până la activitatea culturală și spirituală ce s-a desfășurat pe aceste meleaguri parcă de legendă, coborâtoare dintr-o istorie ancestrală.

În partea de plasare geografică aflăm că orașul Sărmaș este așezat în nordul vestul județului în centrul Câmpiei Transilvane, „pe cursul superior al Pârâului de Câmpie, afluent de dreapta al Mureșului, la o distanță medie de 50-60 km față de orașele din jur: Cluj-Napoca, Bistrița, Reghin, Tg. Mureș, Luduș.” Sărmașul a fost localitatea „martoră a multor evenimente importante din istoria Transilvaniei și a țării și este o străveche vatră de locuire omenească,” fiind atestată documentar din anul 1329, iar urme de locuit sunt încă din neolitic, concretizate prin ceramica de tip Coțofeni și topoare, care atestă prezența unei populații de tip agrar.

Istoria a curs lin prin Sărmaș, iar când evenimentele vremii s-au involburat, oamenii au participat la revoluția din 1848, prilej de remarcare a unor tribuni ca: Alexandru Chiorean și Vasile Simionis, primul fiind cel dintâi prefect al Câmpiei Transilvane, iar cel de-al doilea, tribun al zonei în cadrul administrației lui Avram Iancu. Când în timpul celui de-al Doilea Război Mondial au avut loc masacre, sângele a curs, brăzdând obrazul localităților Sărmaș și Sărmășel.

Așezarea revine în 1947 județului Cluj, din 1960 aparține Raionului Luduș, iar din anul 1968 este comună a județului Mureș. Din anul 2003 localitatea este ridicată la rang de oraș. Zona este bogată nu numai din punct de vedere istoric ci și din cel al zăcămintelor naturale de gaz metan, fiind amplasată o sondă de extracție încă din anul 1908, fapt care a determinat înflorirea industrială prin stații de colectare, comprimare și înmagazinare a

gazului metan, iar ulterior s-au dezvoltat servicii de prelucrare a lemnului de producție a materialelor de construcție.

Dezvoltarea economică propice a contribuit și la propășirea pe alte planuri a localității: a crescut populația, s-au dezvoltat comerțul și turismul, lucruri care au contribuit la evoluția spirituală și culturală a localității prin biserici, școli, asociația sportivă și bibliotecă.

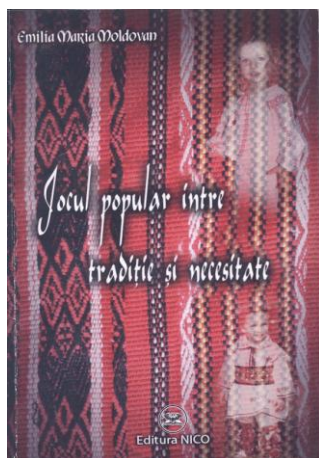
Din 1950, biblioteca a contribuit la „*emanciparea culturală și informarea cetățenilor*” și deține un număr de peste 21.000 de volume structurate enciclopedic.

Un moment deosebit în viața localității, fapt semnalat și de autoare, a fost lansarea oficială a programului Biblionet, „*la data de 17 octombrie 2010.*”

După ce am parcurs aceste repere de la *Evoluția paleografică la Istoria orașului, Sărmașul în vârtoarea marilor evenimente istorice și Elemente de demografie istorică*, m-am simțit mai îmbogățită spiritual datorită eforturilor autoarei, iar cartea, ce se află pe rafturile Bibliotecii Județene Mureș, o voi recomanda cu multă căldură celor interesați.

Angela Macarie
Biblioteca Județeană Mureș

Emilia Maria Moldovan, *Jocul popular între tradiție și necesitate*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 140 p.

Cartea d-nei Emilia Maria Moldovan - *Jocul popular între tradiție și necesitate* - a apărut în anul 2011 la Editura Nico din Târgu-Mureș și debutează cu un **Argument** al profesorului Dumitru Orosan, inspector de specialitate în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Mureș. Din acest argument am reținut un citat, referitor la funcția educativă a folclorului „...*bazându-ne pe ideea că fiecare proverb, zicătoare, doină, baladă, povestire ne învață ceva, ne îndeamnă să meditam asupra vieții sub toate aspectele,*” iar „*elevii trebuie îndrumați să cunoască fondul străbun de valori artistice pentru a-l îndrăgi, aprofunda și perpetua.*”

De lăudat este faptul că, în această dezordine morală, valorile naționale tradiționale ne-ar putea salva, ca popor, prin generațiile viitoare.

În cartea sa, Emilia Maria Moldovan reconsideră valorile tradiționale prin educație, încercând o re-spiritualizare a procesului de învățământ, vizând, după cum pledează și d-na lector dr. Silvia Negruțiu, în introducere, prin prefața intitulată **Arta prin prisma acțiunii educaționale**, că „*noua viziune curriculară ar putea ajuta la echilibrarea celor două dimensiuni ale procesului instructiv-educativ: informativă și cea formativă*,” venind în întâmpinarea provocărilor pedagogiei contemporane.

Partea teoretică a cărții din primul capitol, denumită **Jocul popular-componentă a folclorului**, ne familiarizează cu jocurile populare din diverse zone ale Transilvaniei, precum și cu o descriere a costumului popular, care face parte din arta populară tradițională. Sunt delimitate și descrise zonele specifice din Transilvania, cu portul popular corespunzător. Frumoase sunt cuvintele autoarei ce încep capitolul „*În condițiile intrării în marea familie europeană, să-i mai dăm o șansă folclorului național, ca amprentă a propriului nostru neam.*”

Capitolul II - **Școala - loc de primire a jocului popular** - arată obiectivele cadru, obiectivele de referință, precum și multe exemple de activități de învățare și planificare calendaristică a conținuturilor, a modalităților de evaluare și variate strategii didactice de predare a jocului popular. Autoarea consideră că „*dansul este atât mijloc, cât și metodă în predarea educației fizice școlare. Prin faptul că exercițiile fizice realizate prin dans dezvoltă calități și deprinderi motrice și artistice, contribuind la educația motrică-estetică a elevilor...*”

Dansul face parte din acel instinct artistic primar, iar omul este în mod natural un artist prin dans. Autoarea vede în jocul popular un mijloc de modelare a personalității copilului prin influențele pozitive asupra acestuia precum: ordonarea și coordonarea mișcărilor în ritmul acompaniamentului muzical, cultivarea spiritului de inițiativă și creativitate, dezvoltarea trăirilor emoționale, întărirea sentimentului de colegialitate și parteneriat.

Jocul popular formează caracterul, inteligența emoțională și socială a copilului. Privind arta populară prin prisma acțiunii educaționale, dansul popular duce la dezvoltarea armonioasă psihică, cognitivă și afectiv-emoțională, a temperamentului, a intereselor și aptitudinilor copiilor.

Din punct de vedere psihopedagogic, are loc o consolidare și o perfecționare a actelor motrice, permițând trecerea la acțiuni și deprinderi motrice noi.

Capitolul III descrie **Strategiile didactice**, indicații metodice și o propunere de programă școlară pentru predarea opționalului *Jocuri populare* la clasa a III-a.

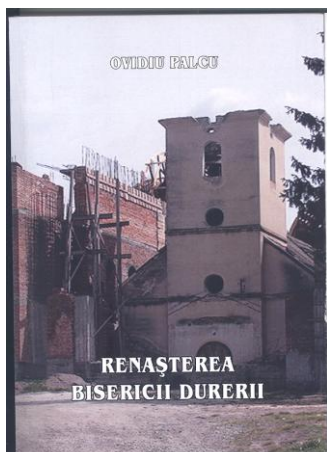
În final, voi reține un argument din carte: „*Dascălii sunt cei care deschid porțile luminii. Prin ei se dezvoltă senzori noi într-o lume închisă în senzoriile existente.*”

Cartea oferă o bibliografie bogată referitoare la: folclorul din Transilvania, jocurile populare și cărți de pedagogie și psihologie. Oferind multe informații și îndrumări ea poate fi găsită pe rafturile Bibliotecii Județene Mureș, fiind un real sprijin dascălilor și celor interesați de acest subiect.

Angela Macarie
Biblioteca Județeană Mureș

Ovidiu Palcu, *Renașterea bisericii durerii. Cartea albă a Bisericii Române Unite cu Roma Greco-Catolică după 1990*, Târgu-Mureș, s.n., 2011, 323 p.

Ovidiu Palcu este autorul a două cărți document; prima - *Biserica durerii* - cuprinde file din istoria rezistenței bisericii greco-catolice (1948-1989), cu referire la comunitatea Bisericii Greco-Catolice din Moșiș, Protopopiatul Râciu, județul Mureș; a doua, care face obiectul acestei prezentări, *Renașterea bisericii durerii*, este o evocare plină de har a experiențelor trăite după 1989. Este o ediție îngrijită și prefațată de Dimitrie Poptâmaș, având meritul de a finaliza o dorință testamentară a autorului, pe care îl descrie ca pe un discipol al Cardinalului Alexandru Todea, „un luptător exemplar al bisericii lui Cristos, îmbinând viața particulară cu credința și morala creștină, om al dreptății și al adevărului.”

Născut în Moșiș, județul Mureș, sat în care, printr-o luptă susținută de rezistență a comunității, activitatea spirituală și Biserica Greco-Catolică au supraviețuit în clandestinitate. Autorul a fost unul dintre cei care țineau legătura cu ierarhii acestei biserici, fiind îndrumat de episcopul Alexandru Todea, pe care îl cunoaște în 1978. După 1990, devine administratorul Mitropoliei și al Academiei Teologice din Blaj, până în toamna anului 2009, când se îmbolnăvește, trecând la Domnul în 8 martie 2010.

Prima parte a cărții este consacrată vieții Cardinalului Alexandru Todea, care a fost pentru autor un exemplu de trăire în credință și iubire de aproapele. Încă din clandestinitate, trăiește mult în preajma sa, primind învățăturile lui și adesea continuându-le și dezvoltându-le. Prezintă cu multă admirație pe omul,

profesorul, altruistul Alexandru Todea și își exprimă bucuria de a fi avut privilegiul, disponibilitatea să-i fie alături și să contribuie cu ceva în a sprijini „*Stâlpu în credința divină*,” în persoana Excelenței Sale Alexandru Todea. Este prezentat ca un caracter desăvârșit, știa să se apropie de om, să vorbească în graiul popular sau după împrejurări, avea calități administrative deosebite. Avea relații, în clandestinitate, cu preoți și credincioși pe care îi îndruma, le dădea anumite sfaturi, se interesa de starea lor materială, îi sprijinea cu ce putea în acele vremuri. Ținea legătura cu unii preoți și episcopi ortodocși, se rugau împreună, cerându-i sfaturi, sau discutau lucruri canonice. Sunt relatate situații și poziții surprinzătoare ale unor prelați ortodocși, care l-au vizitat după 1990.

În perioada de clandestinitate, credincioșii greco-catolici erau uniți prin rugăciunea „*Sfântului Rozar*,” *Paraclisul Maicii Domnului*, *Liturghiile* nocturne, rugăciunea în general, urmând exemplul unor episcopi și preoți devotați credinței. O suită de preoți, cu un devotament deosebit pentru cele sfinte, sunt evocați: Dumitru Poptămaș, preot de mir, Parohia din Mioșa, Grigore Friciu, Grigore Dogaru, Ioniță Conțiu, Aurel Comes, Petru Natea, Liviu Sabău, Petru Moldovan, Augustin Giurgiu, Ioan Roșca, Ioan Rus, Ioan Peterlecean, Ioan Popa, Virgil și Ovidiu Comes, Octavian Rusu, Alexandru Lobonțiu, Traian Olănescu, Teodor Aldea, Ponișor Barna, Ioan Pincă, Ioan Brad, Nicolae Lupea, Nicolae Jidveianu, Ioan Totoian. Foarte pe scurt, evocă exemplul în credință a Cardinalului Iuliu Hossu. Un capitol cuprinde ultimul discurs, din 1948, al episcopului Ioan Suciu.

Sunt oferite detalii despre demersurile pentru obținerea spațiului destinat Protopopiatului Târgu-Mureș, despre istoricul Catedralei protopopiale greco-catolică din Târgu-Mureș.

„*O zi care nu se uită*,” spune autorul despre 1 ianuarie 1991, ziua când a fost numit administrator al Mitropoliei și Academiei Teologice de către Arhiepiscopul și Mitropolitul de Blaj, Alexandru Todea. Povestește cu lux de amănunte plecarea sa la Blaj, începerea cursurilor teologice, greutățile și piedicile întâmpinate în postura de administrator al Mitropoliei și Academiei Teologice, cum din resurse minime, dar cu multă răbdare, dăruire și curaj, ajutat de câțiva sufletiști din interior, dar și din exterior, a dus o luptă aprigă cu organele locale pentru recuperarea lăcașurilor de cult și a bunurilor.

După 1990 a devenit student al Institutului Teologic din Blaj. În ciuda ofertelor de continuare a studiilor la Roma sau în altă parte, rămâne la Blaj, pentru a duce la îndeplinire misiunea încredințată de episcopul Alexandru, cu mult înainte de 1989. Pentru a dobândi cunoștințele necesare în demersurile pentru repunerea în drepturi a bisericii, a urmat studii juridice la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Rolul lui Ovidiu Palcu a fost hotărâtor în preluarea Catedralei Mitropolitane din Blaj, recuperarea integrală a clădirii Institutului Teologic din Blaj, a Castelului Mitropolitan, a Liceului „Sf. Vasile cel Mare,” a clădirii Tipografiei Mitropolitane, Curtea și grădina Teologiei, Capela Arhierilor, construcția Capelei de la Teologie, Brutăria și altele. Făcea pe conducătorul auto, era administratorul cantinei, administratorul Mitropoliei, reprezenta instituția bisericii în instanțele de judecată, când avocatul nu putea fi prezent, ținea evidența proceselor avute pe rol la diferite instanțe de judecată, procura documentele pentru întocmirea dosarelor introduse pe rol, se deplasa la diferite foruri administrative pentru a depune acte în vederea revendicării unor bunuri de pe teritoriul administrativ respectiv (Maramureș, Harghita, Mureș, Cluj, Sibiu, Sălaj, Olt, Timișoara, București). Toate acestea, de cele mai multe ori, pe cheltuiala proprie și cu un consum enorm de energie. Ani de zile a căutat în Arhivele Statului și la Cartea funciară, documente, acte care făceau dovada proprietăților bisericii greco-catolice. Întreprinzător în acțiuni, chiar și atunci când era nevoie de efort fizic, ferm în luarea deciziilor, s-a implicat prin toate faptele sale în renașterea Bisericii Greco-Catolice, ceea ce a stârnit respect din partea unora sau invidie din partea altora, înfruntând numeroase încercări atât din interiorul bisericii, cât și din exterior, devenind o persoană incomodă pentru mulți.

A depus la Comisia Specială pentru bunuri bisericesti, din partea Arhiediecezei de Blaj, 1.600 de cereri de imobile și lăcașuri de cult, susținut în procese de avocatul Sever Andrei Mureșian, cel care a servit Biserica Greco-Catolică, cu tot crezul său, fără vreo recompensă. Cartea cuprinde un scurt interviu cu „Domnul avocat,” astfel că aflăm câteva repere despre activitatea celui care mai târziu a devenit general în rezervă.

Deși recunoscută în mod legal, Bisericii Greco-Catolice nu i s-au restituit bunurile confiscate pe nedrept de către statul totalitar comunist, ba dimpotrivă, s-a întărit deținerea lor în mâna Bisericii Ortodoxe Române, prin diferite legi, ordonanțe, hotărâri de guvern, amânări în vederea restituirii cuprinse în diferite legi (vezi Legea nr. 274 din 2005).

După interviul de la Realitatea TV, din 10 februarie 2007, cu către Patriarhul Teoctist, prin care neagă contribuția Bisericii Ortodoxe Române la desființarea Bisericii Române Unite, autorul își pune câteva întrebări: Dacă Biserica Română Unită a trecut (de bunăvoie) la Biserica Ortodoxă Română, atunci de ce întregul cler al Bisericii Române Unite a fost arestat și a trecut prin 17-18 ani de închisoare? De ce Episcopul-cardinal Iuliu Hossu a fost eliberat din pușcărie și ținut cu domiciliul forțat la Mănăstirea Căldărușani, lângă București, neavând dreptul de a părăsi acest domiciliu și nici de a fi vizitat? De

ce a fost emis Decretul-lege nr. 358/1948, prin care i se confiscă Bisericii Greco-Catolice toate bunurile, sub orice denumire și atribuite după bunul plac Bisericii Ortodoxe Române, dacă Biserica Română Unită a trecut la Biserica Ortodoxă Română?

Un capitol se referă la aducerea în țară a osemintelor lui Ioan Inocențiu Micu, episcop greco-catolic al Bisericii Române Unite, Greco-Catolice, depus în dreapta altarului din Catedrala Mitropolitană din Blaj.

În partea a doua a cărții, autorul dă publicității o listă de acte doveditoare, parte din activitatea sa ca Econom Arhiepiscopal, în lupta cu statul român, activitate făcută din convingere, dezinteresat de cele materiale, ci doar pentru Biserica Greco-Catolică, pentru Biserica lui Cristos. Fiind înzestrat cu un simț al justiției, având o vocație în a servi Biserica, veghea permanent la bunul mers al lucrurilor administrative. Era persoana la care apelau toți, pentru a-și rezolva problemele, atât ierarhii, cât și preoții și credincioșii din Blaj. Întreaga sa activitate a fost închinată repunerii în libertate a Bisericii Greco-Catolice și redobândirii bunurilor acesteia, răpite în 1948 de statul comunist ateu. După cum mărturisește Pr. Nicolae Anușcă în panegiricul cuprins în această carte: „*Ovidiu Palcu nu s-a identificat numai cu acțiunile Bisericii de a-și recupera patrimoniul confiscat, ci cu năzuința Bisericii de a-și intra în toate drepturile sale, iar aceasta a realizat-o cu o putere dincolo de limitele umanului, atunci când nimeni din jurul său nu mai avea nici o speranță.*”

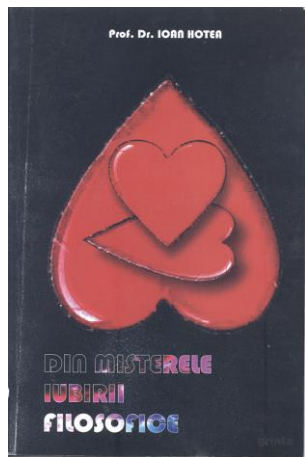
La sfârșitul lucrării sunt atașate 12 file cu ilustrații, în parte color, cu înalți prelați și preoți dragi sufletului lui, colegi, autorul cărții și familia sa. Coperta I este ilustrată sugestiv cu înzidirea și demolarea fostei biserici greco-catolice din Ungheni (Mureș).

Ana Todea
Biblioteca Județeană Mureș

Ioan Hotea, *Din misterele iubirii filosofice*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2011, 139 p.

În 2011, prof. dr. Ioan Hotea a publicat la Editura Grinta din Cluj-Napoca lucrarea *Din misterele iubirii filosofice*. În această lucrare, autorul tratează tema iubirii, prezintă „*cât mai multe ilustrații din lunga evoluție a iubirii pentru a desluși și întregi o cunoaștere cât mai profundă a unei iubiri care interzice o dezlănțuire afectivă prin mutarea ei înăuntru pentru a tutela comportamentul iubirii și pentru a-i da un pronunțat caracter raționalist.*”

După profesorul Hotea, iubirea, dacă este filtrată de creier, conferă valoarea și sens vieții, devine sacră și capătă caracter magic prin repetarea deliberativă, datorită unor forțe exterioare ce o protejează. Dreptul de a iubi, arată autorul, este dat de Dumnezeu și nu poate fi luat sau interzis decât numai de Dumnezeu.

Autorul tratează tema iubirii pe parcursul a trei capitole: *Dincolo de iubirea telurică*, *Dimensiunile iubirii profunde* și *Dincolo de granițele morții*. Pentru întocmirea acestei lucrări, autorul s-a folosit de o bogată bibliografie, pe care o regăsim enumerată la sfârșitul lucrării.

În primul capitol este tratată iubirea față de Dumnezeu și felul cum ne iubește Dumnezeu pe noi, „*Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire.*” Autorul arată că iubirea lui Dumnezeu și iubirea de semeni sunt exigențe puse în prim plan de morala creștină prin Isus Hristos și ele depind de orientarea dreaptă a voinței. Fără credință și iubire de Dumnezeu viața ar căpăta caracterul unei tragedii ce s-ar finaliza prin sinucidere. Adorarea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui fac parte din viața creștină și primează față de celelalte valori, deoarece ele ne arată drumul cel mai drept spre mântuirea sufletului. Dumnezeu vorbește prin iubire, Dumnezeu este descoperit prin iubire, Dumnezeu este izvorul ceresc al iubirii, Dumnezeu creează cerul și pământul din iubire, Dumnezeu este iubire. Iubirea pentru cel ce iubește devine putere de lumină și cale de cunoaștere a lui Dumnezeu. Noi suntem datori să-L iubim din tot sufletul pe Dumnezeu și să purtăm grijă de curăția sufletului pe care ni l-a dat, deoarece El ne iubește și din iubire ne dăruiește tot ce ne trebuie pentru mântuire și fericire. Tot din paginile acestei cărți aflăm și că a crede în Dumnezeu este a trăi cu El, a-L iubi și a asculta de poruncile Lui, că: nimic nu e mai plăcut, mai înălțător, mai necuprins, mai sfânt, mai desăvârșit, mai nobil în cer și pe pământ decât dragostea, căci dragostea e născută în Dumnezeu și, de aceea, înălțându-se asupra tuturor fapturilor, nu poate să-și găsească odihna, decât numai în Dumnezeu.

În al doilea capitol, autorul se oprește asupra iubirii noastre față de semenul nostru, în special felul cum se manifestă iubirea față de persoana iubită. Autorul arată că iubirea este hrană pentru suflet, te afectează pe zi ce trece până ajungi să trăiești în, din și pentru iubire, deoarece atunci când iubești, constăți că nu mai ești capabil să urăști și nici să ai repulsie față de ființa dragă, indiferent ce ar face, atâta vreme cât iubirea e mai presus de atracție și

când cunoști secretul ei începi să trăiești și să simți cu adevărat. Iubirea îți dă existența, dragoste de viață, bucurie și speranță. O iubire liberă te face să reînvi, să te naști din nou, să te transformi într-un om nou în care se aprinde un alt foc ce dă libertate generală sufletului, în care limitele și distanțele sunt incomensurabile.

În al treilea capitol, profesorul Ioan Hotea se oprește asupra morții, ca temă; pentru elaborarea acestui capitol, autorul s-a documentat din operele a numeroși autori care au tratat și ei tema morții.

Cartea profesorului Ioan Hotea este foarte binevenită, mai ales acum când se promovează tot ce e rău, dur. Această carte ne vorbește despre iubire, despre frumos, este o carte educativă.

Aurica Mureșan
Biblioteca Județeană Mureș

Aurora Liiceanu, *Patru femei, patru povești*, Iași, Editura Polirom, 2010, 336 p.

Iată o carte pe care orice femeie ar trebui să o citească - *Patru femei, patru povești* de Aurora Liiceanu este o colecție de patru biografii ale unor femei celebre, care au fost pionierele schimbării și au avut un impact în perioada în care au trăit.

Autoarea, împreună cu Antoaneta Taneva-Nandriș, pune alături, în carte, poveștile unei franțuzoaice, unei bulgăroaice, unei românce și a unei americance. Cine sunt ele? Coco Chanel, celebra creatoare de modă, Elisaveta Bagreana, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură, Cecilia Cuțescu-Storck, prima femeie profesor într-o academie națională de arte și Lee Miller, care, din fotomodel renumit pentru Vogue, ajunge fotograf de război tot pentru această revistă.

Despre istoria celor patru povești, autoarea mărturisește în cuvântul preliminar: „Am fost tentată mult să caut trei femei care să se definească prin viața lor, prin ceea ce au dorit ele nemăsurat de mult. Ceva care să fie ca niște sindroame. Am pornit de la ceea ce sunt - dincolo de geografii, de timp, de sex, de cultură - cele trei mari dorințe ale oamenilor: puterea, iubirea și banii. Desigur că una dintre aceste dorințe este cea mai puternică, dar ea nu le anulează pe

celelalte, ci doar le face mai palide. Cea mai puternică este dorința care le-a dominat viața. Și le-am găsit...”

Fie că ești o fană a biografiilor sau cauți modele, Aurora Liiceanu prezintă patru ipostaze feminine foarte diferite. De la Coco (Gabrielle, pe numele ei adevărat) și ambiția și șirul de amanți bogați care au propulsat-o pe scara socială, la Lee, căreia adrenalina îi era necesară existenței, sunt extraordinar de diferite între ele. Lucru din care înțelegem că o femeie își poate lăsa amprenta asupra celor din jur fiind cea mai bună versiune a ei și nu copiind ce vede la alții.

Cum să nu recitim cartea de două ori când ni se vorbește despre sensibilă Elisaveta Bagreana și primul ei mariaj nefericit, în care îi era interzis să scrie și să citească, dar scria pe ascuns și își trimitea versurile revistelor, sub diferite pseudonime? Când vrei să afli dacă și-a găsit sau nu împlinirea emoțională.

Să adăugăm în ecuație și o româncă puternică, motivată, pentru care succesul și un bărbat hotărât erau două lucruri esențiale fericirii. Și le-a obținut pe amândouă. Volumul este scris în același mod în care au trăit protagonistele: pasionant, dinamic, plin de emoție.

Cele patru femei prezentate în această carte au avut vieți diferite. Ele, prin viața lor, scot în evidență că cele trei lucruri pe care și le doresc cel mai mult oamenii - putere, bani și iubire - există, că mecanismele de a le realiza seamănă, dar și că, deși una dintre dorințe este predominantă, celelalte nu rămân tocmai în urmă.

Cecilia și-a dorit glorie, prestigiu și reușită socială, iar toate acestea duc la putere. Liza și-a dorit iubire și nu a putut deloc accepta o viață fără iubire. Coco și-a dorit independență și pentru acest lucru a vrut banii ei, nu ai altora. Lee și-a dorit o viață trăită „cum îi vine ei,” ca o aventură strict personală. Toate au avut nevoie de libertate și pentru aceasta au făcut și compromisuri.

Copilăriile lor au fost foarte diferite, neavând nici un element comun. Cecilia a avut o copilărie „corectă,” fără spaime, oferindu-i-se tandrețe, iubire și atenție. Liza a avut o copilărie fericită, așezată între doi părinți care se iubeau nespus. Coco a avut o copilărie nefericită, a simțit umilința copilului sărac, fără părinți, fără rădăcini, tolerată fiind și știind de mică faptul că nimeni n-o dorește, că viața este o povară pe care trebuie să o poarte singură. Lee cea aventuroasă a fost violată în copilărie.

Până la urmă, Cecilia a avut putere și prestigiu, Liza a întâlnit marea iubire, Coco și-a arogat titlul de regina Midas, iar Lee a fost aventuroasă.

În încercarea de a motiva alegerea acestor femei, Aurora Liiceanu mărturisește: „Am scris trei povești de viață am „umblat” prin viața unor femei și tot acest efort și această curiozitate n-au reușit totuși să mă facă să găsesc rețeta succesului lor.

Evident, cel mai trivial răspuns ar fi așa a fost să fie sau așa le-a fost soarta. Dar acest lucru nu e adevărat. E adevărat ceea ce a spus Coco Chanel: Nu ne învățăm nimeni cum să reușim; succesul trebuie inventat. Antoaneta Taneva-Nandriș a scris povestea vieții celei de-a patra femei. Poate că alegerea acestor femei este simptomatică până la urmă. Poate ceva din noi a simțit că există o apropiere de ele, poate că oricât suntem noi, oamenii, de unici, simțim mereu că împărtășim cu semenii noștri ceva, chiar dacă acest ceva nu este chiar la fel?

Alina Dorina Borz
Biblioteca Județeană Mureș

Aurora Liiceanu, *Viața nu-i croită după calapod*, Iași, Editura Polirom, 2011, 236 p.

Viața nu-i croită după calapod este o antologie de povestiri cu tonuri eseistice în cadrul cărora amprenta biografică este cât se poate de evidentă. Eroii povestirilor din această carte sunt personaje reale, sunt oameni pe care

Aurora Liiceanu i-a cunoscut sau i-a consiliat în calitate de psiholog. Pe alocuri, textele iau forma unor eseuri croite în jurul unor interogații alarmante și a unor crunte indignări referitoare la curențele societății românești și a felului de a fi al oamenilor de azi, obligați să își ducă viața într-o societate care a inversat toate valorile și se ghidează după criteriile unui individualism și pragmatism duse la extrem. Românii de azi, scrie Aurora Liiceanu, dau dovadă de lipsă de curaj și se caracterizează prin încăpățânarea de a se complăce în fața lipsei de perspectivă. Ei suferă de delăsare patologică și preferă să lase „lucrurile neterminate”. În acest

punct, autoarea antologiei își exprimă deplina solidaritate ideologică cu Constantin Rădulescu Motru, pe care îl admiră pentru curajul de a pune degetul pe rană ca să etaleze rând pe rând „defectele” psihologice ale neamului românesc. După cum scrie Aurora Liiceanu într-unul din textele cărții „Constantin Rădulescu-Motru era preocupat de ceilalți și nu de el. El a avut curajul să le arate românilor toleranța lor față de lucrul neterminat, apetitul pentru aspirații înalte, nefinalizate, rezolvate prin amânări.”

Noul volum al Aurelei Liiceanu, apărut la Editura Polirom în 2011, este o carte care te pune pe gânduri și impresionează prin ineditul poveștilor relatate. Avem de a face, în *Viața nu-i croită după calapod*, cu descrieri

pline de realism. În aceste povestiri, autoarea zugrăvește scene de viață aparent banale, în spatele cărora se ascund însă destine marcate de prejudecăți, de neliniști psihologice, de fapte de viață tulburătoare. Cititorii care se adâncesc în lectura volumului, inclus în Seria de autor „Aurora Liiceanu”, devin martorii unor „întâmplări ciudate” care se petrec fie la Medgidia, fie la București sau prin sate dobrogene.

Fin observator al comportamentelor și atitudinilor umane, Aurora Liiceanu își fixează atenția asupra unor indivizi simpli pe care îi întâlnește pe stradă, în tren, îi observă în cafenele sau pur și simplu se referă la oameni pe care i-a cunoscut în diverse împrejurări. Emoționant prin firescul descrierii este, de pildă, portretul pe care îl face lui Frau Lola, dădaca copilului ei.

„Frau Lola era îmbrăcată ca în filmele cu femei de vârstă medie dinainte de război. Avea pe cap o căciuliță de blană, iar dacă era mai cald, purta o pălărioară de fetru, modestă, care nu te făcea să întorci capul, după ea. Nu era nici grasă, nici slabă, era mai degrabă lipsită de acea zvelțețe care te face să crezi că o femeie este încă tânără.”

Despre fiecare din personajele cărții este ceva de povestit, fiecare are o experiență de împărtășit și suferă de pe urma unei povești de dragoste neîmplinite, suferă de singurătate, de tristețea de a nu fi remarcat sau pur și simplu se adâncește în depresii și clipe de tristețe înduioșătoare. Uneori, când scrie despre neliniști, suferințe și dezamăgiri, Aurora Liiceanu ia poziția unui filosof autentic, care analizează, despică firul în patru și trage concluzii. Alteori, face note de lectură și redă impresiile provocate de citirea unui roman sau a unei povestiri speciale. Scrisul îi dă ocazia să emită sfaturi, să mângâie, să folosească puterea cuvintelor într-o manieră utilă, care explică atitudini și vindecă suferințe. Admirabil este faptul că autoarea volumului nu face dezvăluiri complete, nu divulgă toate tainele deoarece *„trăim într-o lume în care există spus și nespus. Fiecare are lumea lui de spus și nespus. Taine și netaine.”*

Poate fi încadrat volumul Aurorei Liiceanu în categoria literaturii memorialistice? Se potrivește cititorilor care preferă eseurile și introspecția psihologică? Greu de spus. Cert e că *Viața nu-i croită după calapod* oferă câte puțin din toate. Găsești aici pasaje biografice, puțină psihologie și un strop de filosofie, completate cu descrieri fermecătoare. Găsești aici poezie și concluzii tranșante, dar și secvențe pline de umor. Cu toate acestea, scriitura Aurorei Liiceanu nu e deloc complicată și invită la o lectură plăcută, reconfortantă, chiar și atunci când povestirile se încheie cu concluzii usturătoare.

Serge Moscovici, *Influența socială și schimbarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2011, 304 p.

Influența socială și schimbarea socială a cunoscut de-a lungul timpului mai multe ediții, fiind în fapt o carte de referință după care învață majoritatea studenților și profesorilor europeni, inclusiv cei români.

Argumentele care au dus la nașterea lucrării s-au născut în anii 60-70 ai secolului al XX-lea, într-o perioadă marcată de convergența unor mișcări minoritare, care au transformat profund societățile occidentale, iar aplicabilitatea cărții a dus la înțelegerea societăților grație legăturilor pe care Moscovici le face între experimentare și realitatea socială, mai ales mișcările minoritare din anii 70, îndeosebi în țările din Estul Europei.

Teoria de care Moscovici și-a legat numele și care a dus în final la apariția studiului este teoria „*Influenței minoritare*,” a „*Minorităților active*” sau a „*Schimbării sociale*.”

„O minoritate poate determina un efect de conversiune la pozițiile pe care le apără, sub forma unei influențe latente și poate activa o gândire divergentă prin valoarea sa, prin sporirea posibilității indivizilor de a interacționa, rezistând în același timp la uniformizare.”

Lecția magistrală de raționament critic în științele umane și sociale a condus la o schimbare de paradigmă. Studiile realizate nu fac decât să adopte punctul de vedere al științei comune și să confirme fenomene triviale.

Prima parte a lucrării prezintă influența socială dintr-un punct de vedere funcționalist, în care consensul social se presupune a fi motivat de nevoia individului de reducere a incertitudinii, mai precis trece în revistă aserțiunile fundamentale și conceptul central (incertitudinea) pe care s-au sprijinit zeci de ani de cercetare asupra fenomenelor de consens, conformism, dependență de grup, control social.

Chestionând incertitudinea ca și concept inițial și central al influenței sociale, modelul genetic chestionează și norma de obiectivitate ca normă unică ce determină interacțiunea socială. *„Cum aceasta nu este singura normă care guvernează schimbările sociale, se pare că această concepție este reflectarea unei anumite opțiuni... Simțul comun pune accente pe seama statutului social, și a multor alte forme de dependență...”*

Modelul propus de autor în cea de-a doua parte este ceea ce Kuhn, în 1962, a numit „*schimbarea de paradigmă*,” model ce a redefinit ce trebuie studiat în legătură cu influența socială, ce fel de întrebări trebuie puse și verificate, felul în care trebuie puse acestea, cum trebuie interpretate rezultatele cercetărilor.

Prin introducerea modelului amintit, Moscovici a contestat incertitudinea ca și condiție *sine qua non* a influenței, cât și postulatul fundamental al modelului funcționalist, potrivit căruia „*incertitudinea și ambiguitatea*” există înainte să se declanșeze influența și interacțiunea cu ceilalți: ele sunt condițiile prealabile.

Aflăm așadar cum, punând sub semnul întrebării și reanalizând zeci de ani de cercetări ale influenței sociale, Moscovici a detectat cu sensibilitate incongruențele între teorie și experiență, a scos în evidență limitele implicite ale modelului funcționalist și a propus o paradigmă inovatoare pentru studierea influenței și schimbării sociale. Sunt importante piste deschise de el în această paradigmă, lăsând o impresie puternică asupra cititorului, centrată pe chestiunea schimbării sociale și a inovației minoritare, deschizând astfel o cale de acces direct și privilegiat la o construcție totalizantă, și anume aceea a gândirii și experienței lui Moscovici asupra societății, experiență construită în registre care merg de la experimentare până la autobiografie.

Ramona Bândilă
Biblioteca Județeană Mureș

Sandu Frunză, *Comunicare etică și responsabilitate socială*, București, Editura Tritonic, 2011, 208 p.

Sandu Frunză este conferențiar la Catedra de Științe Politice și la Catedra de Comunicare și Relații Publice, Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Domeniile sale de interes sunt etica relațională, etica relațiilor publice, responsabilitatea socială, bioetica, antropologia religiilor, religie și ideologie, filosofia religiilor, filosofia post-Holocaust.

În prima parte a lucrării *Comunicare etică și responsabilitate socială*, Sandu Frunză abordează câteva elemente generale de etică a comunicării, deontologie și practici ale eticii profesionale.

În cea de a doua parte sunt puse în discuție câteva elemente privind etica relațiilor publice și exigențele comunicării etice aduse în spațiul organizațional și în spațiul public de profesioniști în comunicare și relații publice.

În a treia parte autorul supune atenției cititorului problematica responsabilității sociale abordând teme din diversitatea celor pe care domeniul le presupune. O primă temă vizează conturarea responsabilității sociale în domeniul comunicării publice, cu axare pe responsabilitatea socială a profesioniștilor media, relevând resursele pe care le are etica mass-media și responsabilitatea socială a jurnaliștilor. A doua temă vizează responsabilitatea socială a organizațiilor, autorul „coboară” în contextul eticii organizațiilor cu responsabilități speciale în asigurarea unui sistem etic de sănătate publică.

Etica în domeniul relațiilor publice rămâne și astăzi pentru mulți un subiect sensibil. Fie nu se știu principiile, fie nu îi este înțeles rostul, totul este văzut ca o chestiune delicată, fie nu se știe că există coduri.

Etica trebuie să reprezinte fundamentul relațiilor publice. Primul pas în acest sens a fost făcut prin înființarea unor instituții și realizarea unor coduri etice care să vegheze și să reglementeze deciziile practicienilor în relații publice. Un comportament etic este demn de încredere, este un model. Pentru ca rolul relațiilor publice să fie recunoscut, ele trebuie mai întâi să își reabiliteze imaginea, să câștige încrederea publicului. Nu se poate vorbi despre un rol de consiliere în probleme etice până când relațiile publice nu vor proba prezența eticii în acțiunile întreprinse.

Viitorul relațiilor publice stă în capacitatea acestora de a se transforma în „conștiința” organizației sau de a-și lua în serios acest rol.

Cercetările actuale arată că, în mod curent, relațiile publice sunt asociate cu un comportament lipsit de etică: minciuna, manipularea sau chiar spionajul. Mulți critici susțin că nu se poate vorbi de etică în relațiile publice, deoarece profesia în sine presupune manipulare și propagandă. Numeroși jurnaliști, politicieni sau oameni de rând consideră că termenul de etică în PR este un oximoron, și anume: fie exprimă ceva imposibil, fie o minciună.

Situația actuală a practicii etice în PR este strict legată de codurile etice elaborate de cele mai importante asociații de profesioniști. Apartenența la astfel de grupuri nu este obligatorie pentru practicienii de relații publice. Membrii asociației consimt să respecte un cod etic conceput pentru întregul grup. Unele coduri presupun interzicerea anumitor acțiuni, altele prezintă o serie de principii etice care ar trebui respectate. Cele mai multe asociații profesionale de PR au coduri etice, fie că sunt concepute în termeni negativi sau pozitivi.

Abilitatea de angajare în argumentări etice în relații publice este tot mai căutată, alocându-i-se o responsabilitate și o importanță tot mai mare. Cercetarea academică, studiile universitare și cele suplimentare, cât și practica

profesională, toate se concentrează tot mai mult asupra problemelor de etică. Funcția relațiilor publice se află într-un așa zis punct de răscruce.

Cu toate că se știe că o singură persoană sau funcție nu pot constitui întreaga „conștiință etică” a unei organizații, relațiile publice au rolul de a consolida top managementul cu privire la problemele etice. Profesioniștii în relații publice cunosc valorile publicurilor țintă care pot stârni dileme etice, și de aceea pot realiza analize etice riguroase pentru a ghida practicile organizaționale, atât din punct de vedere al comunicării cu publicul, cât și cu mass media.

În actualul context global, în care umanitatea se confruntă atât cu criza financiară, cât și cu criza încălzirii globale și a poluării, responsabilitatea socială a organizațiilor, indiferent de nivelul lor de dezvoltare, a devenit o necesitate primordială.

Ce este responsabilitatea socială? Expresia a apărut după cel de-al doilea Război Mondial și desemnează datoria pe care organizațiile, de la cele mai mici la cele mai mari, o au față de toate entitățile (angajați, alte companii, națiuni, mediul biotic înconjurător local și global) implicate în desfășurarea activităților lor economice. Termenul de datorie se referă la faptul că organizațiile trebuie să acționeze în conformitate cu obligațiile pe care le au față de părțile implicate, respectând astfel regulile, normele și principiile morale asumate de-a lungul evoluției lor sociale și economice în domenii precum: energia verde, dezvoltarea durabilă, drepturile omului, securitatea socială etc.

Specialiștii în domeniu ne aduc în atenție faptul că există o diferență netă între responsabilitatea clară a organizațiilor și acțiunea responsabilă din punct de vedere social. Pe de-o parte, responsabilitatea socială a organizațiilor este o expresie ce integrează concepția despre contribuția pe care trebuie să o aibă companiile la dezvoltarea socială durabilă. Iar pe de altă parte, acțiunea responsabilă din punct de vedere social se referă la un punct singular din strategia unei organizații în raport cu părțile implicate, fără a fi necesar vreun angajament special față de acestea sau față de valorile sociale existente.

Lucrarea lui Sandu Frunză se constituie într-o carte care ar trebui să fie lecturată de toți cei care lucrează în PR sau care vor să lucreze în domeniul relațiilor publice. Sunt oferite multe informații interesante, grupate în capitole bine structurate. Cartea reușește să ofere clarificări cu privire la etica, la responsabilitatea socială și de asemenea conține trimiteri la lucrări de valoare în domeniu.

Alina Dorina Borz
Biblioteca Județeană Mureș

**Lilian Zamfiroiu, *Relațiile diplomatice româno-italiene. 1918-1940*,
București, Editura Tritonic, 2011, 240 p.**

Volumul *Relațiile diplomatice româno-italiene. 1918-1940* al diplomatului Lilian Zamfiroiu, publicat la Editura Tritonic, a fost lansat în cadrul programului „*Cartea Lunii la MAE*” în 2010, prezentând în premieră o cronică istorică a raporturilor diplomatice româno-italiene din perioada interbelică, din perspectiva telegramelor trimise de diplomații italieni acreditați la București, respectiv din cea oglindită în comunicările diplomaților români la Roma; este, practic, tabloul unei legături complete dintre cele două țări, evidențiind totodată fiecare moment, acțiune sau situație din traseul relațiilor în perioada interbelică.

Volumul prezintă rezultatele cercetării doctorale a autorului, fiind forma - pentru publicul larg - tezei de doctorat, susținută la Oradea în anul 2010.

Arhiva inedită a asigurat originalitatea acestei cercetări, aducând pe linie științifică elemente noi de cunoaștere: „*S-a aplecat cu răbdare și respect asupra contribuțiilor înaintașilor repunând în lumină ceea ce aceștia au adus valoros,*” reușind ca pe firul documentelor să scoată în evidență valoarea relațiilor României.

Ca abordare, este o carte clasică, realizată după un model consacrat, care s-a dovedit de succes, povestea cărții începând din anul 2001, atunci când, la nivelul Arhivelor Diplomatice din MAE al României, a început să fie implementat un program de digitizare a fondurilor aflate în custodia acestora.

În ciuda divizării în mai multe capitole și subcapitole, lucrarea beneficiază de o remarcabilă unitate, atât prin judicioasa încadrare cronologică - între cele două războaie mondiale, cât și prin dezvoltarea impecabilă a temei, într-un fel de crescendo invers, pornindu-se de la poziții și interese aproape identice ale celor două țări, în ajunul confruntării armate dintre anii 1914-1918, pe parcursul acesteia și la tratativele de pace, reflectate în relații bilaterale excelente.

Primul capitol, conform tradiției, trece în revistă istoriografia problemei, iar capitolul următor, pregătind tratarea propriu-zisă a temei, se ocupă de raporturile româno-italiene în anii primului război mondial. În continuare, se relevă poziția delegațiilor italieni față de chestiunile românești, în timpul Conferinței de la Paris, din 1919-1920 (capitolul al III-lea).

Capitolul patru dezvoltă dinamica relațiilor social politice din România și Italia în primii ani postbelici. Se trece apoi la analizarea consecințelor tratatelor de pace de la Paris din 1919-1920 asupra raporturilor româno-italiene, spre a se putea detalia mai departe problema atitudinii Italiei în chestiunea basarabeană dintre anii 1921-1926 (capitolul al VI-lea).

Viziunea concretă a diplomaților italieni asupra politicii externe și interne a României între anii 1924-1925 devine tema capitolului al VII-lea, pentru a se insista apoi pe specificul *Pactului de amiciție și colaborare*, încheiat la 16 septembrie 1926.

Un alt grupaj de capitole tratează ratificarea de către Italia, în 1927, a tratatului privind Basarabia (capitolul al IX-lea), succesul relațiilor dintre cele două țări între anii 1927-1932, disputele româno-italiene în jurul unor pacte multinaționale, plus poziția lui Nicolae Titulescu în conflictul italiano-etioopian 1935-1936.

Partea finală a cărții este dedicată relațiilor bilaterale din ultimii ani de dinaintea noii conflagrații mondiale, cu accent pe rolul Italiei în derularea evenimentelor care au marcat istoria României în 1940.

Aspectul științific riguros al lucrării este dublat și de o latură umană îmbietoare, care pune în lumină două lumi de sorginte romanică, aflate într-un dialog plasat adesea pe traiectorii sinuoase. Latura umană pornește nu numai din reînvierea autentică a segmentelor de viață tratate, ci mai ales din personalitatea luminoasă a autorului, din admirația față de o civilizație mediteraneană care a născut latinitatea mondială actuală. Un merit evident al lucrării este tocmai exploatarea acestor categorii de surse.

Ramona Bândilă
Biblioteca Județeană Mureș

În îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș au apărut:

- ❖ *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai*, 1971.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mészáros Iosif, *Biblioteca Județeană Mureș* [Ghid], 1979.
- ❖ *Bibliotheca Telekiana*, [Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză și engleză], [1994].
- ❖ *Țara Fagilor*, vol. 3 - 13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți, 1994-2004.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 1995. (Bibliografii mureșene, 1).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor, hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 1990-1995*, 1997. (Bibliografii mureșene, 2).
- ❖ *Biblioteci, Arbive & Centre de informare în secolul XXI*. Lucrările conferinței Brașov, 18-22 august 1997, Brașov - Târgu-Mureș - Austin, Texas, SUA, 1997.
- ❖ Tereza Periș Chereji, *Interferențe teatrale româno-maghiare*, 2000.
- ❖ Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*: dicționar biobibliografic, 2000.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mózes Júlia, *Publicațiile periodice mureșene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972*, 2000.
- ❖ *Aurel Filimon - consacrare și destin*, 2001.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 2001.

- ❖ *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum*, vol. 1 - 2, 2001.
- ❖ *Biblioteca Județeană Mureș*. Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș, 1802-2002, 2002.
- ❖ *Libraria* : Anuar. Lucrările simpozionului național „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș,” 1, 2002.
- ❖ Fülöp Mária, *Județul Mureș în cărți = Maros megye a könyvekben, 1990-1999* : Bibliografie - Bibliográfia, 2002. (Bibliografii mureșene, 5).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 1996-2000*, 2003. (Bibliografii mureșene, 6).
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 2, 2003.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean* : o viață printre oameni și cărți, 2003. (Caiete mureșene; 14).
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 3, 2004.
- ❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, *Oameni de știință mureșeni*: dicționar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură, 2004.
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 4, 2005.
- ❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, *Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: Cărți editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek*, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureșene, 7).
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2006.
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 2, 2006.

- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 5, 2006.
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 2001-2005*, 2008. (Bibliografii mureșene, 8).
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 6, 2007.
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2009.
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 7, 2008.
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 8, 2009.
- ❖ *Libraria*: Anuar, nr. 9, 2010.

*

Publicațiile se pot solicita la sediul Bibliotecii Județene Mureș,

540052, Târgu-Mureș, str. George Enescu, nr. 2,

Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384,

E-mail: director@bjmures.ro ; secretariat@bjmures.ro ;

itbjm@bjmures.ro

Adresa web: www.bjmures.ro

Responsabilitatea pentru materialele publicate
revine în întregime autorilor